

BİLİMSEL. KONGRE

X. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi

 1-2 Ekim 2026

 Prof. Dr. Osman Turan Kültür ve Kongre Merkezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi,
61080 Ortahisar/Trabzon, Türkiye

BİLDİRİ KİTABI

Kabul Edilen Bildiriler — 139 Bildiri

İÇİNDEKİLER

#	Bildiri Başlığı	Yazar
1	İnsan Y Kromozomunun Karmaşık Genomik Yapısının Anlatımı	Prof. Dr. Ali Osman BELDÜZ*, Wajeeha Munawar
2	Suya Bırakılan Şeffaf Bir Yumurtadan Olağanüstü Bir Hızla Yaratılan Zebra Balığı (Danio rerio) Embriyogenezindeki Muhteşem Senkronizasyon	Prof. Dr. Kazım UYSAL*
3	Felsefe-Kelâm Sınırında Bir Tartışma: Meşşâî Kozmoloji ile Gazzâlî'nin Tekfir Ettiği Görüş Aynı Şey midir?	Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ALACA*
4	Anahtar-Kilit	Prof. Dr. Yahya GÜZEL*
5	Yaratılıştaki Ölçü ve Düzenin İnsan Bedenindeki Yansıması: Homeostaz	Prof. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK*, Arş. Gör. Dr. Esra ÖZTÜRK
6	Canlılar Arasındaki Moleküler Benzerliğin Materyalist ve Tevhidî Okumalarının Epistemolojik Karşılaştırması	Doç. Dr. Ayşenur EMİNOĞLU*
7	Genetik Kodun Kökeni: Düzen, Hata Toleransı ve Evrimsel Modellerin Açıklama Sınırları	Prof. Dr. Halil İbrahim GÜLER*, Arş. Gör. Merve Seda İBİŞOĞLU, Arş. Gör. Ayşe Mina ARSLANBAŞ
8	Yaratılış ve Evrimci Paradigmaya Eskiçağ Tarihi Perspektifinden Bakış	Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM*
9	İfrat ve İnkâr Kısıracında Olan Zemzem Suyu Hakkındaki Spekülatif Söylemlerin Değerlendirmesi	Prof. Dr. Kazım UYSAL*
10	Atomlardan Yıldızlara Maddeden Manaya Bütüncül Bakış	Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ*
11	İktisadi Denge ve Ölçü Bağlamında Bediüzzaman Said Nursi'nin Ekonomik Ahlak Yaklaşımı: Üretim, Tüketim ve Bölüşüm Analizi	Arş. Gör. Dr. Akif Ziya BAYRAK*
12	İlâhî İsimlerin (el-Esmâü'l-Hüsnâ) Yansıması Olarak Kâinattaki Düzen ve Adalet İlişkisi	Prof. Dr. Hüseyin KURT*
13	Said Nursi'nin “Masdar-Mistar” Modeli ve Gen İfadesinin Zaman-Mekân Algoritmaları	Suna AYGÜN ALLAHVERDİ*, Doç. Dr. Zeynep KANTARCI BİNGÖL
14	“Akıl” dan “Zekâ” ya Ontolojik Düşüş	Abdurrahman BULUT*
15	Bilimsel ve Pedagojik Bulgular Işığında Karma Eğitim Çıkmazı ve Kız-Erkek Okullarının	Dr. Adnan KALKAN*

#	Bildiri Başlığı	Yazar
	Gerekliliği	
16	İslam Tarih Yazıcılığında Yaratılışın Tarihsel Anlamı	Merve Nur KARAHÜSEYİN*
17	Anne-Bebek Arasında Harikulade Bağlantı: Mucizevi Göbek Kordonu (Umbilikal Kord)	Dr. Mina ERBIYIK*
18	Jinekolojik Onkolojide Ontolojik Okumalar	Doç. Dr. Rabia Merve PALALIOĞLU*, Doç. Dr. Halil İbrahim ERBIYIK
19	Hücreler Arası İletişimde Ölçü, Denge Ve Anlam: Çoğunluğu Algılama (Quorum Sensing) Mekanizması	Ayşe Nur BİLLUR*
20	Toprağın Uyanışı: Bitkilerin Dirilişi ve Evrim Yanılgısı	Prof. Dr. Rabiye TERZİ*
21	Var Oluş Var Ediliş Arası Gelgitler?	Doç. Dr. Osman KARAAĞAÇ*
22	Biyofelsefe ve Semantik Kavşağında Cinsiyet: Aristoteles'in Tür Tanımı ve Kur'an'ın "Zeker-Ünsâ" Lafızları Üzerine Bir İnceleme	Suna AYGÜN ALLAHVERDİ*, Doç. Dr. Zeynep KANTARCI BİNGÖL
23	Kelâmî Açından Teistik Ortak Ata Tezinin Yaratılışla Telifi Problemi	Öğr. Gör. Dr. Samet Yahya BAL*
24	Amaç ve Araç Konuları Bağlamında Kur'an'da Kâinat: Kevnî Ayetler	Prof. Dr. Hasan YILMAZ*
25	Mu'tezile Kelâmında Âlemin Yaratılışı ve İlahî Adalet: Ölçü, Denge ve Hikmet İlkelerinin Kozmolojik Temelleri	Sümeyye Büşra MARAL*
26	Keşiften Anlama: Kur'an Tefsirinde Kâinatın Ölçüsü ve İnsanın Anlam Arayışı	Doç. Dr. Yahya ARSLAN*
27	Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Biyolojik Çeşitliliğin 5 Boyutlu Düşünme Modeli ile Bütüncül ve Tefekkürü Esas Alan Öğretimi	Prof. Dr. Murat ÜNAL*, Prof. Dr. Murat ÜNAL, Prof. Dr. Fevzi ÖZGÖKÇE
28	Bilim ile İnanç Arasında: Osmanlı Anadolu'sundaki Amerikan Misyoner Okullarında Yaratılış Düşüncesi (1894-1914)	Elif BAYRAKCI GÜN*
29	Bilimsel Gerçeklikten Yaratılış Anlamına: Bilim İletişiminde Çerçevelemenin Rolü	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fethi GÜN*
30	Kâinat Tasavvuru ve İnsan-Doğa İlişkisinin Sosyolojik Boyutları	Dr. Öğr. Üyesi Melek COŞGUN SOLAK*
31	Kozmolojik Güven: Yaratılış, Düzen ve Anlamın Sosyolojisi	Dr. Öğr. Üyesi Melek COŞGUN SOLAK*

#	Bildiri Başlığı	Yazar
32	Kâinatın Ontolojik Düzeni ile İnsan Psikolojisinin Mütakabiliyeti: Fıtrat Psikolojisi Yaklaşımı	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ATAK*
33	Yerkürenin Hassas Dengeleri: Gezegensel Sistemlerden Canlılığın Sürdürülebilirliğine	Prof. Dr. Süleyman Sami NALBANT*
34	Ana Rahminden Dünya Hayatına Konforlu Geçiş: Mucizevi Neonatal Adaptasyon	Dr. Batuhan PALALIOĞLU*
35	İslam Alimlerinin Akıl-Nakil Çatışmasına Dair Yaklaşımları	Dr. Öğr. Üyesi Kadir SAYIM*
36	Bilinç Problemini Çözmek İçin Yeni İlginç Bir Görüş	Prof. Dr. Sefa SAYGILI*
37	Kâinattaki Ölçüden İnsan Bedenine: Benjamin Zephaniah'ın Face Romanında Rahatsız Edici Bakışın (Staring) Ölçüsü ve Damganın (Stigma) Anlamı	Arş. Gör. Dr. Özge ALTUNLU*
38	Câhız Hakkındaki “Evrimeci” İddiaların Değerlendirilmesi	Prof. Dr. Veysel GÜLLÜCE*
39	Kuantum Tünelleme Olmasa Ne Olurdu?	Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ*
40	Klasik Edebiyatın Hikemî Şairi Nâbî'nin “Nefy-i Vücûd” Manzumesi Özelinde Varlık Sorgulamaları	Prof. Dr. Mehmet GÖKTAŞ*
41	Mikro Âlemde Makro Hikmet: Mikrobiyota ve Yaratılış Dengesi	Prof. Dr. Hamit OKUR*
42	Modern-Seküler-Lâik Bilim/sellik Epistemolojisinin Eksik ve Yanlışları ve Alternatif Bir Tevhid Esaslı İslâmî Bilim Epistemolojisi	Ayhan KÜFLÜOĞLU*
43	Bitki Popülasyonlarında Eşeyli Üreme Dinamikleri ve Rekombinasyon Zorunluluğu: Krossing-Over Mekanizmalarının Moleküler Analizi ve Teolojik Entegrasyonu	Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL*, Mihriban CALAYIR, Ergün ÖZUSLU
44	Evreni Ma'nâ-i Harfî Yoluyla Okumak: Risale-i Nur'da Ölçü, Denge ve Anlamın Kur'ânî Bir Hermenötiği	Dr. Shakoor Alam*
45	Biyokimya Penceresinden Sindirim Sistemindeki Mucizevi Olaylara Bakış	Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREVOĞLU*
46	Kader ve Ölçü: Mülk ve Kamer Sûreleri Bağlamında Kâinattaki İlahî Ölçü (Takdir)	Emrah KİTAPÇI*

#	Bildiri Başlığı	Yazar
47	Suçta Yatkınlık Faktörlerinin Modern Nörobiyoloji ve İbn Sînâ'nın Mizaç Teorisi Ekseninde Yaradılış Kavramı Çerçevesinde Sentezlenmesi	Arş. Gör. Ayşe Mina ARSLANBAŞ*, Prof. Dr. Halil İbrahim GÜLER
48	Apoptozis (Programlı Hücre Ölümü)	Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN*
49	Sistematikte Cins Kategorisi ve Klasik Metinlerdeki Karşılığı	Prof. Dr. Fevzi ÖZGÖKÇE*, Prof. Dr. Murat ÜNAL
50	Vomeronasal Organın Kaybolmayan İşlevi: İnsanda Feromon Algısı ve Eş Seçiminde Fitrî Ölçü	Doç. Dr. Kasım TAKIM*
51	İslam Felsefesinde Yaratmanın Nasıllığı Problemi: Ebu Bekir er-Razi Örneği	Prof. Dr. Hüseyin KARAMAN*
52	Görmedeki Muhteşem Sanat	Prof. Dr. Murat KÜÇÜK*
53	Dijital Çağda Çocuğa Yaratılışı Anlatmak: Fırsatlar, Riskler ve Eğitimsel Yaklaşımlar	Dr. Öğr. Üyesi Adem ARSLAN*
54	Çocuğun Gözünden Yaratılışı Anlamak: İlkokul Döneminde Merak, Keşif ve Anlam Arayışı	Dr. Öğr. Üyesi Adem ARSLAN*
55	Türk-İslam Düşünce Geleneğinde İnsan-ı Kâmil ve Şahsiyet İnşası: Değerler Eğitimi Açısından Bir İnceleme	Doç. Dr. Safa ÇELEBİ*
56	Nuh Tufanına Dair İzleri Uydu Görüntüleri ile Tespit Etmek Mümkün Mü?	Dr. Sait Nafiz MUTLU*
57	Kur'an'da Yönetimin Normatif İlkeleri ile Çağdaş Yönetim Düşüncesi Arasındaki İlişkinin İçerik Analizi	Prof. Dr. Sedat BOSTAN*
58	Medeniyetin Dini: Uygarlığın Dili	Dr. Öğr. Üyesi Ersin GÜLAY*
59	İletişimde Anlam, Ölçü ve Denge Arayışı: Dijital Çağda Susmak	Doç. Dr. Ali ÖZCAN*
60	İnsanın Hakikati	Abdullah KÜÇÜK*
61	Canlıda Kargo Hakikati: İnsan Vücudunda Moleküler Taşıma, Adresleme ve Teslimat	Prof. Dr. Ekrem KÖKSAL*
62	İnsan DNAsının Dinamizmi	Doç. Dr. Uğur UZUNER*
63	Taç Yapraklı Çiçeklerin Canlılarla İlişkisi	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HOSAFLIOĞLU*
64	Bitkiler Kök Salgıları Kullanılarak Toprakla Haberleşir	Prof. Dr. Mehmet Ali BOZKURT*

#	Bildiri Başlığı	Yazar
65	Bitkilerde Türleşme: Asteraceae (Papatyagiller) Familyasından Örnekler	Doç. Dr. Murat Erdem GÜZEL*, Zeynepnur ALEMDAĞ
66	Hacettepe Üniversitesi Biyosfer Müzesi'nde Bilimsel İçeriğin Sunumu Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme	Mehmet Baki ÖZTÜRK*
67	Diyatom Frustülü ve Silisli Mikromimarinin Biyolojik Önemi	Prof. Dr. Köksal PABUÇCU*
68	Bitkilerde Şefkat	Prof. Dr. Hasan KILIÇ*
69	Azot Fiksasyonunda Fabacea (Baklagil) familyası ile Rizobium Bakterilerinin İlişkisi	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HOSAFLIOĞLU*
70	Mekanik Doğa Anlayışından Anlamli Kozmosa: Said Nursi'nin Ekolojik Denge Çerçevesi	Arş. Gör. Chandra Dwisetyo Widodo*
71	Bilimsel Materyalizm ve İslami Epistemoloji Arasındaki Gerilim: Bangladeş'te SSC ve HSC Düzeylerindeki Fen Bilimleri Müfredatları ve Ders Kitaplarının Eleştirel Analizi	Doç. Dr. Md. Abdullah Al Mahmud*
72	Riyāh'tan (Rüzgârlardan) Şahāb Rukām'a (Kümelenmiş Bulutlara): Kur'an'da Bulut Oluşumunun Kavramsal Yapısının Yeniden İnşası	Prof. Dr. Sujiat Zubaidi*
73	Fosil Kayıtlarında Rastlanması Gereken Ara Form Fosil Sayısı Hakkında Bir Hesaplama	Doç. Dr. Hüseyin ALLAHVERDİ*
74	Malthus'un Yanılgısı: Nüfus, Kaynak ve Küresel Kıtlik Paradigmasının Yeniden Değerlendirilmesi	Prof. Dr. Recep GÜNDOĞAN*
75	İstatistiksel Modeller Tasarım Çıkarımı Yapabilir mi? Homeostatik Düzenin Olasılık, Bilgi Kuramı ve Yapay Zekâ Perspektifinden İncelenmesi	Tuğba KURT*
76	Postmodern Toplumda Anlam ve Aidiyet: Din Sosyolojisinde Kozmik Aidiyet Kavramı	Dr. Öğr. Üyesi Zülal ASANATUCİ*
77	Doğadan İlham Alan Algoritmalar ve Küresel Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yaklaşımı ile İsrafsız Üretim Çizelgelemesi	Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR*
78	Toplumsal Düzen Arayışı ve Düzen Kuralları	Prof. Dr. Hayri BOZGEYİK*
79	Lagrange Denkleminin Dini Bilimler Işığında İnsan Potansiyelini anlamak için yeniden yorumlanması	Ersin ÇAKIR*, Dr. Öğr. Üyesi Harun SELÇUK
80	Dang Hummasının Yönetiminde Yeşil Çözüm: Sürdürülebilir Vektör Kontrolü İçin Yerli Bacillus	Prof. Dr. Shakila Nargis Khan*, Aksida Sultana, J.D. Mullubi, Tanjil Arif, Dipta

#	Bildiri Başlığı	Yazar
	thuringiensis Kullanımıyla Allah'ın Yaratışının Keşfi	Chandra Pal, Md. Al Muid Khan, Md. Arafat Al Mamun, Md. Azizul Hoque, Muhammad Manjurul Karim
81	Görünmeyen Mikrobiyal Dünya: Yaşam Ağında Ölçü, Denge ve İnsan Sorumluluğu	Prof. Dr. Muhammad Manjurul Karim*
82	Dünya ile Ahiret Arasındaki Denge İlkesinin Beşerî Medeniyetin İnşasındaki Etkisi: Risale-i Nur'dan Makâsıdî Bir Bakış	Prof. Dr. Abdusselam Hammud Galib el-Ensi*
83	Yapay Zekâ Çağında Anlam Mühendisliği ve Bilginin Kolaylaştırılması: Nursî'nin Mizanı ile Çağdaş Teknoloji Arasında Bütüncül Bir Yaklaşım	Dr. Abdullatif Yasin Ali*
84	İçkinlikteki Aşkınlık: Modern Müslüman Entelektüel Düşüncede Kur'ânî Doğal Teolojinin Yeniden İhyası	Ayesha Qurrat ul Ain*
85	Tapetum Lucidum: Gözün İçinde Karanlıkta Görmenin Optik Mekanizması	Prof. Dr. Şükrü Hakan ATALGIN*
86	İnsan Genomunda Ortoloğu Olmayan Şempanze Genlerinin İnsan Genomunda Psödogen Karşılıklarının da Bulunmaması, Ortak Ata Teorisini Çürütüyor	Abdullah KESER*, Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN
87	Fıtrat, Dürtü, Bağımlılık ve Sabır	Prof. Dr. İbrahim BALCIOĞLU*
88	İslami Açıdan Kendini Tanıma ve Duygusal Zekâ (Akıl)	Prof. Dr. Saime ŞAHİNÖZ, Doç. Dr. Turgut ŞAHİNÖZ*
89	Genetiğin Yazılımı: Epigenetik	Prof. Dr. Selcen ÇELİK UZUNER*
90	Diatomların Ekosistem Hizmetleri Bakımından Yaratılış Hikmetleri	Prof. Dr. Ali ALAŞ*
91	Kâinattaki Makro Mizanının Hücreyel Yansıması: Parkinson Hastalığında Moleküler Dengenin Yeni Bir Düzenleyicisi Olarak GREM1	Öğr. Gör. Dr. Öznur ALTUNLU*
92	Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Dünya Düzeni Algısı: Acâibden İbrete	Prof. Dr. Temel ÖZTÜRK*
93	Yaratılışın Sırlarını Anlamada Bilim - Felsefe ve Din	Prof. Dr. Şadi EREN*
94	Madenlerin Jeolojik İstifi ile İnsanlığın İktisadi Gelişimi Arasındaki İlişki: Teknolojiye Bağlı Lojistik Kaynak Arzı (TLKA) Modeli Çerçevesinde Kavramsal Bir Analiz (Nimet, Mizan, Hikmet ve Beşerî Refah)	Prof. Dr. Said CEYHAN, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif PEÇE*

#	Bildiri Başlığı	Yazar
95	Bitkilerde Gaz Değişiminde Görevli Hücrelerin Yapı ve İşlevi	Prof. Dr. Fatih SATIL*
96	Topraktan Mânâya: Kur'an Işığında İnsanın Yaratılış Serüveni	Doç. Dr. Abdulkadir KARAKUŞ*
97	Kâinattaki Nizamdan Sorumlu Öznenin İnşasında Mânâ-yı Harfî Temelli Bir Sosyal Bilim Okuması	Prof. Dr. Abdulhak Halim ULAŞ*
98	Elektromanyetik Spektrumun Anlaşılması ve Mühendislik Uygulamalarında Yeniden Tasarımı	Yeşim YILMAZ*, Ayşe KURALAY
99	Hava Zerrecilerinin Ses İletimi ve Frekans Spektrumu Perspektifi	Prof. Dr. Abdurrahman KARABULUT*
100	Erken Çocuklukta Oyun Temelli Öğrenmenin Fıtrat Perspektifinden Değerlendirilmesi	Kamile Şule YAŞAR*
101	İnsan Vücudundaki Mükemmel Tasarım: Hücresel Mekanizmalar ve Yaratılış Delilleri	Doç. Dr. Tekin SANCAR*
102	Adlandırma, Yaratılış ve Anlam: Walter Benjamin'de Kâinatın Dili	Doç. Dr. Filiz BAYOĞLU KINA*
103	Nedenselliğin Ontolojisi Bağlamında Said Nursî'nin Nedensellik Anlayışı: Sebep, Kanun ve Yaratıcı Fâil Ayrımı	Prof. Dr. Mehmet CESUR*
104	Bir Mikro Âlem Olan Toprak Bakterileri	Prof. Dr. Ali Rıza DEMİRKIRAN*
105	Evrim ve Yaratılış Görüşlerinin Bilimsel ve Epistemolojik Açıdan Karşılaştırılması	Prof. Dr. Adem TATLI*
106	Bilimsel Kavramların Hakikat Analizi: Taksonomik Kesinlik ve Genetik Bariyerler Işığında Mutasyon, Adaptasyon, Seleksiyon ve Varyasyon	Prof. Dr. Fevzi ÖZGÖKÇE*
107	Primer Spontan Pnömotoraks ve Plevral Onarım: Ölçü, Denge ve Anlam Çerçevesinde Yaratıcının İnsan Bedenindeki Sanatı	Arş. Gör. Dr. Mehmet Zübeyr EĞİLMEZ*, Doç. Dr. Ali Bilal ULAŞ, Prof. Dr. Yener AYDIN, Prof. Dr. Atilla EROĞLU
108	Kâinattaki Nezafet ve Temizlik: Tesadüf mü, Tasarım mı?	Prof. Dr. Hikmet ORHAN*
109	Çam Ormanlarında Eko-Yaratılış Mühendisliği: Entomolojik Bir Ağ (Network) Örneği	Prof. Dr. Mehmet Hakkı ALMA*
110	Eski Türk Şiirinde Yaratılış ve Varlık Mertebeleri	Prof. Dr. Muhammet Muhsin KALKIŞIM*
111	Canlılardaki İstisnâî Yaratılışlar ve Hikmetleri	Prof. Dr. İsmail KOCAÇALIŞKAN*

#	Bildiri Başlığı	Yazar
112	Muhasebe Standartlarına Kur'anî Bakış: Kavramsal ve Karşılaştırmalı Bir İnceleme	Prof. Dr. Abdülkadir PEHLİVAN*, Dr. Öğr. Üyesi Selçuk AKINCI
113	Tasavvuf ve Evrim Arasında Bir Köprü: Şibli Nu'mânî'nin Mesnevî'deki Tekâmül Anlayışı	Doç. Dr. Sevda AKTULGA GÜRBÜZ*
114	Kâinat Kitabını Okuma Sanatı: Risale-i Nur'un Yaratılış Tasavvurunda Edebî Dil ve Temsili Anlatım	Mehtap KORKMAZ*
115	Kâinatın Biyolojik Mizanı: Canlı Sistemlerdeki Ekolojik Düzenin Hikmet Eksenli Tahlili	Mehtap KORKMAZ*
116	Kozmosu Anlatmak, İnsanı Anlamak: Mitopoetik Dünya Tasavvurundan Evrimsel Paradigmaya Doğru Epistemik ve Antropolojik Bir Dönüşüm	Dr. Öğr. Üyesi Kemal BOZKAYA*
117	Mitokondri, Mitokondriyal DNA ve Evrim Hakkında Yapay Zeka ile Bir Söyleşi	Prof. Dr. Münir OKTAY*
118	Kutsal Metinden Bilimsel Paradigmaya: Yaratılış ve Evrim Tartışmalarının Sosyolojik İzleri	Dr. Öğr. Üyesi Bekir ŞAHİN*
119	Sorgulanmayan Bilim, Sorgulanan İnanç: Evrim Paradigmasının Epistemik Yapısı ve Bilişsel Dokunulmazlığının Psikolojisi	Doç. Dr. Esat ŞANLI*
120	Paleoantropolojide Görsel Algı ve Manipülasyon: Bilimsel Hatalardan Propaganda Amaçlı Rekonstrüksiyonlara Antropolog Gözüyle Bakış	Prof. Dr. Mustafa Tolga ÇIRAK*
121	Bir Kudret Ayeti Olarak Böceklerde Soğuğa Dayanıklılık ve Antifriz Mekanizması	Prof. Dr. Abdullah BAYRAM*
122	Bilim ve İnanç Arasında: Mısırlı Düşünür Mustafa Mahmud'un Yaratılış ve Evrim Kavramlarına Yaklaşımı	Dr. Alaa Abou-El-Nour*
123	Şekil ve Yaratılış Üzerine: Formun Kaynağı Üzerine Mantıksal Bir Çözümleme	Doç. Dr. Ahmet KAVLAK*
124	Modern Psikoloji ve Risale-i Nur Sentezinde Kâinattaki Denge ve Anlam Arayışı	Mehmet Nuri ÇAĞLAR*
125	Ölçülü Kâinattan Tasarlanan İnsana: Yaratılış, Evrim ve Transhümanizm Arasında İnsan Olmanın Ölçüsü	Orhan GÜNGÖRMÜŞ*
126	Bilim-Din Diyalogunda Bilimler Işığında Yaratılış Kongrelerinin Rolü	Dr. Öğr. Üyesi İdris GÖRMEZ, Prof. Dr. Adem TATLI*

#	Bildiri Başlığı	Yazar
127	Kişisel Hayat Tarzı Olarak Ölçülülük Üzerine Erdem Üzerinden Bir Bakış	Prof. Dr. Ramazan ERDEM*
128	Yaratılış Ayetlerindeki Esmâ-i Hüsnâ Fâsılları Bağlamında Kur'ân-Evrîm Meselesinin Kritisî	Dr. Fatih ÇELİKEL*
129	Kur'an-ı Kerim'deki Bitki Yaratılış Ayetlerinin Biyoloji (Botanik) Bilimi Bağlamında İncelenmesi	Dr. Ergün ÖZUSLU*, Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL, Prof. Dr. Ahmet İLÇİM
130	Kainat Kitabının Matematiksel Dili: Fibonacci Sayıları Işığında Tesadüfün İmkânsızlığı	Prof. Dr. Selahattin YAVUZ*
131	Fitocoğrafik Mîzan: Kur'anda adı geçen Bitkilerin Ekolojik ve Yaratılış Analizi	Dr. Ergün ÖZUSLU*, Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL
132	Güneş Enerjisinin Bitkilerdeki Yolculuğu	Prof. Dr. Barbaros NALBANTOĞLU*
133	Yellowstone Ekosisteminde Av-Avcı Dinamikleri ve İlâhî Denge	Prof. Dr. Ömer GÜNDOĞDU*
134	Karıncalarda Yaratılış	Doç. Dr. Emin KAPLAN*
135	Darwin'in 'İğrenç Gizemi' ve İndirgenemez Karmaşıklık: Kapalı Tohumlu Bitkilerin (Angiospermae) Aniden Ortaya Çıkışı Üzerine Bir Değerlendirme	Dr. Ergün ÖZUSLU*, Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL
136	Pedagojik Bir Yaklaşım Olan Analoji Yöntemiyle Bilime Karıştırılan Seküler İdeolojik Yorumların Sorgulanması: 5D Düşünme Modeli	Doç. Dr. Zakir ELÇİÇEK*
137	Varlıktan Esmâ'ya Açılan Pencere: 5D Modelinin 'Bağ Kur' Basamağı Üzerine Bir İnceleme	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kasım SEZGİN*, Doç. Dr. Zakir ELÇİÇEK
138	Dicrocoelium dendriticum'un Çok Konaklı Yaşam Döngüsünde Konak-Parazit Etkileşimlerinin Biyolojik Koordinasyonu ve Yaratılış Perspektifinden Değerlendirilmesi	Doç. Dr. Selahattin AYDEMİR*, Doç. Dr. Mehmet Emin AYDEMİR
139	Hadislerde Kâinatın Ölçü ve Denge Üzerine İnşası: Kevnî Rivayetlerin Mîzan ve Hikmet Perspektifinden Analizi	Doç. Dr. Rıdvan KALAÇ*

KONFERANS PROGRAMI

OTURUM 01: Canlılarda yapı, gelişim ve tür özellikleri

01.10.2026 · 09:00-10:30 · Hasan Turan Salonu · Prof. Dr. Ali ALAŞ

1. İnsan Y Kromozomunun Karmaşık Genomik Yapısının Anlatımı
Prof. Dr. Ali Osman BELDÜZ
2. Sistematikte Cins Kategorisi ve Klasik Metinlerdeki Karşılığı
Prof. Dr. Fevzi ÖZGÖKÇE
3. Suya Bırakılan Şeffaf Bir Yumurtadan Olağanüstü Bir Hızla Yaratılan Zebra Balığı (Danio rerio)
Embriyogenezindeki Muhteşem Senkronizasyon
Prof. Dr. Kazım UYSAL
4. Vomeronasal Organın Kaybolmayan İşlevi: İnsanda Feromon Algısı ve Eş Seçiminde Fitrî Ölçü
Doç. Dr. Kasım TAKIM

OTURUM 02: Yaratma, kelâm ve kozmolojik açıklamalar

01.10.2026 · 09:00-10:30 · Fahri Kuran Salonu · Prof. Dr. Muhammet YILMAZ

1. İslam Felsefesinde Yaratmanın Nasıllığı Problemi: Ebu Bekir er-Razi Örneği
Prof. Dr. Hüseyin KARAMAN
2. Yaratılışın Sırlarını Anlamada Bilim - Felsefe ve Din
Prof. Dr. Şadi EREN
3. Felsefe-Kelâm Sınırında Bir Tartışma: Meşşâî Kozmoloji ile Gazzâlî'nin Tekfir Ettiği Görüş Aynı Şey midir?
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ALACA
4. Kader ve Ölçü: Mülk ve Kamer Süreleri Bağlamında Kâinattaki İlahî Ölçü (Takdir)
Emrah KİTAPÇI

OTURUM 03: Görme, biyolojik tanıma ve homeostatik düzen

01.10.2026 · 09:00-10:30 · Nihat Turan I Salonu · Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREVOĞLU

1. Görmedeki Muhteşem Sanat
Prof. Dr. Murat KÜÇÜK
2. Tapetum Lucidum: Gözün İçinde Karanlıkta Görmenin Optik Mekanizması
Prof. Dr. Şükrü Hakan ATALGIN
3. Anahtar-Kilit
Prof. Dr. Yahya GÜZEL
4. Yaratılıştaki Ölçü ve Düzenin İnsan Bedenindeki Yansıması: Homeostaz
Prof. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK

OTURUM 04: Genom, genetik kod ve moleküler benzerlik

01.10.2026 · 09:00-10:30 · Nihat Turan II Salonu · Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ

1. İnsan Genomunda Ortoloğu Olmayan Şempanze Genlerinin İnsan Genomunda Psödogen Karşılıklarının da Bulunmaması, Ortak Ata Teorisini Çürütüyor
Abdullah KESER
2. Canlılar Arasındaki Moleküler Benzerliğin Materyalist ve Tevhidi Okumalarının Epistemolojik Karşılaştırması
Doç. Dr. Ayşenur EMİNOĞLU
3. Genetik Kodun Kökeni: Düzen, Hata Toleransı ve Evrimsel Modellerin Açıklama Sınırları
Prof. Dr. Halil İbrahim GÜLER
4. Genetiğin Yazılımı: Epigenetik
Prof. Dr. Selcen ÇELİK UZUNER

OTURUM 05: Fıtrat, nörobiyoloji ve insan davranışı

01.10.2026 · 09:00-10:30 · Bedri Rahmi Eyüboğlu Salonu · Prof. Dr. Fatih SATIL

1. Suça Yatkınlık Faktörlerinin Modern Nörobiyoloji ve İbn Sînâ'nın Mizaç Teorisi Ekseninde Yaratılış Kavramı Çerçevesinde Sentezlenmesi
Arş. Gör. Ayşe Mina ARSLANBAŞ
2. Fıtrat, Dürtü, Bağımlılık ve Sabır
Prof. Dr. İbrahim BALCIOĞLU
3. İslami Açıdan Kendini Tanıma ve Duygusal Zekâ (Akıl)
Doç. Dr. Turgut ŞAHİNÖZ

OTURUM 06: İnsan, değer ve düşünce eğitimi

01.10.2026 · 09:00-10:30 · Ahmet Selim Teymur Salonu · Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM

1. Çocuğun Gözünden Yaratılışı Anlamak: İlkokul Döneminde Merak, Keşif ve Anlam Arayışı
Dr. Öğr. Üyesi Adem ARSLAN
2. Türk-İslam Düşünce Geleneğinde İnsan-ı Kâmil ve Şahsiyet İnşası: Değerler Eğitimi Açısından Bir İnceleme
Doç. Dr. Safa ÇELEBİ
3. İslam Alimlerinin Akıl-Nakil Çatışmasına Dair Yaklaşımları
Dr. Öğr. Üyesi Kadir SAYIM
4. Yaratılış ve Evrimci Paradigmaya Eskiçağ Tarihi Perspektifinden Bakış
Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM

OTURUM 07: Beden, bilinç ve canlı sistemlerde düzen

01.10.2026 · 11:00-12:30 · Hasan Turan Salonu · Prof. Dr. Şükrü Hakan ATALGIN

1. Apoptozis (Programlı Hücre Ölümü)
Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN
2. Bilinç Problemini Çözmek İçin Yeni İlginç Bir Görüş
Prof. Dr. Sefa SAYGILI
3. Biyokimya Penceresinden Sindirim Sistemindeki Mucizevi Olaylara Bakış
Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREYİOĞLU
4. İfrat ve İnkâr Kıskaçında Olan Zemzem Suyu Hakkındaki Spekülatif Söylemlerin Değerlendirmesi
Prof. Dr. Kazım UYSAL

OTURUM 08: Kâinat ölçeğinde düzen: atom, yerküre ve biyolojik sistemler

01.10.2026 · 11:00-12:30 · Fahri Kuran Salonu · Doç. Dr. Kasım TAKIM

1. Atomlardan Yıldızlara Maddeden Manaya Bütüncül Bakış
Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ
2. Nuh Tufanına Dair İzleri Uydu Görüntüleri ile Tespit Etmek Mümkün Mü?
Dr. Sait Nafiz MUTLU
3. Bitkilerde Gaz Değişiminde Görevli Hücrelerin Yapı ve İşlevi
Prof. Dr. Fatih SATIL
4. Diatomların Ekosistem Hizmetleri Bakımından Yaratılış Hikmetleri
Prof. Dr. Ali ALAŞ

OTURUM 09: İktisadi ölçü ve denge

01.10.2026 · 11:00-12:30 · Nihat Turan I Salonu · Prof. Dr. Sedat BOSTAN

1. Kur'an'da Yönetimin Normatif İlkeleri ile Çağdaş Yönetim Düşüncesi Arasındaki İlişkinin İçerik Analizi
Prof. Dr. Sedat BOSTAN
2. İktisadi Denge ve Ölçü Bağlamında Bediüzzaman Said Nursi'nin Ekonomik Ahlak Yaklaşımı: Üretim, Tüketim ve Bölüşüm Analizi
Arş. Gör. Dr. Akif Ziya BAYRAK
3. Muhasebe Standartlarına Kur'anî Bakış: Kavramsal ve Karşılaştırmalı Bir İnceleme
Prof. Dr. Abdülkadir PEHLİVAN
4. Malthus'un Yanılgısı: Nüfus, Kaynak ve Küresel Kıtlik Paradigmasının Yeniden Değerlendirilmesi
Prof. Dr. Recep GÜNDOĞAN

OTURUM 10: Dil, iletişim ve medeniyet

📅 01.10.2026 · 🕒 11:00-12:30 · 📍 Nihat Turan II Salonu · 🗣️ Prof. Dr. Muhammet Muhsin KALKIŞIM

1. Medeniyetin Dini: Uygarlığın Dili
Dr. Öğr. Üyesi Ersin GÜLAY
2. İletişimde Anlam, Ölçü ve Denge Arayışı: Dijital Çağda Susmak
Doç. Dr. Ali ÖZCAN
3. Kâinattaki Ölçüden İnsan Bedenine: Benjamin Zephaniah'ın Face Romanında Rahatsız Edici Bakışın (Staring) Ölçüsü ve Damganın (Stigma) Anlamı
Arş. Gör. Dr. Özge ALTUNLU
4. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Dünya Düzeni Algısı: Acâibden İbrete
Prof. Dr. Temel ÖZTÜRK

OTURUM 11: İnsan, varlık ve mânâ

📅 01.10.2026 · 🕒 11:00-12:30 · 📍 Bedri Rahmi Eyüboğlu Salonu · 🗣️ Prof. Dr. Mehmet GÖKTAŞ

1. İnsanın Hakikati
Abdullah KÜÇÜK
2. İlâhi İsimlerin (el-Esmâü'l-Hüsnâ) Yansıması Olarak Kâinattaki Düzen ve Adalet İlişkisi
Prof. Dr. Hüseyin KURT
3. Kâinat Kitabını Okuma Sanatı: Risale-i Nur'un Yaratılış Tasavvurunda Edebî Dil ve Temsili Anlatım
Mehtap KORKMAZ
4. Said Nursi'nin "Masdar-Mistar" Modeli ve Gen İfadesinin Zaman-Mekân Algoritmaları
Suna AYGÜN ALLAHVERDİ

OTURUM 12: Kâinatta Mânâ, Düzen, Form ve İnsan

01.10.2026 · 16:30-18:00 · Hasan Turan Salonu · Prof. Dr. Sedat BOSTAN

1. Kâinattaki Nizamdan Sorumlu Öznenin İnşasında Mânâ-yı Harfî Temelli Bir Sosyal Bilim Okuması
Prof. Dr. Abdulhak Halim ULAŞ
2. “Akıl” dan “Zekâ” ya Ontolojik Düşüş
Abdurrahman BULUT
3. Şekil ve Yaratılış Üzerine: Formun Kaynağı Üzerine Mantıksal Bir Çözümleme
Doç. Dr. Ahmet KAVLAK
4. Modern Psikoloji ve Risale-i Nur Sentezinde Kâinattaki Denge ve Anlam Arayışı
Mehmet Nuri ÇAĞLAR
5. Ölçülü Kâinattan Tasarlanan İnsana: Yaratılış, Evrim ve Transhümanizm Arasında İnsan Olmanın Ölçüsü
Orhan GÜNGÖRMÜŞ

OTURUM 13: Eğitim, edebiyat ve değerler

01.10.2026 · 16:30-18:00 · Fahri Kuran Salonu · Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM

1. Bilimsel ve Pedagojik Bulgular Işığında Karma Eğitim Çıkmazı ve Kız-Erkek Okullarının Gerekliliği
Dr. Adnan KALKAN
2. Eski Türk Şiirinde Yaratılış ve Varlık Mertebeleri
Prof. Dr. Muhammet Muhsin KALKIŞIM
3. Klasik Edebiyatın Hikemî Şairi Nâbi'nin “Nefy-i Vücûd” Manzumesi Özelinde Varlık Sorgulamaları
Prof. Dr. Mehmet GÖKTAŞ
4. İslam Tarih Yazıcılığında Yaratılışın Tarihsel Anlamı
Merve Nur KARAHÜSEYİN

OTURUM 14: Anne-bebek, solunum ve klinik denge

01.10.2026 · 16:30-18:00 · Nihat Turan I Salonu · Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREYİOĞLU

1. Anne-Bebek Arasında Harikulade Bağlantı: Mucizevi Göbek Kordonu (Umbilikal Kord)
Dr. Mina ERBIYIK
2. Primer Spontan Pnömotoraks ve Plevral Onarım: Ölçü, Denge ve Anlam Çerçevesinde Yaratıcının İnsan Bedenindeki Sanatı
Arş. Gör. Dr. Mehmet Zübeyr EĞİLMEZ
3. Jinekolojik Onkolojide Ontolojik Okumalar
Doç. Dr. Rabia Merve PALALIOĞLU

OTURUM 15: Hücresel iletişim ve moleküler denge

01.10.2026 · 16:30-18:00 · Nihat Turan II Salonu · Prof. Dr. Ali Osman BELDÜZ

1. Hücreler Arası İletişimde Ölçü, Denge Ve Anlam: Çoğunluğu Algılama (Quorum Sensing) Mekanizması
Ayşe Nur BİLLUR
2. Canlıda Kargo Hakikati: İnsan Vücudunda Moleküler Taşıma, Adresleme ve Teslimat
Prof. Dr. Ekrem KÖKSAL
3. Kâinattaki Makro Mizanın Hücresel Yansıması: Parkinson Hastalığında Moleküler Dengenin Yeni Bir Düzenleyicisi Olarak GREM1
Öğr. Gör. Dr. Öznur ALTUNLU
4. İnsan DNAsının Dinamizmi
Doç. Dr. Uğur UZUNER

OTURUM 16: Bitki ekolojisi, toprak ve türleşme

01.10.2026 · 16:30-18:00 · Bedri Rahmi Eyüboğlu Salonu · Prof. Dr. Kazım UYSAL

1. Taç Yapraklı Çiçeklerin Canlılarla İlişkisi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HOSAFLIOĞLU
2. Bitkiler Kök Salgıları Kullanılarak Toprakla Haberleşir
Prof. Dr. Mehmet Ali BOZKURT
3. Toprağın Uyanışı: Bitkilerin Dirilişi ve Evrim Yanılgısı
Prof. Dr. Rabiye TERZİ
4. Bitkilerde Türleşme: Asteraceae (Papatyagiller) Familyasından Örnekler
Doç. Dr. Murat Erdem GÜZEL

OTURUM 17: Bilim iletişimi ve yaratılış eğitimi

01.10.2026 · 16:30-18:00 · Ahmet Selim Teymur Salonu · Dr. Öğr. Üyesi Ersin GÜLAY

1. Dijital Çağda Çocuğa Yaratılışı Anlatmak: Fırsatlar, Riskler ve Eğitimsel Yaklaşımlar
Dr. Öğr. Üyesi Adem ARSLAN
2. Paleoantropolojide Görsel Algı ve Manipülasyon: Bilimsel Hatalardan Propaganda Amaçlı Rekonstrüksiyonlara Antropolog Gözüyle Bakış
Prof. Dr. Mustafa Tolga ÇIRAK
3. Hacettepe Üniversitesi Biyosfer Müzesi'nde Bilimsel İçeriğin Sunumu Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme
Mehmet Baki ÖZTÜRK

OTURUM 18: Canlı topluluklarında iş birliği ve ekolojik denge

02.10.2026 · 09:00-10:30 · Hasan Turan Salonu · Prof. Dr. Mustafa Tolga ÇIRAK

1. Mikro Âlemde Makro Hikmet: Mikrobiyota ve Yaratılış Dengesi
Prof. Dr. Hamit OKUR
2. Diyatom Frustülü ve Silisli Mikromimarının Biyolojik Önemi
Prof. Dr. Köksal PABUÇCU
3. Çam Ormanlarında Eko-Yaratılış Mühendisliği: Entomolojik Bir Ağ (Network) Örneği
Prof. Dr. Mehmet Hakkı ALMA
4. Bitkilerde Şefkat
Prof. Dr. Hasan KILIÇ

OTURUM 19: Kâinat, nedensellik ve varlık

02.10.2026 · 09:00-10:30 · Fahri Kuran Salonu · Prof. Dr. Veysel GÜLLÜCE

1. Kuantum Tünelleme Olmasa Ne Olurdu?
Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ
2. Var Oluş Var Ediliş Arası Gelgitler?
Doç. Dr. Osman KARAAĞAÇ
3. Nedenselliğin Ontolojisi Bağlamında Said Nursî'nin Nedensellik Anlayışı: Sebep, Kanun ve Yaratıcı Fâil Ayrımı
Prof. Dr. Mehmet CESUR
4. Kâinattaki Nezafet ve Temizlik: Tesadüf mü, Tasarım mı?
Prof. Dr. Hikmet ORHAN

OTURUM 20: Canlılarda Uyum, Düzen ve Yaratılış

02.10.2026 · 09:00-10:30 · Nihat Turan I Salonu · Prof. Dr. Adem DÖLEK

1. Güneş Enerjisinin Bitkilerdeki Yolculuğu
Prof. Dr. Barbaros NALBANTOĞLU
2. Yellowstone Ekosisteminde Av-Avcı Dinamikleri ve İlâhî Denge
Prof. Dr. Ömer GÜNDOĞDU
3. Karıncalarda Yaratılış
Doç. Dr. Emin KAPLAN
4. Darwin'in 'İğrenç Gizemi' ve İndirgenemez Karmaşıklık: Kapalı Tohumlu Bitkilerin (Angiospermae) Aniden Ortaya Çıkışı Üzerine Bir Değerlendirme
Dr. Ergün ÖZUSLU

OTURUM 21: Canlı sistemlerde mizan, iş birliği ve biyofelsefe

02.10.2026 · 09:00-10:30 · Nihat Turan II Salonu · Doç. Dr. Tekin SANCAR

1. Kâinatın Biyolojik Mizanı: Canlı Sistemlerdeki Ekolojik Düzenin Hikmet Eksenli Tahlili
Mehtap KORKMAZ
2. Azot Fiksasyonunda Fabacea (Baklagil) familyası ile Rizobium Bakterilerinin İlişkisi
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HOSAFLIOĞLU
3. İnsan Vücudundaki Mükemmel Tasarım: Hücresel Mekanizmalar ve Yaratılış Delilleri
Doç. Dr. Tekin SANCAR
4. Biyofelsefe ve Semantik Kavşağında Cinsiyet: Aristoteles'in Tür Tanımı ve Kur'an'ın "Zeker-Ünsâ" Lafızları Üzerine Bir İnceleme
Suna AYGÜN ALLAHVERDİ

OTURUM 22: Evrim, ortak ata ve biyolojik kavramların eleştirisi

02.10.2026 · 11:00-12:15 · Hasan Turan Salonu · Prof. Dr. Mehmet Hakkı ALMA

1. Evrim ve Yaratılış Görüşlerinin Bilimsel ve Epistemolojik Açıdan Karşılaştırılması
Prof. Dr. Adem TATLI
2. Kelâmî Açıdan Teistik Ortak Ata Tezinin Yaratılışla Telifi Problemi
Öğr. Gör. Dr. Samet Yahya BAL
3. Câhız Hakkındaki “Evrimeci” İddiaların Değerlendirilmesi
Prof. Dr. Veysel GÜLLÜCE
4. Bilimsel Kavramların Hakikat Analizi: Taksonomik Kesinlik ve Genetik Bariyerler Işığında Mutasyon, Adaptasyon, Seleksiyon ve Varyasyon
Prof. Dr. Fevzi ÖZGÖKÇE
5. Sorgulanmayan Bilim, Sorgulanan İnanç: Evrim Paradigmasının Epistemik Yapısı ve Bilişsel Dokunulmazlığının Psikolojisi
Doç. Dr. Esat ŞANLI

OTURUM 23: Yabancı Dilde Sunulan Bildiriler: Creation, Meaning and Order

02.10.2026 · 11:00-12:15 · Fahri Kuran Salonu · Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ

1. Mekanik Doğa Anlayışından Anlamli Kozmosa: Said Nursi'nin Ekolojik Denge Çerçevesi
Arş. Gör. Chandra Dwisetyo Widodo
2. Bilimsel Materyalizm ve İslami Epistemoloji Arasındaki Gerilim: Bangladeş'te SSC ve HSC Düzeylerindeki Fen Bilimleri Müfredatları ve Ders Kitaplarının Eleştirel Analizi
Doç. Dr. Md. Abdullah Al Mahmud
3. Evreni Ma'nâ-i Harfî Yoluyla Okumak: Risale-i Nur'da Ölçü, Denge ve Anlamın Kur'anî Bir Hermenötiği

Dr. Shakoor Alam

4. Riyâh'tan (Rüzgârlardan) Şahâb Rukâm'a (Kümelenmiş Bulutlara): Kur'an'da Bulut Oluşumunun Kavramsal Yapısının Yeniden İnşası

Prof. Dr. Sujiat Zubaidi

OTURUM 24: Yaratılış, Ölçü ve Düzen: Biyoloji, Kuran ve Matematik

02.10.2026 · 11:00-12:15 · Nihat Turan I Salonu · Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM

1. Kainat Kitabının Matematiksel Dili: Fibonacci Sayıları Işığında Tesadüfün İmkânsızlığı
Prof. Dr. Selahattin YAVUZ
2. Fitocoğrafik Mizan: Kur'anda adı geçen Bitkilerin Ekolojik ve Yaratılış Analizi
Dr. Ergün ÖZUSLU
3. Kur'an-ı Kerim'deki Bitki Yaratılış Ayetlerinin Biyoloji (Botanik) Bilimi Bağlamında İncelenmesi
Dr. Ergün ÖZUSLU
4. İstatistiksel Modeller Tasarım Çıkarımı Yapabilir mi? Homeostatik Düzenin Olasılık, Bilgi Kuramı ve Yapay Zekâ Perspektifinden İncelenmesi
Tuğba KURT

KONGRE PANELİ VE DAVETLİ KONUŞMACILAR

02.10.2026 · 14:00-16:00 · Hasan Turan Salonu · Prof. Dr. Sedat BOSTAN

1. Canlılardaki İstisnâî Yaratılışlar ve Hikmetleri
Prof. Dr. İsmail KOCAÇALIŞKAN

KAPANIŞ OTURUMU

02.10.2026 · 16:30-18:00 · Hasan Turan Salonu · Prof. Dr. Ali Osman BELDÜZ

1. Bilim-Din Diyalogunda Bilimler Işığında Yaratılış Kongrelerinin Rolü
Prof. Dr. Adem TATLI

ÇEVİRİM İÇİ SUNUMLAR-1 / Kur'an, Kâinat ve Yaratılışın Teolojik Yorumu

01.10.2026 · 09:00-11:00 · Oda 1 · Doç. Dr. Abdulkadir KARAKUŞ

1. Topraktan Mânâya: Kur'an Işığında İnsanın Yaratılış Serüveni
Doç. Dr. Abdulkadir KARAKUŞ
2. Amaç ve Araç Konuları Bağlamında Kur'an'da Kâinat: Kevnî Ayetler

Prof. Dr. Hasan YILMAZ

3. Mu‘tezile Kelâmında Âlemin Yaratılışı ve İlahî Adalet: Ölçü, Denge ve Hikmet İlkelerinin Kozmolojik Temelleri
Sümeyye Büşra MARAL
4. Keşiften Anlama: Kur'an Tefsirinde Kâinatın Ölçüsü ve İnsanın Anlam Arayışı
Doç. Dr. Yahya ARSLAN
5. Tasavvuf ve Evrim Arasında Bir Köprü: Şibli Nu'mânî'nin Mesnevî'deki Tekâmül Anlayışı
Doç. Dr. Sevda AKTULGA GÜRBÜZ
6. Yaratılış Ayetlerindeki Esmâ-i Hüsnâ Fâsılları Bağlamında Kur'ân-Evrim Meselesinin Kritiği
Dr. Fatih ÇELİKEL

ÇEVİRİM İÇİ SUNUMLAR-2 / Yaratılış, Evrim, Epistemoloji ve Anlam

📅 01.10.2026 · 🕒 11:00-13:00 · 📍 Oda 2 · 🗣️ Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ALLAHVERDİ

1. Fosil Kayıtlarında Rastlanması Gereken Ara Form Fosil Sayısı Hakkında Bir Hesaplama
Doç. Dr. Hüseyin ALLAHVERDİ
2. Modern-Seküler-Lâik Bilim/sellik Epistemolojisinin Eksik ve Yanlışları ve Alternatif Bir Tevhid Esaslı İslâmî Bilim Epistemolojisi
Ayhan KÜFLÜOĞLU
3. Kozmosu Anlatmak, İnsanı Anlamak: Mitopoetik Dünya Tasavvurundan Evrimsel Paradigmaya Doğru Epistemik ve Antropolojik Bir Dönüşüm
Dr. Öğr. Üyesi Kemal BOZKAYA
4. Adlandırma, Yaratılış ve Anlam: Walter Benjamin'de Kâinatın Dili
Doç. Dr. Filiz BAYOĞLU KINA
5. Ana Rahminden Dünya Hayatına Konforlu Geçiş: Mucizevi Neonatal Adaptasyon
Dr. Batuhan PALALIOĞLU
6. Bitki Popülasyonlarında Eşeyli Üreme Dinamikleri ve Rekombinasyon Zorunluluğu: Krossing-Over Mekanizmalarının Moleküler Analizi ve Teolojik Entegrasyonu
Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL
7. Bir Kudret Ayeti Olarak Böceklerde Soğuğa Dayanıklılık ve Antifriz Mekanizması
Prof. Dr. Abdullah BAYRAM

ÇEVİRİM İÇİ SUNUMLAR-3 / Bilim, Eğitim, İletişim ve İnsan

📅 01.10.2026 · 🕒 16:30-18:30 · 📍 Oda 3 · 🗣️ Prof. Dr. Murat ÜNAL

1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Biyolojik Çeşitliliğin 5 Boyutlu Düşünme Modeli ile Bütüncül ve Tefekkürü Esas Alan Öğretimi
Prof. Dr. Murat ÜNAL
2. Bilim ile İnanç Arasında: Osmanlı Anadolu'sundaki Amerikan Misyoner Okullarında Yaratılış Düşüncesi (1894–1914)

Elif BAYRAKCI GÜN

3. Erken Çocuklukta Oyun Temelli Öğrenmenin Fıtrat Perspektifinden Değerlendirilmesi

Kamile Şule YAŞAR

4. Bilimsel Gerçeklikten Yaratılış Anlamına: Bilim İletişiminde Çerçevelemenin Rolü

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fethi GÜN

5. Hava Zerrelerinin Ses İletimi ve Frekans Spektrumu Perspektifi

Prof. Dr. Abdurrahman KARABULUT

6. Bilim ve İnanç Arasında: Mısırlı Düşünür Mustafa Mahmud'un Yaratılış ve Evrim Kavramlarına Yaklaşımı

Dr. Alaa Abou-El-Nour

7. Kişisel Hayat Tarzı Olarak Ölçülülük Üzerine Erdem Üzerinden Bir Bakış

Prof. Dr. Ramazan ERDEM

ÇEVİRİM İÇİ SUNUMLAR-4 / Kâinat, Düzen ve Yaşam: Biyolojik, Sosyolojik ve Ontolojik Yaklaşımlar

📅 02.10.2026 · 🕒 09:00-11:00 · 📍 Oda 1 · 🗣️ Dr. Öğr. Üyesi Melek COŞGUN SOLAK

1. Kâinat Tasavvuru ve İnsan-Doğa İlişkisinin Sosyolojik Boyutları

Dr. Öğr. Üyesi Melek COŞGUN SOLAK

2. Kozmolojik Güven: Yaratılış, Düzen ve Anlamın Sosyolojisi

Dr. Öğr. Üyesi Melek COŞGUN SOLAK

3. Postmodern Toplumda Anlam ve Aidiyet: Din Sosyolojisinde Kozmik Aidiyet Kavramı

Dr. Öğr. Üyesi Zülal ASANATUCİ

4. Toplumsal Düzen Arayışı ve Düzen Kuralları

Prof. Dr. Hayri BOZGEYİK

5. Kâinatın Ontolojik Düzeni ile İnsan Psikolojisinin Mütakabiliyeti: Fıtrat Psikolojisi Yaklaşımı

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ATAK

6. Kutsal Metinden Bilimsel Paradigmaya: Yaratılış ve Evrim Tartışmalarının Sosyolojik İzleri

Dr. Öğr. Üyesi Bekir ŞAHİN

ÇEVİRİM İÇİ SUNUMLAR-5 / Doğa, Sistemler ve Teknoloji: Disiplinlerarası Yaklaşımlar

📅 02.10.2026 · 🕒 09:00-11:00 · 📍 Oda 2 · 🗣️ Prof. Dr. Ali Rıza DEMİRKIRAN

1. Bir Mikro Âlem Olan Toprak Bakterileri

Prof. Dr. Ali Rıza DEMİRKIRAN

2. Doğadan İlham Alan Algoritmalar ve Küresel Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yaklaşımı ile İsrafsız Üretim Çizelgelemesi

Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

3. Madenlerin Jeolojik İstifi ile İnsanlığın İktisadi Gelişimi Arasındaki İlişki: Teknolojiye Bağlı

Lojistik Kaynak Arzı (TLKA) Modeli Çerçevesinde Kavramsal Bir Analiz (Nimet, Mizan, Hikmet ve Beşerî Refah)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif PEÇE

4. Elektromanyetik Spektrumun Anlaşılması ve Mühendislik Uygulamalarında Yeniden Tasarımı

Yeşim YILMAZ

5. Lagrange Denkleminin Dini Bilimler Işığında İnsan Potansiyelini anlamak için yeniden yorumlanması

Ersin ÇAKIR

6. Yerkürenin Hassas Dengeleri: Gezegenel Sistemlerden Canlılığın Sürdürülebilirliğine

Prof. Dr. Süleyman Sami NALBANT

7. Mitokondri, Mitokondriyal DNA ve Evrim Hakkında Yapay Zeka ile Bir Söyleşi

Prof. Dr. Münir OKTAY

ÇEVİRİM İÇİ SUNUMLAR-6 / Yabancı Dilde Sunumlar

02.10.2026 · 09:00-11:00 · Oda 3 · Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Taha DURMUŞ

1. Dang Hummasının Yönetiminde Yeşil Çözüm: Sürdürülebilir Vektör Kontrolü İçin Yerli *Bacillus thuringiensis* Kullanımıyla Allah'ın Yaratışının Keşfi

Prof. Dr. Shakila Nargis Khan

2. Görünmeyen Mikrobiyal Dünya: Yaşam Ağında Ölçü, Denge ve İnsan Sorumluluğu

Prof. Dr. Muhammad Manjurul Karim

3. Dünya ile Ahiret Arasındaki Denge İlkesinin Beşerî Medeniyetin İnşasındaki Etkisi: Risale-i Nur'dan Makâsıdı Bir Bakış

Prof. Dr. Abdusselam Hammud Galib el-Ensi

4. Yapay Zekâ Çağında Anlam Mühendisliği ve Bilginin Kolaylaştırılması: Nursi'nin Mizanı ile Çağdaş Teknoloji Arasında Bütüncül Bir Yaklaşım

Dr. Abdullatif Yasin Ali

5. İçkinlikteki Aşkınlık: Modern Müslüman Entelektüel Düşüncede Kur'anî Doğal Teolojinin Yeniden İhyası

Ayesha Qurrat ul Ain

ÇEVİRİM İÇİ SUNUMLAR-7 / Yaratılıştta Ölçü, Anlam ve Hikmet

02.10.2026 · 14:30-16:00 · Oda 1 · Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kasım SEZGİN

1. Pedagojik Bir Yaklaşım Olan Analoji Yöntemiyle Bilime Karıştırılan Seküler İdeolojik Yorumların Sorgulanması: 5D Düşünme Modeli

Doç. Dr. Zakir ELÇİÇEK

2. Varlıktan Esma'ya Açılan Pencere: 5D Modelinin 'Bağ Kur' Basamağı Üzerine Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kasım SEZGİN

3. *Dicrocoelium dendriticum*'un Çok Konaklı Yaşam Döngüsünde Konak-Parazit Etkileşimlerinin Biyolojik Koordinasyonu ve Yaratılış Perspektifinden Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Selahattin AYDEMİR

4. Hadislerde Kâinatın Ölçü ve Denge Üzerine İnşası: Kevnî Rivayetlerin Mîzan ve Hikmet Perspektifinden Analizi

Doç. Dr. Rıdvan KALAÇ

İnsan Y Kromozomunun Karmaşık Genomik Yapısının Anlatımı

Prof. Dr. Ali Osman BELDÜZ*, Wajeeha Munawar

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

İnsan Y kromozomu, insan genomunun en özgün bileşenlerinden biridir. Bununla birlikte, erken dönem dizileme teknolojileri uzun ve tekrarlayan DNA bölgelerinin çözülmesinde yetersiz kalırken, gelişmiş uzun-okuma dizileme teknolojileri ve Telomerden-Telomere (Telomere-to-Telomere, T2T) genomik yaklaşımları günümüzde bu karmaşık bölgelerin çözülmesini sağlamış ve maymunun insana evrildiği ilişkin geleneksel görüşlerin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Karşılaştırmalı genomik analizler, yeni dizilenen şempanze Y kromozomu ile insan Y kromozomu arasında önemli yapısal ve genetik farklılıklar bulunduğunu ve yalnızca %26 dizi benzerliği gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, insanın dikkat çekici genetik özgünlüğünü vurgulamakta ve insan-maymun evrimsel ilişkilerine yönelik varsayımları sorgulamaktadır. İnsan Y kromozomunun tamamlanmış genom dizisi yaklaşık 62,5 Mb DNA içerdiğini, bunun 30 Mb'dan fazlasının daha önce çözülmemiş dizilerden oluştuğunu ve kromozomun palindromlar, amplikonik bölgeler, segmental duplikasyonlar, tandem tekrarlar ve çok sayıda gen ailesinden oluşan son derece karmaşık bir mimariye sahip olduğunu göstermiştir. Büyük ölçüde “boş” bir kromozom olduğu yönündeki algının aksine Y kromozomu; SRY (Y kromozomunun cinsiyet belirleyici bölgesi), TSPY (Y-kodlu testise özgü protein), DAZ (Azospermide Silinen), RBMY (Y'ye bağlı RNA bağlayıcı motif proteini) ve CDY (Kromodomain Y) dâhil olmak üzere erkek gelişimi ve üremesinde önemli işlevlere sahip genler içermekte ve bu genlerin bir kısmı çoklu kopyalar hâlinde bulunmaktadır. X–Y arasında par (pseudo otozomal bölgeler) bölgeleri dışında benzerliğin olmamasının rekombinasyonu baskılanmış olması, Y kromozomunun kendine özgü organizasyonuna katkıda bulunmuştur. Y kromozomu palindromları içindeki yüksek düzeyde homolog diziler, kromozom içi gen dönüşümüne uğrayabilmekte; böylece genetik bilginin palindrom kolları arasında aktarılması sağlanarak dizi benzerliğinin ve işlevsel gen kopyalarının korunmasına katkıda bulunmaktadır. Güncel genomik bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Y kromozomunun ne genetik açıdan boş ne de yalnızca dejenerasyona uğrayan bir kalıntı olduğu; aksine duplikasyon, rekombinasyonun baskılanması, yapısal yeniden düzenlenmeler ve gen dönüşümü ile şekillenen, yapısal olarak karmaşık, işlevsel açıdan özelleşmiş genomic dinamik bir sistem olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Y kromozomu, Telomerden-telomere, Evrim Görüşü, Karşılaştırmalı genomik

Suya Bırakılan Şeffaf Bir Yumurtadan Olağanüstü Bir Hızla Yaratılan Zebra Balığı (Danio rerio) Embriyogenezindeki Muhteşem Senkronizasyon

Prof. Dr. Kazım UYSAL*

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

ÖZET

Zebra balığı (Danio rerio), omurgalı canlılar arasında embriyo gelişimi en hızlı model organizmadır. Hızlı embriyo gelişimi; üreme alanındaki ekolojik şartların değişken olması ve dış döllenme ile üremesi gibi faktörlere bağlanmıştır. Halbuki zebra balığı embriyogenezinde ilahi ilim, irade ve kudretin en hayret verici yansımaları görülmektedir. Bu çalışmada ilgili literatür ışığında zebra balığı üreme hücreleri, döllenmesi ve embriyo gelişimi incelenmiştir. Özellikle embriyogenez esnasında yapılan muazzam senkronizasyon nazara verilmiştir. Bu durumun evrim görüşü savunucularının iddia ettiği gibi doğal seçilime dayalı aşamalı süreçlerle ve maddenin kendi başına organize olması ile meydana gelemeyeceği anlatılmıştır. Öncelikle tüm dünyadaki zebra balığı yumurtalarında embriyoyu oluşturacak tüm biyomalzemeler eksiksiz depolanmaktadır. Üstelik zebra balığı yumurtası nesiller boyunca aynı ince ayarla üretilmektedir. Bu durum, maddeye ve canlıya hükmeden yüksek bir ilim ve irade ile olabilir. Ortamda başka balıkların üreme hücrelerinin de olmasına rağmen zebra balığı yumurtaları sadece kendi türü balıkların spermeleri ile döllenebilir. Polispermi durumu olsa bile her yumurta sadece bir sperm çekirdeği ile birleşir. Tüm yumurtalarda bunu sağlayacak ince ayarlı moleküler mekanizmaların olması, türün devamlılığı için zorunludur. Aksi takdirde neslin devamı imkansızdır. İşte anahtar-kilit uyumuna benzeyen yumurta-sperm uygunluğu ve yumurtanın polispermiyi önleme mekanizması, canlının atalarında da olmalı ki türün nesli devam edebilsin. Bu ise evrim görüşünün iddia ettiği gibi kademeli ve zamana yayılan bir varoluşla değil, bütünsel bir planlama ve yüksek bir tasarımla ancak olabilir. Zebra balığı yumurtası döllendikten sonra senkronize hücre bölünmeleri ile hızla gelişir. Su sıcaklığına bağlı olarak yaklaşık 2 saat sonra blastula, 5 saat sonra gastrula safhasına ulaşır. 24 saat sonra organ taslakları tamamlanır ve kalp atışı başlar. Döllenmeden yaklaşık 48 saat sonra ise yüksek organizasyonlu omurgalı zebra larvası yaratılır. Zebra balığı embriyosu son derece düzenli, zamanlanmış ve hatasız bir biyolojik program doğrultusunda gelişir. Hücre kaderlerinin belirlenmesinde ve göçlerinde Wnt, Notch, BMP gibi birçok sinyal molekülü görev alır. Sinyal moleküllerinde ve sinyalizasyon ağlarında milisaniyelik sapmalar hücre kaderlerini değiştirir ve anomali vücut formları ve organların oluşmasına sebep olur. Oysa zebra balığı ekolojik şartların çok değişken olduğu sulara nesiller boyunca aynı hassas mekanizmalarla yaratılmakta, vücut formu ve zarafeti korunmaktadır. Bu, yumurta içindeki akılsız ve şuursuz maddenin akıllı ve şuurlu işler yapması ve muazzam bir organizasyon sergilemesi ile olmaktadır. Bu durum, maddeye etki eden sonsuz bir ilim ve kudretin varlığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Zebra Balığı, Danio rerio, Embriyogenez, Evrim, Yaratılış

Felsefe-Kelâm Sınırında Bir Tartışma: Meşşâî Kozmoloji ile Gazzâlî'nin Tekfir Ettiği Görüş Aynı Şey midir?

*Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ALACA**

Artvin Çoruh Üniversitesi

ÖZET

Kâinatın varlığı gelişi, İslam düşünce ekollerinde farklı kuramlar geliştirilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Meşşâî filozofların âlemin kıdemi hakkındaki görüşleri Gazzâlî'nin sert eleştirilerine maruz kalmış, müteakip süreçte bu mesele felsefe ile kelam ekolü arasında hararetle tartışılan konuların başında yer almıştır. 'Tehâfüt' adıyla yapılan bu eleştiriler, sistematik bir nitelik kazanarak yeni bir tartışma geleneği oluşturmuştur. Ancak, Gazzâlî'nin Tehâfütü'l-felâsife adlı eserinde küfürle suçladığı âlemin ezeli olduğuna dair görüş ile Fârâbî ve İbn Sînâ'nın metafizik sistemlerinde temellendirdikleri kıdem anlayışının aynı anlamı ifade edip etmediği hususu önemli bir inceleme-araştırma konusu olma niteliğini hâlâ taşımakta ve bu zorlu problem günümüz bakış açısından çözüm beklemektedir. İki tarafın görüş ve yaklaşımları arasında kavramsal ve içerik bakımından bir örtüşmenin bulunup bulunmadığına odaklanan bu bildiri, Meşşâîlerin âlemin kıdemi anlayışını kendi ontolojik ve teolojik bağlamı içerisinde analiz etmeyi; bununla birlikte Gazzâlî'nin o görüşe yönelttiği eleştirileri ve tekfir gerekçelerini bu bağlam çerçevesinde yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Meseleyi zorlaştıran ve tartışılır kılan noktalar Tanrı ile evren arasında kurulan ontolojik-metafizik ilişkinin mahiyetinde ve keyfiyetinde toplanmaktadır. Zorunlu Varlık, ilahî irade, yaratma, sudûr, zaman, kıdem-hudûs ve nedensellik kavramları meselenin özüne ilişkin temel boyutları temsil eder. Tarafların bu kavramlara yükledikleri anlamlar üzerinden konu bütüncül bir perspektifle incelenmektedir. Sonuç itibarıyla kavramsal ayrışma öne çıkmakta ve ortada akîdevî ihtilaf bulunmadığı görülmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; tarihsel, karşılaştırmalı analiz esas alınmış; ilgili düşünürlerin temel eserleri incelenmiş ve çağdaş literatürden yararlanılmıştır. Değerlendirmelerin, akademi dünyasına önemli bir katkı sağlayacağı ümit edilmektedir. Çünkü mevcut çalışmaların çoğu ya Gazzâlî'nin eleştirilerini anlatmak ya da filozofların görüşlerini özetlemekle yetinmektedir. Oysa tekfirin gerekçelerini, filozofların kendi terminolojisi ve metafizik sistemi içinde yeniden okumaya yönelik çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Anahtar Kelimeler: İslam Felsefesi, Kelam, Zorunlu Varlık (Vâcbu'l-Vücûd), Evren, Yaratma, Sudûr, Zaman

Anahtar–Kilit

*Prof. Dr. Yahya GÜZEL**

Erciyes Üniversitesi

ÖZET

Biyokimyada moleküller arası tanıma ve biyolojik etkileşimlerin özelliklerini açıklamak için kullanılan anahtar-kilit modeli, moleküllerin üç boyutlu yapılarındaki elektronik ve geometrik olarak birbirine uyumlu haline dayanmaktadır. Özellikle enzim-substrat (E-S) ve reseptör-ligand (R-L) etkileşimlerinde, moleküllerin karşılıklı uyumu, biyolojik fonksiyonun ortaya çıkmasında temel bir rol oynar. Hormonlar, nörotransmitterler ve ilaç molekülleri gibi ligandların reseptörler üzerindeki aktif bölgelerle etkileşimi, hücrel sinyal üretiminin temel mekanizmalarından biridir. Bu biyokimyasal uyum ilkesine dayanarak, anahtar-kilit ilişkisi, genel bir kavram olarak yaratılış ve gereklilik konularını değerlendirmemizi sağlayan analogik bir kavram olabilir. Bu bakış açısıyla, görünür dünya bir "kilit", insan görme duyusu ise bu dünyanın özelliklerini algılamayı ve anlamlandırmayı sağlayan bir "anahtar" olarak düşünülebilir. Benzer şekilde, rızık dünyasındaki nimetlerin çeşitliliği ile insan tat alma duyusu arasındaki ilişki, nimetleri tanıma ve yorumlama açısından bir anahtar-kilit benzetmesiyle değerlendirilebilir. Bu yaklaşımda, evren bir "kitap" olarak düşünüldüğünde, insanlar bu kitabın anlamını sahip oldukları farklı yetenekler ölçüsünde okuma ve yorumlama imkanı sağlayan bir "anahtar" olarak kabul edilebilir. Maddi dünyadaki anahtar-kilit uyumunun ötesinde, insanın manevi yeteneklerinin Allah'ın isimlerini yansıtması, yaratılışın anlamını kavrama açısından daha kapsamlı bir uyum ilişkisine işaret eder. Buna göre, Hz. Muhammed (sav), insan bakış açısından yaratılışın anlamını en kapsamlı şekilde açıklayan ve insan ile yaratılış arasındaki anlamsal ilişkiyi temsil eden "en uyumlu anahtar" olarak kabul edilir. Bu nedenle, biyokimyadaki moleküler uyum kavramına dayanarak, anahtar-kilit metaforu aracılığıyla disiplinlerarası bir bakış açısıyla maddi ve manevi olgular arasındaki uyumu tartışmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anahtar, Kilit, Ligand, Reseptör

Yaratılıştaki Ölçü ve Düzenin İnsan Bedenindeki Yansıması: Homeostaz

Prof. Dr. Hayrettin ÖZTÜRK, Arş. Gör. Dr. Esra ÖZTÜRK*

Trabzon Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Kur'an'da yaratılışın ölçü, mîzân ve düzen içerisinde olduğuna ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Rahmân 55:7-9'da mîzânın vurgulanması, Kamer 54:49'da her şeyin bir ölçüye göre yaratıldığının bildirilmesi, İnfitâr 82:7-8'de insanın yaratılışındaki düzen ve uyuma dikkat çekilmesi ve Zâriyât 51:20-21'de insanın kendi varlığı üzerinde düşünmeye yönlendirilmesi, yaratılışın düzenine ilişkin önemli bir çerçeve sunmaktadır. İnsan da bu yaratılışın bir parçasıdır. Bu noktada, insan bedeninde yaşamın devamını sağlayan fizyolojik düzenin nasıl ortaya çıktığı temel problem olarak ele alınmıştır. **Amaç:** Çalışmanın amacı, yaratılıştaki ölçü ve düzen fikrinin insan bedenindeki görünümünü modern fizyoloji perspektifinden değerlendirmek ve bu düzenin homeostaz kavramı çerçevesinde nasıl açıklanabildiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda temel araştırma sorusu, "Yaratılışın bütünü ölçü ve düzen içerisinde ise, bu düzen insanın kendi bedeninde nasıl görünmektedir?" şeklinde belirlenmiştir. **Yöntem:** Nitel ve karşılaştırmalı metin incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Kur'an'da mîzân, ölçü, düzen ve insanın kendi varlığına yönelik dikkat içeren ayetler ile homeostazın fizyolojik özellikleri literatür doğrultusunda tematik olarak incelenmiştir. **Bulgular ve Sonuç:** İnsan organizmasında vücut sıcaklığı, pH, kan glukoza, sıvı-elektrolit dengesi ve kan gazları gibi değişkenlerin yaşamla uyumlu sınırlar içerisinde tutulduğu; bunun sinir, endokrin ve organ sistemleri arasındaki koordinasyon ve geri bildirim mekanizmalarıyla sağlandığı görülmüştür. Bu düzen statik değil, değişim içerisinde sürdürülen dinamik bir dengedir. Sonuç olarak insan bedeni, kâinattaki ölçü ve düzenin biyolojik düzeyde gözlenebildiği özgün bir örnek olarak değerlendirilebilir; homeostaz ise bu düzenin yaşamın sürekliliğini sağlayacak biçimde nasıl işlediğini görünür kılan temel fizyolojik süreçtir.

Anahtar Kelimeler: Homeostaz, Mîzân, Yaratılış, Kur'an

Canlılar Arasındaki Moleküler Benzerliğin Materyalist ve Tevhidî Okumalarının Epistemolojik Karşılaştırması

*Doç. Dr. Ayşenur EMİNOĞLU**

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Canlılar arasındaki moleküler düzeydeki çarpıcı benzerlikler; DNA ve protein dizileri, genetik kodun evrenselliği ve temel hücresel mekanizmaların ortaklığı gibi örnekler üzerinden modern biyolojide neredeyse istisnasız biçimde materyalist-evrimsel bir çerçevede, ortak atadan yönlendirilmemiş süreçlerle türeme hipotezinin doğrulayıcı kanıtı olarak sunulmaktadır. Ancak gözlemlenen ampirik veriden zorunlu olarak çıkarılabilecek tek çıkarımın bu olup-olmadığı tartışmalıdır. Amaç: Bu çalışmanın amacı, canlılar arasındaki moleküler benzerliklerin materyalist ve tevhidî okumalarını bilim felsefesi açısından karşılaştırmak ve ampirik veri ile ontolojik yorum arasındaki sınırı ortaya koymaktır. Yöntem: Çalışma moleküler benzerliklerin materyalist ve tevhidî okumalarını epistemolojik açıdan karşılaştırmaktadır. Sitokrom c homolojisi, genetik kodun evrenselliği, konsensüs diziler, korunmuş hücresel bileşenler, türler arası iç içe geçmiş hiyerarşik benzerlik örüntüleri, psödogenler ve endojen retroviral diziler seçilmiş örnekler olarak ele alınmıştır. Bu veriler, teorinin veri tarafından eksik belirlenmesi ile metodolojik ve metafizik naturalizm ayrımı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bulgular: Sitokrom c homolojisi, genetik kodun evrenselliği ve korunmuş hücresel bileşenler gibi somut örnekler, aynı moleküler verinin tek bir Yaratıcı'dan kaynaklanan ortak bir yaratılış düzeninin göstergesi olarak yorumlanabileceğini ortaya koymaktadır. Bilimin metodolojik naturalizm ilkesinin, doğaüstü hiçbir varlığın bulunmadığını ileri süren metafizik naturalizmle özdeşleştirilmesi ise ontolojik bir sonuca geçiş anlamına gelmektedir. Ortak köken lehine güçlü kanıtlar olarak sunulan türler arası iç içe geçmiş hiyerarşik benzerlik örüntüleri ile psödogenler ve endojen retroviral diziler gibi ortak genomik öğeler tevhidî yaratılış perspektifini dışlamamakta; aynı moleküler ve genomik düzenin farklı canlılarda tekrarlanması, tek Yaratıcı'nın eserlerindeki birlik çerçevesinde de anlamlandırılabilir. Sonuç: Moleküler benzerliğin ampirik gerçekliği ile bu gerçekliğe yüklenen materyalist ontolojik yorum birbirinden ayrılmalıdır. Canlılığın farklı düzeylerinde gözlenen ortak moleküler dil ve düzen, tevhidî perspektifte bütün canlıların tek bir Yaratıcı tarafından yaratılmış olmasının moleküler bir imzası olarak okunabilir.

Anahtar Kelimeler: Moleküler benzerlik, Tevhidî yorum, Materyalist yorum

Genetik Kodun Kökeni: Düzen, Hata Toleransı ve Evrimsel Modellerin Açıklama Sınırları

*Prof. Dr. Halil İbrahim GÜLER**, *Arş. Gör. Merve Seda İBİŞOĞLU*, *Arş. Gör. Ayşe Mina ARSLANBAŞ*
Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Araştırma problemi ve amaç: Standart genetik kod yaklaşık evrensel, dejenere ve bloklu bir yapıya sahiptir; komşu kodonların önemli bir bölümü eş anlamlı veya fizikokimyasal olarak benzer amino asitleri kodlayarak bazı mutasyon ve translasyon hatalarının etkisini azaltır. Bu çalışma, söz konusu düzenin mevcut köken modelleri tarafından ne ölçüde açıklanabildiğini ve hangi temel soruların açık kaldığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Yöntem: Konuyla doğrudan ilişkili klasik çalışmalar ile 2017–2026 dönemindeki hakemli derleme ve araştırmalar; kod yapısı, rastgele alternatif kod karşılaştırmaları, stereokimyasal kanıtlar, birlikte evrim, hata minimizasyonu, RNA dünyası ve translasyon sisteminin kökeni bakımından eleştirel olarak sentezlenmiştir. Hesaplamalı sonuçlar, deneysel veriler ve felsefi yorumlar ayrı düzeylerde incelenmiştir. Bulgular: Standart kodun, birçok tanımlanmış rastgele alternatiften daha düşük hata maliyetine sahip olduğu güçlü hesaplamalı destek bulmaktadır. Bununla birlikte daha dayanıklı teorik ve doğal alternatiflerin bulunması, sonuçların null modele ve maliyet fonksiyonuna duyarlılığı ve sınırlı doğrudan deneysel veri, kodun mutlak optimum olarak nitelendirilemeyeceğini göstermektedir. Donmuş rastlantı, stereokimyasal yakınlıklar, biyosentetik birlikte evrim, seçim, nötr genişleme ve erken yatay gen aktarımı; yaklaşık evrensellik, belirli atamalar ve hata toleransı için birbirini tamamlayan fakat kısmi açıklamalar sunmaktadır. RNA katalizi ve aminoasilasyon deneyleri olası ara basamakları desteklese de ilk seçici kodon–amino asit eşleşmelerinden modern tRNA–aminoasil-tRNA sentetaz–ribozom sistemine uzanan kesintisiz tarihsel yol henüz kurulmamıştır. Sonuç: Mevcut modeller genetik kodun düzeninin önemli yönlerini açıklamakta, ancak köken problemini bütünüyle kapatmamaktadır. Düzen ve bilgi–işlev bütünlüğü yaratılış düşüncesiyle uyumlu biçimde yorumlanabilir; bu yaklaşım deneysel bir köken mekanizması veya bilimsel kanıt değil, felsefi ve ontolojik bir değerlendirmedir.

Anahtar Kelimeler: Genetik kod, Hata toleransı, Translasyonun kökeni

Yaratılış ve Evrimci Paradigmaya Eskiçağ Tarihi Perspektifinden Bakış

Prof. Dr. Sebahattin BAYRAM*

Ankara Üniversitesi (Emekli)

ÖZET

Eskiçağ tarihinin önemini vurgulamak üzere, bir kısmı bu işi meslek olarak yapan fakat çoğunluğu özellikle akademisyenlerin söylediklerini ya da yazdıklarını dikkate alarak kendilerini ve inançlarını nerede konumlandıklarını gerektiğine karar veren milyonlarca insanın bu alandan etkilendiğini, dolayısıyla hem bu kitleyi istikametli ve akademik bir anlayışla bilgilendirmek hem de insanlığın en eski dönemlerinden beri geçirdiği safhaları ve her türlü bilimsel alanın tarihçesini ortaya koymak adına bu işe daha ciddi olarak eğilmek zoruna olduğumuzu belirtmeliyiz. Bu durum aynı zamanda insanlık tarihinin özellikle Kur'an ile uyumlu olduğunu ortaya koymaya ve insanların inançlarını pekiştirmeye katkı sunacaktır. Çiviyazılı belgeler binlerce yıl süren pagan bir anlayışla kaleme alındığı hâlde evrimci paradigma hakkında herhangi bir bilgi vermemekte aksine yaratılışın esas olduğunu bildirmektedir. Söz konusu belgelere, arkeolojik-mimari malzemeye ve dönemin geldiği bilimsel seviyeye baktığımızda insanlığın bugünkünden en önemli farkının teknoloji olduğunu, evrimleşme sürecine temas eden ya da onu hatıra getiren herhangi bir unsurun olmadığını görebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Evrimci Paradigma, Arkeoloji,, Eskiçağ Tarihinin Kaynakları

İfrat ve İnkâr Kıskaçında Olan Zemzem Suyu Hakkındaki Spekülatif Söylemlerin Değerlendirmesi

*Prof. Dr. Kazım UYSAL**

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

ÖZET

Saudi Arabistan'ın Mekke şehrinde bulunan Zemzem suyunun Müslümanlar için özel ve kutsal bir önemi vardır. Tarihsel süreçte Hz. İbrahim döneminden bu yana bilinen ve günümüze kadar yaygın şekilde istifade edilen bu su, Hz. Muhammed (SAV) tarafından da takdir ve tavsiye edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) standartlarına göre Zemzem suyu, yüksek mineral muhtevasına sahip, kendine has nitelikleri bulunan ve içilebilir standartlarda doğal bir kaynaktır. Bir yanda Zemzem suyunun değerini daha da arttırmak maksadı ile dini ve bilimsel verilere muhalif ifrat ve abartılı ifadeler ve yorumlar kullanılırken, diğer taraftan ise bunu fırsat bilerek Zemzem suyunun kimyasal yapısını, mikrobiyolojik kalitesini ve özgünlüğünü tamamen yok sayan ve inkâr eden önyargılı söylemler olmuştur. Son zamanlarda bu zıt söylemler ne yazık ki bilimsel literatüre de yansımıştır. Bazen kasıtlı tutumlar bazen de bilgi eksikliği nedeniyle akademik camiada da savunulur hale gelmiştir. Bu çalışmanın amacı; Zemzem suyu hakkındaki geniş literatürü inceleyerek söz konusu spekülatif iddiaları dini sahih bilgiler ve bilimsel veriler ışığında tartışmaktır. Çalışmada ilk olarak, İslami kesimde dile getirilen; Zemzem suyunun diğer suları mayaladığı ve kendine dönüştürdüğü, mikrop barındırmadığı, her hastalığı anında iyileştirdiği, muhtevasının değiştirilemediği, vücutta idrar oluşturmadağı, debi ve rejiminin hiç değişmediği, kristal yapısının farklı olduğu ve hiç bozulmadığı yönündeki ifrat veya yanlış anlaşılan iddialar ele alınmıştır. İkinci olarak, İslam karşıtı çevrelerin bu söylemleri ya da Zemzem kuyusu dışındaki ticari/sebil sularından elde edilen biyokimyasal verileri delil göstererek yürüttükleri inkâr söylemleri değerlendirilmiştir. Özellikle uluslararası bir yayın kuruluşunun Zemzem suyunun yüksek arsenik içerdiği ve içilmemesi gerektiği yönündeki haberleri literatür verileri eşliğinde tartışılmıştır. Ayrıca Zemzem suyunun biyokimyasal bileşimi ve terapötik etkilerine ilişkin yapılan bilimsel çalışmaların sonuçları iki ayrı tabloda özetlenmiştir. Sonuç olarak Zemzem suyu, kurak bir coğrafyada yüzyıllardır varlığını sürdüren, mineral bakımından zengin, mikroorganizma üremesine karşı dirençli ve olumlu terapötik etkilere sahip kaliteli bir tatlı sudur. Dinde kaynağı olmayan bilim dışı mübalağalı övgüler de önyargılı inkâr söylemleri de gerçeği yansıtmamaktadır. Aksine insanları doğru bilgidan ve Zemzem suyunun objektif değerinden uzaklaştırmaktadır. Bu nedenle, Zemzem suyu ile ilgili spekülatif ifrat ve inkâr söylemlerine itibar edilmemeli, konu sahih dini bilgiler ve güvenilir bilimsel veriler çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Zemzem Suyu, Su Kalitesi, Terapötik Etki, İfrat, İnkâr

Atomlardan Yıldızlara Maddeden Manaya Bütüncül Bakış

Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ*

Iğdır Üniversitesi

ÖZET

Bu bildiri, mikro alemdeki atom-altı parçacıklardan makro alemdeki devasa galaktik yapılara kadar kâinatın her ölçeğinde gözlemlenen muazzam düzeni, bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır. Evren, rastlantısal süreçlerle açıklanamayacak ve tesadüfe havale edilmeyecek derecede hassas dengeler üzerine kurulmuştur. Fiziksel sabitlerde gözlemlenen ince ayarlar (Fine-Tuning)—yerçekimi kuvvetinden güçlü ve zayıf nükleer kuvvetlere, kozmolojik sabitten elektromanyetik etkileşim oranlarına kadar—yaşamın olabilmesi ve devam edebilmesi için çok hassas sınırlar içerisinde belirlenmiştir. Benzer şekilde, atomun mükemmel yapısı, subatomik düzeydeki hassas dengeler ve kuantum mekaniksel kurallar, maddenin nitelikli ve kararlı biçimde var olmasını mümkün kılar. Kâinatın bütününe bakıldığında, tüm fiziksel yasaların ve kozmik süreçlerin adeta bilinçli bir gaye doğrultusunda, hayatı netice verecek şekilde tasarlandığı görülmektedir. Maddenin bu derin uyumu, indirgemeci materyalist anlayışın ötesinde, fiziki varlığın arkasındaki mana boyutunu okumayı gerekli kılar. Hayat için gerekli olan ışık, su, karbon, azot ve oksijenin evrendeki güneşle ve yıldızlarla münasabeti var. Bilimsel olarak tesbit edilen hayat merkezli hassas dengeler, ilim ile hikmet ve irade ile kudretin tezahürüdür. Bildiride; fiziki alemin bu şaşırtıcı uyum ve gayesinin, ancak sonsuz ilim, irade ve kudret sahibi tek bir Yaratıcı'nın tasarrufu ile mantıksal bir zemine oturabileceği vurgulanmakta; maddeden manaya uzanan bu bütüncül perspektifin bilimsel ve felsefi açılımları sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bütüncül Bakış, İnce Ayar, Atomik Yapı, Kozmolojik Tasarım, Yaratıcı

İktisadi Denge ve Ölçü Bağlamında Bediüzzaman Said Nursi'nin Ekonomik Ahlak Yaklaşımı: Üretim, Tüketim ve Bölüşüm Analizi

Arş. Gör. Dr. Akif Ziya BAYRAK*

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

ÖZET

Kâinattaki kozmik düzen, ölçü ve denge prensipleri, insan hayatının iktisadi boyutunda da sürdürülebilirlik ve ahlaki varoluşun temelini oluşturmaktadır. Bu çalışma, Bediüzzaman Said Nursi'nin iktisadi düşünce yapısında yer alan "ekonomik ahlak" kavramını; üretim, tüketim ve bölüşüm boyutları üzerinden "ifrat", "tefrit" ve "hadd-i vasat" (orta yol) dengesi bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır. İktisadi sistemlerin insan benliğini araçsallaştırdığı modern çağda Nursi; üretimde hırs ve maddeperestliği ifrat, tembellik ve ataleti tefrit, dünyanın imarı için üretime geçmeyi ise vasat kabul eder. Tüketimde hazcılığı (hedonizm) ifrat, katı çileciliği tefrit, iktisat ve kanaat ile şükrederek tüketmeyi vasat olarak tanımlar. Bölüşümde ise mutlak eşitlikçilik ile sınırsız kuralsızlık arasındaki dengeyi zekât ve faizsizlik mekanizmalarıyla tesis eder. Çalışmada, kâinattaki ölçü ve denge prensiplerinin sosyo-ekonomik sisteme entegrasyonunun, insan onuru ve toplumsal barış üzerindeki iktisadi etkileri nitel analiz yöntemiyle değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Ahlak, Kâinat ve Denge, Said Nursi, İktisat ve Kanaat, Üretim-Tüketim Dengesi

İlâhî İsimlerin (el-Esmâü'l-Hüsnâ) Yansıması Olarak Kâinattaki Düzen ve Adalet İlişkisi

*Prof. Dr. Hüseyin KURT**

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

ÖZET

İslam düşüncesi ve tasavvuf geleneğinde kâinat, kendi başına bağımsız bir varlık olmayıp Yüce Allah'ın güzel isimlerinin (el-Esmâü'l-Hüsnâ) tecelli ettiği, somutlaştığı ve görünür hâle geldiği büyük bir ayna ve ilahî bir kitap olarak kabul edilir. Bu düşünce uyarınca evrendeki kusursuz nizam, dönüşüm ve hareketlilik, ilahi isimlerin her an yenilenen tecellilerinin bir tezahürüdür. Evren "âlem-i kebir" (makrokozmoz) olarak tanımlanırken, ilahî isim ve sıfatların en kapsamlı, şuur sahibi ve bilinçli aynası olan insan ise "âlem-i sagir" (mikrokozmoz) ve bu varlık ağacının özü konumundadır. İnsan; akıl, irade ve ahlaki yetileriyle bu tecellileri okuyan, anlayan, temsil eden (halifelik) ve "mânâ-yı harfî" perspektifiyle kâinattaki sanatı Sânisî ve Yaratıcısı adına tefekkür eden en önemli muhataptır. Kâinat sahifesinde tecelli eden ilahî nizamın ve toplumsal yapının temellerinden birini ise Allah'ın el-Adl isminin yansıması olan "adalet" ilkesi oluşturur. İslam düşüncesinde adalet sadece hukuki bir düzenleme değil, varlığın bütününe sirayet eden ilahî bir denge ve ölçüdür (mizan). Nitekim hayatın maddi devamlılığı için hava ne derece hayati ise, hem kâinattaki kozmik dengenin hem de toplumsal ve manevi huzurun sürdürülebilirliği için adalet o derece vazgeçilmez bir unsurdur. Kur'ân-ı Kerîm'in de ana maksatlarından biri olan adalet; kâinattaki her varlığa özel ölçülerin verilmesi, her hak sahibine ihtiyacı ve kabiliyeti oranında varlığını sürdürecektir imkânların lütfedilmesi ve israf ile haksızlığın reddedilmesiyle tezahür eder. Bu çalışmada, Esmâü'l-Hüsnâ ekseninde kâinattaki kozmik düzen, insan merkezli varlık anlayışı ve ilahi adaletin evrenden toplumsal hayata uzanan izdüşümleri teolojik, tasavvufî ve kavramsal boyutlarıyla analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Esmâü'l-Hüsnâ, Tecelli, Mânâ-yı Harfî, Adalet, Kozmik Düzen, Mizan, İnsan (Mikrokozmoz)

Said Nursi'nin "Masdar-Mistar" Modeli ve Gen İfadesinin Zaman-Mekân Algoritmaları

Suna AYGÜN ALLAHVERDİ, Doç. Dr. Zeynep KANTARCI BİNGÖL*

Muş Alparslan Üniversitesi

ÖZET

Bediüzzaman Said Nursi, varlığın ontolojik gelişimini "Kudret masdardır, kader mistardır" vecizesiyle formüle eder. Nursi bu programı açıklarken ilahi ilmin zamansal programı olan "İmam-ı Mübin" ve ilahi kudretin mekânsal inşa defteri olan "Kitab-ı Mübin" kavramlarını kullanır. Bu yaklaşıma göre bir çekirdek, içindeki harika yaşam programıyla (nazari kader) İmam-ı Mübin'i; o çekirdeğin büyüyen bir ağaç olarak maddeten şekillenmesi (bedihî kader) ise Kitab-ı Mübin'i apaçık gösterir. Bu çalışma; Nursi'nin bu özgün modelini, modern gelişim biyolojisindeki gen ifadesinin zamansal (temporal) ve mekânsal (spatial) düzenleme algoritmalarıyla karşılaştırmalı olarak analiz ederek yeni bir felsefi-biyolojik perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Modern genetik ve moleküler biyoloji verilerine göre, tek bir hücreden (zigot) trilyonlarca hücreye sahip karmaşık bir canlının inşası, statik bir yapı planının ötesinde dinamik bir süreç yönetimidir. Vücuttaki tüm hücreler aynı DNA dizilimine sahip olmasına rağmen, hücrelerin farklı dokulara dönüşmesi gen ifadesinin zaman-mekân algoritmalarıyla belirlenir. Zamansal düzenleme (temporal regulation), genlerin "ne zaman" aktifleştireceğini belirleyen kronolojik bir algoritmadır ve bu yönüyle İmam-ı Mübin ile örtüşmektedir. Mekânsal düzenleme (spatial regulation) ise (morfojen gradyanları ve Hox genleri), genlerin vücudun "neresinde" işlev göreceğini ve nasıl bir fiziki form kazanacağını tayin eder; bu ise enerjinin mekânda maddeye dönüşüm defteri olan Kitab-ı Mübin'in hücresel düzeydeki yansımasıdır. Bu bağlamda çalışmada; DNA dizilimleri ve zamansal algoritmalar "İmam-ı Mübin / Kaderin Mistarı", hücreyi belirli bir mekânda inşa eden hücresel faaliyetler ise "Kitab-ı Mübin / Kudretin Masdarı" olarak haritalandırılmaktadır. Hücresel düzeydeki bu kusursuz "zaman-mekân mizanı", biyolojik enerjinin kontrolsüz bir kaosa dönüşmesini engelleyerek sağlıklı bir organizmayı netice verirken, sistemdeki bir sapma (kanser) bu iki defter arasındaki uyumsuzluğun sonucu olarak ele alınacaktır. Sonuç olarak bu bildiri, doğayı kör bir tesadüfler silsilesi olarak gören indirgemeci yaklaşımlara karşı, "mistar-masdar" ve "İmam/Kitab-ı Mübin" ilişkisi üzerinden biyolojik sistemlerin bilinçli ve hikmetli bir tasarımı (teleoloji) delili olduğunu temellendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Said Nursi, Masdar-Mistar, İmam-ı Mübin, Kitab-ı Mübin, Zamansal Düzenleme, Mekânsal Düzenleme, Gelişim Biyolojisi

“Akıl” dan “Zekâ” ya Ontolojik Düşüş

*Abdurrahman BULUT**

Microsoft Proje Koordinatörü (Emekli)

ÖZET

“İnsanın kendi elleriyle yaptığı bir makine nasıl insandan daha zeki olabilir?” Bu paradoksal soru Genel Yapay Zekâ (AGI – Artificial General Intelligence)’a yaklaştığımız bugünlerde teknoloji felsefesi ile ilgili en çok zihin yoran sorulardan biri olarak önümüzde durmaktadır. Bu soru ucu açık meydan okumalara da uzanarak “Öyleyse insan da kendi yartaıcısına meydan okuyabilir mi?” paradoksal sorusunu tetiklemektedir. Modern dünya, insanı ontolojik bir bütünlükten koparıp onu işlevsel parçalarına indirgeme eğilimindedir. Bu indirgemeciliğin en tehlikeli tezahürü, insan zihin ve düşünme kapasitesinin "bilgi işleme" ye sıkıştırılmasıdır. Bu savrulma, akıl ile zekâ kavramlarının birbirinin yerine ikame edilerek akli zekâyı kurban etmemizin acı bir sonucudur. Bugün, insanın kendi elleriyle inşa ettiği yapay zekâ sistemlerinin insanı geçeceği modern bir distopya anlatısı olarak korkularımızın merkezine yerleşmiştir. Oysa makinenin insanı zekâda geçmesi, ilkesel, niteliksel bir sıçrama değil; niceliksel, hız ve kapasiteye dayalı bir araçsallaşmadan ibarettir. İnsanın geliştirdiği bir makine, sistem, yapay zekâ insandan daha zeki olabilir ancak daha akıllı olamaz hatta hiç akıllı olamaz. Biz “Rasyonalizm”i “Akılcılık” diye tercüme ettiğimizde aklımızı feda ettik. Bu durum, içine düştüğümüz devasa bir epistemolojik tuzaktır. Bu tuzağın kaynağı, insanın kendi varlık seviyesini düşürdüğü ontolojik indirgemeciliktir. Sonucu ise insanın kendi özgür iradesini makineye devrettiği varoluşsal bir teslimiyettir. Bu makale, yapay zekâ ve teknoloji ile gelen kavramsal altyapının Akıl, Zekâ ve Ahlak kavramlarındaki kırılmalarla varlık algımızda nasıl bir indirgemeye sonuç verdiğini antik dünyadan dil felsefesine, pozitivistizmden dataizme ve Kur’an-ı Kerim’in akıl-ahlak zeminine uzanan katmanlı bir kutsallıktan arınma (desacralization) eleştirisiyle ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Akıl-Zekâ Ayrımı, Epistemolojik Tuzak, Ontolojik İndirgemecilik, Desakralizasyon (Kutsallıktan Arınma)

Bilimsel ve Pedagojik Bulgular Işığında Karma Eğitim Çıkmazı ve Kız-Erkek Okullarının Gerekliliği

*Dr. Adnan KALKAN**

ÖZET

Bu çalışma tek cinsiyetli eğitim ile karma eğitim modellerini yaratılış, eğitim bilimi, gelişim psikolojisi, eğitim hakkı ve okul iklimi bağlamlarında değerlendirmek, Türkiye’de devam etmekte olan karma eğitim okulları ile talep doğrultusunda kız ve erkek okullarının açılmasına yönelik pedagojik ve bilimsel bir çerçeve çizmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada doküman incelemesi ve anlatı derlemesi yöntemi kullanılmıştır. Sistematik derlemeler, meta analizler, nedensel çıkarma yaklaşımları, araştırmalar ile söz konusu ilgili mevzuat birlikte incelenmiştir. Okulun sosyal, ekonomik yapısı, okul kültürü, öğretmen niteliği, aile desteği incelendiğinde birçok akademik fark söz konusu olduğu gözlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, gelecek beklentisi, bazı akademik başarı göstergelerinde tek cinsiyeti yani kız ve erkek eğitim lehine bulgulara ulaşılmıştır. Seul’da öğrencilerin büyük ölçüde okul türlerine tesadüfi yerleştirilmesine dayanan bir çalışmada, tek cinsiyetli liselerde İngilizce ve Korece sınav sonuçlarıyla dört yıllık üniversiteye devam oranlarında olumlu ilişkilere ulaşılmıştır. Bu çerçevede kız ve erkek yani tek cinsiyetli okul seçeneği özellikle ergenlik döneminde sınıf içi söz alma, dikkat, benlik algısı, dini ve kültürel hassasiyetler ile bir kısım ailelerin eğitim sürecine katılımı bakımından imkân meydana getirebildiğini göstermiştir. Kız ve erkek okullarının açılması yasal bir hak olarak ele alınıp, karma eğitimin tamamen ortadan kaldırılması ve yasaklanması şeklinde düşünülmemelidir. Türkiye’de karma eğitim devam ederken önemli bir kesim tarafından kız ve erkek okullarının açılması talebi göz önünde bulundurularak, tamamen gönüllük esasıyla kız ve erkeklerin fitratına uygun müfredat ve kalite standartlarına bağlı kız ve erkek okullarının açılması gerekmektedir. Karma eğitimde aynı dersler ve müfredat kız ve erkeklere aynı şartlarda uygulanırken, kız ve erkek okullarında fitratlarına daha uygun derslerin anlatılması ve öğrenmeyi kolaylaştırması söz konusu olabilmektedir. Nitekim kız ve erkeklerin öğrenme ve hafıza depolaması farklılık göstermektedir. Yine tek cinsiyetli sınıflarda öğrencilerde sosyal değerlendirme kaygısı azalabilir, özgüven ve liderlik rolleri genişleyebilir. Olası istismar konularının kız ve erkek okullarının ayrı olduğu modelde azalması ve mahremiyet sınırlarının korunması düzeyi artacaktır. İmam Hatip okullarında kız ve erkek okulları açıldıktan sonra akademik başarının da önemli denecek seviyede yükseldiği görülmüştür. Netice olarak kız ve erkek okullarının pedagojik ve bilimsel anlamda fitrata daha uygun olduğu sebebiyle, kız ve erkek okulları açılmalı, isteyen veliler çocuklarını kız okuluna ya da erkek okuluna gönderebilirken, isteyen veliler de karma eğitime çocuklarını gönderebilmelidir. Kız ve erkek okullarının açılması karma eğitime engel olmadığı gibi eğitim kalitesine de önemli katkı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karma Eğitim, Kız Okulları, Erkek Okulları, Fitrat Eğitimi, Yaratılış

İslam Tarih Yazıcılığında Yaratılışın Tarihsel Anlamı

*Merve Nur KARAHÜSEYİN**

Milli Eğitim Bakanlığı

ÖZET

Yaratılış meselesi yalnızca insanın ve kainatın kökenine ilişkin dinî bir açıklama değil, aynı zamanda tarihin başlangıcının ve insanın tarih içindeki konumunun belirlenmesi bakımından da önem taşımaktadır. Kur'an sistematik bir tarih anlatısı ortaya koymamakta; yaratılışa, Hz. Âdem'e ve insanın yeryüzündeki konumuna ilişkin anlatıları kronolojik bir tarih kurmaktan ziyade belirli ilke ve örneklikler çerçevesinde sunmaktadır. Buna karşılık Müslüman tarihçiler geçmişi anlamlandıran tarih anlatılarını oluştururken yaratılışa ve ilk insanın ortaya çıkışına ilişkin rivayetleri eserlerinin başlangıç noktalarından biri haline getirmişlerdir. Bu durum yaratılış meselesinin tarih yazıcılığında insanlık tarihinin anlam ufkunu belirleyen kurucu bir unsur olarak nasıl işlev gördüğü sorusunu gündeme getirmektedir. Bu çalışma İslam tarih yazıcılığında yaratılış ve ilk insan anlatılarının tarih tasavvurundaki yerini iki temel problem üzerinden incelemektedir. İlk olarak; tarih anlatısının yaratılışa yahut farklı bir noktadan kurulmasının tarihsel zamanın ve insanlık tarihinin anlamlandırılması açısından ne ifade ettiği ele alınacaktır. İkinci olarak ise tarihçilerin ilk insanın yaratılışına ilişkin anlatıları hangi kaynak ve rivayetlerden hareketle oluşturdukları, Kur'an ve hadislerin yanı sıra erken dönem rivayet malzemesi, İsrâiliyât ve önceki dinî geleneklerden aktarılan unsurları nasıl değerlendirdikleri ve bunları tarihsel bir anlatı içerisinde nasıl kurguladıkları incelenecektir. Bu çerçevede çalışma şu iki sonuca ulaşmaktadır: Tarihçilerin yaratılış eserlerine dahil etme tercihi, tarihsel olayları ilâhî bir planın yeryüzündeki tezahürü olarak sunma eğilimiyle örtüşmekte olup hangi noktadan başladığı ise tarihçinin dinî mi yoksa beşerî bir zemini mi merkeze aldığını ele vermektedir. Kaynak kullanımına bakıldığında ise Müslüman tarihçilerin Kur'an'ın sessiz kaldığı noktalarda Tevrat ve İsrâiliyât malzemesine başvurduğu ancak bunu pasif bir aktarım süreci değil seçici ve eleştirel bir süzgeçten geçirerek yaptığı görülmektedir. Bu bulgu, erken dönem İslam tarih yazıcılığının yaratılış karşısında yalnızca bir bilgi aktarıcısı değil aynı zamanda bir bilgi üreticisi olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Yaratılış, İlk İnsan

Anne-Bebek Arasında Harikulade Bağlantı: Mucizevi Göbek Kordonu (Umbilikal Kord)

Dr. Mina ERBIYIK*

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi

ÖZET

İnsanın ana rahmindeki olağanüstü gelişim süreci, modern ilimler ve manevi disiplinlerin önemli araştırma sahalarından biridir. 280 günlük mucizevi hamilelik döneminde fiziki açıdan çok kıymetli bir eleman olan umbilikal kord (göbek kordonu) rahim içi hayatın yaklaşık 5. Haftası gibi çok erken bir zamanda şekillenir. Miadında bir fetusta takriben 60 cm uzunluğa ve 2 cm çapa ulaşır. Fetus ile plasenta arasındaki muhteşem bir köprü vazifesi gören bu özel organ annenin üst seviye hizmet sunabilmesi, bebeğin de sağlıklı dünyaya gelebilmesinin garantisidir. Normalde organizmada bütün sistem, organ ve dokularda bir arter (atar damar), bir ven (toplar damar) yan yana vazife alırken, göbek kordonunda sistemin mükemmel işleyişi bakımından iki arter ve bir ven şeklinde üçlü bir anatomik yapıya rastlıyoruz. Damar yapısındaki ‘Tersine tasarım’ olarak ifade edilen bu kusursuz mühendislik mekanizması, anne ve bebek kanını birbirine karıştırmadan madde alışverişi temin edilmektedir. Bebekten plasentaya pompalanan kan hacmi oldukça fazladır. Bu kanın iki ayrı arter yoluyla paylaşılması, damar duvarlarındaki basıncın dengelenme ve kalbin iş yükünün optimize edilmesini sağlar. İki arter, fetus mesanesinin iki yanından simetrik bir şekilde göbek kordonuna giriş yapar. Bu çift taraflı yerleşimle, pelvik bölgedeki damar ağının anatomik dengesi kurulup, bebeğin gelişim sürecinde kusursuz bir kan akışı rotası teşkil edilir. Kordon kıvrılma ve sıkışması durumlarında diğer damar üzerinden telafi imkanı sağlanır. Wharton jölesi (Göbek kordonunu koruyan jelatinimsi madde) ile desteklenen bu kusursuz anatomik yapı; embriyolojik, fizyolojik ve obstetrik (doğum hekimliği) açılarından ilahi bir tasarım harikasıdır. Göbek kordonu, Yaratıcının mutlak hallakiyet, ve rezzakiyetini gözler önüne seren harika örneklerden biridir. Bu yazıda, ‘Umbilikal Kord’ un tıbbi pencereden yapısal kusursuzluğunu inceleyip manevi kopuş/bağlanış modellemesini müşahade gaye edinildi.

Anahtar Kelimeler: Fetal Fizyoloji, Rahim, Umbilikal Kord, Wharton Jölesi, Yaratılış

Jinekolojik Onkolojide Ontolojik Okumalar

*Doç. Dr. Rabia Merve PALALIOĞLU**, *Doç. Dr. Halil İbrahim ERBIYIK*

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi

ÖZET

Jinekolojik kanserler (over, endometriyum, serviks, vajen, vulva), karmaşık mikro-çevre etkileşimler ve immünolojik mekanizmalarla seyreden malign (kötü huylu) tümörlerdir. Kanserde metastaz (çıktığı dokudan başka bir organa sıçraması) gelişimi; epitelyal-mezenkimal geçiş (EMT) ve lenf-anjiyogenez prensiplerine dayanır. Yakın zamana kadar ‘immün ayrıcalıklı’ kabul edilen beyinde drenaj mekanizmalarının keşfi, Merkezi Sinir Sistemi immünolojisinde paradigmaları değiştirmiştir. Kozmik ve biyolojik nizamın geçici bir deformasyonu olarak karşımıza çıkan tümörleşme süreci, organizmanın tanıyan ve koruyan savunma mekanizmalarıyla kanser hücresinin uyum yeteneği arasındaki çatışmaları hatırlatmaktadır. Biyolojik açıdan hücrel düzen, kusursuz bir genetik programlama ve bağışıklık denetimi ile yürütülür. Hücrelerin intizamlı işleyişi ve savunma mekanizmaları, yaratılıştaki kastı ve yüksek koruma mimarisini temsil eder. Kanser organizmadaki seyrinde; El-Muhyî, El-Mümît ve El-Muahhir esmaları muazzam bir dengeye dikkat çekmektedir. İmmün sistem, organizmanın ‘El-Adl’ (Adalet/Denge) isminin biyolojik aynasıdır. Hücrel seviyedeki savunma; mikro-alemden kaosa müsaade etmeyen ilahi muhafaza sistemidir (El-Hafız). Tümörün kaçış mekanizması ise insanın nefsi ve iradesindeki imtihan sınırının mikroskobik boyutlardaki bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Metastaz şu adımlarla gerçekleşir: Lokal yayılma, tümör hücrelerinin lenfo-vasküler nüfuzu ve lenf düğümleriyle yayılımı (epitelyal kanserlerde lenf ganglionları metastazın ana rotasıdır). Kanser cerrahisinde uygulanan sistematik lenfadenektomi veya sentinel lenf nodu (SLN) biyopsisi, kanserin yayılım haritasını deşifre ederek lenfatik barajlardaki odakları temizleme gayesini güder. Beynin de lenfatik damarlara sahip olduğu anlaşılmıştır. Bilimin ‘Yok’ zannettiği dural lenfatiklerin keşfi, kainattaki gizli nizamın insan ilmi arttıkça tecelli ettiğini gösterir. Görünürde lenf damarı bulunmayan beyin dokusunun zar katmanlarında gizlenmiş bu temizleme kanalları, ‘El-Müdebbir’ (Düzenleyen) ve ‘El-Latîf’ (En ince detayları lütuf ile işleyen) isimlerinin dokulardaki nakşidir. Biyo-kimyasal düzen; rastlantısal olmayıp, ortada tesadüften öte çok sırlar (gayeli, ölçülü ve tasarlanmış bir sanat) mevcuttur. Kanser, kainattaki mükemmel dengenin (Kamer: 49) anlaşılması için zıtların tecellisi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu makalede, jinekolojik onkolojideki tümör-bağışıklık cevabı dengesi, metastaz biyolojisi ve beyin lenfatik sistemi ontolojik açıdan değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İmmün cevap, Jinekolojik Onkoloji, Kader (Ölçü), Kanser, Lenf mucizesi, Metastaz, Ontoloji, Tümör

Hücreler Arası İletişimde Ölçü, Denge Ve Anlam: Çoğunluğu Algılama (Quorum Sensing) Mekanizması

*Ayşe Nur BİLLUR**

TÜSEB- İDEA

ÖZET

Çalışma Problemi: Tek hücreli mikroorganizmaların bireysel düzeyde bir akıl veya şuur barındırmamalarına rağmen, popülasyon yoğunluğuna bağlı olarak kolektif kararlar alabilmeleri ve karmaşık davranışları senkronize biçimde yönetebilmeleri biyolojik bilgi işleme açısından temel bir problem teşkil etmektedir. Bu moleküler haberleşme ağının kökeni ve arka planındaki organizasyon mekanizması biyolojik sistemlerdeki gaye ve anlam açısından incelenmeye muhtaçtır. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı, mikroorganizmalardaki quorum sensing (QS) mekanizmasını moleküler ve ekolojik düzeyde incelemek; bu sinyalleşme ağının sunduğu ölçü, hassas denge ve kolektif akı indirgenemez karmaşıklık ve biyolojik enformasyon teorisi bağlamında değerlendirmektir. **Yöntem:** Çalışma nitel bir derleme olup; Gram-negatif ve Gram-pozitif bakteriler ile marine mikroorganizmalarda autoinducer molekülleriyle yürütülen QS yolları, gen ekspresyonu regülasyonu ve makroskobik yansımaları literatür verileri ışığında taranmıştır. Elde edilen veriler; sistemin bütünsel yapısı, hücreler arası haberleşme dili ve parçaların birbiriyle olan zorunlu bağı çerçevesinde analiz edilmiştir. **Bulgular:** Mikroorganizmaların salgıladıkları otouyarıcı moleküller sayesinde sayısal çoğunluğu ölçebildikleri ve eşik konsantrasyonda binlerce genin ekspresyonunu aynı anda değiştirerek adeta çok hücreli tek bir organizma gibi hareket ettikleri tespit edilmiştir. Gram-negatif bakterilerin AHL molekülleriyle, Gram-pozitif bakterilerin ise oligopeptitlerle gruba özgü farklı kimyasal diller üzerinden iletişim kurduğu saptanmıştır. Bu mekanizmanın, denizlerde Yakamoz (*Noctiluca scintillans*) ile estetik bir ışık şölenine; toprakta *Rhizobium* bakterilerinin nodül inşa ederek azotu bağlamasında ekolojik bir işbirliğine dönüştüğü görülmüştür. Sinyal sentezi, algılama ve gen aktivasyonundan oluşan bu döngü, tek parçası eksildiğinde çalışmayan bütünsel bir sistemdir. **Sonuçlar:** Çoğunluğu algılama mekanizması, rastlantısal süreçlerle açıklanamayacak düzeyde yüksek bir mühendislik, moleküler bir dil ve kolektif bir akıl sergilemektedir. Mikro boyuttaki bu kusursuz iletişim ve organizasyon, canlılıktaki ölçü ve dengenin açık bir tezahürüdür.

Anahtar Kelimeler: Quorum Sensing, Hücreler Arası İletişim, Kolektif Akıl, Biyolojik Tasarım, Ölçü ve Denge, Çoğunluğu Algılama, Biyolojik Anlam

Toprağın Uyanışı: Bitkilerin Dirilişi ve Evrim Yanılgısı

Prof. Dr. Rabiye TERZİ*

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

İslam inancının en önemli esaslarından biri, öldükten sonra yeniden dirileceğimiz (haşır) gerçeğidir. Kur'an-ı Kerim, bizim için anlaşılması zor olabilecek bu büyük hakikati anlatırken, her gün gözümüzün önünde gerçekleşen bir doğa mucizesini örnek gösterir: Kupkuru, adeta ölü bir taş gibi duran toprağın yağmurla yeniden canlanması ve bitkilerin fışkırması. Kur'an ayetleri rehberliğinde bitkilerin bu muazzam uyanışı incelenerek bu sürecin evrim teorisinin iddia ettiği gibi "tesadüfen" değil, sonsuz bir ilim ve planla gerçekleştiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Doğada "Yeniden Diriliş Bitkileri" olarak bilinen çok özel türler vardır. Bunların en bilineni, halk arasında "Meryem Ana Eli Otu" olarak adlandırılan çöllerde yaşayan sıra dışı bir bitkidir. Bu bitki aylarca, hatta yıllarca susuz kalarak tamamen kurur, kahverengi bir top halini alır ve ölü bir ottan farksız görünür. Ancak tek bir damla su gördüğünde, birkaç saat içinde mucizevi bir şekilde yapraklarını açar ve yemyeşil olur. Bilimsel olarak incelendiğinde, bu bitkilerin kuruma anında kendilerini korumak için hücrelerinde özel şekerler ve koruyucu proteinler ürettiği görülür. Akıl ve şuurdan yoksun bir bitkinin gelecekte yağacak yağmuru hesaplayıp kendi içine böyle bir canlanma programı yüklemesi imkansızdır. Tohum içindeki DNA, her baharda hiç şaşırmadan ve birbirine karışmadan kendi kimliğiyle toraktan çıkan mikroskobik bir hafızadır. Sonuç olarak; Meryem Ana Eli Otu gibi bitkilerin ve her bahar mevsiminde milyarlarca bitkinin aynı anda uyanması, evrim teorisinin iddia ettiği "rastlantısal ve amaçsız varoluş" fikrini çürütmektedir. Kur'an'ın bize öğrettiği gibi; sonbaharda kuruyan doğa bir dünya kıyametiye, baharda açan çiçekler de öldükten sonraki hayatın her yıl gözümüzün önünde sergilenen bir provasıdır. Toprağa hayat veren sonsuz güç, insanı da vaat ettiği o büyük günde şüphesiz ki yeniden diriltecektir.

Anahtar Kelimeler: Öldükten Sonra Dirilme, Dirilen Bitkiler, Evrim Eleştirisi, Yaratılış Mucizesi

Var Oluş Var Ediliş Arası Gelgitler?

*Doç. Dr. Osman KARAAĞAÇ**

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ÖZET

Var Oluş ve Var Ediliş Arası Gelgitler Düşünce tarihi ve inanç dünyasının en kadim tartışma konularından biri evrenin oluşumudur. Evrenin oluşumuna dair yaklaşımlar insanın düşünce ve inancını şekillendirdiği için merkezî öneme sahiptir. Farklı düşünceler dile getirilmiş olsa da iki kavramın öne çıktığı görülmektedir. Bunlar: Kaos ve kozmostur. Kaos, şans, tesadüf ve kendindenliği ifade ederken kozmos ise düzeni, denge ve ahengi simgelemektedir. Düzen, denge ve ahengın ardında da bir yaratıcının varlığı söz konusudur. Antik Yunan'dan beri yürütölen bu tartışmalar modern dönemde daha bilimsel ve teknolojik imkânların sağlamış olduğu veriler ışığında daha geniş ve kapsamlı bir şekilde yürütölmektedir. Özellikle biyolojik dünyada hücrenin, fizikî dünyada atomun yapısına yönelik çalışmalar her iki yaklaşımın savlarını güçlendirdiği iddiası dile getirilmektedir. Biyolojik dünyada hücrenin varlığını devam ettirme adına verdiği mücadelenin bir yaşam kavgası olduğu ve güçlü olanın hayatta kaldığı düşüncesi empoze edilirken fizikî dünyada ise dünyanın içerisindeki nesnelerin ve evreni oluşturan unsurların doğaları gereği hareket ettiğı ve doğalarının dışına çıkamayacakları düşüncesi ateist düşüncenin dayanak noktalarından birini oluşturmaktadır. Özellikle var olan olumsuzluklar üzerinden bir gaysizlik ve düzensizlik üzerinden yaratıcı düşünce yok edilmeye çalışılmaktadır. Yaratıcı düşünce savunucuları ise dünyadaki her şeyin insan yaşamı için ayarlandığını ve evrenin yapısının dünyanın varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olduğunu dile getirmektedirler. Canlı cansız her bir varlığın bir gaye ve amaç doğrultusunda hareket ettiğini ve bunun da bir güç ve irade olmadan gerçekleşmeyeceğini dile getirmektedirler. Bu çalışmanın amacı tüm sistemin unsurlarının çalışma biçimine dair elde edilen bir takım bilgilerin sistemin nasıl ortaya çıktığı düşüncesi dile getirilerek bunların kendiliğinden oluşamayacağını, var olan düzenin, dengenin ve ahengin mutlak bir güç ve iradenin gerekliliğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Din Felsefesi, Evren, Yaşam, İnsan, Tesadüf, Tasarım

Biyofelsefe ve Semantik Kavşagında Cinsiyet: Aristoteles'in Tür Tanımı ve Kur'an'ın "Zeker-Ünsâ" Lafızları Üzerine Bir İnceleme

Suna AYGÜN ALLAHVERDİ, Doç. Dr. Zeynep KANTARCI BİNGÖL*

Muş Alparslan Üniversitesi

ÖZET

Cinsiyet kavramı, modern dönemde biyolojik gerçekliğinden kopararak sosyolojik birer kurguya indirgenme teziyle (akışkan cinsiyet, cinsiyetsizleştirme hipotezleri) karşı karşıyadır. Bu felsefi, sosyolojik ve bilimsel kriz zemininde, varlığın ve canlılığın kökenine dair kadim nassların ve felsefi metinlerin yeniden okunması elzem bir hal almıştır. Bu çalışma, Aristoteles'in biyolojik tür tanımı ile Kur'an-ı Kerim'in insan neslinin başlangıcına dair vazettiği ontolojik nizam arasındaki yapısal ve anlamsal paralelliği incelemeyi amaçlamaktadır. Aristoteles, canlı türlerinin devamlılığını sağlayan hareket ettirici ve formel gücü "erkek ve dişi" ikiliği üzerinden tanımlayarak cinsiyeti biyolojik bir zorunluluk olarak ortaya koyar. Kur'an da Hucurât 49:13'teki "Ey insanlar! Şüphesiz biz sizi bir erkek ve dişiden yarattık..." ve Necm 53: 45-46'da "Şüphesiz, atıldığı zaman, nutfeden/ zigottan erkek ve kadın iki cinsiyeti yaratan O'dur.", "Ve şüphesiz sonradan inşa ederek (maddelerden) yaratmak O'na aittir." ayetlerinde her bir ferdin cinsiyetinin daha "nutfe/zigot" evresinde, henüz rahme tutunmadan önce genetik olarak sabitlenmiş olan ya erkek ya da kadın cinsiyeti ile yaratıldığı yani biyolojik bir nizamı göstermektedir. Biyoloji; akışkan cinsiyet konusuna "bedensel ve üreme odaklı fonksiyonel doğallık" açısından bakar ve bunu bir sapma/hastalık olarak görür. Modern psikiyatri ise akışkan cinsiyet veya cinsiyet değişimi olarak tanımladığı bu süreçlerde fertlere uyguladığı yapay müdahalelerle "zaten biyolojik ve fonksiyonel olarak sorunsuz işleyen bir sistemi, tamamen başka bir yöne kaydırma" (modifikasyon) çabası vardır. Bireysel bir azınlığın talebi doğrultusunda tüm toplumun zihinsel kalıplarının, dilinin ve yasalarının değiştirilmeye zorlanması, sürecin sadece bireyi rahatlatmakla kalmayıp, toplumsal düzeni radikal bir şekilde dönüştürme ve kuralları bozma çabasına dönüştüğü tespiti sosyolojik bir vakadır. Sonuç olarak çalışma, Aristotelesçi biyolojik tür tespiti, biyolojik açıdan genetik cinsiyet kimliği ve Kur'an'ın semantik altyapısının, cinsiyetin ontolojik olarak değişmez, genetik kodlarla sağlama alınmış tekil bir hakikat olduğu tezinde birleştiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Biyofelsefe, Zeker, Ünsâ, Kur'an, Cinsiyetsizlik, Akışkan Cinsiyet

Kelâmî Açından Teistik Ortak Ata Tezinin Yaratılışla Telifi Problemi

Öğr. Gör. Dr. Samet Yahya BAL*

Gümüşhane Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada, modern evrim teorisinin ve bilhassa Neo-Darwinizmin temel sacayaklarından biri olan “ortak ata hipotezi” ve bu hipotezi esas alan teistik evrim yaklaşımı kelâm ilminin epistemolojik kriterleri ve Kur'an-ı Kerim'in yaratılış anlatısı çerçevesinde eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Çalışmada üç katmanlı bir yöntem izlenmiştir: önce bilim-bilimcilik ayrımı netleştirilerek ortak ata hipotezinin kelâmî bilgi statüsü sorgulanmış, ardından teistik evrimcilerin delil olarak sundukları ayetler siyak-sibak ve tefsir usulü çerçevesinde incelenmiş, son olarak Kur'an'ın kendi iç bütünlüğü içinde Hz. Âdem'in yaratılışına dair alternatif bir anlam çerçevesi önerilmiştir. Canlılarda gözlemleyebildiğimiz sınırlı (mikro) değişimlerin aksine, türler arası geçişe ve makro evrime dayanan ortak ata tezi, kelâmî anlamda bağlayıcı bir bilgi gücü ve bilimsel anlamda olgusal bir gerçeklik değeri taşımamaktadır. Buna rağmen günümüz İslam düşünürlerinin bir kısmı, bu varsayımı mutlak bir doğru kabul ederek dini nasları te'vil etme yoluna gitmiş ve teistik evrim modelini savunmuşlardır. Çalışmada, din ve bilim ilişkisindeki kavramsal karmaşayı önlemek adına öncelikle olgusal bilim ile ideolojik yorumlar barındıran bilimcilik ayrımı yapılmıştır. Temel bilimsel kriterleri karşılayamayan ve kelâm epistemolojisi açısından zannî bir bilgi düzeyinde kalan evrimsel ortak ata hipotezi uğruna, delâleti açık ayetlerin zorlama yorumlarla te'vil edilmesinin usul açısından taşıdığı hatalar ortaya konmuştur. Kur'an'ın bütüncül bağlamı, siyak-sibak ilişkileri ve ilgili ayetler (Nisâ 1, Âl-i İmrân 59, İnsân 1-2 vb.) incelenerek; Hz. Âdem'in herhangi bir primatgiller soyundan seçilmeyip, anne ve babası olmaksızın topraktan özel olarak yaratıldığı gerçeği temellendirilmiştir. Sonuç olarak, evrim teorisindeki natüralist dayatmalar dışlandığında doğadaki olgusal süreçlerin birer yaratılış ayeti olduğu, ancak insanı ortak bir hayvansal ataya bağlayan teistik evrim iddialarının bilimsel gerçeklerle, İslam inanç esaslarıyla ve tefsir usulüyle telif edilemeyeceği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Epistemoloji, Yaratılış, Teistik Evrim, Ortak Ata, Hz. Âdem'in Yaratılışı

Amaç ve Araç Konuları Bağlamında Kur'ân'da Kâinat: Kevnî Ayetler

Prof. Dr. Hasan YILMAZ*

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Kur'ân'da Kâinat konusu, amaç mıdır yoksa araç mıdır? Kur'ân'ın temel hedefi ve ana konuları bağlamında amaç ve araç konuları bulunmaktadır. Tevhid, Nübüvvet ve Ahiret Kur'ân'ın amaç konularıdır ve bütünlüğü çerçevesinde yer almaktadır. İşte ölçü, denge ve anlam ekseninde kâinat, âlem konusu, Kur'ân'ın temel maksatlarını ispat eden, örneklendiren, Allah'ın ilim ve kudretini ortaya koyan ve gönüllere yerleştiren bir araç konudur. **Amaç ve Yöntem:** Bildirinin amacı Kur'an'ı kâinat ve insan kitabı ile okumanın, anlama ve yorumlamanın imkânını belirlemektir. Bu üç kitabı anlamanın usulünü tespit etmektir. **Bulgular ve Sonuç:** Kur'ân'da kâinat konusu ile ilgili kevnî ayetler, Kur'an Surelerinde ayetlerde geçmektedir. Mü'minûn 14, Hac 5, Fussilet 53. Ayetleri yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Amaç Konu, Araç Konu, Kâinat

Mu‘tezile Kelâmında Âlemin Yaratılışı ve İlahî Adalet: Ölçü, Denge ve Hikmet İlkelerinin Kozmolojik Temelleri

*Sümeyye Büşra MARAL **

Artvin Çoruh Üniversitesi

ÖZET

Mu‘tezile ekolü, İslâm düşünce tarihinde ilahî adalet (el-adl) ilkesini salt ahlaki ve hukuki bir norm olmaktan çıkarıp ontolojik, kozmolojik ve teleolojik bir zemine kavuşturan kurucu itikadî hareketlerin başında gelir. Bu çalışmanın temel problemi; Mu‘tezile’nin mutlak tenzih ve adalet tasavvurunun fizikî tabiatın işleyişine nasıl yansıdığı, yaratılışın rastlantısallıktan arındırılarak aklı-hikmetli bir zorunluluk ile lütuf dengesi içerisinde nasıl temellendirildiğidir. Çalışmanın amacı, klasik Mu‘tezile kelâmında âlemin yaratılışının ölçü (kader/takdîr), denge (mîzân/nizâm) ve hikmet ilkeleriyle nasıl nedensel bir örgüye bağlandığını ortaya koymaktır. Bu çerçevede Ebü’l-Hüzeyl el-Allâf, İbrâhim en-Nazzâm, Câhız ve Kâdî Abdülcebbar başta olmak üzere ekolün kurucu ve muhakkik simalarının metinleri tarihsel-analitik yöntemle incelenmiştir. Araştırma sonucunda Mu‘tezile’nin âlemin hudûsunu atomculuk (cevher-i ferd) veya kümûn-zuhûr teorileriyle izah ederken nihai kertede gaye-illet (ta‘lîl) fikrini merkeze aldığı; tabiatın “aslah” (en uygun ve faydalı olan) prensibi uyarınca insan mükellefiyetine imkân tanıyan kararlı bir nedensellik ve şaşmaz bir dengeyle yaratıldığını savunduğu ortaya konmuştur. Evrendeki görünür kötülükler ve acılar ise “îvaz” (tazminat) doktriniyle kozmik adalet dengesine dâhil edilmiştir. Sonuç olarak Mu‘tezile düşüncesi, ilahî adaleti yalnızca ahlakî bir ilke olmaktan çıkarıp kozmolojik bir yapıya dönüştürmüş; ölçü, denge ve hikmet ilkelerini âlemin yaratılışının temel dayanakları hâline getirmiştir. Bu yaklaşım, kelâmî düşüncede adalet-kozmoji ilişkisinin erken ve sistematik bir örneğini oluşturmakta; aynı zamanda insan sorumluluğu ile ilahî hikmet arasındaki dengeyi kozmolojik bir zeminde temellendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Mu'tezile, İlahi adalet, Hikmet, Aslah, Kozmoji, Nizam, İvaz

Keşiften Anlama: Kur'an Tefsirinde Kâinatın Ölçüsü ve İnsanın Anlam Arayışı

*Doç. Dr. Yahya ARSLAN**

Çankırı Karatekin Üniversitesi

ÖZET

Modern bilimin kozmik keşifleri kâinatın hassas matematiksel dengeler üzerine kurulduğunu gösterdikçe, bu düzenin varoluşsal gayesi üzerine yapılan felsefî ve teolojik tartışmalar da derinleşmektedir. Kur'an evreni mekanik ve kör tesadüflerle işleyen bir yapı olarak değil, her bir unsuruyla insanı tefekküre sevk eden ilahi bir hitap ve ayetler manzumesi olarak takdim eder. Bu çalışmanın amacı, Kur'an tefsiri bağlamında kozmik ölçü ve dengeyi ifade eden ayetlerin insanın varoluşsal anlam arayışına nasıl yön verdiğini ortaya koymak ve materyalist amaçsızlık (nihilizm) krizine karşı çağdaş din felsefesiyle entegre güçlü bir epistemolojik alternatif sunmaktır. Çalışmada konulu tefsir yöntemi esas alınarak, kâinatın tesadüfü dışlayan rasyonel nizamı incelenmiştir. Kur'an, "Şüphesiz biz her şeyi bir ölçüye (kader) göre yarattık." (Kamer, 54/49) ayetiyle fiziki dünyadaki determinist ve hassas tasarıma dikkat çeker. Kozmik sistemdeki dinamik denge "Göğü O yükseltti ve mîzanı (dengeyi) O koydu." (Rahmân, 55/7) beyanıyla; göksel mekaniğin kusursuz intizamı ise "Her biri bir yörüngede yüzmektedir." (Yâsîn, 36/40; Enbiyâ, 21/33) ifadeleriyle formüle edilir. Bu kozmik uyum, Mülk Sûresi 3. ayetinde "Rahmân'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin." şeklinde mühürlenmiştir. Tefsir literatürü ve çağdaş bilim felsefesi ışığında yapılan tahliller, kâinatın keşfedilen her fiziksel ölçüsünün, insanı seküler tıkanmışlıktan kurtararak "yaratıcıyı tanıma" (marifetullah) boyutuna taşıdığını göstermektedir. Bu çalışmanın neticesinde elde edilen sonuçlara göre; kâinattaki kozmik nizam, insan ruhundaki ahlaki nizam ile doğrudan ilişkilidir. Kâinatı doğru okuyan insan, evrendeki hiçbir şeyin gayesiz yaratılmadığını gördüğü gibi, "İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?" (Kıyâme, 75/36) ve "Sizi sadece boş yere yarattığımızı mı sandınız?" (Mü'minûn, 23/115) uyarıları gereğince kendi varlığının da bir hesabı ve amacı olduğunu idrak eder. Nihayetinde bu tefsirsel perspektif, modern insanı evrenin mekanik dışlıları arasında ezilmekten ve varoluşsal kaygılardan kurtararak ona mutlak bir ontolojik güven duygusu (sekînet) aşılama ve dünyevi hayatı aşkın, bütüncül bir anlam zeminine oturtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Mîzan, Kozmik Ölçü, Anlam Arayışı

Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Biyolojik Çeşitliliğin 5 Boyutlu Düşünme Modeli ile Bütüncül ve Tefekkürü Esas Alan Öğretimi

*Prof. Dr. Murat ÜNAL**, *Prof. Dr. Murat ÜNAL*, *Prof. Dr. Fevzi ÖZGÖKÇE*

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Canlılar alemindeki biyolojik çeşitlilik, soyut düşünme becerileri gelişmekte olan 9. sınıf öğrencilerinde ontolojik bir merak ve sorgulama uyandırmaktadır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında Biyolojik Çeşitlilik konusunun müfredata dahil edilmesi, bilginin anlamlandırılması açısından kritik bir adımdır. Bu çalışmada, biyoloji öğretimini materyalist indirgemecilikten arındırarak bütüncül bir yaklaşımla sunmayı hedefleyen 5 Boyutlu Düşünme Modeli'nin 9. sınıf biyolojik çeşitlilik konusuna uyarlanması incelenmiştir. Çalışma kapsamındaki beş aşamalı model şu şekilde kurgulanmıştır: Analitik (Keşfet) aşamasında biyolojik çeşitlilik kavramı, tabiatta var olan nizamı nedensellik yanılmasına düşmeden tarafsız bir bilimsel dille tanımlar. Analogik (Karşılaştır) aşamada, tabiattaki biyo-tasarımlar ile insan yapımı teknolojiler kıyaslanarak yapı-görev ilişkisi kurulur. Üçüncü aşama olan Sorgulama aşamasında, insan yapımı eserlerde zorunlu olan ilim, irade ve kudret sıfatlarından hareketle; tabiattaki fitri düzenin arkasındaki mutlak fail sorgulanır. Dördüncü aşama olan Bağ Kur aşamasında, evrendeki mükemmel tasarım üzerinden İlahî isim ve sıfatların tezahürleri idrak edilir. Beşinci aşama olan Minnet Duyma aşamasında ise canlıların insana sunduğu faydalardan yola çıkılarak zikir, fikir ve şükür ekseninde bir farkındalık kazandırılır. Bu model, Biyolojik Çeşitlilik konusunu yalnızca teorik bir bilgi olmaktan çıkarıp öğrencinin sarmal ve zihinsel derinlik kazanmasını sağlayan pedagojik bir araca dönüştürmektedir. Çalışma, pozitif bilimlerle ilahî hakikatleri bütünleştiren epistemolojik bir öğretim yaklaşımı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Biyolojik Çeşitlilik, 5 Boyutlu Düşünme Modeli, Bütüncül Eğitim, Tefekkür Boyutlu Biyoloji

Bilim ile İnanç Arasında: Osmanlı Anadolu'sundaki Amerikan Misyoner Okullarında Yaratılış Düşüncesi (1894–1914)

*Elif BAYRAKCI GÜN**

İstanbul Üniversitesi

ÖZET

Bilim ile İnanç Arasında: Osmanlı Anadolu'sundaki Amerikan Misyoner Okullarında Yaratılış Düşüncesi (1894–1914) XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında Osmanlı Anadolu'sunda faaliyet gösteren Amerikan Protestan misyoner okulları, modern eğitim yöntemlerinin uygulandığı kurumlar olmanın yanında, Protestan dünya görüşünün yerel topluluklara aktarıldığı kültürel temas alanlarıydı. Bu okullarda okutulan tabiat bilgisi, biyoloji, jeoloji, botanik ve astronomi gibi dersler, bilimsel bilginin dinî düşünceyle nasıl ilişkilendirildiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Çalışmanın amacı, 1894–1914 yılları arasında Amerikan misyoner okullarında tabiatın, insanın ve kâinatın kökenine ilişkin meselelerin hangi kavramsal çerçevede ele alındığını; yaratılış düşüncesi ile dönemin bilimsel gelişmeleri arasında nasıl bir ilişki kurulduğunu incelemektir. Araştırmada Merzifon Anadolu Koleji, Harput Fırat Koleji ve Antep'teki Merkezi Türkiye Koleji başta olmak üzere Anadolu'daki Amerikan eğitim kurumları örneklem olarak ele alınmaktadır. American Board of Commissioners for Foreign Missions'a ait yıllık raporlar, *The Missionary Herald*, okul katalogları, misyoner yazışmaları ve Osmanlı arşiv belgeleri çalışmanın temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Söz konusu kaynaklar karşılaştırmalı doküman analizi yöntemiyle incelenerek ders programlarında yer alan bilimsel içerikler, misyoner eğitimcilerin tabiat ve yaratılış hakkındaki değerlendirmeleri ve Osmanlı makamlarının bu eğitime yönelik tutumu birlikte değerlendirilmektedir. İnceleme, Amerikan misyoner okullarında bilim ile inancın bütünüyle birbirini dışlayan iki alan şeklinde sunulmadığını ortaya koymaktadır. Tabiat bilimleri, öğrencilere modern bilgi ve gözlem yöntemlerini kazandıran dersler olarak okutulurken, evrendeki düzenin ve canlılar arasındaki uyumun ilahî bir iradeye işaret ettiği düşüncesi de korunmuştur. Böylece bilimsel eğitim, Protestan ahlak ve inanç anlayışından bağımsız bir alan olarak değil, yaratılışı anlamının araçlarından biri şeklinde yorumlanmıştır. Bununla birlikte Darwinizm ve insanın kökeni etrafında gelişen tartışmalar, misyoner eğitimcileri modern bilimsel görüşlerle geleneksel Kitab-ı Mukaddes yorumları arasında yeni açıklamalar geliştirmeye yöneltmiştir. Osmanlı idaresinin bu okullara yaklaşımında ise yaratılış tartışmalarından çok ruhsat, müfredat, ders kitabı, mezhep etkisi ve siyasî faaliyet ihtimali belirleyici olmuştur. Çalışma, Amerikan misyoner eğitiminin Anadolu'da bilimsel bilgi ile dinî düşüncenin karşılaşmasına aracılık eden çok katmanlı bir alan oluşturduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Amerikan Misyoner Okulları, Bilim ve İnanç, Yaratılış Düşüncesi

Bilimsel Gerçeklikten Yaratılış Anlamına: Bilim İletişiminde Çerçevelemenin Rolü

*Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Fethi GÜN**

Dicle Üniversitesi

ÖZET

Bilimsel olgular bireyler tarafından her zaman aynı biçimde anlamlandırılmamaktadır. Aynı doğa olayı kimi bireylerce mekanik süreçlerin sonucu, kimilerince düzen ve amaçlılığın, kimilerince ise yaratılış ve hikmetin göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. Bu çalışma, bilimsel gerçekliğin yaratılış bağlamında anlamlandırılmasında iletişimsel çerçevelemenin rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada bilimsel açıklama, düzen ve anlam/hikmet çerçevelerinin bireylerin düzen, amaçlılık, anlam ve yaratılış algıları üzerindeki muhtemel etkileri tartışılmaktadır. Temel varsayım, bilimsel bilginin metafizik anlamı doğrudan belirlemediği; bu anlamın, bireyin mevcut dünya görüşü ile iletişimsel çerçevelerin etkileşimi sonucunda şekillendiğidir. Çalışma, yaratılış tartışmasını bir bilgi aktarımı meselesinden ziyade anlamlandırma ve bilim iletişimi problemi olarak yeniden değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilim İletişimi, Çerçeveleme, Anlamlandırma, Yaratılış

Kâinat Tasavvuru ve İnsan-Doğa İlişkisinin Sosyolojik Boyutları

*Dr. Öğr. Üyesi Melek COŞGUN SOLAK**

Yozgat Bozok Üniversitesi

ÖZET

Kâinatın nasıl tasavvur edildiği, insanın yalnızca varlığa ilişkin kabullerini değil, doğayla kurduğu ilişkinin sınırlarını, yönelimlerini ve toplumsal anlamlarını da biçimlendirmektedir. Dinî dünya görüşlerinde kâinatın ölçü ve denge içeren bütünlüklü bir yapı olarak kavranması, insanın doğa karşısındaki konumuna ilişkin belirli anlam ve sorumluluk çerçeveleri üretmektedir. Buradan hareketle çalışmanın temel problemi, kâinat tasavvurunun insan-doğa ilişkisinin toplumsal kuruluşunda nasıl bir rol oynadığının açıklanmasıdır. Çalışmanın amacı, dinî kâinat tasavvurlarının insanın doğaya yönelik tutumunu şekillendiren sınır, ölçülülük, sorumluluk ve ilişkisellik anlayışlarıyla bağlantısını din sosyolojisi perspektifinden çözümlemektir. Yaratılışın teolojik mahiyeti ile doğa bilimlerinin açıklama alanına ilişkin tartışmalar kapsam dışında tutularak, kâinata ilişkin dinî kabullerin insan-doğa ilişkisine kazandırdığı sosyokültürel referanslara odaklanılmaktadır. Yöntem olarak kuramsal-kavramsal analiz ve literatür incelemesi benimsenmektedir. Kuramsal çerçevede Max Weber'in dinî dünya görüşleri ile toplumsal eylem arasındaki ilişkiye yönelik yaklaşımından hareket edilmekte; Peter L. Berger'in dinin dünyayı anlamlı bir bütün hâlinde kavramaya imkân veren kozmizasyon yaklaşımından tamamlayıcı düzeyde yararlanılmaktadır. Bu doğrultuda kâinat tasavvuru, yalnızca bireysel bir inanç içeriği olarak değil, insanın doğa karşısındaki yerini anlamlandıran ve eylemlerine yön veren sosyokültürel bir referans çerçevesi olarak ele alınmaktadır. Kuramsal çözümleme, kâinatın ölçülü ve dengeli bir bütün olarak tasavvur edilmesinin, insanın doğa karşısındaki konumunu ve tasarruf alanını sınırlandıran; ölçülülük, ilişkisellik ve sorumluluk yönelimlerini destekleyen sembolik ve normatif referanslar üretebildiğini göstermektedir. Bununla birlikte dinî kabuller ile toplumsal tutum ve pratikler arasında doğrudan ve zorunlu bir nedensellik kurulamayacağı; bu ilişkinin tarihsel, kültürel ve toplumsal koşullar tarafından dolayımlandığı kabul edilmektedir. Sonuç olarak kâinat tasavvurunun insan-doğa ilişkisinin sosyolojik analizine dâhil edilmesi, dinî dünya görüşlerinin yalnızca aşkın olana ilişkin inançlar olarak değil, insanın doğayla ilişkisini anlamlandıran, sınırlandıran ve yönlendiren toplumsal referans sistemleri olarak incelenmesine imkân sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kâinat Tasavvuru, İnsan-Doğa İlişkisi, Ölçü ve Denge, Toplumsal Sorumluluk

Kozmolojik Güven: Yaratılış, Düzen ve Anlamın Sosyolojisi

*Dr. Öğr. Üyesi Melek COŞGUN SOLAK**

Yozgat Bozok Üniversitesi

ÖZET

Modern dünyada güven sorunu yalnızca bireyin benlik sürekliliği ve toplumsal ilişkilerin öngörülebilirliğiyle sınırlı değildir; insanın içinde yaşadığı kâinatı nasıl anlamlandırdığı da varoluşsal güven deneyiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Dinî kozmolojiler, kâinatı düzen, süreklilik ve anlam taşıyan bir bütün olarak kavramaya imkân veren anlam çerçeveleri sunmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın temel problemi, yaratılış tasavvurunun kâinata ilişkin düzen ve anlam algısının ontolojik güvenle nasıl ilişkilendirilebileceğidir. Araştırmanın amacı, söz konusu ilişkiyi “kozmojik güven” kavramı üzerinden tartışmak ve bu kavramın din sosyolojisi açısından analitik imkânını ortaya koymaktır. Araştırma, yaratılışın teolojik doğruluğunu veya doğa bilimleri karşısındaki konumunu tartışmak yerine, yaratılış tasavvurunun düzen, süreklilik ve anlam üretme işlevinin sosyolojik çözümlemesiyle sınırlandırılmıştır. Çalışmada kuramsal-kavramsal analiz yöntemi benimsenmekte; Peter L. Berger’in nomos, kozmizasyon ve kutsal kozmos yaklaşımı ile Anthony Giddens’in ontolojik güven kavramsallaştırması karşılaştırmalı ve ilişkisel biçimde değerlendirilmektedir. Kuramsal çözümleme, yaratılış tasavvurunun kâinatı anlamlı ve düzenli bir bütün olarak kavramaya imkân vererek bireyin yalnızca benliğin ve toplumsal dünyanın sürekliliğine değil, daha geniş bir varlık düzeninin anlamlılığına yönelik güven geliştirmesine de zemin sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda kozmojik güven, ontolojik güvenin eş anlamlısı olarak değil, dinî kozmolojinin düzen, süreklilik ve anlam arasında kurduğu ilişkiyi görünür kılan tamamlayıcı bir analitik kategori olarak önerilmektedir. Sonuç olarak yaratılış, düzen ve anlam ilişkisinin güven ekseninde yeniden düşünülmesinin, dinin belirsizlik karşısındaki anlamlandırıcı ve düzen kurucu işlevlerinin açıklanmasına katkı sağlayacağı ve din sosyolojisindeki güven tartışmalarına kozmojik bir analiz düzeyi kazandırabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kozmojik Güven, Yaratılış, Ontolojik Güven, Dinî Kozmoloji

Kâinatın Ontolojik Düzeni ile İnsan Psikolojisinin Mütakabiliyeti: Fıtrat Psikolojisi Yaklaşımı

*Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ATAĞ**

Sağlık Bilimleri Üniversitesi

ÖZET

Modern insanın yaşadığı ruhsal çözülmeler, anlam arayışı krizleri ve psikolojik rahatsızlıklar; dış dünya ile iç dünyası arasındaki bağın koparılması ve fitri ölçülerin kaybedilmesinden kaynaklanmaktadır. Kâinattaki kozmik düzen ile insanın içsel yapısı arasındaki ilişki çoğunlukla göz ardı edilmektedir. Bu çalışma, insan psikolojisini inceleyen fıtrat psikolojisi yaklaşımını kâinatın ontolojik ve kozmolojik yapısıyla birlikte ele alarak; insanın ruhsal iyi oluşu, kalp huzuru ve anlam arayışı ile dış dünya arasındaki mütakabiliyeti incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve kavramsal analiz temelinde yürütülmüştür. Fıtrat, nefis, kalp ve ruh kavramları kâinattaki mizan, denge ve nizam ilkeleri çerçevesinde ele alınarak kavramsal bir bütünlük içinde yorumlanmıştır. İnsan, kâinatın mikrokozmosu; kâinat ise insanın makrokozmosudur; bu iki alan birbiriyle tam bir uyum içindedir. Kâinattaki hassas ölçü ve kusursuz denge ile insan ruhunun manevi ölçüleri ve sınırları birebir örtüşmektedir. İnsan kişiliğini ve deruni yapısını oluşturan kalp, nefis ve ruh arasındaki dengenin korunması, insanın içsel huzurunun temelinde yer almaktadır. İnsan dış dünyadaki dengesizlikleri gözlemlediği gibi, iç dünyasındaki dengesizlikleri de hisseder. Kâinatın dengesi bozulduğunda insan fıtraten huzursuz olur; çünkü insan fıtraten nizam ve intizam arayan bir varlıktır. Kâinat, fiziksel bir mekândan öte ruhun sükûnet bulduğu ontolojik bir yuvadır. Modernitenin bir sonucu olarak görülebilecek olan zihinsel ve ruhsal karmaşayı, telvin halini aşır denge ve kararlılığı ifade eden temkin haline ulaşarak bast ve genişleme yaşayabilmesi noktasında bireyin asli tabiatına fıtratına ve özüne dönmesi etkili olacaktır. En temelde insanın fitri kodları ile kâinatın işleyiş prensipleri arasında kusursuz bir uyum söz konusudur.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Fıtrat Psikolojisi, Nefis, Kalp, Telvin, Ruh, Temkin

Yerkürenin Hassas Dengeleri: Gezegenel Sistemlerden Canlılığın Sürdürülebilirliğine

Prof. Dr. Süleyman Sami NALBANT*

Iğdır Üniversitesi

ÖZET

Yerküremizde hükümferma olan jeokimyasal ve tektonik mekanizmalar, birlikte gösterdikleri kolektif fonksiyonlar ile Yeryüzündeki hayatın ilk var oluşundan günümüze kadar devamında çok önemli roller ifa etmektedirler. Bu fonksiyonların mahiyeti nedir ve bunlar tesadüfen olabilir mi? Bu çalışmada, yer bilimlerinin (jeoloji, jeofizik, jeomorfoloji) ortaya koyduğu ve gezegenimizin yaşanabilirliğini belirleyen beş temel sistem dengesi bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaktadır: İklimi dengeleyen levha tektoniği ve karbon-silikat döngüsü, kozmik radyasyona karşı koruma sağlayan jeodinamo ve manyetik kalkan, karasal kütlelerin dikey dengesini kuran manto reolojisi ve izostazi, toprak verimliliği ile besin taşınımını besleyen morfodinamik denge ve yerkabuğunun katılaşmasını sağlayan ilksel jeokimyasal diferansiyasyon. Çalışma kapsamında, güncel akademik veriler ışığında her bir mekanizmanın işleyişi açıklanmakta ve Mars veya Venüs gibi komşu gezegenlerle yapılan karşılaştırmalar üzerinden "bu dengeler olmasaydı ne olurdu?" senaryoları analiz edilmektedir. Elde edilen sonuçlar; bu beş temel sürecin birbirinden bağımsız olmadığını, aksine hassas geri besleme döngüleriyle birbirine bağlı küresel bir "yaşam destek sistemi" oluşturduğunu göstermektedir. Bu hassas ayarla işletilen mekanizmalardan tek bir tanesinin bile eksik olması canlılık formunu sonlandıracak niteliktedir. Jeofiziksel ve jeokimyasal süreçlerin sunduğu bu milimetrik uyum, kör tesadüflerin ötesinde, Yeryüzünü canlılar için korunaklı bir beşik kılan yüksek bir ilim, irade, hikmet ve ölçünün gezegen ölçeğindeki somut tecellisini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yer Sistem Bilimi, Jeodinamik Dengeler, Karbon-Silikat Döngüsü, Yaşanabilirlik, İnce Ayar

Ana Rahminden Dünya Hayatına Konforlu Geçiş: Mucizevi Neonatal Adaptasyon

Dr. Batuhan PALALIOĞLU*

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Zeynep Kamil Kadın ve Çocuk Hastalıkları E.A.H

ÖZET

Rahim içi hayattan dünyaya geçerken insan fizyolojisinin en kritik ve karmaşık adaptasyon evresi yaratılmaktadır: 40 haftalık gebelik esnasında bebek, plasenta ve amniyon mayiinin muhteşem atmosferinde, oksijenasyon, beslenme ve termo-regülasyon (ısı kontrolü) açılarından bütünüyle annesine muhtaç bir varoluş sürecindedir. Doğumla beraber kardiyo-pulmoner, nörolojik ve kraniyal (kafa tası) seviyede eş zamanlı çok sayıda ahenk mekanizmasına ihtiyaç vardır. İlk nefesle ardı ardına sayısız mucizevi faaliyetler anlık devreye girmektedir: Akciğer içindeki sıvılardan arınma, sürfaktan aktivasyonu, plasental dolaşımın kesilmesi ve kardiyo-pulmoner şantların (foramen ovale, ductus arteriosus) kapanması ile saniyeler içinde bağımsız bir dolaşım ve solunum sistemi devreye sokulmaktadır. Fetus, amniyon sıvısı içinde anaerobik benzeri hassas bir hipoksik (oksijen düşüklüğü) dengede tutuluyorken (Mü'minün, 23/12-14), doğumla saniyeler içinde sıvı dolu bir ortamdan gaz ortamına geçirilir. Metabolik, termal ve dolaşım evresinden bağımsızlığını ilan eden yeni doğanın özel refleksler ile hayatta kalması ve çevreye uyumu temin edilir: 'Arama ve Emme' refleksleri beslenmeyi garanti ederken, 'Sıçrama' refleksi ile beklenmedik bir uyaran karşısında kolları dışa açıp kapanır; denge ve işitme sistemi çalıştırılır. 'Yakalama' refleksi tutunma içgüdüsünün motor yansıması olurken; 'Adımlama ve Boyun' Refleksleri, omurilik ve beyin sapı seviyesindeki olgunlaşma müşahade edilir. Fontanellerin geç kapanmasıyla; doğum kanalından güvenli geçiş, doğum sonrasında da beyin büyümesi mümkün olur. İlk nefesle pulmoner (akciğer) damarlar genişler, basınç düşürülür (Zümer, 39/6). Göbek kordonunun kesilmesiyle sistemik direnç artar; kalbin sol atrium basıncı sağ atriumu geçerek kapak kapanması temin edilir. Ana rahminde akciğerler sıvı ile doludur ve damar basıncı son derece yüksektir. Kanın büyük kısmı akciğerlere uğramadan sistemik dolaşıma yönlendirilir. Bingıldağın esnekliği ve ilk soluktaki sürfaktan dengesi gibi pek çok mucizevi hadise Yaratıcı' nın en mükemmel eseri insanda biyolojik tesadüflerin ötesinde gayeli bir inayet ve hikmetin mevcut olduğunun göstergesidir. Nöro-gelişimsel reflekslerin biyolojik savunma mekanizmaları ve kafa kaidesindeki sutur (kemikleri arasındaki oyuklu ve testere dişi gibi geçitler) ile bingıldakların (fontanel) nörokranal entegrasyondaki rolleri, yaratılıştaki mühendislik harikaları Kur'an-ı Kerim'de 'Ahsen-i takvim' kavramıyla anlatılmaktadır (Tîn, 95/4). Kur'an ayetlerindeki yaratılış vurgusu, sadece anne karnındaki yapısal (anatomik) aşamaları değil; aynı zamanda doğum anında saniyeler içinde gerçekleşen ve yaşamın devamı için şart olan biyokimyasal, nöronal, solunumsal ve kardiyovasküler değişimini (neonatal adaptasyon) bütüncül bir fizyoloji tasarımı olarak ifade eder.

Anahtar Kelimeler: Fontanel, İlk nefes, Kardiyo-pulmoner geçiş, Neonatal adaptasyon, Yaratılış fizyolojisi, Yenidoğan refleksleri

İslam Alimlerinin Akıl-Nakil Çatışmasına Dair Yaklaşımları

*Dr. Öğr. Üyesi Kadir SAYIM**

Trabzon Üniversitesi

ÖZET

Varlık içerisinde gördüğümüz bütün denge ve nizam hikmet sahibi bir yaratıcının varlığına delalet etmektedir. Kâinatın zübdesi ve merkezi konumunda olan insan da bu düzenden hariç değildir. Bilakis bütün mevcudat bir anlam ve mana ise onu anlamak ve anlamlandırmak da insan aklının en temel işlevi olarak ortaya çıkacaktır. Ancak insanların akıl, idrak ve kavrayış bakımından farklılık göstermeleri sebebiyle, varlığın hakikatini ve nihai anlamını belirleme görevi yalnızca beşerî akla bırakılmamış; varlık ile anlam arasındaki ilişkiyi doğru bir şekilde açıklamak ve insanı hakikate ulaştırmak üzere peygamberler ve kitaplar gönderilmiştir. Demek varlık bir mana ise akıl onu kavrayan ve anlamlandıran bir alet ve dinler de o manayı izah ve takviye eden yol göstericilerdir. Bu hakikatten hareketle İslam alimleri dinin bütün alanları için şu temel kâideyi ortaya koydular: Akıl ile nakli bilgiler birbiriyle çelişemez. Çelişki ancak zihinde olur. Ya akıl hatalı anlamıştır ya nakil yanlış nakledilmiştir. Zira akıllı yaratıp kurallarını tanzim eden de dini onun anlaması için gönderen de aynı yaratıcıdır. Aslında bu anlayış İslam'ın kâinat, akıl ve dinler ekseninde ortaya koyduğu uyum ve dengenin bir neticesidir. Yoksa bazı batılıların iddia ettikleri gibi dinler etrafi saygı duvarlarıyla çevrili akılla izah edilemeyen esaslardan müteşekkil dogmatik yapılar değildir. Başka dinler için geçerli olabilirse de İslam dini için geçerli olamayacağını İslam alimlerinin nasslara dayanarak ortaya koyduğu kaidelerden anlıyoruz. Bu çalışmamızda İslam alimlerinin akıl nakil çatışması kapsamında ortaya koyduğu esasları ve görüşleri ele alacağız. Çalışma bir giriş ve iki ana başlıktan meydana gelecektir. Birinci başlıkta genel olarak alimlerin akıl-nakil çatışmasına dair görüşlerini ele alacağız. İkinci kısımda ise özel manada tefsir, hadis fıkıh, kelam gibi İslâmî ilimler içerisinde bu kaidenin nasıl işletildiğine dair örnek meseleler ve yorumları zikredeceğiz. Çalışmanın en önemli neticesi kâinata cârî olan nizam ve aklî uyumun İslam dininde de aynı bütünlük içerisinde korunduğu; dinî hükümlerin tamamının bu hikmet ve düzen anlayışını yansıttığının çeşitli örneklerle ortaya konulmuş olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İslami İlimler, Akıl, Nakil, Çatışma

Bilinç Problemini Çözmek İçin Yeni İlginç Bir Görüş

Prof. Dr. Sefa SAYGILI*

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

ÖZET

Ortalama 1300-1400 gram gelen jöle kıvamındaki beynimizin bu maddeden oluşan yapısı ile bilincimizi; yani varoluş duygumuzu, benliğimizi, farkındalığımızı nasıl oluşturduğu konusu günümüzde halen muammadır. Pek çok bilimci ve filozof, anlaşılması zor yapısı ile beynimizin bilinci nasıl ortaya çıkardığını bilimsel araştırma yapmaya bile uygun olmayan özel bir fenomen olarak görmekte, anlaşılması için deney yapılmaya geçerli bir husus olmadığını düşünmektedirler. Birçok bilim insanı ve felsefeci bu büyük soruya asla cevap verilemeyeceğini düşünürken bazıları beynin ve bilincin zamanla kavranacağına inanmaktadır. Günümüzde materyalistler, sadece fiziksel maddenin var olduğunu söylemektedirler. Onlara göre bilinç bir şekilde fiziksel beyinden çıkar, ancak kimse nasıl olduğunu açıklayamaz. Bilincin doğasına ilişkin tüm heyecan verici yeni çok sayıda araştırmalara rağmen, hala neden ve nasıl var olduğuna dair hiçbir fikre sahip değiliz. Onu çevreleyen sorular ihtilaf, anlaşmazlık ve uyumsuzluklar taşır: Nasıl bilinçliyiz? Bilincin kökenleri nelerdir? Bilinç tam olarak nedir? Veya maddenin parçacıklarında bilinç varsa insan gibi büyük bilinçli varlıklar üretmek için bu parçacıklar nasıl birleşmektedir? İşte bu zor sorulara cevap vermek için Uppsala Üniversitesi'nden nanoteknoloji profesörü Maria Stromme; gerçekliğin temelini maddenin değil bilincin oluşturduğunu ileri süren radikal bir teori sundu. Stromme'ye göre, bilinç insan beyninden ortaya çıkmaz. Bunun yerine, temel bir alan olarak var olduğunu ileri sürmektedir. Bu teori ile bilinç ölümle sona ermemekte, ölümden sonra da devam etmektedir. Onun modelinde, "bireysel bilincimiz ölümle sona ermez, ancak bir zamanlar ortaya çıktığı evrensel bilinç alanına geri döner." Ona göre bilinç önce gelir. Beyin ise uzay, zaman ve maddeyle birlikte daha sonra geliyor. Stromme, bilinci belirsiz bir metafizik kavram olarak ele almak yerine, doğrudan gerçekliğin bilimsel tanımına dâhil edilmesini savunmaktadır. Amacının şiirsel bir spekülasyon değil, matematiksel olarak temellendirilmiş bir model olduğunu açıkça belirtmektedir. Yine Strömme görüşünü açıklarken geleneklerden yararlandığını belirtmektedir: "İncil, Kur'an ve Vedalar gibi büyük dinlerin metinleri genellikle birbirine bağlı bir bilinci tasvir eder." Prof. Maria Strömme'nin bilinç ve ruh hakkındaki bu açıklamaları materyalizmi reddetmektedir ve kutsal kitabımızdaki ayetlere işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Prof. Maria Strömme, Bilinç, Ruh, Ölüm

Kâinattaki Ölçüden İnsan Bedenine: Benjamin Zephaniah'ın Face Romanında Rahatsız Edici Bakışın (Staring) Ölçüsü ve Damganın (Stigma) Anlamı

*Arş. Gör. Dr. Özge ALTUNLU**

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışma, Britanyalı Benjamin Zephaniah'ın Face romanını nitel metin analizi yöntemiyle incelemektedir. Çalışma, bedensel farklılığın modern toplumda nasıl değerlendirildiğini Rosemarie Garland-Thomson'un rahatsız edici bakış (staring) ve Erving Goffman'ın damga (stigma) kuramları çerçevesinde Kur'anî mîzan anlayışıyla karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Araştırmanın temel amacı, Kur'an'da yaratılışın denge ve adalet ilkesi olarak sunulan mîzan kavramı ile modern toplumun bedeni normatif ölçütlere göre değerlendiren pratikleri arasındaki gerilimi ortaya koymaktır. Çalışmada öncelikle Kur'an'daki mîzan anlayışının insan bedenini hiyerarşik ölçütlere göre sınıflandıran bir sistem sunmadığı, aksine yaratılışın çeşitliliğini ve bütünlüğünü ifade eden kozmik bir ilke olarak işlediği ileri sürülmektedir. Bu perspektifte insanın değeri fiziksel görünümünden değil, sahip olduğu ontolojik onurdan kaynaklanmaktadır. Buna karşılık modern toplumlarda beden, belirli estetik ve normatif standartlar doğrultusunda değerlendirilmektedir. Kuramsal çerçevede Garland-Thomson'un staring kavramı, bedensel farklılığı görünür kılan ve normatif beden anlayışını yeniden üreten bir toplumsal ölçme pratiği olarak ele alınırken, Goffman'ın stigma kuramı bedensel farklılığın biyolojik gerçekliğinden ziyade ona yüklenen sosyal anlamlara odaklanmaktadır. Bu bağlamda Face romanının başkahramanı Martin'in yaşadığı yüz deformasyonu, yalnızca fiziksel bir değişim değil, aynı zamanda toplumsal kimliğinin yeniden tanımlanmasına yol açan bir süreç olarak okunmaktadır. Kaza öncesinde görünüşü sayesinde sosyal sermaye elde eden Martin, kaza sonrasında kesif rahatsız edici bakışlara ve damgalamaya maruz kalmakta; böylece toplum tarafından normal ve anormal ayrımı içerisinde yeniden konumlandırılmaktadır. Sonuç olarak çalışma, rahatsız edici bakış ve damgalamanın modern toplumun normatif beden ölçülerini yeniden üreten mekanizmalar olduğunu göstermekte; Kur'anî mîzan anlayışının ise insan onurunu merkeze alarak bedensel farklılığı yaratılışın doğal bir parçası olarak değerlendiren alternatif bir etik ve epistemolojik perspektif sunduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engellilik Çalışmaları, Mîzan, İnsan Onuru, Rahatsız Edici Bakış, Damgalama

Câhız Hakkındaki “Evrimci” İddiaların Değerlendirilmesi

*Prof. Dr. Veysel GÜLLÜCE**

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Yeryüzündeki hayatın başlangıcını ve canlı çeşitliliğini tesadüflerle izah etmeye çalışan ateist evrimci görüş taraftarlarının yanında, canlıların yaratılışının ve çeşitlenmesinin evrim süreciyle gerçekleştiğini benimseyen bazı kimseler de vardır. Bunlar canlıları Allah’ın yarattığını kabul ettikleri için yaratılışçı, öte yandan canlıların çeşitliliğinin evrimleşme yoluyla olduğunu savundukları için evrimcidirler. Bu anlayışa kısaca “evrimci yaratılış”, savunucularına da “evrimci yaratılışçılar” veya “müslüman evrimciler” denmektedir. Bu kimseler, bir taraftan Kur’ân-ı Kerim’deki yaratılışla ilgili bazı âyetleri evrim görüşüyle uzlaştırma çabasına giriştikleri gibi, diğer taraftan bu görüşün batıdaki savunucularından çok daha önceleri çeşitli İslâm âlimleri ve müslüman filozoflar tarafından dile getirildiğini iddia etmektedirler. Bunların en ünlülerinden biri Câhız’dır. Onun Kitâbu’l-Hâyevân adlı yedi ciltlik ansiklopedik eserinde, İslâm dünyasında “biyolojik evrim”den bahseden ve bunu temellendiren ilk isim olduğu iddia edilmiştir. Tebliğimizde bu iddiaların tutarsızlığını ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Câhız, Kitâbu’l-Hâyevân, Evrim, Yaratılış

Kuantum Tünelleme Olmasa Ne Olurdu?

Prof. Dr. Selahattin ÇELEBİ*

Iğdır Üniversitesi

ÖZET

Kuantum tünelleme, klasik fiziğin sınırlarının bittiği ve mikroskobik dünyanın "garip" kurallarının başladığı noktada karşımıza çıkan en büyüleyici olaylardan biridir. Makroskobik dünyada yani klasik fizik bakış açısıyla, enerjisi bir engeli aşmaya yetmeyen bir parçacığın o engelin diğer tarafına geçmesi imkansızdır. Ancak; elektron, proton veya alfa parçacığı (helyum çekirdeği) gibi küçük parçacıkların hareketini inceleyen kuantum mekaniğinde, bu imkansızlık bir olasılığa dönüşür. Yani potansiyel engelinin yüksekliğine ve genişliğine bağlı olarak, parçacık kuantum tünellemesi ile düşük enerjisine rağmen yüksek enerjili potansiyel engelini ($E < U_0$ durumu) geçebilir. Kuantum dünyasında parçacıklar (elektronlar, protonlar, alfa parçacığı vb.) sadece birer parçacık değil, aynı zamanda birer dalga fonksiyonu (ψ) ile tanımlanır. Bir parçacık bir potansiyel engeliyle (U_0) karşılaştığında, enerjisi bu engelden düşük olsa bile ($E < U_0$), dalga fonksiyonu engelin içinde sifıra düşmez; bunun yerine üstel olarak azalır. Eğer engel yeterince inceyse, dalga fonksiyonunun bir kısmı engelin diğer tarafına sızar. Parçacığın tünelleme olasılığı potansiyel engelinin genişliğine, E/U_0 oranına ve parçacığın kütlesine bağlıdır. Mesela engelin genişliği yarıya düşünce, tünelleme olasılığı yaklaşık 10 bin kat artar. Allah'ın sonsuz ilmiyle evrende hayat için belirlediği çok sayıda olmazsa olmaz olgulardan biri de kuantum tünellemesidir. Kuantum tünelleme olmasaydı, bildiğimiz anlamda hayat ve evren var olamazdı. Örneğin, Güneş'te bulunan hidrojen çekirdeklerinin birbirini iten elektriksel kuvveti (Coulomb engeli) aşacak kadar yüksek enerjileri yoktur. Çekirdekler ancak kuantum tünelleme sayesinde birleşebilir ve bu sayede Güneş parlamaya devam eder. Güneşten gelen ısı ve ışığın hayat için olmazsa olmaz bir ihtiyaç olduğu düşünülürse kuantum tünelleme olmasaydı hayat olmayacaktı denilebilir. Bir başka örnek ise Enzimatik Reaksiyonlar. Enzimler, kimyasal reaksiyonların hızını artırarak biyolojik katalizör görevi görürler. Bazı enzimatik reaksiyonlarda, bir protonun veya elektronun bir substrattan diğerine transferi gerekir. Kuantum tünelleme, bu parçacıkların reaksiyonun aktivasyon enerjisi engelini aşmasını sağlayarak reaksiyon hızını klasik beklentinin çok ötesinde artırabilir. Eğer enzimlerde elektron tünellemesi olmasaydı hayat mümkün olmayacaktı ! Bu çalışmada, kuantum tünellemesi ayrıntılı olarak ele alınarak teknolojik uygulamalardan örnekler verilecek ve 2025 Nobel Fizik Ödülünün konusu olan Makroskobik Kuantum Tünelleme de özetlenecektir. Madem kuantum tünelleme hayat için çok önemlidir ve madem hayat kainatın en mühim neticesidir. O halde, mantıksal akıl yürütme sonucu olarak kuantum tünelleme mekanizması hayatı veren sonsuz ilim ve kudret sahibi Yaratıcı'ya işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuantum Tünelleme, Engel Potansiyeli, Füzyon Reaksiyonu, Yaratıcı

Klasik Edebiyatın Hikemî Şairi Nâbî'nin “Nefy-i Vücûd” Manzumesi Özelinde Varlık Sorgulamaları

*Prof. Dr. Mehmet GÖKTAŞ**

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

İslâm'ın kabulünden sonra bu yeni dinin rengine bürünen Türk edebiyatının gelişme gösterdiği kollardan biri de divan edebiyatıdır. Osmanlı toplumunda altı asır boyunca düşünce, sanat sarmalı içinde bu ekol edebiyat içinde şiirsel söylemle dile gelmiştir. Bu ekol edebiyat içinde hikemî tarzın temsilcisi konumunda olan Nâbî (ö. 1712), klasik Türk şiirinin önde gelen isimlerindendir. Asıl adı Yusuf olup 1642 senesinde Şanlıurfa'da (Ruhâ) dünyaya gelmiştir. Nâbî'nin Dîvân'ı, geleneksel divanlara nispeten çok daha geniş bir hacme sahip olmasıyla dikkat çeker. Hikemîyâtta yetkinliğini en çok Dîvân ve Hayrînâme'sinde ortaya koyan Nâbî'nin hikmet anlayışında İslâmî ilimler ve bilhassa tasavvuf tesiri son derece belirgindir. Kadim edebiyatımızda kendisinden önce de hikemi üslubun pek çok numunesi olmakla birlikte, hikemiyâtın varlığı Nâbî ile zirveye ulaşmış ve onunla bütünleşmiştir. Öyle ki, hikemi ekol adeta Nâbî ekolü olarak adlandırılmıştır. Nâbî'ye göre hikmet, şiir için hem araç hem amaç niteliğindedir. İslâm felsefesi, islâmî ilimler ve özellikle tasavvufun derûnî dünyası, onun hikmet telakkisinde rol oynayan en önemli unsurlardır. Bu sebeptendir ki Nâbî'nin hikemi üslupla kaleme aldığı şiirlerinde islâmî geleneğin yansımaları belirgin şekilde kendini göstermektedir. Varlığı yalnızca zahiren temaşa etmekle yetinmeyip onu felsefî açıdan sorgulayıp eşyanın derûnî hakikatine odaklanan Nâbî, bu hususta kaleme aldığı şiirlerde Vâcibü'l-vücûd olan Allâh'ı âlemin ve genel manada tüm varlığın yegâne müsebbibi olarak görür. Birçok İslam âlim ve mütefekkirleri, klasik edebiyatımızın diğer birçok şairi gibi Nâbî'ye göre de Allah'ın ezeli ilim ve kudreti, her şeyi ihata eden bir niteliktedir. Düşünce dünyası İslâmî hakikatlerle şekillenmekle beraber Nâbî, başta insan olarak tüm varlık âleminin varoluşu üzerine sorgulamalar yapar. Özellikle insanın sahip olduğu maddi-manevi, zahir ve batın donanımı üzerinde istifham-i inkârî metoduyla kaleme aldığı mütekerrir müseddesinde derin mütalaalarda bulunur. Bu tebliğimizde şairin “Nefy-i Vücûd” başlıklı manzumesinde yatığı bu sorgulamaların tahlilini yaparak yaratılışa olan bakışını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Edebiyat, Nâbî, Varlık Sorgulamalar, Hikemiyat

Mikro Âlemde Makro Hikmet: Mikrobiyota ve Yaratılış Dengesi

Prof. Dr. Hamit OKUR*

İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Emekli)

ÖZET

Giriş ve Amaç: İnsanı yaratan Yaratıcı, hayatın sağlıklı bir şekilde devamı için hem makro hem de mikro ölçekte eşsiz bir denge yaratmıştır. Makro âlemde güneş, hava, toprak ve su ne ise, mikro âlemde bağırsaklarımızda, cildimizde ve mukozalarımızda yaşayan mikroorganizma toplulukları (mikrobiyota) da sağlıklı bir hayat için Allah'ın yarattığı fakat bilimin henüz tam olarak çözemediği harikulade bir ekosistemdir. Bu çalışmanın amacı, mikrobiyotanın insan sağlığı açısından hayati rolünü, bu dengenin bozulması (disbiyozis) ile nasıl hastalıklara zemin hazırladığını ve dinimizdeki bazı emir ve tavsiyelerin bu dengeyi korumaya yönelik hikmetlerini bilimsel veriler ışığında sunmaktır. Bulgular ve Değerlendirme: Vücudumuzda yaklaşık 37 trilyon hücre bizi sağlıklı bir şekilde ayakta tutmak için faaliyet göstermektedir. İnsan mikrobiyotasında ise mevcut verilere göre yaklaşık 39 trilyon mikroorganizma bulunur. Bu mikroorganizmaların büyük kısmı sindirim sisteminde, diğerleri ise deri, ağız ve burun boşluğu, solunum sistemi ve boşaltım sisteminde yaşarlar. Bu mikroorganizmalar sindirime yardımcı olur, bazı vitaminlerin üretimine katkıda bulunur, bağışıklık sisteminin gelişmesini ve düzenlenmesini destekler, zararlı mikropların çoğalmasını engelleyerek enfeksiyonlara karşı koruma sağlar, bağırsak sağlığının korunmasına yardımcı olur. Ancak bu hassas ekosistem, sağlıksız beslenme, gereksiz ve yoğun antibiyotik kullanımı, alkol ve sigara gibi faktörlerle zarar görür. Bağırsak mikrobiyotasının bozulması, obezite, diyabet, inflamatuvar bağırsak hastalıkları, depresyon, anksiyete gibi birçok hastalığın temelinde yatan önemli bir etken olarak kabul edilmektedir. Anne sütünün ise bebeğin mikrobiyotası üzerinde çok önemli bir olumlu etkisi söz konusudur. Anne sütü yalnızca besin olarak değil, aynı zamanda bebeğin bağırsak mikrobiyotasını şekillendiren biyolojik bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Sonuç: Mikrobiyota, son yıllarda tıbbın keşfettiği hayati bir ekosistemdir. Bu sistemin dengesi (öbiyozis) sağlık için gerekli iken, bu dengenin bozulması hastalıklara zemin hazırlar. Dinimizce alkolün yasaklanması, helal ve temiz gıdaların teşvik edilmesi, anne sütünün teşviki, bebeğin ilk gıdasının hurma (tahnik uygulaması) olarak tavsiye edilmesinin altındaki tıbbi gerçekler, mikrobiyota çalışmaları neticesinde daha belirgin olarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mikrobiota, Ekosistem, Sağlık, Yaratıcı, Denge

Modern-Seküler-Lâik Bilim/sellik Epistemolojisinin Eksik ve Yanlışları ve Alternatif Bir Tevhid Esaslı İslâmî Bilim Epistemolojisi

*Ayhan KÜFLÜOĞLU**

ÖZET

Modern - Seküler - Lâik Bilim/sellik Epistemolojisi ve ürünü olan Bilim'in sorunu; mekanizma üretmesi değil; sınırlı mekanizma açıklamasının ek felsefî gerekçe olmadan nihaî ontolojik açıklamaya kapatılmasıdır. Tevhidî alternatif ise mekanizmayı reddetmeden, fiziksel neden ile nihaî ontolojik kaynağı ayıran; metaaksiyomlarını açık eden; bilimsel veri, metafizik çıkarım ve vahyî yorumu ayrı kanıt statülerinde ilişkilendiren ve kendi insan ürünü modellerini eleştiri ile revizyona açık tutan çok-katmanlı bir araştırma programıdır. Makale bu tezi natüralizm türleri, tarafsızlık–nesnellik ayrımı, sebep–fail hiyerarşisi ve T1–T8 modüllerinin sıkıştırılmış akademik çekirdekleri üzerinden savunur. T6 doğrulanmış fizik teorisi değil, asenkron yerel olay ağına dayalı yüksek-riskli bir model; T7 ise olgudan ilâhî sıfatlara otomatik geçiş değil, D0–D8 delâlet merdiveni ve ayrı köprü öncülleri kullanan bir çıkarım programıdır. Yeni katkı, önermesel bilgi, yaşantısal tanışıklık, öznel kesinlik ve uygulamayı ayırır; analoginin öğretici gücü ile kanıt değerini ve nedensel yeterlilik ile özellik özdeşliğini farklılaştırır. Temsilî anlatım ile ortak bir ilkeye dayanan çıkarım ayrılarak, kitap ve sanat eseri tasvirinin yalnız pedagojik benzerliğe indirgenemeyeceği gösterilir; zorunluluk iddiası öncül ve geçiş denetimine bağlanır. v10, üçüncü hâlin imkânsızlığının tek başına olumlu ilâhî sıfat sonucunu vermediğini; tekâbül ve şâhiden gâibe geçişin ortak anlam, tenzih ve ayrı köprü öncülleri gerektirdiğini gösterir; Basar, İrade, Hayat ve Kelâm uygulamalarını bu denetime bağlar. v11, iki kaynak belgenin bütün iddialarını ikinci düzey bir karar matrisiyle denetler; temsilî bürhanın yeni ve en üstün bir mantık türü olduğu iddiasını reddederken temsilin keşifsel değerini korur; İbn Sînâ sınıflandırmasını tartışmalı gösterir ve optik, hayatın kökeni ile enformasyon-semantiği sınırlarını güncel kaynaklarla temellendirir. v12, projenin Kindî'den çağdaş İslâmî bilim tartışmasına uzanan tarihsel bağlamını özetler; benzerlik ile doğrudan tesiri ayırır ve özgünlük iddiasını yeniden formülasyon, sistematik sentez ve öncelik araştırması gereken aday katkılar düzeyinde kalibre eder.

Anahtar Kelimeler: İslâmî Bilim, Tevhidî Bilim, Modern - Seküler - Lâik Bilim/sellik Epistemolojisi, Anlam ve Açıklama, Ateizm - Deizm - Materyalizm - Natüralizm - Determinizm, Analogik Akıl Yürütme ve Kanıt

Bitki Popülasyonlarında Eşeyli Üreme Dinamikleri ve Rekombinasyon Zorunluluğu: Krossing-Over Mekanizmalarının Moleküler Analizi ve Teolojik Entegrasyonu

Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL, Mihriban CALAYIR, Ergün ÖZUSLU*

Iğdır Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışma, Plantae (bitkiler) âleminde yer alan türlerin biyolojik olarak eşler (dişil-eril) halinde mi yoksa münferit (klonal/eşeysiz) olarak mı var edildiğini genetik, evrimsel ve teolojik dinamikler ışığında araştırmayı amaçlamaktadır. Canlıların kökeni ve cinsiyet gelişimi, biyolojinin en temel tartışma alanlarından biridir. Evrimsel biyoloji abiyogenez ve doğal seçilim süreçlerini savunurken, eşeysiz üremeden eşeyli üremeye geçişin ilk mekanizmaları ve genetik avantajları üzerindeki teorik boşlukları tam olarak dolduramamaktadır. Kur'an-ı Kerim ise canlılığın bilinçli bir tasarımın eseri olarak, "zevc" (çiftler) halinde yaratıldığını sarıh bir şekilde beyan etmektedir. Bu doğrultuda çalışmada; popülasyon genetiği modelleri, moleküler biyokimya verileri ve İslamî metinler karşılaştırmalı analiz yöntemiyle incelenmiştir. Tarihsel süreçte bitkilerde cinsiyet ayrımı, M.S. 1694 yılında Rudolf Jakob Camerarius'un polenlerin tohum oluşumu için zorunlu olduğunu kanıtlaması ve 18. yüzyılda Carl Linnaeus'un taksonomik sınıflandırmasıyla bilimsel bir zemine oturmuştur. Modern moleküler genetik verileri, hiçbir bitki türünün var olduğu ilk günden itibaren sadece eşeysiz üreme stratejisiyle neslini milyonlarca yıl sürdürmediğini ispatlamaktadır. Genetik çeşitlilikten mahrum bir şekilde sadece kendini kopyalayan popülasyonlar, zararlı mutasyon birikimi (Muller'ın Çarkı) nedeniyle hızlı bir şekilde genetik çöküşe uğramakta ve yok olmaktadır. Eşeyli üremenin özünü oluşturan meiyotik rekombinasyon (krossing-over) mekanizmaları, tesadüfi hatalardan uzak, kontrollü yürütülen moleküler bir mühendisliğe işaret etmektedir. Sonuç olarak, bitki popülasyonlarının bekası için biyolojik bir zorunluluk olan "eşler halinde var olma" ilkesinin, bilimsel keşfinden yaklaşık 1100 yıl önce Kur'an-ı Kerim'de bildirilmiş olması, ilahî kelam ile doğa kanunlarının kusursuz uyumunu doğrulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Plantae, Krossing-over, Genetik Çeşitlilik, Eşeyli Üreme, Yaratılış Teorisi

Evreni Ma'nā-i Hārfî Yoluyla Okumak: Risale-i Nur'da Ölçü, Denge ve Anlamın Kur'ânî Bir Hermenötiği

*Dr. Shakoora Alam**

P-TEVTA, Government College of Technology Kamalia, Punjab, Pakistan

ÖZET

Bu çalışma, Said Nursî'nin Risale-i Nur'unda geliştirilen Ma'nā-i Hārfî kavramını, evreni Kur'ân'ın sunduğu yaratılış anlayışı çerçevesinde okumaya imkân veren yorumlayıcı bir yaklaşım olarak incelemektedir. Araştırma, Kur'ân'ın evreni ölçü (qadar), denge (mîzân) ve anlam üzerine kurulu ilahî bir işaretler bütünü olarak sunduğunu; Ma'nā-i Hārfî'nin ise bu ilahî düzeni kavramaya yönelik epistemolojik bir çerçeve sağladığını ileri sürmektedir. Nitel metin analizi yöntemiyle Kur'ân ayetleri ve Risale-i Nur'daki ilgili bölümler incelenmiştir. Bulgular, Ma'nā-i Hārfî'nin evreni bağımsız nesneler toplamı olarak değil, Yaratıcı'ya işaret eden anlamlı bir varlık düzeni olarak okumayı mümkün kıldığını göstermektedir. Bu yaklaşım, bilimsel gözlem ile dinî tefekkürü karşı karşıya getirmek yerine, her ikisini yaratılışın anlamını kavramaya yönelik bütüncül bir perspektifte bir araya getirmektedir. Sonuç olarak çalışma, Ma'nā-i Hārfî'nin, ölçü, denge ve anlam kavramlarını bütünleştirerek çağdaş bilim-din tartışmalarına özgün bir Kur'ânî katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ma'nā-i Hārfî, Kur'ânî Hermenötik, Risale-i Nur, Kâinat Kitabı, Said Nursî

Biyokimya Penceresinden Sindirim Sistemindeki Mucizevi Olaylara Bakış

*Prof. Dr. Ömer İrfan KÜFREVİOĞLU**

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

İnsanlarda ağız yoluyla alınan gıdalar, hedefleri olan hücelere ulaşmaya kadar birçok mucizevi biyokimyasal reaksiyonlara maruz kalırlar. Proteinler, lipidler, polisakkaritler gibi makromoleküllerin ince bağırsaktan kana karışabilmeleri için, amino asitler, yağ asitleri ve monosakkaritler gibi en küçük yapı taşlarına çevrilmeleri gerekir. Bunun için 4 farklı biyolojik fabrikada işlenirler: 1.Fabrika, Ağız: Amilaz enzimi ile nişasta ve glikojen daha küçük zincirlere hidroliz edilir. Lingual lipazla da nötral yağların sindirimi kısmen sağlanır. 2.Fabrika, Mide: Asidik ortamda proteinleri parçalayan pepsin enzimi ile proteinler amino asitlere kadar parçalanır. 3.Fabrika, İnce Bağırsaklar: En büyük sindirim burada vuku bulur. Pankreastan salgılanan ve ince bağırsak mukozasına bağlı enzimlerle proteinler, lipidler, oligosakkaritler yapı taşlarına dönüştürülür ve ince bağırsaktan farklı mekanizmalarla emilerek kana karışırlar. 4.Fabrika, Karaciğer: İnce bağırsak tarafından emilen suda çözünebilir her bileşiğin ilk ulaştığı doku karaciğer olup, diğer dokulara karaciğer tarafından alınmayanlar gider. Burada da özellikle lipidler lipoproteinlere dönüştürülerek kanda taşınmaları sağlanır. Karaciğer aynı zamanda toksik maddelerin uzaklaştırıldığı önemli bir organdır. İnsan vücudunda 100-150 bin km, yani dünyanın çevresini 3-4 defa dolaşacak kadar kan damarları mevcuttur. Özellikle kılcal damarlar vasıtasıyla sindirim sonucu kana karışan molekül ve iyonlar, spesifik reseptörleri vasıtasıyla hücre içine alınırlar. Vücudumuzda kılcal damarların gitmediği yerler de bulunmaktadır. Bunlar göz lensi ve bazı kemik hücreleridir. Bu hücreler arasında gap junction adı verilen kanallar vasıtasıyla hücreden hücreye molekül ağırlığı 1000 g/mol'a kadar olan polar moleküller taşınmaktadır. Yani komşudan komşuya yardımlaşma ile bu hücrelerin gıda ihtiyaçları karşılanmaktadır. Şuurumuz olmadan ve irademiz karışmadan vücudumuzda her an cereyan eden bu mucizevi olaylar, Allah'ın sonsuz kudret, ilim, hikmet ve rahmetinin apaçık delilleridir.

Anahtar Kelimeler: Sindirim Sistemi, Biyokimya, Enzimler, Besin Emilimi, Metabolizma, Kılcal Damarlar

Kader ve Ölçü: Mülk ve Kamer Sûreleri Bağlamında Kâinattaki İlahî Ölçü (Takdir)

Emrah KİTAPÇI*

Diyanet İşleri Başkanlığı

ÖZET

Çalışmanın amacı; Mülk ve Kamer sûreleri çerçevesinde "kader" ve "ölçü" (takdir) kavramlarının evrendeki kusursuz düzen ve denge bağlamında tefsir eserlerinde nasıl ele alındığını tespit etmektir. Bu doğrultuda, klasik tefsir döneminden Fahreddin er-Râzî'nin Mefâtîhu'l-Gayb adlı eseri ile çağdaş dönemden Mevdûdî'nin Tefhîmü'l-Kur'ân adlı tefsiri karşılaştırılarak söz konusu kavramların zaman içindeki yorum farkları ve anlam katmanları incelenmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Mülk ve Kamer sûrelerindeki ilgili ayetlerinden hareketle "kader" kavramının asıl anlam boyutlarından biri olan "ölçü, biçim, miktar belirleme ve düzenleme (takdir)" ilkesini temellendirmektir. Kâinattaki dengelerin İlahî kudretin sistematik ve ölçülü bir tasarımı olduğunu Mülk sûresindeki "kusursuzluk/denge" ve Kamer sûresindeki "ölçü" vurgusuyla metinsel ve anlamsal açıdan çözümlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden metin analizi ve tematik tefsir yöntemi benimsenmiştir. Mülk Sûresi (özellikle 3-4. ayetler) ve Kamer Sûresi (özellikle 49. ayet) merkezine alınarak, klasik ve çağdaş tefsir literatüründeki "takdir", "kader", "tesviye" ve "mizan" kavramları filolojik ve anlamsal açıdan incelenmiştir. Ayetlerdeki kozmolojik ifadeler disiplinler arası bir yaklaşımla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Kamer Sûresi 49. Ayette "kader" ifadesinin öncelikli olarak nesnelerin belirli bir plan, kanun ve miktar dahilinde var edildiğini göstermektedir. Mülk Sûresi 3-4. Ayetler: Yaratılıştaki hiçbir "tefâvüt" (düzensizlik, uyumsuzluk, çatlak) bulunmadığının vurgulanması, İlahî takdirin evrende gözlemlenebilir bir estetik, simetri ve matematiksel denge şeklinde tecelli ettiğini ortaya koymaktadır. Netice itibarıyla Mülk ve Kamer sûreleri bağlamında kâinattaki İlahî ölçü (takdir), kâinatın tesadüfi bir patlamanın değil, bilinçli ve hassas bir mimarinin ürünü olduğunu kanıtlamaktadır. Kur'an'ın "kader" kavramı; evrenin fiziksel yasalarını, ekolojik dengeyi ve kozmik düzeni kapsayan evrensel bir tasarımı ifade eder. Kaderin sadece insan fiillerine dair teolojik bir tartışma alanı değil; tüm evrenin işleyişini belirleyen "sünnetullah" ile örtüştüğüdür.

Anahtar Kelimeler: Kader, Nizam, Ölçü, Denge, Tefsir

Suça Yatkınlık Faktörlerinin Modern Nörobiyoloji ve İbn Sînâ'nın Mizaç Teorisi Ekseninde Yaradılış Kavramı Çerçevesinde Sentezlenmesi

Arş. Gör. Ayşe Mina ARSLANBAŞ, Prof. Dr. Halil İbrahim GÜLER*

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Suç ve şiddet davranışlarının kökenindeki biyolojik determinizm ile özgür irade arasındaki felsefi-hukuki çatışma ve modern kriminolojik sinirbilim verileri ile klasik İslam tıbbındaki mizaç teorisi arasındaki kavramsal kopukluktur. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı; ani öfke (dürtüsellik), bilişsel kısıtlılık ve fiziksel kuvvet gibi suça etki edebilecek temel faktörleri, modern "MAOA geni ve prefrontal-amigdala kontrolü" modeli ile İbn Sînâ'nın "hıtlar, mizaç sapmaları ve beyin karıncıkları" kuramı üzerinden sentezleyerek bütüncül bir yaradılış modeli ortaya koymaktır. **Yöntem:** Çalışmada, kriminolojik genetik literatürü (MAOA gen-çevre etkileşimi ve epigenetik mekanizmalar) ile İbn Sînâ'nın El-Kânûn fi't-Tıbb eserindeki nörolojik, anatomik ve humoral mizaç teorisi bölümleri karşılaştırmalı metin analizi ve disiplinlerarası sentez yöntemiyle incelenmiştir. **Bulgular:** Modern sinirbilimin amigdala-prefrontal korteks dengesizliği ve serotonin anomalileriyle açıkladığı reaktif şiddetin, İbn Sînâ'nın beyin karıncıklarındaki tehlike algılayıcı "vehim" gücünün akli denetimden çıkması ve sıcak-kuru (safravi) mizaç sapmasıyla paralel olduğu saptanmıştır. Ayrıca, soğuk-nemli (balgami) mizaç sapmasının yol açtığı bilişsel yetersizliğin, modern kriminolojide bilişsel kısıtlılıkların suça etkisiyle yüksek oranda örtüştüğü görülmüştür. **Sonuçlar:** Ne genetik yatkınlıklar ne de fizyolojik mizaç sapmaları insanı suça mutlak şekilde mahkum eder. Epigenetik esneklik ve İbn Sînâ'nın "nefs-i natıka" (akli irade) kavramı, bireyin ahlaki ve hukuki sorumluluğunun sürdüğünü kanıtlar. Yaradılış, suça sürükleyen kaçınılmaz bir kader değil; dengelenmesi ve yönetilmesi gereken biyolojik ve mizaçsal bir potansiyeldir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal Genetik, Mizaç, Nörobiyoloji, Suça Yatkınlık, Yaradılış, Yetiştirilme, İbn-i Sîna, Epigenetik

Apoptozis (Programlı Hücre Ölümü)

Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN*

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Hayatın en önemli unsurlarından biri kâinattaki dengedir. Canlıların yaşamı süresince hücreleri kalite ve kantite yönünden sürekli olarak dengede tutullmaya çalışılır. Hücrelerimizde bu dengeyi sağlayan mekanizmaların başında Apoptoz gelir. Apoptoz, fizyolojik şartlarda ihtiyaç duyulmayan veya patolojik koşullarda fonksiyonları bozulan hücrelerin, çevreye zarar vermeden, ilgili proteinlerin kontrolünde programlı bir şekilde ölüme götürülür. İşte bu olaya “apoptoz” denir. Mesâla DNA herhangi bir hasar meydana geldiğinde veya DNA’nın kopyasının yaptırılması (replikasyon) yoluna girildiğinde, p53 geni vasıtasıyla, DNA hasarı ve DNA replikasyonu esnasında döngünün tamamlanması için hücre bölünmesi geciktirilir. Böylece sürecin tamamlanması için zaman kazanılır. Eğer DNA da hasar yüksek boyutta ve tamir edilemez durumda ise, zarar görmüş hücreler p53 proteini vasıtası ile apoptoza gönderilir. Eğer bu durum kontrolden çıkmış ve p53 geni inaktif olursa hücrede mutasyonlar sabitlenir. Bu durum ise hücrelerde kansere dönüşüme sebep olur. Apoptozisle sadece hücredeki DNA tamiri ve replikasyonu dengede tutulmaz aynı zamanda da, dokuların gelişim evrelerinde, dokulardaki hücre sayısını belirleyici homeostatik mekanizlarında, immün olaylarda, hücrelerin hastalık veya zararlı ajanlara bağlı hasarlanmalarında ve yaşlanma sürecinde de rol oynar. Apoptoz, çeşitli eksojen (hücre dışı) ve endojen (hücre içi) faktörler tarafından uyarılabilir. Tüm bu olaylar organizmanın yaşamını rahat ve konforlu bir vaziyette sürdürmesi için Allah (C.C) tarafından hücrelere konulmuş rahmet ve merhametin yansımalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Apoptozis, Hücre, Denge, Kanser, Rahman (Allah)

Sistematikte Cins Kategorisi ve Klasik Metinlerdeki Karşılığı

*Prof. Dr. Fevzi ÖZGÖKÇE**, *Prof. Dr. Murat ÜNAL*

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Biyolojik isimlendirme ve sınıflandırmanın tarihi, eş anlamlı isimler ve devam eden taksonomik revizyonlar nedeniyle önemli kavramsal ve pratik karmaşıklıklarla karşı karşıyadır. Nitekim, bugüne kadar literatürde yaklaşık 12 milyon bilimsel isim yayınlanmış olmasına rağmen, gerçek biyolojik çeşitliliği yansıtan geçerli takson sayısının yaklaşık 3 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Güncel küresel veri tabanlarına bakıldığında ise üç domain altında tanımlanmış yaklaşık 2.2 milyon geçerli tür ve 218.000 cins (genus) bulunmaktadır. Taksonomik tahminlere göre, özellikle böcekler ve deniz altı canlıları gibi henüz tam olarak keşfedilmemiş gruplarla birlikte yeryüzündeki toplam takson sayısının 8 milyona, bu taksonların bağlı olduğu cins sayısının ise yaklaşık olarak 400.000'e ulaşacağı öngörülmektedir. Bu çalışmada, klasik metinlerde ve özellikle Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerinde sıkça vurgulanan 400.000 nev ifadesini, modern biyosistematik hiyerarşiyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Genelde nev kelimesi modern biyolojideki tür (species) kategorisi ile yanlış eşleştirildiği için, eserlerdeki 400.000 rakamı ile bilimin bugün tanımladığı 2.2 milyon tür sayısı arasında yüzeysel bir uyumsuzluk algılanmaktadır. Diğer taraftan, taksonomik kategorilerin ve cins düzeyindeki genetik ile morfolojik sınırların belirginliği ve korunması, biyolojik yapıların rastlantısal değil, önceden belirlenmiş kodlar çerçevesinde var olduğunu göstermektedir. Şayet canlılık dünyasında tamamen rastlantısal süreçler ve kesintisiz kademeli biçimsel geçişler hâkim olsaydı, keskin sınırlara sahip cinsler ve türler yerine, sınırı çizilemeyen kaotik bir form karmaşasıyla karşılaşılması gerekirdi. Halbuki taksonomi biliminin ortaya koyduğu cins hiyerarşisi, her canlı grubunun kendi kodlanmış gen havuzu sınırları içinde, mükemmel bir matematiksel düzen, değişmez bir estetik ve şaşmaz bir biyolojik denge ile yaratıldığını kanıtlamaktadır. Canlıların genetik ve morfolojik sınırlarını koruyan bu mutlak ölçü, kör tesadüflerin değil; hikmet, irade, ilim ve kudret sahibi bir Yaratıcı'nın tecellisi olduğunu sarsılmaz bir şekilde ispat etmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, kâinatta tecelli eden ilahi ölçü, mükemmel denge ve derin anlamı biyoçeşitlilik üzerinden okumayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Biyoçeşitlilik, Sistematik, Nev, Cins, Yaratılış, Ölçü ve Denge, Evrim

Vomeronasal Organın Kaybolmayan İşlevi: İnsanda Feromon Algısı ve Eş Seçiminde Fıtrî Ölçü

*Doç. Dr. Kasım TAKIM**

Harran Üniversitesi

ÖZET

Evlilik öncesi çiftler arasında tarif edilen “elektrik alma” hissinin, feromonlar ve bağışıklık sistemiyle ilişkili majör doku uygunluk kompleksi (MHC) genleri üzerinden kimyasal bir zemini bulunduğu bilinmektedir. Klasik koku tercihi deneylerinde, kadın katılımcıların MHC’si kendilerinden farklı erkeklerin koku örneklerini daha çekici bulduğu gösterilmiştir. Bu algılamanın diğer memelilerde vomeronazal organ (VNO) üzerinden yürüdüğü bilirse de, insanda VNO’nun feromon sinyal iletiminde görev alan TRPC2 geni işlevsiz bir psödogendir; bu da organı moleküler düzeyde köreltmıştır. Ancak bu körelme, kimyasal eş-uyumu sinyalinin algılanma işlevini ortadan kaldırmamış; söz konusu işlev, olağan koku epitelyumu üzerinden yürütülmeye devam etmektedir. Androstadienon gibi ter kaynaklı steroid bileşiklerin koklanması, kadınlarda tükürük kortizol düzeyini ve fizyolojik uyarılmayı ölçülebilir biçimde değiştirmektedir. Bu bulgular, tek bir yapının işlevini yitirmesinin, o işlevin bütünüyle ortadan kalkması anlamına gelmediğini; canlı bünyesindeki hassas ölçünün başka bir sistem üzerinden sürdürülebildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Feromon, Vomeronasal Organ, MHC Geni, Eş Seçimi, Fıtrat

İslam Felsefesinde Yaratmanın Nasıllığı Problemi: Ebu Bekir er-Razi Örneği

*Prof. Dr. Hüseyin KARAMAN**

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

ÖZET

İslam Felsefesinin temel problemlerinden biri de, her bakımdan bir olan Allah’tan çokluğun nasıl meydana geldiği, bir başka ifadeyle mümkün veya olurlu varlıklar olan bu dünyadaki varlıkların nasıl var oldukları konusudur. Bu konuda kelamcılar ile filozoflar birbirinden farklı görüşler savunmuşlardır. Hatta İslam filozofları arasında da farklı düşüncede olanlar bulunmaktadır. Bildiride, İslam Felsefe Tarihi’nin önemli filozoflarından biri olan Ebu Bekir er-Razi’den hareketle İslam Felsefesinde yaratma konusunun nasıl ele alınmış olduğunu ortaya koymaya çalışacağız. Râzî, yaratma konusunu “beş ezeli varlık” anlayışından hareketle ele alıp açıklamaktadır. Yaratma problemiyle ilgili olarak hem “halk”, hem de “ibdâ” kelimelerini kullanmaktadır. Ancak her iki kelimeye de “var olan bir şeyden başka bir şey meydana getirme” anlamı vermektedir. Çünkü ona göre mutlak yokluktan yaratma, yani yoktan meydana getirme imkânsız olduğu için, Tanrı, evren ve evrendeki varlıkları heyulâdan, yani şekilsiz maddeden varlığa getirmiştir. Fakat Tanrı, başlangıçta âlemi meydana getirmeye istekli değilken daha sonra nefse yardım etmek için âlemi varlığa getirmiştir. Bununla birlikte varoluş tamamen Tanrı’nın iradesine ve hikmetine uygun olarak gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ebû Bekir er-Râzî, İbdâ, Yoktan Yaratma, Varoluş, Metafizik

Görmedeki Muhteşem Sanat

*Prof. Dr. Murat KÜÇÜK**

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Bitkilerde A vitamini öncül maddesinin senteziyle başlayıp, fotonların göze ulaşmasından, beynimizde anlamlı bir görüntünün oluşmasına kadar geçen süreç; fizik, kimya, biyokimya, fizyoloji ve nörolojinin kesiştiği olağanüstü bir biyolojik sistemdir. Görme, bu yönüyle “Kâinat: Ölçü, Denge ve Anlam” temasının canlı bir örneği olarak değerlendirilebilir. Bitkilerde sentezlenen A vitamini öncülleri olan karotenoidlerden başlayarak bu moleküllerin besinlerle alınması, emilmesi, taşınması, depolanması ve aktif retinoidlere dönüştürülmesine uzanan biyokimyasal süreçler görme için gerekli bileşenlerle ilgili devasa sistemin sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Gözün anatomik yapısının oluşumu, hücre çeşitliliği, retina hücreleri, fotoreseptörler, görme pigmentleri ve ışığın biyokimyasal bir süreç aracılığıyla elektriksel sinyale dönüştürülmesi; sinyalin sinir ağları üzerinden beyne taşınması ve burada algı, yorum ve hafıza ile ilişkilendirilmesi görmedeki muhteşem sanatın bir diğer parçasını göstermektedir. Farklı canlılardaki göz çeşitliliği ve farklı dalga boylarının algılanması, iki gözün sağladığı stereoskopik görme, görme ile denge arasındaki ilişki ve klasik anlamda gözleri bulunmayan bazı canlıların ışığı algılayabilmesi, görme sistemindeki çeşitlilik ve ortak biyolojik ilkeler, görmenin insan ve diğer canlılar açısından nasıl karmaşık ama sistematik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu süreçlerde görev alan biyomoleküllerin çokluğu ve çeşitliliği ile bunlar arasındaki hassas zamanlama ve uyum, sistemin yalnızca parçalarının değil, bütünüünün anlaşılmasının önemini ortaya koymaktadır. Bilimsel bulguların ortaya koyduğu bu ölçü, denge, uyum ve işlevsellik; İslami kaynaklarda göz, görme, ışık ve insanın yaratılışı üzerine yapılan değerlendirmelerle birlikte ele alınınca daha da anlam kazanmaktadır. “Görmek” gibi sıradan kabul ettiğimiz bir deneyimin ardında, moleküllerden hücreye, gözden sinir sistemine ve beyinden bilince uzanan muhteşem bir düzen mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Görme, Algılama, A Vitamini, Reseptör Hücreler, Nöronlar, Beyin, Yaratılış, Evrim

Dijital Çağda Çocuğa Yaratılışı Anlatmak: Fırsatlar, Riskler ve Eğitimsel Yaklaşımlar

*Dr. Öğr. Üyesi Adem ARSLAN**

Gümüşhane Üniversitesi

ÖZET

Dijital teknolojilerin çocukların günlük yaşamındaki yerinin giderek artması, onların bilgiye ulaşma, çevrelerini keşfetme ve dünyayı anlamlandırma biçimlerini de dönüştürmektedir. Günümüzde çocuklar doğa, canlılar, insan, Dünya ve evren hakkındaki sorularının yanıtlarını yalnızca ailelerinden, öğretmenlerinden ve kitaplardan değil; video paylaşım platformları, dijital eğitim içerikleri, sosyal medya ve yapay zekâ temelli uygulamalar gibi çok çeşitli kaynaklardan edinebilmektedir. Bu durum, yaratılışın çocuklara anlatılmasında yeni öğrenme ve keşif olanakları sunarken yanlış veya gelişim düzeyine uygun olmayan bilgi, kaynak güvenilirliği, içerik denetimi ve çocuğun pasif bilgi tüketicisine dönüşmesi gibi çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, dijital çağda ilkökul dönemindeki çocuklara yaratılışın anlatılmasında dijital teknolojilerin sunduğu fırsatları ve oluşturabileceği riskleri incelemek ve gelişimsel açıdan uygun eğitimsel yaklaşımları tartışmaktır. Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda doküman incelemesine dayalı bir derleme olarak tasarlanmıştır. Bu kapsamda çocuk gelişimi, dijital öğrenme, medya okuryazarlığı, yapay zekâ, çocukların doğa ve evren algıları ile merak ve anlam oluşturma süreçlerine ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenmiştir. İncelemeler, dijital araçların görsel ve etkileşimli içerikler aracılığıyla çocukların doğrudan gözlemlemekte güçlük çekebilecekleri evren, uzay, canlıların gelişimi ve doğa olayları gibi konuları somutlaştırma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte dijital ortamda karşılaşılan bilgilerin doğruluğunun değerlendirilmesi, bilimsel bilgi ile doğrulanmamış içeriğin ayırt edilmesi ve yapay zekâ tarafından üretilen bilgilerin eleştirel biçimde değerlendirilmesi önemli eğitimsel gereklilikler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle dijital teknolojilerin çocuğun merakının ve doğrudan gözlem deneyiminin yerine geçen araçlar olarak değil, bunları destekleyen öğrenme kaynakları olarak kullanılması gerekmektedir. Öğretmen ve ebeveynlerin ise çocuğa hazır cevaplar sunmak yerine güvenilir kaynaklara ulaşma, soru sorma, araştırma, karşılaştırma ve eleştirel düşünme süreçlerinde rehberlik etmeleri önem taşımaktadır. Sonuç olarak dijital çağda çocuğa yaratılışı anlatmanın teknoloji kullanımının ötesinde; bilimsel merakı koruyan, dijital okuryazarlığı geliştiren, doğrudan deneyim ve gözlemi destekleyen ve çocuğun doğa, insan ve evrene ilişkin kendi anlamını oluşturmaya imkân tanıyan dengeli bir eğitimsel yaklaşımı gerektirdiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Dijital Çağ, Çocuk

Çocuğun Gözünden Yaratılışı Anlamak: İlkokul Döneminde Merak, Keşif ve Anlam Arayışı

*Dr. Öğr. Üyesi Adem ARSLAN**

Gümüşhane Üniversitesi

ÖZET

Çocukluk dönemi, bireyin kendisini, çevresini ve içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmaya yönelik yoğun bir merak ve keşif sürecinin yaşandığı önemli bir gelişim evresidir. Özellikle ilkokul döneminde çocuklar; doğanın işleyişi, canlıların varlığı, insanın dünyadaki yeri, evrenin oluşumu ve yaşamın anlamı gibi konulara yönelik “nasıl?” ve “neden?” sorularını daha sistematik biçimde yöneltmeye başlamaktadır. Bu sorular, çocuğun yalnızca bilgi edinme isteğinin değil, aynı zamanda varlığı ve yaratılışı kendi bilişsel ve gelişimsel özellikleri doğrultusunda anlamlandırma çabasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmanın amacı, ilkokul dönemindeki çocukların yaratılışı anlamlandırma süreçlerini merak, keşif ve anlam arayışı kavramları çerçevesinde incelemek ve bu süreçte eğitimin rolünü tartışmaktır. Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda doküman incelemesine dayalı bir derleme olarak tasarlanmıştır. Çocukların doğa, canlılık, insan ve evrene ilişkin düşüncelerini ele alan ulusal ve uluslararası çalışmalar ile çocuk gelişimi ve ilkokul eğitimi alanındaki ilgili kuramsal kaynaklar incelenmiştir. İncelemeler, ilkokul dönemindeki çocukların doğa ve evrene ilişkin sorularının gözlem, deneyim ve çevreyle etkileşim sonucunda çeşitlendiğini; merakın çocukları araştırmaya ve keşfetmeye yönlendiren temel unsurlardan biri olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte çocukların yaratılışa ilişkin anlamlandırmalarının yalnızca bilişsel bilgi edinme süreciyle sınırlı olmadığı; doğaya yönelik hayranlık, aidiyet, sorumluluk, değer geliştirme ve yaşamın anlamına ilişkin sorgulamaları da kapsadığı görülmektedir. Bu bağlamda ilkokul eğitiminin, çocukların yaratılışa ilişkin sorularına hazır cevaplar sunmaktan ziyade onların gözlem yapmalarına, soru sormalarına, araştırmalarına ve doğadaki düzen ile ilişkileri fark etmelerine imkân sağlayacak öğrenme ortamları oluşturması önem taşımaktadır. Sonuç olarak çocuğun gözünden yaratılışı anlamının, onun merakını ve sorularını merkeze alan; bilimsel keşif ile anlam arayışını birbirinden koparmayan gelişimsel ve eğitimsel bir yaklaşımı gerekli kıldığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Yaratılış, Anlama Arayışı

Türk-İslam Düşünce Geleneğinde İnsan-ı Kâmil ve Şahsiyet İnşası: Değerler Eğitimi Açısından Bir İnceleme

*Doç. Dr. Safa ÇELEBİ**

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ÖZET

Türk-İslam düşünce geleneğinde insanın ahlaki ve manevi yetkinleşmesi, yalnızca bireysel bir olgunlaşma süreci olarak değil, aynı zamanda toplumsal hayatı düzenleyen değerlerin kazanılması ve yaşatılması bakımından da önemli bir yere sahiptir. Bu araştırmada, farklı tarihsel ve toplumsal şartlarda ortaya çıkmış olmalarına rağmen Türk-İslam düşüncesinin insan ve değer anlayışının şekillenmesinde etkili olan Hoca Ahmed Yesevî, Yunus Emre ve Bediüzzaman Said Nursi'nin eserleri insan-ı kâmil düşüncesi çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırmanın amacı, Hoca Ahmed Yesevî'nin Divan-ı Hikmet'i, Yunus Emre'nin Divan'ı ve Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur Külliyyatı'nda ideal insanın ahlaki ve manevi niteliklerini belirlemek; bu niteliklerin farklı dönemlerdeki süreklilik ve dönüşümünü ortaya koymak ve elde edilen bulguları değerler eğitimi açısından değerlendirmektir. Nitel araştırma yaklaşımıyla gerçekleştirilen çalışmada söz konusu eserler doküman incelemesi yoluyla incelenmiş ve elde edilen veriler tematik olarak çözümlenmiştir. İnceleme sonucunda talip olma, tövbe, ihlas, sabır, şükür, doğruluk, tevazu, şefkat, sünnete bağlılık, dünyevi bağlardan arınma, manevi uyanıklık, ölüm bilinci, manevi rehberlik ve aidiyet, söz-eylem tutarlılığı, fedakârlık ve güzellik arayışı gibi değerlerin üç düşünürün insan anlayışında farklı kavramsallaştırmalarla birlikte öne çıktığı belirlenmiştir. Bulgular, Yesevî ve Yunus Emre'de daha çok nefis terbiyesi, gönül eğitimi, manevi arınma ve bireysel ahlaki olgunlaşma üzerinden şekillenen insan-ı kâmil anlayışının, Bediüzzaman'da iman, tefekkür, sorumluluk, benlik terbiyesi ve şahs-ı manevî kavramları etrafında yeniden yorumlandığını göstermektedir. Araştırma, üç düşünürün farklı tarihsel şartlara ve söylem biçimlerine sahip olmalarına rağmen insanın ahlaki ve manevi yetkinleşmesini bilgi edinmenin ötesinde, değerlerin içselleştirilmesi ve davranışa dönüştürülmesiyle ilişkilendirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu ortak yaklaşımda değer eğitimi; nasihat ve bilgi aktarımıyla sınırlı olmayıp örnek olma, öz denetim, manevi farkındalık ve söz-eylem bütünlüğünü kapsayan bir şahsiyet inşası süreci olarak belirginleşmektedir. Sonuç olarak Hoca Ahmed Yesevî, Yunus Emre ve Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerinde ortaya çıkan insan-ı kâmil anlayışının, günümüz değerler eğitiminin kültürel temellerinin tartışılması ve değerlerin bilgi, duygu ve davranış boyutlarını bütünleştiren eğitim yaklaşımlarının geliştirilmesi bakımından özgün bir düşünsel kaynak sunduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam Düşüncesi, Şahsiyet İnşası, İnsan-ı Kâmil, Ahlaki Gelişim, Değerler Eğitimi

Nuh Tufanına Dair İzleri Uydu Görüntüleri ile Tespit Etmek Mümkün Mü?

*Dr. Sait Nafiz MUTLU**

Mayagöz Hastanesi

ÖZET

Yerküre çok uzun ve farklı oluşum süreçleri geçirerek bugünkü halini almıştır. Yerkürenin geçmişe dair izleri pek çok defa sakladığını ve ancak yer bilimlerine uygun metodoloji ile yapılan araştırmalar sonucunda korunan bu verinin ortaya çıkarılarak geçmişe dair pek çok keşfe öncülük ettiğini biliyoruz. Jeoloji bilim tarihinde pek çok jeoloğun ön gördüğü bazı olumsuz olgular sebebiyle gerçekleşmiş olmasını imkansız gördüğü için Nuh Tufanı hakkında araştırmayı terketse de, jeomorfolojik olarak oldukça belirgin ve kıtaların tamamına yayılmış küresel bir sel felaketi izlerini belirli bir senaryo eşliğinde bulmak hala mümkün görünmektedir. Buz devrinde eriyen suların Sudan'dan Atlas okyanusuna kadar devam ettiği ifade edilen izlerini uydu haritaları ile araştırdığımızda suyun akış fiziğine uymayan birtakım izlerle karşılaşırız. Bu izlerin doğal yönünün morfolojik olarak yüksekten düşük seviyelere doğru olması gerekirken, izler sistematik bir şekilde eğim yönüne ters olarak gözlenmektedir. Bu izler takip edildiğinde, deniz seviyesinden başlayıp dağlara doğru suyun yükseldiği ve kıta içlerinde uzun mesafeler kat ettikten sonra bazen sonlandığı bazen ise tekrar denize döndüğü görülmektedir. Arabistan, Avustralya, Asya ve Amerika kıtaları gibi yeryüzündeki karasal alanların çok büyük bir kısmını temsil eden büyük bir alanda gözlenebilen bu izlerin varlığı araştırmayı disiplinler arası ve daha detaylı olarak sürdürmek için gerekli soruları yeterince ortaya koymaktadır. Çizgilerin karakteri incelendiğinde rüzgar etkisiyle oluşmuş olabileceği gibi hızla akan suların kinetik enerjisi ile oluşmuş olabileceği de öngörülebilir. Bazı yerlerde bölgesel jeolojik aktiviteler sonucunda bu izlerin oluşma ihtimali olduğu yadsınamaz. Fakat izlerin genişliği ve yön değiştirme şekli göz önünde bulundurulduğunda hızla akan büyük bir su kütesinin kinetik enerjisi ile oluşması daha olası görülmektedir. Buz devrinde kuzey kutbunda oluşmuş 2000 metre yüksekliğindeki bir buz duvarının, 12800 yıl önce Grönland'a çarpan bir meteor ile kırılması sonucu serbest kalacak su miktarı bu büyüklükteki bir kinetik enerjinin ortaya çıkmasını mümkün kılmaktadır. Atlas okyanusunun tuzlu sularına hızla dökülen büyük miktardaki tatlı su kütesi, başlangıç noktası arktik bölge olan ve tüm dünyayı hızla dolaşacak devasa tsunami dalgalarını ve bu izleri oluşturmak için yeterli görülmektedir. Nuh tufanının küresel olduğunu ortaya koyan bu izler sayesinde geminin nerede yapıldığı ve nereye konduğunu da yapılan modeller ile öngörmek de mümkün görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tsunami, Nuh Tufanı, Meteor Çarpması, Uydu Görüntüleri

Kur'an'da Yönetimin Normatif İlkeleri ile Çağdaş Yönetim Düşüncesi Arasındaki İlişkinin İçerik Analizi

*Prof. Dr. Sedat BOSTAN**

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Yönetim, yalnızca örgütsel amaçlara ulaşmayı sağlayan teknik bir faaliyet değil; aynı zamanda adalet, ehliyet, sorumluluk, güç kullanımı, bilgi ve hesap verebilirlik gibi normatif boyutları bulunan toplumsal bir süreçtir. Bu araştırmanın konusu, Kur'an'da yönetimle ilişkilendirilebilecek temel normatif ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelerin çağdaş yönetim kavramlarıyla ilişkisinin incelenmesidir. Çalışmanın amacı, seçilmiş Kur'an ayetlerinden hareketle yönetim açısından anlam taşıyan temel ilkeleri ortaya çıkarmak ve bu ilkelerin yönetici seçimi, karar verme, güç kullanımı, liyakat, sorumluluk ve paydaş yönetimi açısından nasıl anlamlandırılabilirliğini değerlendirmektir. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı doküman incelemesi ve tematik içerik analizi olarak tasarlanmıştır. Nisa 4/58 ve 4/135, Âl-i İmrân 3/18, Mâide 5/8 ve 5/42, En'âm 6/152, A'râf 7/29, 7/159 ve 7/181 ile Enfâl 8/58 ayetleri amaçlı olarak seçilmiş; ayetlerdeki anlam birimleri kodlanarak elde edilen temalar yönetim kavramlarıyla karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda emanet ve ehliyet, adalet ve tarafsızlık, hak ve doğruluk, ölçü ve denge, bilgiye dayalı karar, güç ve sorumluluk ile açıklık ve güven olmak üzere yedi temel tema belirlenmiştir. Bulgular, yönetim görevinin bir ayrıcalıktan çok emanet ve sorumluluk olarak anlamlandırıldığını; görevin ehline verilmesi, kararların doğru bilgiye dayanması, kişisel yakınlık ve karşıtlıkların adaleti bozmaması, ölçü ve dengenin korunması ve gücün sorumlulukla kullanılması gerektiğini göstermektedir. Çalışma sonucunda yönetime ilişkin bu ilkelerin birbirini tamamlayan bir yapı oluşturduğu ve “emanet → ehliyet → bilgi → adalet → ölçü ve denge → gücün sorumlu kullanımı → hesap verebilirlik” biçiminde bir yönetsel çerçeve sunduğu değerlendirilmiştir. Sonuç olarak iyi yönetim; görevin ehline verildiği, kararların doğru bilgiye dayandığı, gücün adaletle sınırlandırıldığı, ölçü ve dengenin korunduğu ve yöneticinin sonuçların sorumluluğunu taşıdığı bir yönetim anlayışı olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşım, “Kâinat; ölçü, denge ve anlam” teması bağlamında, ölçü ve dengenin insanın yönetsel davranışlarında da anlam kazandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yönetim, Kur'an, Adalet, Emanet, Ehliyet, Ölçü ve Denge, Hesap Verebilirlik

Medeniyetin Dini: Uygarlığın Dili

*Dr. Öğr. Üyesi Ersin GÜLAY**

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

ÖZET

Bu bildirinin amacı, Risale-i Nur'da medeniyet meselesini alışılmış Batı eleştirisi sınırlarının ötesine taşıyarak dil, kimlik, emanet, şahitlik, tefekkür ve eğitim bağlamında yeniden yorumlamaktır. Medeniyet-i hâzıra yalnız kuvvet, menfaat, cidal, menfi milliyet ve hevâ üzerine kurulu dışsal bir düzen değildir; insanın iç dünyasını, kavramlarını, arzularını, korkularını, ölüm algısını ve hürriyet anlayışını biçimlendiren derin bir terbiye sistemidir. Bu sistem, insanı önce kendi nefesine mâlik olduğuna inandırır; ardından onu kendi kurduğu teknolojik, pedagojik, ekonomik ve kültürel mekanizmaların nesnesi hâline getirir. Buna karşılık Kur'an medeniyeti yalnız daha ahlaklı bir toplum modeli veya geçmişte kalmış parlak bir tarih tecrübesi değildir. O, insanı yeniden adlandıran, kâinatı müellifli bir kitap olarak okutan, eşyayı emanet bilinciyle anlamlandıran ve hayatı şahitlik makamına dönüştüren bütüncül bir varlık tasavvurudur. Çalışmanın kuramsal çerçevesi dört eksen üzerine kurulmuştur. Birinci eksen, medeniyetin Medine, emniyet, emanet ve ünsiyet kavramlarıyla ilişkisini merkeze alır. Bu bakımdan medeniyet, insanın eşya üzerinde sınırsız tahakküm kurması değil, eşyanın emanet oluşunu fark ederek onunla ünsiyet geliştirmesidir. Modern medeniyet tabiatı çoğu zaman işlenecek ham madde, insanı üretim ve tüketim öznesi, zamanı hızlandırılacak kaynak, bilgiyi kontrol aracı olarak görür. Risale-i Nur'un Kur'ânî bakışı ise varlığı sahipsiz nesneler toplamı değil, isimlerin, fiillerin, rahmetin ve hikmetin görüldüğü bir şahitlik alanı olarak okur. Böylece insan, kâinat karşısında hükmeden bir efendi değil; gören, anlayan, şükreden ve emanet sorumluluğu taşıyan bir halife konumuna yerleşir. İkinci eksen, modern bilginin kâinatı müellifsiz metin gibi okumasına karşı imanî okuma biçimidir. Modern bilimsel dil çoğu zaman olayların nasıl meydana geldiğini incelerken onların kimin fiili olduğunu paranteze alır. Bu tavır bilgiyi bütünüyle değersiz kılmaz; fakat bilgi ile hikmet arasındaki bağı zayıflatır. Üçüncü eksen, dil ve kavram meselesidir. Kelimeler yalnız iletişim aracı değil, bir milletin hafızası, ruh iklimi ve medeniyet aidiyetidir. "Hayat" kelimesinin Hayy ismine, "medeniyet" kelimesinin Medine'ye, "hürriyet" kelimesinin sorumluluğa, "ilim" kelimesinin hikmete, "insan" kelimesinin ünsiyete açılan çağrışımı koparıldığında, kişi aynı dili konuşuyor görünse bile başka bir dünyanın çocuğu hâline gelir. Dördüncü eksen, "hayat bir cidaldir" anlayışına karşı "hayat bir teavündür" hakikatidir. Modern medeniyetin insan ve toplum tasavvurunda rekabet, güç, çıkar, hız ve üstünlük belirleyici hâle gelmiştir. Bu anlayışta insan insanın rakibi, tabiat insanın malzemesi, bilgi tahakkümün aracıdır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş; Risale-i Nur'daki medeniyet bahisleri ile kültür, dil, kimlik ve tefekkür merkezli metinler doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Metinler "cidaldan teavüne", "hevâdan hüdâya", "mülkiyetten emanete", "müellifsiz bilgiden şahitliğe", "kelime kaybından kendilik kaybına" ve "taklitten temsile" uzanan kavramsal hatlar üzerinden çözümlenmiştir. Çalışmanın özgün katkısı, medeniyet meselesini yalnız medeniyet-i hâzıranın yanlış esaslarını sayma düzeyinde bırakmamasıdır. Bildiri, medeniyet krizini aynı zamanda bir öğrenme biçimi krizi olarak ele almaktadır. İnsan neyi nasıl okuyorsa, zamanla ona benzer; kâinatı sahipsiz okuyan insan sahipsizleşir, kelimeyi köksüz kullanan toplum köksüzleşir, bilgiyi hikmetten ayıran eğitim ise maharetli fakat istikamsiz bireyler üretir. Bu yüzden Risale-i Nur'un medeniyet teklifinde asıl dönüştürücü unsur, kavramların ezberlenmesi değil, nazarın terbiye edilmesidir. Nazar değiştiğinde ölüm yok oluş değil rahmete açılan kapı, musibet anlamsız acı değil uyarıcı hitap, tabiat cansız nesne değil esmânın aynası, insan da tüketici birey değil şahit ve emanetçi olarak görünür.

Anahtar Kelimeler: Kur'an Medeniyeti, Medeniyet Tasavvuru, Dil

İletişimde Anlam, Ölçü ve Denge Arayışı: Dijital Çağda Susmak

*Doç. Dr. Ali ÖZCAN**

Gümüşhane Üniversitesi

ÖZET

Günümüzde iletişim, büyük ölçüde dijital teknolojiler, sosyal medya platformları ve iletişim araçlarının sunduğu erişim imkânları üzerinden tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, iletişimi araç kullanımı ve sürekli erişilebilirlik ile özdeşleştirirken, iletişimin temelini oluşturan anlam ve sürdürülebilirliğini sağlayan ölçü ve denge boyutlarını önemsizleştirmektedir. Oysa, iletişim konuşmak, yazmak, mesaj göndermek veya bir başkasına ulaşmanın ötesinde; insanın kendisiyle, diğer insanlarla, canlılarla ve içinde bulunduğu kâinatla kurduğu çok boyutlu bir ilişki biçimidir. Bu çalışmada, içinde yaşadığımız dijital çağın paradoksal biçimde bir “iletişim kuşatması” ve “iletişim dayatması” ürettiği ileri sürülmektedir. Sürekli ulaşılabilir olma, sürekli konuşma, görünür olma ve kendini ifade etme zorunluluğu iletişimin öznesi olan bireyleri birer performans nesnesine dönüştürmekte, iletişimin merkezinde yer alan anlam üretimi ve paylaşmayı da yok etmektedir. Böylece iletişim bireyleri verili iletişim biçimleri ve davranış kalıplarına hapseden bir tahakküm alanına dönüşmektedir. Niceliksel olarak artış gösteren bu iletişim biçimi, niteliğin azalmasına, bir anlamda ‘iletişim çağında iletişimsizlik’ olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada; iletişimde ölçü, denge ve anlam arayışına katkı sunmak üzere günümüz hakim iletişim ekosistemine karşı geleneksel iletişim metotlarını çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın önerisi ‘herkesin konuştuğu bir iletişim dünyasında dinleyen kim olacak?’ sorusu etrafında iletişimin reddi ya da iletişimsizlik olarak görülen susmanın iletişim düzeninde özne olmayı yeniden mümkün kılacağıdır. İletişimde anlam, ölçü ve denge arayışında entelektüel bir geri çekilme olarak susmanın ne denli önemli olduğu Türk-İslam kültür ve düşünce tarihinin muhtelif dönemlerine damga vurmuş mütefekkir ve mutasavvıfların konuya dair görüşleri ekseninde incelenecektir. Sonuç olarak sağlıklı bir iletişim ekosistemi inşa etmenin yalnızca niceliksel bir enformasyon artışı ve erişilebilirlik teknolojileriyle değil konuşma ve susma arasındaki dengeyi gözetmekle mümkün olacağı savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Dijital Medya, Susma

İnsanın Hakikati

*Abdullah KÜÇÜK**

Emekli Mühendis

ÖZET

Tarih boyunca insani her zaman kendini tanımak için gayret sarf etmiştir. Mütefekkirler, Ben neyim sorusunu, çeşitli ilmî metodlar kullanarak cevaplandırmaya çalışmışlardır. Ben kelimesinin târifinin zorluğu, bu kelimenin, gözle görülmeyen ancak varlığı gün gibi âşikâr olan bir mânâyâ konulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Ben, gönül, kalb, nefis, ruh gibi eşanlamlı kelimeler hep aynı mânâyâ işâret etmekle birlikte, bu mânâ içindeki değişik oluşları, mutasavvıflar detaylı olarak ele almış, doyurucu izahlar getirmişlerdir. İzah edilmeye çalışılan bu mânânın asıl ehemmiyeti, kendini bilen Rabbini bilir sözündeki sırda saklıdır. Bu çalışmamızda, tasavvufî eserlerde, insanın hakikatine dâir getirilen izahlar araştırılmış, ben kavramı ve ona bağlı diğer kavramların birbirleri ile olan ilgileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ben kavramının temel unsuru insânî ruh veya diğer ismi ile nefs-i nâtıkadır. İlahî bir sır olan insânî ruh için, Kur'ân-ı Kerim'de emir tâbiri kullanılmaktadır. Bu insânî rûh, elest bezminde Rabbine kulluğa söz veren ilâhî nefha olup bedene aşık olmuş, bedene canlılık veren hayevânî rûh ile ilgi kurmuş gönül adını almış, hayevânî rûh vasıtası ile onun bütün kuvvetlerini kullanarak bedeni idâre etme imkânını bulmuştur. Gayet latîf ve temiz olan insânî rûh, hayevânî rûh ile yakınlaşınca, hayevânî rûhun yoğunluğu, onun bir tarafını aynanın arkasındaki siyah sır maddesi gibi, karanlık yapmış, gönül aynası oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnsanın Hakikati, Ben, Nefs-i Nâtika, İnsânî Ruh, Kalp, Tasavvuf

Canlıda Kargo Hakikati: İnsan Vücudunda Moleküler Taşıma, Adresleme ve Teslimat

*Prof. Dr. Ekrem KÖKSAL**

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ÖZET

İnsan vücudunda ortalama 35 trilyon hücre bulunmakta ve her hücrenin oksijen, su, glukoz, amino asit, yağ asidi, vitamin, mineral ve hormon gibi maddelere sürekli ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Şuursuz moleküller tarafından gerçekleştirilen sayısız taşıma işleminin nasıl yüksek bir doğruluk, seçicilik ve koordinasyonla yürütüldüğü, üzerinde düşünülmesi gereken son derece önemli bir durumdur. Bu çalışmada, insan vücudundaki moleküler taşıma sistemlerinin bir kargo şirketine benzetilerek incelenmesi; maddelerin paketlenmesi, taşınması, tanınması ve ihtiyaç sahibi hücrelere teslim edilmesinde görülen ölçü ve düzenin yaratılış perspektifinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, biyokimya ve hücre biyolojisi literatürüne dayalı nitel bir derleme olarak hazırlanmıştır. Dolaşım sistemi, taşıyıcı proteinler, reseptörler, zar taşıyıcıları ve hücre içi veziküler trafik; kargo ağı, taşıma aracı, adres etiketi, teslimat kapısı ve dağıtım merkezi kavramlarıyla karşılaştırılmıştır. Oksijenin hemoglobinle, demirin transferrinle, triaçilgliserol ve kolesterol gibi lipidlerin lipoproteinlerle taşındığı; glukoz ve amino asitlerin özgül zar taşıyıcılarıyla hücrelere alındığı görülmektedir. Sinyal dizileri ve moleküler etiketler, proteinlerin doğru hücresel bölgelere yönlendirilmesini sağlamaktadır. İnsanlar tarafından yönetilen kargo sistemlerinde hata ve gecikmeler yaşanabilirken, canlıdaki sayısız moleküler teslimat büyük ölçüde doğru, zamanında ve denetimli biçimde gerçekleştirilmektedir. Bütünü tanımayan ve şuur sahibi olmayan moleküllerin, bütün organizmanın değişen ihtiyaçlarına uygun neticeler meydana getirmesi kendilerine isnat edilemez. Canlıdaki bu kapsamlı taşıma, adresleme ve teslimat sistemi; kuşatıcı bir ilim, irade, kudret ve rahmete işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Moleküler Taşıma, Hücresel Adresleme, Biyolojik Teslimat, Homeostaz, Yaratılış

İnsan DNAsının Dinamizmi

Doç. Dr. Uğur UZUNER*

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

İnsan DNA'sı sıradan, statik bir çift sarmal değil; kalabalık, mekanik olarak aktif ve kimyasal olarak reaktif bir nükleer sistemin merkezindeki polimerdir. Yaklaşık iki metre DNA, yalnızca birkaç mikrometre genişliğinde bir diploid interfaz çekirdeğine sıkıştırılır, ancak seçilmiş dizilerin yüksek özgüllükle replikasyon, onarım ve transkripsiyon mekanizmaları için de erişilebilir kalması gerekir. Bu inceleme, nükleozomların, histon modifikasyonlarının ve varyantlarının, ATP bağımlı yeniden şekillendiricilerin, kromozom katlanması, nükleer zar taşınmasının ve hücre döngüsü kontrollerinin bu sıkıştırma ve erişim kombinasyonunu nasıl oluşturduğunu açıklamak için moleküler, yapısal ve tek hücre bulgularını bütünleştirir. Son zamanlardaki yeniden yapılandırmalar ve kriyoelektron mikroskopisi, insan MCM2-7 yüklenmesi için birden fazla yol ve düzenlenmiş, otoinhibe edilmiş bir helikaz durumu ortaya koymaktadır. Replikasyon çatalı çalışmaları, ebeveyn histon transferini çatal koruma kompleksi ve epigenetik hafıza ile ilişkilendirir. Genom ölçekli ve yapısal onarım analizleri, yol seçimini kromozom mekaniğiyle, kohezin güdümlü homolog arama da dahil olmak üzere, ilişkilendiriyor. Tek hücreli yeni sentezlenen RNA yöntemleri, transkripsiyonun epizodik, çoğunlukla gene özgü olduğunu ancak güçlendirici ağlar ve paylaşılan faktörler tarafından seçici olarak koordine edildiğini gösteriyor. Son olarak, replikasyon-transkripsiyon çatışmaları ve R-döngüleri, topolojiyi, çatal korumasını, homolog rekombinasyonu ve kanser tedavisini bir araya getirerek PARP inhibitörü duyarlılığının yorumunu yeniden ele alıyor. Birlikte, bu gelişmeler insan genomunu kısıtlanmış dalgalanma modeli olarak destekliyor: moleküler bileşenler hızla değiş tokuş yaparken, kromatin durumu, üç boyutlu mimari ve gözetim sistemleri üretken olayların olasılığını şekillendiriyor. Mikrometre ölçeğinde gerçekleşen bu çok yönlü ve olağanüstü işleyiş, sadece evrimsel bir uyumla açıklanamayacak kadar sofistike; mükemmel bir yaratılışla açıklanabilecek kadar benzersiz bir nizamın göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Genomu, Kromatin Dinamikleri, Üç Boyutlu Genom Organizasyonu, DNA Replikasyonu ve Onarımı

Taç Yapraklı Çiçeklerin Canlılarla İlişkisi

*Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HOSAFLIOĞLU**

Iğdır Üniversitesi

ÖZET

İlkbahar mevsiminden sonbahara kadar Cemal, Müzeyyin, Rahim isimlerinin bir tecellisi olarak rengârenk çiçekler kokuları, şekilleri ve farklı boyutları ile bize kendini gösterir. Arılar, salınan kokular ve alıcı taç yaprak renkleri ile çiçeklere davet edilirken bal için gerekli olan nektarı ve polenleri toplar. İnsan ise hayvanlardan farklı olarak, çiçeklerde verilmek istenen mesajı düşünmek ve idrak etmekle vazifedardır. Çiçekler elbette renkli taç yapraklarındaki güzellik ve kokularıyla insanı mutlu ve huzurlu eder. Ancak en önemlisi o çiçekle bize kendini tanıttırmak ve sevdirmek isteyen bir Zat'ın tefekkür edilmesidir. Evimize bir misafiri yemeğe davet ettiğimizde, vazoda sofraya konulan çiçek yenilmek için değildir. Aynen bunun gibi yeryüzünde ağaçlardan otsu bitkilere kadar sündüs misal çiçekler Yaratıcının sevgi ve muhabbetinin ve insanlar ise O'na çok muhtaç olduğunun ifadesidir. Hâlbuki bitkiler çiçek açmaz ve mahsul vermezse başta insan olarak diğer canlılar hayatlarını devam ettiremezler. Ama Yaratıcı dünya ve kâinatta öyle mükemmel bir düzen kurmuş ki güneş ısıtıp ve ısıtıyor, su ve toprak bitkileri yetiştiriyor, bitkiler de başta insan olarak bütün hayvanatı besliyor.

Anahtar Kelimeler: Cemal-Müzeyyin-Rahim İsimleri, Çiçek Taç Yaprakları, Tefekkür

Bitkiler Kök Salgıları Kullandırılarak Toprakla Haberleşir

*Prof. Dr. Mehmet Ali BOZKURT**

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Bitkiler gelişmelerini devam ettirmek, olumsuz toprak özelliklerini iyileştirmek ve besin elementi alımını artırmak için köklerinden toprağa çeşitli materyaller gönderirler. Bitkiler kökleri yardımıyla adeta şuurlu bir varlık gibi toprakla haberleşmektedir. Bitki ile toprak arasındaki bilgi aktarımında kullanılan en önemli taşıyıcı kök salgılarıdır. Bu araştırmanın amacı, bitki gelişmesine yardımcı olan kök salgılarını etkileyen faktörlerin neler olduğu ve bu mükemmel planlamanın nasıl ve kim tarafından idare edildiğinin belirlenmesidir. Bitkilerin gelişim dönemi boyunca gelişmelerini artırmak için kök bölgesi toprağına gönderdiği primer ve sekonder metabolitlere kök salgısı denilmektedir. Mükemmel bir içeriğe sahip olan kök salgıları toprağın fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerini iyileştirebilmektedir. Yapılan araştırmalarda bitkilerde kök salgısının bileşimi ve salgılanma modelinin bitki türüne, çeşidine ve ekolojik şartlara göre günlük olarak düzenlendiği belirlenmiştir. Ağaç ve çalı formundaki bitkilerin kök salgısında karbonhidrat miktarının fazla olduğu buna karşılık mera bitkilerinin kök salgısında yağ asitlerinin daha fazla bulunduğu belirlenmiştir. Bezelye, çeltik ve mısır bitkisi ile yapılan araştırmalarda gelişmenin ilk safhalarında kök salgısında şeker ve organik asitler fazla iken ileri safhalarda amino asitler artış göstermiştir. Bitkiler için temel bir makro besin elementi olan fosforun yarıyışlılığı sitrik asit ve malik asit içeren kök salgıları ile artırılmakta ve bitkinin fosfor alımı iyileştirilmektedir. Yapılan araştırmalarda kök salgısı muhtevastaki değişimlerin nasıl bir sinyal sistemi ile iletildiği hala anlaşılamamıştır. Bu konuda radyoizotop tekniği ve gen ekspresyon analizleri kullanılarak çeşitli araştırmalar yürütölmektedir. Sonuç olarak, sanatlı her eder bir sanatkârı gösterdiği gibi, kök bölgesi toprağının özelliklerinin iyileştirilerek bitki gelişmesinin artırılması için toprağa çeşitli salgılar gönderilmesi olayının çok hassas bir planlama ve sonsuz bir kudret gerektirdiği, tesadüfen veya bitkinin evrimleşerek bu özelliği kazanmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kök Salgıları, Bitki Besleme, Kök Bölgesi Toprağı

Bitkilerde Türleşme: Asteraceae (Papatyagiller) Familyasından Örnekler

*Doç. Dr. Murat Erdem GÜZEL**, *Zeynepnur ALEMDAĞ*

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Tür, en genel anlamıyla doğal koşullarda birbiriyle çiftleşebilen ve verimli döller oluşturabilen bireylerden meydana gelen popülasyonlar olarak tanımlanır. Ernst Mayr'ın ortaya koyduğu bu biyolojik tür kavramı, en yaygın tür tanımlarından biri olmakla birlikte, canlıların farklı üreme biçimleri nedeniyle günümüzde yirmiden fazla tür kavramı bulunmaktadır. Her yıl çok sayıda yeni tür tanımlanması şu soruyu akla getirmektedir: “Yeni türler mi doğuyor, yoksa doğada daha önce fark edilmeyen türler mi keşfediliyor?” Bilimsel veriler her iki durumun da çarpıcı şekilde mümkün olduğunu göstermektedir. Türleşmede başlıca coğrafi izolasyon, ekolojik farklılaşma, poliploidi ve hibritleşme rol oynamaktadır. Özellikle poliploidi, bitkilerde tek bir nesil içerisinde dahi yeni türlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Tür çeşitliliği bakımından en zengin familyalardan biri olan Asteraceae, bu süreçlerin anlaşılması açısından önemli örnekler sunmaktadır. *Leontodon montecristensis* ve *Pseudopodospermum baskilense* gibi yeni türlerin yanı sıra *Sinoseris* ve *Caucasoseris* gibi yeni cinsler de tanımlanmaya devam etmektedir. Asteraceae'nin önemli gruplarından Cichorieae üzerinde yürütülen moleküler çalışmalar ise tür ve cins sınırlarının yeni veriler ışığında sürekli yeniden değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bilimsel olarak “türleşme” olarak adlandırılan süreçlerin kabul edilmesi, bu süreçlerin Yaratıcının iradesi dışında gerçekleştiği anlamına gelmez. Bir evvel atadan gelen popülasyonların zaman içerisinde farklılaşması, bilimsel sınıflandırmada ayrı türler olarak tanımladığımız grupların ortaya çıkmasına yol açabilir. Ancak bu evvel ataların, ilahî ilimde bugün kullandığımız tür veya cins gibi kategorilerden hangisine karşılık geldiğini bilmemiz mümkün değildir. Ayrıca bu evvel atalar yaratılıp sonra yaratıcının işleri kendi haline bırakması fikri de mümkün gözüküyor. Çünkü bu organizmalar ve çevreleri dinamikler. Ekolojik düzenin devamlılığı için her an bunu takip eden Kayyum Zat'ın varlığı gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Asteraceae, Caucasoseris, Cichorieae, Sinoseris, Türleşme, Yaratılış

Hacettepe Üniversitesi Biyosfer Müzesi’nde Bilimsel İçeriğin Sunumu Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme

*Mehmet Baki ÖZTÜRK**

Milli Eğitim Bakanlığı

ÖZET

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Biyoçeşitlilik (Biyosfer) Müzesi’nde yer alan bazı sergileme panolarını bilimsel içerik, kaynak kullanımı ve sunum biçimi açısından eleştirel olarak incelemektedir. Çalışmada müzede belgelenen pano fotoğrafları, başlıklar, açıklama metinleri, görsel ilişkilendirmeler ve panolarda yer verilen kaynaklar birlikte değerlendirilmiştir. Birden fazla panoyu da içeren 1–19 numaralı inceleme maddelerinde evrim, filogeni, insanın kökeni, Kambriyen dönemi ve farklı canlı grupları arasındaki akrabalık ilişkileri ele alınmıştır. Belgelenen örneklerde sekiz pano başlığında “evrim”, “evrimsel” veya “evrimleşme” ifadelerinin doğrudan kullanıldığı, bir panoda ise ilişkinin “hipotetik” olarak tanımlandığı görülmüştür. Bazı panolarda aynı zooloji kaynağına atıf yapıldığı da belirlenmiştir. İncelemede özellikle ortak ata bağlantıları, filogenetik düğümler ve canlı grupları arasında kurulan soy ilişkileri tartışılmıştır. Çalışma, bu şemaların yalnızca sunum biçimini değil, dayandıkları evrimsel açıklamaları da eleştirmekte ve canlıların birbirinden bağımsız yaratıldığı görüşünü savunmaktadır. Bu doğrultuda filogenetik soy şemalarının yerine, fosil ve canlıların özelliklerini doğrudan tanıtan panoların kullanılmasının daha uygun olacağı ileri sürülmektedir. Muazzaz İlmiye Çığ’a ayrılan bölümün müzenin temasıyla ilişkisi, insanın evrimsel sınıflandırılması ve sosyal Darwinizm hakkındaki değerlendirmeler de çalışmanın kapsamındadır. Sonuç olarak çalışma, özellikle okul çağındaki ziyaretçilere yönelik doğa tarihi sergilerinde kullanılan bilginin kaynağı, yorumu ve sunum biçiminin açık olması gerektiğini vurgulamakta, kamuya açık müzelerde sergileme tercihleri için daha belirgin kurumsal ölçütler geliştirilmesini önermektedir. Müzenin okul etkinlikleri kapsamında ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri tarafından ziyaret edilmesi nedeniyle, panolarda kullanılan dilin ve görsel anlatımın eğitim açısından ayrıca önem taşıdığı belirtilmektedir. Çalışmada ayrıca, kamu kaynaklarıyla oluşturulan müzelerin ziyaretçilere sunduğu bilgide bilimsel tarafsızlık ve açıklık sorumluluğunun daha yüksek olduğu görüşü benimsenmektedir. Değerlendirme, sergileme materyalleri üzerinden nitel olarak yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bilim Müzeciliği, Doğa Tarihi Müzeleri, Bilimsel İletişim, Filogenetik Ağaçlar, Evrim Eğitimi

Diyatom Frustulü ve Silisli Mikromimarinin Biyolojik Önemi

Prof. Dr. Köksal PABUÇCU*

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ÖZET

Diyatomlar, sucul ekosistemlerin en önemli birincil üreticileri arasında yer alan fotosentetik ökaryotik mikroalglerdir. Bu organizmaların en ayırt edici özelliklerinden biri, hücreyi çevreleyen ve büyük ölçüde hidratlanmış silisyum dioksitten oluşan frustul adı verilen silisli hücre duvarıdır. Frustul, birbirine geçen epiteka ve hipoteka adı verilen iki valvden meydana gelir ve yüzeyinde mikrometrik, nanometrik ölçekte porlar, areolalar, strialar ve çeşitli geometrik desenler vardır. Bu yapılar, türlere özgü taksonomik özellikler gösterir ve onların tanımlanmasında da kullanılır. Son yıllarda yapılan çalışmalar, frustulün yalnızca sınıflandırmada kullanılan morfolojik karakterler olmadığını; mekanik dayanıklılık, predasyona karşı korunma, ışığın hücre içerisinde dağılımı, fotosentetik ışık hasadı, çevreyle fiziksel etkileşim ve UV korunması gibi çeşitli biyolojik fonksiyonlarla da ilişkili olduğunu göstermiştir. Özellikle frustulün porlu ve hiyerarşik mimarisinin, mekanik kuvvetlerin dağıtılarak hücrenin korunmasına neden olduğu deneysel olarak gösterilmiş ve frustulün optik özelliklerinin hücre içindeki ışık alanını değiştirebildiği ve fotosentetik ışık kullanımına katkıda bulunabildiği ortaya konulmuştur. Sonuç olarak frustul; son derecede süslü yaratılan morfolojik yapısıyla birlikte, genetik ve organizma hüviyeti açısından önemli, mekanik, optik ve ekolojik özelliklere sahip, mükemmel bir mikromimari eser olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Diyatom, Frustule, Silika, Areola, Diyatom Morfolojisi, Stria, Biyomineralizasyon

Bitkilerde Şefkat

Prof. Dr. Hasan KILIÇ*

Bingöl Üniversitesi

ÖZET

Kâinat sarayında canlılar: insan, melek-ruhaniyat, hayvan ve bitki alemleri olmak üzere dört sınıfta kategorize edilmektedir. Ruhu hükmündeki kanun ve fonksiyonlarla techiz edilen bitkiler sanat cihetinde üretmeye vasıta oldukları eserler, hayvan sanatına nispetle daha mükemmeldir. İnsan ve hayvanlara nispet edilen, hafıza, öğrenme, iletişim, hedefe yönelik müdafaa, kaynak optimizasyonu, şefkat gibi duygu ve latifeler günümüzde bitkilerde de derecesine göre varlığı tespit edilmiştir. Bitkilerin sergüzeşt-i hayatı ve ruhu hükmündeki kanunların bekâsı çekirdeklerde muhafaza edilmektedir. Ölümcül bir stres veya olay karşısında hayvani validelerin yavrularını muhafaza için hayatlarını feda etmelerine benzer davranışların bitkilerdeki varlığı uzun süre hikmet-i beşeriyenin nazarında gizli kalmıştır. Hayatı tehdit eden bir strese maruz kalan şuursuz bir bitkinin kök, yaprak ve diğer azaları yavruları hükmündeki tohumcukları kurtarma adına şefkatkârane fedakârlık göstermeleri perde arkasında sonsuz rahmet, kudret ve ilim sahibi bir zatın birlik ve varlığını istilzam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bitkiler, Canlılar, Hayvanlar, Ruh, Şefkat

Azot Fiksasyonunda Fabacea (Baklagil) familyası ile Rizobium Bakterilerinin İlişkisi

*Dr. Öğr. Üyesi İbrahim HOSAFLIOĞLU**

Iğdır Üniversitesi

ÖZET

Kainatta Adetullah kanunu olarak teavün hakikati yerleştirilmiş, bütün canlıların birbirlerinin muavenetine koştüğünü Kur'an ve bu asrımızın tesfiri olan Risele-i Nur ispat etmiştir. Materyalist felsefe ise bunun tam tersine hayatta çarpışmanın olduğunu, güçlü olanın her zaman zayıfı ezdiğini ifade etmiştir. Yeryüzünde hayat toprağın üzerinde inşa edilmektedir. Toprakta nebatat, nebatattanda bütün hayvanat ve insanlar istifade ederek dünya hayatında devamlarını sağlar. Bitkiler aleminin diğer canlılara besin kaynağı olması öncelikle kendi yaşam ihtiyaçlarını karşılamasına bağlıdır. Bitkilerin gelişmesi, azot başta olarak besin elementleri ihtiyacının karşılanmasına bağlıdır. Bu ihtiyacın karşılanmasında en büyük rolü ise rizobium bakterileri oynar. Bu bakteriler, Fabacea (baklagil) familyasına ait türlerin kök kısımlarına yerleşerek yumrular oluşturur. Bakteriler kendi ihtiyaçları olan karbonhidratları üzerinde yaşadığı bitkiden alırken, bu bitkiler de ihtiyaçları olan azot elementini bakteriler aracılığıyla alır. Baklagiller, bakteriler tarafından sağlanan azot elemeti ile gelişerek büyür. Daha sonra kök yumrularındaki mevcut azottan diğer familyalara ait türler de yararlanır. Hatta çiftçiler toprağı zenginleştirmek için tarla ürün münavebelerinde baklagil bitki türlerini kullanır. “Yaratıcı” tarafından konulan denge ve uyum yasaları gereğince, baklagil familyası yaşamı devam ettirebilmek için rhizobium bakterileri ile uyum içinde yardımlaşma örneğini göstererek simbiyoz yaşamı ortaya koyarlar.

Anahtar Kelimeler: Teavün Hakikati, Rizobium Bakterileri, Baklagil Familyası

Mekanik Doğa Anlayışından Anlamli Kozmosa: Said Nursî'nin Ekolojik Denge Çerçevesi

Arş. Gör. Chandra Dwisetyo Widodo *

University of Darussalam Gontor, Indonesia

ÖZET

Çağdaş ekolojik krizler, doğayı içkin anlam ve kutsal değerden yoksun maddi kaynaklara indirgeyen modernitenin mekanik dünya görüşüyle yakından ilişkilidir. Sürdürülebilirlik söylemi çevresel bozulmayı gidermeyi amaçlasa da, günümüzdeki birçok yaklaşım antropomerkezci ve teknokratik bir karakter taşımakta, bu nedenle ekolojik denge için gerekli olan manevi ve metafizik temelden yoksun kalmaktadır. Bu çalışma, insan-doğa ilişkisinin yeniden inşası ve ekolojik dengenin teşviki için alternatif bir çerçeve olarak Said Nursî'nin tevhidî kozmolojisini incelemektedir. Risale-i Nur'un metinsel ve kavramsal analizine dayanan nitel bir felsefi yaklaşım benimsenerek, Nursî'nin mekanik modernite eleştirisi ve evreni ilahî ayetlerin (âyât) anlamli bir tezahürü olarak kavramsallaştırması hermenötik ve disiplinlerarası yöntemlerle analiz edilmektedir. Analiz ayrıca çevre etiği, İslam kozmolojisi ve sürdürülebilirlik söylemi üzerine güncel tartışmalar çerçevesinde bağlamsallaştırılmaktadır. Araştırma, Nursî'nin doğayı değerlerden bağımsız maddi bir varlık olarak değil, ilahî hikmeti, düzeni ve karşılıklı bağıllığı yansıtan anlamli bir kozmos olarak yeniden yorumladığını ortaya koymaktadır. Ma'nâ-yı harfî kavramı aracılığıyla doğa, kendi ötesindeki aşkın anlamlara işaret eden bir gerçeklik olarak anlaşılmalıdır; böylece manevi sorumluluk, itidal ve kozmik dengeye dayanan etik bir çerçeve ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım, çağdaş çevresel sorunların ele alınmasında iman, tefekkür ve ahlaki bilinci bütünleştirerek seküler ekolojik paradigmalara karşı bütüncül ve manevi temelli bir alternatif sunmaktadır. Sonuç olarak çalışma, Nursî'nin tevhidî kozmolojisinin, bilim, inanç ve çevresel sorumluluğu evrene ilişkin anlamli bir tasavvur içerisinde yeniden ilişkilendirerek ekolojik denge için önemli bir felsefi ve etik temel sağladığını ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Said Nursi, Tevhidî Kozmoloji, Ekolojik Denge, Çevre Etiği, Mekanistik Dünya Görüşü, Sürdürülebilirlik, İnsan-Doğa İlişkisi

Bilimsel Materyalizm ve İslami Epistemoloji Arasındaki Gerilim: Bangladeş'te SSC ve HSC Düzeylerindeki Fen Bilimleri Müfredatları ve Ders Kitaplarının Eleştirel Analizi

*Doç. Dr. Md. Abdullah Al Mahmud**

University of Dhaka, Bangladesh

ÖZET

Araştırma Problemi: Bangladeş'te Ortaokul Sertifikası (SSC) ve Yükseköğretim Sertifikası (HSC) fen bilimleri müfredatlarında Darwinci evrimsel biyolojinin öğretilmesi, seküler ve İslamcı gruplar arasında tartışma konusu olmuştur; zira İslamcı gruplar, Darwinci bakış açısını insanın yaratılışına ilişkin İslami ilkelerle çelişen bir yaklaşım olarak değerlendirmektedir. İslamcı grupların müfredata yönelik itirazları, Ulusal Müfredat ve Ders Kitabı Kurulu'nun (NCTB) bazı ders kitaplarını ve genelgeleri geri çekmesiyle sonuçlanmıştır. Bu pedagojik çatışmanın temelinde, fen bilimleri müfredatının teorik çerçevesinin materyalist mi yoksa İslami epistemoloji mi olması gerektiğine dair bir epistemolojik soru yatmaktadır. **Amaç:** Bu çalışma, Bangladeş'in SSC ve HSC müfredatlarındaki fen bilimleri eğitiminin epistemolojisini materyalist ve İslami perspektifler üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, 2022 Ulusal Müfredatı ile NCTB tarafından yayımlanan 9-10 ve 11-12. sınıf fen bilimleri ders kitaplarında epistemolojik çelişkilerin bulunup bulunmadığını, İslami epistemoloji ile bilimsel materyalizm arasındaki çatışma ve uyum noktalarını ve bunların pedagojik yansımalarını ele alarak araştırmaktadır. **Yöntem:** Bu çalışma nitel bir araştırma yöntemi benimsemektedir. Birincil ve ikincil kaynakların incelenmesinde belgesel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Birincil kaynaklar arasında 2022 Ulusal Müfredatı ile 9-10 ve 11-12. sınıf fen bilimleri ders kitapları yer alırken; ikincil kaynaklar, İslamcı gruplar tarafından yayımlanan genelgeleri, parlamento tartışmalarını, haber içeriklerini ve görüş bildirilerini kapsamaktadır. **Analiz,** fen bilimleri müfredatının epistemolojisine ve vahiy temelli İslami dünya görüşü ile bilimsel materyalizmin temelini oluşturan ampirizm-rasyonalizm arasındaki ideolojik ayrılığa odaklanmaktadır. **Bulgular:** 2022 Ulusal Müfredatı'nın materyalist epistemolojisi Müslümanlar arasında yaygın bir hoşnutsuzluğa yol açmıştır; bu durum, İslami Andolan Bangladeş'in itirazları sonrasında NCTB'nin 2023 yılında ders kitaplarını geri çekmesi ve 2025 yılında 9-10. sınıf ders kitaplarından evrimsel biyolojinin çıkarılmasını talep eden bir hukuki ihtarname ile somutlaşmıştır. Birçok Müslüman, müfredatı İslami yaratılış inançlarını göz ardı eden bir yaklaşım olarak değerlendirmekte, hatta bazı öğretmenler evrim konularını işlemekten tamamen kaçınmaktadır. **Sonuç:** 2022 Ulusal Müfredatı'nın materyalist epistemolojisi toplumsal huzursuzluğa ve politika değişikliklerine yol açmıştır. Müfredatın, bilimsel keşifleri kabul ederken Müslümanların dini inançlarını da zedelemeyecek felsefi bir ikilikçi (dualist) yaklaşım benimsemesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslami Epistemoloji, Bilimsel Materyalizm, Evrim Eğitimi, 2022 Ulusal Müfredatı, Bangladeş, Müfredat, Din ve Bilim Tartışması, Sekülerizm

Riyāh'tan (Rüzgârlardan) Saḥāb Rukām'a (Kümelenmiş Bulutlara): Kur'ân'da Bulut Oluşumunun Kavramsal Yapısının Yeniden İnşası

*Prof. Dr. Sujiat Zubaidi**

University of Darussalam Gontor, Indonesia

ÖZET

Bu çalışma, bulut oluşumuna ilişkin Kur'ânî dilsel mimariyi bir yaratılış söylemi olarak yeniden inşa etmekte ve riyāh'tan saḥāb rukām'a uzanan anlamsal-yapısal ilerleyişi izlemektedir. Çalışma, atmosferik olgulara ilişkin ifadelerin anlamlarını sentaktik, semantik ve bağlamsal ilişkiler aracılığıyla nasıl kazandığını incelemekte; böylece vahyi bir meteoroloji kitabına indirgemeksizin, titiz bir Kur'ân-bilim diyalogunun geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu çalışma, bulut oluşumuna ilişkin Kur'ânî dilsel mimariyi bir yaratılış söylemi olarak yeniden inşa etmekte ve riyāh'tan saḥāb rukām'a uzanan anlamsal-yapısal ilerleyişi izlemektedir. Çalışma, atmosferik olgulara ilişkin ifadelerin anlamlarını sentaktik, semantik ve bağlamsal ilişkiler aracılığıyla nasıl kazandığını incelemekte; böylece vahyi bir meteoroloji kitabına indirgemeksizin, titiz bir Kur'ân-bilim diyalogunun geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Nitel ve literatüre dayalı bir yaklaşım benimseyen bu çalışma, Kur'ânî dilsel mimarinin yapısal-ilişkisel bir modelini uygulamaktadır. Riyāh, saḥāb, muzn, rukām, yağış ve atmosferik hareketlere ilişkin ayetler; semantik, morfolojik, sentaktik ve bağlamsal düzeylerde, özellikle siyāq ve metin içi ilişkiler dikkate alınarak analiz edilmektedir. Tefsir yorumları, Kur'ân'ı birincil epistemolojik çerçeve olarak muhafaza etmek suretiyle, atmosfer bilimiyle diyaloga sokulmaktadır. Bulgular, Kur'ân'ın bulut oluşumunu, birbirinden kopuk kelimeler aracılığıyla değil, atmosferik terimlerden oluşan birbiriyle bağlantılı bir kavramsal bütün üzerinden ifade edilen düzenli bir yaratılış süreci olarak sunduğunu ortaya koymaktadır. Riyāh, hareketi ve taşınımı başlatmakta; saḥāb, gökyüzü boyunca hareket ettirilen ve bir araya getirilen bulut kütlelerini ifade etmekte; rukām ise birikme, katmanlaşma ve dikey gelişimi ifade etmekte; yağış ise bu süreci tamamlamaktadır. Bu kavramların meteorolojik anlamları, sözdizimsel konumlanma, fiil kalıpları, bağlamsal ilerleyiş ve sözlüksel ilişkiler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Bu dilsel mimari; adveksiyon, yoğunlaşma, kümelenme, dikey gelişim ve yağış gibi meteorolojik süreçlerle örtüşmekte; bununla birlikte yaratılışı, ampirik meteorolojiden farklı ve kendine özgü bir Kur'ânî söylem olarak muhafaza etmektedir. Önceki çalışmalar, Kur'ân'da rüzgârlara, bulutlara ve yağmura yapılan atıfları çoğunlukla birbirinden bağımsız bilimsel işaretler olarak ele almakta; bunların anlamsal ilerleyişini, yapısal bütünlüğünü ve Kur'ân'ın yaratılış söylemi içerisindeki anlam ve önemini göz ardı etmektedir. Bunun sonucunda, bulut oluşumunun ilahî düzeni ifade etmesini sağlayan bütünlük dilsel mimari yeterince araştırılmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân'ın Yaratılış Söylemi, Meteoroloji Kitabı, Bulut Oluşumu, Atmosfer Bilimi, Yaratılış Perspektifi

Fosil Kayıtlarında Rastlanması Gereken Ara Form Fosil Sayısı Hakkında Bir Hesaplama

*Doç. Dr. Hüseyin ALLAHVERDİ**

Muş Alparslan Üniversitesi

ÖZET

Canlıların önemli bir kısmının fosiller bıraktığı ve bu fosillerin değerlendirilerek bunların tür tayinlerinin yapıldığı bilinmektedir. Bu şekilde geçmişte yaşamış, nesli tükenmiş ve taksonomik kaidelere göre ikili (binominal) isimle isimlendirilmiş binlerce fosil tür bulunmaktadır. İsim verilmiş bu türlerin toplam sayısı hakkında farklı görüşler olsa da bu sayıyı en düşük gösterme eğilimindeki evrimcilerin bir kısmına göre bu sayı 250 bin civarındadır. İkili isimlendirme kaidelerine göre birer makaleyle tespit edilmiş bu en az 250 bin fosil türünün, türlerin tespitine olanak sağlayan taksonomik karakterlere sahip olması zorunludur. Eğer bu 250 bin tür fosil bırakmış ve bu bıraktıkları kalıntılarla onların türleri tespit ediliyorsa bunlar birbirlerine evrilirken de kalıntı bırakacaklardır. Evrimci iddia bu evrilmelerin çok uzun sürdüğü yönündedir. Şayet durum evrimcilerin iddiası gibiyse bir tür diğerine evrileceğinde bu evrilme uzun süreceğinden bunların evrilirken ki fosillerine bolca rastlanması icap etmektedir. Bu çalışmada bu iddianın doğru olması halinde ne kadar ara form fosil türüne rastlanması gerektiği ile ilgili bazı genellemeler yaparak bir hesap yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fosil Kayıtları, Ara Formlar, Evrim Düşüncesi

Malthus'un Yanılgısı: Nüfus, Kaynak ve Küresel Kıtlık Paradigmasının Yeniden Değerlendirilmesi

*Prof. Dr. Recep GÜNDOĞAN**

Harran Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışma, Thomas Robert Malthus'un nüfus teorisini tarihsel ve kuramsal bağlamı içerisinde yeniden değerlendirerek, nüfus–kaynak ilişkisini nüfus artışı ile kıtlık arasındaki doğrusal ilişki üzerinden açıklayan Maltusçu yaklaşımın günümüz dünyasındaki sınırlarını incelemektedir. Çalışmada Maltus'un nüfusun geometrik, gıda üretiminin ise aritmetik artacağı yönündeki temel varsayımı; teknolojik gelişme, tarımsal inovasyon, küresel ticaret ve kaynak transferleri, gıdaya erişim ve dağıtım ile çevresel sınırlar açısından yeniden ele alınmaktadır. Ampirik değerlendirmede 1961–2023 dönemine ait dünya nüfusu, buğday, mısır ve çeltik üretimi, kişi başına kalori ve protein arzı ile kişi başına CO₂ emisyonları karşılaştırılmaktadır. Bulgular, temel tahıl üretiminin nüfus artışından daha hızlı yükseldiğini ve kişi başına kalori ve protein arzının uzun dönemde arttığını göstermektedir. Bu durum, teknolojik yeniliklerin ve tarımsal verimlilik artışlarının Maltus'un öngördüğü üretim sınırlarını önemli ölçüde genişlettiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, üretim artışı küresel açlık sorununu kendiliğinden ortadan kaldırmamıştır. Yoksulluk, eşitsiz erişim, savaşlar, siyasi istikrarsızlık, gıda kayıpları ve israf ile küresel kaynakların eşitsiz kullanımı, gıda güvencesinin belirleyici unsurları olmaya devam etmektedir. Benzer şekilde çevresel krizler yalnızca nüfus artışıyla açıklanamayacağı gibi, kişi başına tüketim ve üretim biçimleri de dikkate alınmalıdır. Bu bulgular doğrultusunda çalışma, Maltusçu “nüfus → kaynak baskısı → kıtlık” modelinin yerine, “üretim → paylaşım → ölçülülük → ekolojik denge” ekseninde daha geniş bir paradigma önermektedir. Bu çerçevede teknolojik yenilik üretim kapasitesini, zekât ve infak adil paylaşımı, israfın önlenmesi ölçülü tüketimi, mîzan ise insan faaliyetleri ile ekolojik sistemler arasındaki dengeyi ifade etmektedir. Sonuç olarak Maltus'un kaynakların sınırlılığına ilişkin uyarısı önemini korumakla birlikte, nüfus merkezli kıtlık paradigmasının modern üretim, dağıtım ve çevre sorunlarını açıklamakta tek başına yeterli olmadığı ileri sürülmektedir. Nüfus–kaynak ilişkisi bu nedenle yalnızca “Dünya kaç kişiyi besleyebilir?” sorusuyla değil, kaynakların nasıl üretildiği, paylaşıldığı, tüketildiği ve ekolojik denge içinde nasıl yönetildiği sorularıyla birlikte değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Maltus, Nüfus teorisi, Nüfus–kaynak ilişkisi, Gıda üretimi, Tarımsal inovasyon, Paylaşım, İsraf, Çevre

İstatistiksel Modeller Tasarım Çıkarımı Yapabilir mi? Homeostatik Düzenin Olasılık, Bilgi Kuramı ve Yapay Zekâ Perspektifinden İncelenmesi

*Tuğba KURT**

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Kâinata gözlenen ölçü, denge ve düzenin matematiksel olarak nasıl ifade edilebileceği ve bu düzenin taşıdığı anlamın istatistiksel modeller aracılığıyla ne ölçüde incelenebileceği önemli bir araştırma problemidir. Özellikle canlı sistemlerde homeostaz, farklı fizyolojik değişkenlerin değişkenlik göstermesine rağmen belirli sınırlar ve ilişkiler içerisinde sürdürülebilmesi bakımından düzen kavramının somut bir örneğini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, istatistiksel yakınsama, olasılıksal sapma, entropi ve değişkenler arasındaki ilişkisel yapı, düzenin farklı matematiksel görünümünü ortaya koymaktadır. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı, homeostatik düzeni olasılık teorisi, istatistik, bilgi kuramı ve yapay zekâ perspektiflerinden incelemek; matematiksel düzenin yakınsama, kararlılık, belirsizlik ve ilişkisel bilgi bakımından nasıl nicelleştirilebileceğini ortaya koymaktır. Ayrıca elde edilen bulgular üzerinden matematiksel olarak ifade edilebilen düzen ile bu düzenin anlamı ve amaçlılığı arasındaki ilişkinin tartışılması amaçlanmaktadır. **Yöntem:** Çalışmada Monte Carlo simülasyonları kullanılarak beş homeostatik parametre; vücut sıcaklığı, kan pH'ı, açlık glukozu, serum sodyumu ve SpO₂ sentetik olarak modellenmiştir. 100, 1.000, 10.000 ve 100.000 gözlemden oluşan örneklemelerde örneklem ortalamalarının teorik değerlere yakınsaması incelenmiştir. Normal olmayan bir başlangıç dağılımından elde edilen örneklem ortalamaları Merkezi Limit Teoremi çerçevesinde değerlendirilmiş; sapmalar Chebyshev eşitsizliği ile incelenmiştir. Değişkenlik ve belirsizlik ilişkisi Shannon entropisi aracılığıyla, değişkenler arasındaki yapılandırılmış ilişkiler ise çoklu bilgi ve Random Forest yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Kullanılan fizyolojik dağılımlar gerçek klinik popülasyonu temsil etmemekte, homeostatik düzeni göstermek amacıyla oluşturulmuş basitleştirilmiş simülasyon senaryolarıdır. **Bulgular:** Örneklem büyüklüğü arttıkça beş homeostatik parametrenin örneklem ortalamalarının teorik değerlere yaklaştığı görülmüştür. Sağ çarpık başlangıç dağılımında örneklem büyüklüğü arttıkça örneklem ortalamalarının dağılımı yaklaşık normal bir yapı kazanmıştır. Chebyshev analizinde ampirik sapma olasılıkları teorik üst sınırlarla uyumlu bulunmuştur. Değişkenlik arttıkça Shannon entropisinin yükseldiği gözlenmiştir. Ayrıca tek değişkenli marjinal dağılımlar aynı tutulduğu hâlde değişkenler arasındaki ilişkisel yapı güçlendikçe Random Forest'ın ROC-AUC değerinin yaklaşık 0,53'ten 0,93'e yükseldiği görülmüştür. **Sonuç:** Bulgular, homeostatik düzenin yalnızca nitel bir denge kavramı olmadığını; yakınsama, merkezi eğilim, sapmaların sınırlandırılması, entropi ve değişkenler arası ilişkisel bilgi gibi farklı matematiksel özellikler üzerinden nicel olarak ifade edilebildiğini göstermektedir. Örneklem büyüklüğü arttıkça değişkenlerin teorik değerlere yakınsaması ve ilişkisel yapı güçlendikçe ortak bilginin ve öğrenilebilirliğin artması, doğadaki düzenin matematiksel olarak ifade edilebilir, ölçülebilir ve modellenebilir bir yapı sergilediğine işaret etmektedir. Bu açıdan çalışma, matematiksel düzen ile anlam ve amaçlılık arasındaki ilişkinin, istatistiksel olarak tanımlanabilen düzen üzerinden yeniden tartışılabilirliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Homeostaz, Matematiksel Düzen, Monte Carlo Simülasyonu, Merkezi Limit Teoremi, Chebyshev Eşitsizliği, Shannon Entropisi, Yapay Zekâ, Teleoloji

Postmodern Toplumda Anlam ve Aidiyet: Din Sosyolojisinde Kozmik Aidiyet Kavramı

*Dr. Öğr. Üyesi Zülal ASANATUCİ**

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Modernleşme ve sekülerleşme süreçleriyle birlikte geleneksel anlam sistemlerinin çözülmesi, bireylerin kendilerini içinde yaşadıkları dünya ve evren karşısında yeniden konumlandırma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Mevcut din sosyolojisi literatüründe bireyin toplumsal aidiyetini çeşitli kurumlar bağlamında açıklayan kavramlar yer almakla beraber, anlamlı bir kozmik düzenin parçası olarak deneyimlemesini açıklayan bir kavramsallaştırma, yeterince geliştirilmemiştir. Bu çalışma, postmodern toplumlarda bireylerin anlam, aidiyet ve ontolojik güvenlik arayışları bağlamında dinin sosyolojik işlevlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla çalışmada "kozmetik aidiyet" kavramı, bireyin yalnızca dini bir topluluğa değil, anlamlı ve düzenli olduğu düşünülen bir evren tasavvuruna aidiyet hissetmesini ifade eden analitik bir kavram olarak önerilmektedir. Bu kavram, bireyin varoluşunu rastlantısal değil, anlamlı bir kozmik düzenin parçası olarak deneyimlemesini ifade etmektedir. Bu yönüyle bireyin evrende bir yere ait hissetmesini sağlama işleviyle din bireye yalnızca kutsalla ilişki kurma imkanı sunmamakta, aynı zamanda bireyin kendisini anlamlı ve düzenli bir evrenin parçası olarak görebilmesini sağlamaktadır. Çalışma, din sosyolojisinin anlam, kutsal kozmos ve ontolojik güvenlik tartışmalarından hareketle kuramsal bir değerlendirme sunmaktadır. Özellikle Peter Berger'in "Kutsal Şemsiye", Thomas Luckmann'ın "Görünmeyen Din" ve Anthony Giddens'in "Ontolojik Güvenlik" kavramları, bu çerçevede önemli bir teorik zemin oluşturmaktadır. Buna göre çalışma söz konusu teoriler çerçevesinde dinin, postmodern toplumlarda bireyin kendisini konumlandırma noktasında sahip olduğu yeri tartışmaktadır. Bu doğrultuda dinin postmodern toplumlarda yalnızca kurumsal değil, anlam sunma işleviyle de varlığını önemli ölçüde sürdürdüğü ifade edilebilir. Çalışma, nitel araştırma desenine dayalı kuramsal ve kavramsal bir incelemedir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemiyle din sosyolojisi literatüründe anlam, kutsal kozmos, ontolojik güvenlik ve sekülerleşme tartışmalarına odaklanan temel kuramsal çalışmalar analiz edilmiştir. Elde edilen kuramsal bulgular yorumlayıcı yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda ise bireyin anlamlı bir evren tasavvuruna aidiyetini ifade eden "kozmetik aidiyet" kavramı, din sosyolojisi literatürüne kavramsal bir katkı olarak önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kozmik Aidiyet, Anlam, Ontolojik Güvenlik, Sekülerleşme

Doğadan İlham Alan Algoritmalar ve Küresel Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yaklaşımı ile İsrafsız Üretim Çizelgelemesi

*Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR**

Artvin Çoruh Üniversitesi

ÖZET

Kainattaki kusursuz yaratılış nizamının en belirgin özelliklerinden biri, sistemlerin sıfır israf prensibiyle, ekolojik dengeyi koruyarak ve optimum enerjiyle çalışmasıdır. Ancak modern endüstriyel üretim sistemleri genellikle zamanı ve maliyeti minimize etmeye odaklanırken, enerji tüketimini ve çevresel tahribatı göz ardı etmektedir. Bu çalışma, yaratılış felsefesindeki israfsızlık ve emanet bilincini endüstriyel üretim yönetimine entegre etmeyi amaçlayan hibrit bir karar destek modeli sunmaktadır. Klasik Esnek Atölye Çizelgeleme Problemi (FJSP), makespan ve toplam enerji tüketimini eşzamanlı minimize eden iki amaçlı bir optimizasyon modeli olarak yeniden kurgulanmıştır. Karmaşık üretim alternatiflerinin üretilmesi aşamasında, milyonlarca arının merkezi bir otorite olmaksızın optimum kararlar almasını — yaratılıştaki dağıtık zekanın somut bir tezahürünü — taklit eden Yapay Arı Kolonisi (ABC) algoritması kullanılmıştır. Algoritmanın sunduğu Pareto-optimal üretim senaryoları arasında nihai seçimi yapmak üzere, karar vericilerin subjektif yargılarını üçlü üyelik fonksiyonlarıyla modelleyen Küresel Bulanık Kümeler (SFS) kullanılmıştır. Karar vericinin emanet bilincini yansıtan dilsel değerlendirmeleri SFS tabanlı Skor Fonksiyonu ile sayısallaştırılmış; doğanın korunması önceliği doğrultusunda enerji verimliliğine %81.01, üretim hızına ise %18.99 ağırlık atfedilmiştir. Geliştirilen hibrit model, literatürde standart bir test problemi olarak kabul gören Brandimarte (MK01) veri setine sentetik enerji tüketim parametrelerinin entegrasyonu ile simülasyon tabanlı olarak sınanmıştır. Elde edilen SFS ağırlıkları ışığında VIKOR ve CRADIS çok kriterli karar verme yöntemleri eşzamanlı uygulanmış; her iki yöntem tam uyum içinde (Spearman $\rho = 1.000$) aynı üretim senaryosunu (Plan 6) birinci sıraya yerleştirmiştir. Seçilen optimum plan, yalnızca kâr ve zaman odaklı geleneksel üretim anlayışının aksine, süreyi makul sınırlar içinde tutarken enerji israfını en aza indiren dengeli bir çözüm sunmaktadır. Bu çalışma, doğadan ilham alan meta-sezgisel algoritmalar ile Küresel Bulanık karar verme yöntemlerinin bütünsel kullanımının, yaratılış fitratına uygun sürdürülebilir üretim modellerinin inşasında bilim ile hikmetin nasıl buluşabileceğini matematiksel olarak ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Esnek Atölye Çizelgeleme, Sürdürülebilir Üretim, Yapay Arı Kolonisi, Küresel Bulanık Mantık, VIKOR, CRADIS

Toplumsal Düzen Arayışı ve Düzen Kuralları

*Prof. Dr. Hayri BOZGEYİK**

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZET

Eşyanın tabiatında ve alemde bir düzen vardır. Düzenin sağlanması bir irade ve kastı gerektirir. İnsanın dünyadaki yaşayışı ve eşya üzerindeki kontrolü düzeni sağlayan kanunlarla uyumuna bağlıdır. Bilim, eşyanın değişken şartları arasında mevcut olup, insan tarafından farklı usullerle tespit edilmiş olan bu kanunların ifadesidir. İnsan ihtiyaçları için geliştirilen çözümlerin en ince ayrıntısıyla bilimle uyumlu olması gerekir. İnsanın ihtiyaç ve amacına en uygun sonuçlar; maslahatlar, hikmetler, faydalar ve menfaatler ancak düzenden doğar. Hukuk bir bütün olarak sosyal münasebetleri düzenleyen kuralları ifade eder. Bunlar arasında beşerî ilişkiler ile insan-toplum ilişkileri yer alır. Fen bilimleri açısından denge ve düzen, ancak bilimsel ve teknik çözümlerin eşyanın tabiatı ile uyumlu olmasında olduğu gibi, beşerî bilimler ve bu arada hukuk açısından da düzen ancak kanunların insan ve eşyanın tabiatı ile uyumlu olmasına bağlıdır. Denge ve düzen, ister tabiatıta, isterse toplum hayatında olsun bir ilim, irade ve gücü gerektirir. Bu bilginin sürekli ve kapsamlı olması, her şeyi içine alması ve gücün her şeye yetecek seviyede olması gerekir. Toplumsal düzenin sağlanmasında hukuk kuralları ile din, ahlak, örf ve adet ile görgü kuralları arasında yoğun ilişki ve geçişler vardır. Bu kuralların birbirinden tamamen bağımsız olması düşünülemez. İnsanın tabiatında yer alan bir ahlak kuralı aynı zamanda din kuralı da olabilir. Keza din kuralı olarak ifadesini bulan bir husus, aynı veya benzer şekillerde hukuk kuralı olarak da karşımıza çıkabilir. Toplumsal düzen için bu kurallarının hepsinin birbirini desteklemesi ve tamamlaması gerekir. Aksi halde toplumsal düzenin tek başına hukuk veya örf adet kuralı ile sağlanması mümkün olmayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Toplum, Hukuk, Düzen, Toplumsal Düzen Kuralları

Lagrange Denkleminin Dini Bilimler Işığında İnsan Potansiyelini anlamak için yeniden yorumlanması

Ersin ÇAKIR, Dr. Öğr. Üyesi Harun SELÇUK*

Ticaret Bakanlığı

ÖZET

Yaklaşık 250 yıl önce Lagrange, potansiyel ve kinetik enerji kavramlarını kullanarak “Analitik Mekanik” tanımlamıştır. Daha sonra Hamilton ve Schrödinger bu denklemi kullanarak kuantum mekaniğinin temellerini atmışlardır. Bugün Lagrange denklemi biyomühendislik ve havacılık gibi birçok farklı mühendislik uygulamalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Lagrange denklemi $L=T-V$ olarak tanımlanmaktadır, burada L Lagrangian, T kinetik enerji, V potansiyel enerjidir. Dolayısıyla bu denklem, hareketin kinetik ve potansiyel enerji arasındaki farktan kaynaklandığını açıklamaktadır. Bu çalışmada, Lagrange denkleminin matematiksel bir revizyonu değil, denklemin disiplinler arası bir yorumu yapılmıştır. Lagrange hareket denklemi, dini bilimler ışığında yeniden yorumlanmış, potansiyel ve kinetik enerji sırasıyla istidat (potansiyel) ve hareket (faaliyet) olarak Lagrange kavramı ise inkişaf yani gelişim olarak yorumlanmıştır. İnsan, istidatlarını yani kabiliyetlerini fark edebilmesi ile dünyaya gönderilme gayesini daha iyi anlayabilir ve bu kabiliyetlerini inkişaf ettirmek için harekete geçebilir. Bu noktada hareket ettiği sürece istidatlarında inkişaf başlayacaktır. İnsana diğer varlıklardan farklı olarak verilen akıl nimeti dünyaya gönderilmesindeki asıl vazifesinin öğrenme ve inkişaf olduğunu gösterdiği gibi öncelikle bunu fark etmesi ve doğru kullanımı ile hayal, ruh ve kalp gibi diğer latifelerinin de gelişimi mümkün olabilecektir. Sonuç olarak, insanın istidadı ve inkişafı Lagrange hareket denklemi aracılığıyla yeni bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Böylece insanın kabiliyet ve istidatlarının farkında olması ve doğru kullanması ile dünyaya gelişindeki asıl vazifesi anlaşılabilir ve toplum içinde ilişkilerinin geliştirilebilmesi mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: İstidat, İnkişaf, İnsan Potansiyeli, Disiplinler Arası Çalışma

Dang Hummasının Yönetiminde Yeşil Çözüm: Sürdürülebilir Vektör Kontrolü İçin Yerli *Bacillus thuringiensis* Kullanımıyla Allah'ın Yaratışının Keşfi

Prof. Dr. Shakila Nargis Khan, Aksida Sultana, J.D. Mullubi, Tanjil Arif, Dipta Chandra Pal, Md. Al Muid Khan, Md. Arafat Al Mamun, Md. Azizul Hoque, Muhammad Manjurul Karim*

University of Dhaka

ÖZET

Kur'an, insanlığı Allah'ın yarattıklarını gözlemlemeye ve üzerinde düşünmeye tekrar tekrar davet eder ve en küçük canlıların dahi derin bir anlam taşıdığını hatırlatır: “Şüphesiz Allah, sivrisineği, hatta ondan daha küçüğünü örnek vermekten çekinmez.” (Kur'an, 2:26). Bu bakış açısı, günümüzün önemli halk sağlığı sorunlarından biri olan sivrisineklerle bulaşan hastalıkların ele alınması için anlamlı bir çerçeve sunmaktadır. Dang humması dünya genelinde milyonlarca insanı tehdit etmeye devam ederken, kimyasal insektisitlere yaygın biçimde başvurulması; insektisit direnci, çevresel kirlilik ve hedef dışı organizmalar üzerinde olumsuz etkiler gibi sorunlara yol açmıştır. Kur'an'da yaratılıştaki dengenin korunmasına (Kur'an, 55:7-9) ve yeryüzünde bozgunculuk yapılmasının önlenmesine (Kur'an, 7:56) ilişkin ortaya konulan ilkelerden hareketle araştırmamız, sivrisineklerle mücadelede çevresel açıdan sürdürülebilir biyolojik alternatifleri incelemektedir. Son on yıl içerisinde Bangladeş'in farklı bölgelerinden alınan çeşitli toprak örneklerinden yerli *Bacillus* suşları izole edilmiş ve bunların *Aedes aegypti* larvalarına karşı larvasidal aktiviteleri taranmıştır. Ümit verici izolatlar, sivrisineklere özgü biyolojik etkinlik potansiyellerinin belirlenmesi amacıyla mikrobiyolojik, moleküler ve genomik yöntemler kullanılarak daha ileri düzeyde karakterize edilmiştir. Elde edilen biyolojik larvasidal ürünler, ekolojik dengeyi en aza indirecek şekilde sivrisinek larvalarının seçici olarak kontrol edilmesini amaçlamaktadır. Bu çalışma, doğada bulunan yararlı mikroorganizmaların değerlendirilmesi yoluyla modern mikrobiyolojinin sürdürülebilir halk sağlığına nasıl katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Çalışma, inanç ile bilimi birbirine karşıt olarak görmek yerine, bilimsel araştırmanın yaratılıştaki saklı olan hikmete ilişkin anlayışımızı derinleştirdiğini ve hem insan hayatını hem de çevreyi korumaya yönelik etik sorumluluğu desteklediğini ortaya koymaktadır. Yerli ve çevre açısından güvenli bir biyolarvasitin geliştirilmesi, aynı zamanda Bangladeş ve diğer dang hummasının endemik olduğu bölgeler için bilimsel açıdan kendi kendine yeterlilik ve sürdürülebilir biyoteknoloji inovasyonu yolunda önemli bir adım teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Bacillus thuringiensis*, Dang Humması, *Aedes aegypti*, Biyolojik Mücadele, Kur'an, Sürdürülebilirlik, Çevrenin Korunması, Vektör Yönetimi

Görünmeyen Mikrobiyal Dünya: Yaşam Ağında Ölçü, Denge ve İnsan Sorumluluğu

Prof. Dr. Muhammad Manjurul Karim *

University of Dhaka, Bangladesh

ÖZET

Mikroorganizmalar, Dünya'daki yaşamın görünmeyen ancak vazgeçilmez bir temelini oluşturur. Besin döngülerini düzenler, bitkisel üretkenliği destekler, konakçı sağlığını şekillendirir ve karasal ve sucul ekosistemlerin sürdürülebilirliğine katkıda bulunurlar. Antimikrobiyallerin bilinçsiz kullanımı ve çevre kirliliği, mikrobiyal ilişkileri bozarak hastalıkların ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir. Bu nedenle mikrobiyoloji; ölçü, denge ve insan sorumluluğunu anlamaya yönelik bilimsel bir pencere sunmaktadır. Bu sunum, tarımsal, klinik ve çevresel alanlarda gerçekleştirdiğimiz araştırmalara dayanmaktadır. Bitki gelişimini teşvik eden rizobakteriler, mikrobiyal-bitki etkileşimlerinin tuzluluk ve ağır metal maruziyeti gibi stres koşullarında besin alımını, stres toleransını ve bitki gelişimini nasıl artırabileceğini göstermektedir. Çoklu ilaç dirençli patojenler ve biyofilmler üzerine yapılan çalışmalar etkili tedavinin önündeki güçlükleri ortaya koyarken, mikroplastiklerle ilişkili mikrobiyal topluluklar üzerine yürütülen güncel araştırmalar, patojenleri ve antimikrobiyal direnç belirleyicilerini barındırabilecek çevresel nişleri incelemektedir. Probiyotik araştırmalarımız, bu incelemeyi Bangladesh'teki karides yetiştiriciliğine de genişleterek, mikrobiyal hastalıkları kontrol etme ve sürdürülebilir yetiştiriciliği destekleme potansiyeline sahip yerli bakterileri araştırmaktadır. Bu çalışma, yerel ekosistemlerin patojenlere karşı koyabilecek yararlı mikroorganizmalar barındırabileceği ihtimaline duyulan ilgiyi yansıtmaktadır. Allah'ın her hastalık için bir tedavi yarattığına ilişkin nebevî öğretisi, bu araştırmaya ilham verirken, titiz deneysel çalışmalar aday probiyotiklerin güvenliğini ve etkinliğini ortaya koymaktadır. Bu araştırmalar, bilimsel araştırmayı inançla bir diyalog içerisinde ele almaktadır: Bilim gözlemlenebilir mekanizmaları incelerken, inanç anlam ve etik sorumluluk üzerine düşünmeyi teşvik eder. Ölçü, denge ve yaratılış üzerinde düşünmeye ilişkin Kur'anî öğretiler, mikrobiyal organizasyon ve karşılıklı bağımlılığa manevi bir perspektif sunmaktadır: "Şüphesiz Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık." (Kur'an, 54:49). Bu araştırma temaları bir bütün olarak ele alındığında; insanlığın antibiyotikleri bilinçli ve ölçülü kullanma, çevresel bütünlüğü koruma ve yararlı mikrobiyal teknolojiler geliştirme sorumluluğunu vurgulamaktadır. Mikroskobik organizmaların ekosistemleri sürdürebilme veya istikrarsızlaştırabilme kapasitesi, bilimsel keşfi insan, hayvan ve gezegen sağlığı için sorumlu bir çevre koruma anlayışıyla buluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mikrobiyal Ekoloji, Denge, Antimikrobiyal Direnç, Bitki Gelişimini Teşvik Eden Rizobakteriler, Mikroplastikler, Çevre Koruma Sorumluluğu, Yaratılış

Dünya ile Ahiret Arasındaki Denge İlkesinin Beşerî Medeniyetin İnşasındaki Etkisi: Risale-i Nur'dan Makâsıdî Bir Bakış

*Prof. Dr. Abdusselam Hammud Galib el-Ensi**

Etiyopya Raso Üniversitesi

ÖZET

Bu araştırma, “denge” kavramını kapsamlı bir kozmik ve şer‘î ilke olarak ele almakta ve bunu, Bediüzzaman Said Nursî'nin Risale-i Nur külliyatında yer alan “dünya ile ahireti birleştirme” ilkesinin analizi üzerinden incelemektedir. Çalışma, çağdaş medeniyetin temel meselelerinden hareket etmektedir. Bu mesele, madde ile ruh, bireysel haklar ile toplumsal yükümlülükler arasındaki denge terazisinin bozulması şeklinde ortaya çıkmakta; bunun sonucunda modern insanda varoluşsal bir yabancılaşma ve anlam kaybı meydana gelmektedir. Araştırma, Nursî'nin bu ilkeyi hayattan kopmayı veya zühdü teşvik eden bir anlayış olarak değil, aksine sömürü ve imar/üretim faaliyetlerini birlikte gerçekleştirmeye yönelik bütüncül bir yaklaşım olarak nasıl ortaya koyduğunu açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmada makâsıdî yaklaşım esas alınmakta; şeriatın temel maksatları (dinin, nefsin/canın, aklın, neslin ve malın korunması) ile bunların dengeli birey ve adil toplumun inşasındaki uygulamaları arasında bağlantı kurulmaktadır. Araştırma, dünya ile ahiret arasındaki denge ilkesinin Nursî düşüncesinde temel bir eksen olduğu ve bunun doğru biçimde uygulanmasının dünyayı insan için yaşanabilir ve anlamlı bir yer hâline getireceği, aynı zamanda insanın dünyevî ve uhrevî saadetini güvence altına alacağı sonucuna ulaşmaktadır. Bu yaklaşımın, denge ve adalet esasına dayanan bir yaratılış düzeniyle tam bir uyum içinde olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Denge, Dünya ve Ahiret, Risale-i Nur, Şer‘î Maksatlar (Makâsıdü’ş-Şerîa), İnsan Medeniyeti, Said Nursî

Yapay Zekâ Çağında Anlam Mühendisliği ve Bilginin Kolaylaştırılması: Nursî'nin Mizanı ile Çağdaş Teknoloji Arasında Bütüncül Bir Yaklaşım

*Dr. Abdullatif Yasin Ali**

RAD Center for Intellectual and Strategic Studies

ÖZET

Bu araştırma, çağdaş dijital başarının zirvesi olarak “Yapay Zekâ” ile büyük bir varoluşsal gerçeklik olarak “Kâinattaki Mizan” arasındaki diyalektik ilişkiyi, bilim ile imanı birbirine bağlayan Nursî yaklaşımı çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma şu temel problemten hareket etmektedir: Yapay zekâ, “maddenin anlamsızlığını” ve onun sağır işleyiş mantığını mı pekiştirmektedir; yoksa “ölçü, denge ve anlam”ı daha derin biçimde kavramamızı sağlayan bir araç mı teşkil etmektedir? Araştırmacı, yapay zekânın salt bir hesaplama teknolojisi olmaktan çıkarak “bilgi desteği” ve insan beynine yönelik teknik bir yardımcı hâline dönüşümünü ele almaktadır. Akademik tecrübeye dayanarak çalışma, geleneksel araştırmanın ciltler arasında araştırma yapma ve dili manuel olarak düzenleme gibi zorluklarından, teknolojinin kolaylaştırdığı “Sanal Bilim Meclisi” çağına geçişi ortaya koymaktadır. Araştırma, bu kolaylaştırmanın yalnızca işlemsel bir hızlanmadan ibaret olmadığını; aksine dijital “ölçünün” insanî “anlamın” hizmetine sunulması anlamına geldiğini savunmaktadır. Bunun da yaratıcılık yeteneğini geliştirdiği ve bilginin sadeleştirilip yaygınlaştırılması yoluyla dijital çağda “ilmin zekâtı” anlayışını gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Eleştirel açıdan araştırma, insanın “şeyleştirilmesi” (nesneleştirilmesi) risklerini ele almaktadır. Risale-i Nur üzerinden, ilahî nefha ile bağlantılı bulunan insan şuurunun özgünlüğü vurgulanmakta ve algoritmaların ne kadar hassas olursa olsun bu özelliği taklit edemeyeceği ifade edilmektedir. Araştırma, yapay zekâyı beynin “teşvik edici bir arka planı” olarak gören “Bütünleşik Bir Model” önermektedir. Ancak bunun için insan aklının, teknolojiyi yaratılıştaki mucizeleri tefekkür etmeye ve insan medeniyetini yeniden ihya etmeye yönlendiren kaptan olmaya devam etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Kâinattaki Mizan, Nursî Yaklaşımı, Anlam Mühendisliği, Dijital Yaratıcılık, İlmin Zekâtı

İçkinlikteki Aşkınlık: Modern Müslüman Entelektüel Düşünce de Kur'ânî Doğal Teolojinin Yeniden İhyası

*Ayesha Qurrat ul Ain **

International Islamic University Islamabad

ÖZET

Bu makale, yirminci yüzyılda ateist bir filozoftan Müslüman bir müfessire dönüşen Abdul Mecid Deryâbâdî'nin ortaya koyduğu şekliyle aşkın Tanrı ile içkin dünya arasındaki ilişkiye odaklanmakta; bu ilişkiyi Berkeleyci idealizm ve çağdaş meta-etik değer realizmi ile diyalog içinde okumaktadır. Deryâbâdî, "el-Hakk" (Mutlak Hakikat) ve "âyet" kategorileri aracılığıyla doğal dünyayı, içkinlik içinde aşkınlığı açığa vuran vahyedici bir düzen olarak tasvir eder. Onun "tefekür" epistemolojisi, ampirik gözlemi manevi tecrübeyle bütünleştirerek modern bilimsel bilgiyi reddetmek yerine onu bir anlam hiyerarşisi içerisinde konumlandırır. Deryâbâdî'ye göre gerçekliğin ilahî işaretler yapısının fark edilmesi etik sorumluluk doğurur; böylece bilgi, ahlaki yönelişe dönüşür. Makale, Deryâbâdî'yi modern doğal teoloji, çevre etiği ve Seyyid Hüseyin Nasr'ın kutsallıktan arındırma (desakralizasyon) eleştirisiyle diyalog içinde ele alarak, modern Müslüman rasyonalitesinin ontoloji, epistemoloji ve etik arasındaki ilişkiyi nasıl yeniden yapılandırıldığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ânî Doğal Teoloji, Mutlak Hakikat, Bir İşaret Olarak Kâinat, Aşkınlık

Tapetum Lucidum: Gözün İçinde Karanlıkta Görmenin Optik Mekanizması

*Prof. Dr. Şükrü Hakan ATALGIN**

Balıkesir Üniversitesi

ÖZET

Tapetum lucidum, gözde renkli halı olarak da bilinen birçok omurgalı hayvanın gözünde bulunan doğal bir yansıtıcı sistemdir. Temel işlevi, retinaya ulaşan ışığın bir kısmını yeniden fotoreseptörlerin üzerine göndermektir. Böylece özellikle düşük ışık koşullarında, bir fotonun fotoreseptör tarafından yakalanması için adeta ikinci bir fırsat oluşturulur. Bu nedenle tapetum lucidum, düşük ışık koşullarında görsel duyarlılığı artıran biyolojik bir reflektör sistemi olarak görev yapar. Bu çalışmada, tapetum lucidumun yapısal özelliklerini ve türler arasındaki renk farklılıklarını ortaya çıkarılmış, omurgalı hayvanların ihtiyaçlarına göre özel olarak tasarlanması ve fonksiyonu literatür verileri ışığında değerlendirilmiş elde edilen bulgular bilimler ışığında yaratılış perspektifiyle yorumlanmıştır. Bu yapı gözün yalnızca ışığı algılayan pasif bir organ olmadığı; son derece hassas bir optik düzenek olarak çalıştığı görülür. Karanlıkta bir omurgalının gözlerinin parlaması çoğumuzun gördüğü sıradan bir görüntüdür. Fakat asıl hayranlık verici nokta, bunun yalnızca genel bir “ayna” olmamasıdır. Bu sistem, hücrelerin içinde mikrometre ve hatta mikrometrenin altındaki ölçekte düzenlenmiş yapılardan meydana gelir. Bazı omurgalıların gözündeki tapetum lucidum üzerinde yapılan çalışmalar, bu yapıların adeta bir kristal örgüyü andıracak kadar düzenli biçimde organize edildiğini göstermiştir. Çalışmada bazı omurgalı hayvanlara ait göz küreleri (bulbus oculi) kullanılmıştır. Usulüne uygun olarak temin edilen ve formaldehit solusyonunda tespit edilip saklanan göz küreleri bistüri ve pens kullanılarak açıldı. Lens ve humor aquosus uzaklaştırıldıktan sonra retina tabakası dikkatli bir şekilde dışarıya çıkartıldı. Retina’nın altındaki tapetum lucidum’lar gözlemlendi. Farklı hayvanlarda farklı renklerde gözlenen tapetum lucidum’lar stereomikroskop ile makroskopik olarak görüntülendi. Omurgalılarıdaki farklı yapılar saptandı ve resimlendi. Sonuç olarak, tapetum lucidumun mikroskopik düzeydeki hassas organizasyonu ve ışığı etkin biçimde yönlendiren yapısı, canlıların yaratılışındaki incelik, düzen ve hayranlık uyandıran uyumun çarpıcı örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anatomi, Gece Görüşü, Göz Küresi, Omurgalı Hayvanlar, Tapetum Lucidum

İnsan Genomunda Ortoloğu Olmayan Şempanze Genlerinin İnsan Genomunda Psödogen Karşılıklarının da Bulunmaması, Ortak Ata Teorisini Çürütüyor

*Abdullah KESER**, *Prof. Dr. Orhan ERDOĞAN*

Parem Psikoloji

ÖZET

9. yaratılış kongresinde sunduğumuz çalışmada, şempanze genomunda bulunan 3642 genin, insan genomunda ortoloğu bulunmadığı halde başka türlerin genomlarında ortoloğunun bulunmasının, evrimsel biyolojiye göre insan genomu için kayıp anlamına geldiği ve yüksek orandaki bu gen kaybının da ortak ata teorisi ile çeliştiği konusu ele alınmıştı. Bu yılki çalışmamızda önceki çalışmada ele alınan bu konu daha da derinleştirilmiş ve insan genomunda ortoloğu olmayan genlerin, psödogenleşmiş kalıntıların olup olmadığı araştırılmıştır. Şempanze ve insan genomlarının hizalanması ve şempanze genomundaki bu genlere karşılık gelen insan genomu lokuslarının incelenmesi ile elde edilen veriler; bir önceki çalışmada olduğu gibi genomik araştırmalarda en çok tercih edilen platformlardan biri olan Ensembl'dan alınmıştır. Sonuç olarak; şempanze genomunda bulunup insan genomunda ortoloğu bulunmayan genlerin birçoğunun (yaklaşık 3395 gen), insan genomuna karşılık gelen lokuslarda, psödogenleşmiş karşılığı olabilecek genlerin bulunmadığı tespit edilmiştir. Ortak ata teorisine göre insan ve şempanze türleri 6 milyon yıl önce ayrılmıştır. Fakat bu sayıda genin 6 milyon yılda psödogen kalıntısı dahi olmadan insan genomundan silinmesi, pratik ve teorik olarak mümkün değildir. Psödogenler evrimsel biyolojiye göre seçim baskısından kurtuldukları ve nötr evrime tabi oldukları için hemen elenmezler ve mutasyonlardan dolayı günümüz biyoinformatik araçları ile tespit edilemeyecek düzeye gelmeleri, 100 milyon yılı aşabilen bir süreç gerektirmektedir. Dolayısıyla bu çalışmadaki tespit; insan ve şempanze türlerinin akraba olamayacaklarını insan genomunda bulunmayan psödogenler üzerinden göstererek ortak ata teorisini çürütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ensembl, BioMart, Ortolog Genler, Psödogen

Fıtrat, Dürtü, Bağımlılık ve Sabır

*Prof. Dr. İbrahim BALCIOĞLU**

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi

ÖZET

Fıtrat kelime anlamı yaratılış, öz ve doğuştan gelen yetenek demektir. Sözlükte “yarmak, yoktan var etmek” kökünden gelir. Dini ve felsefi olarak ise bir varlığın, özellikle insanın ilk yaratıldığı andaki saf ve temel karakter yapısını ifade eder. Yaratılış, insanın psikofizyolojik yönden fıtratın sahip bulunduğu temel özellikleri ifade ettiği için, estetik amaçlarla bedenini kimi organları üzerinde yapılan, esas yapıyı değiştirecek girişimleri fıtratı bozmaya yönelik davranışlar olarak kabul edilmiştir. Özellikle kutsal kitabımızda (Kur'an-ı Kerim'de) ve İslam düşüncesinde insanın doğuştan sahip olduğu temel yapıyı eğilimi ve potansiyeli ifade eder. Fıtrat insanın sadece biyolojik yönünü değil; ahlaki, zihinsel ve manevi yönlerini de kapsar.

Anahtar Kelimeler: Fıtrat, Sabır, Dürtü, Bağımlılık

İslami Açıdan Kendini Tanıma ve Duygusal Zekâ (Akıl)

*Prof. Dr. Saim ŞAHİNÖZ, Doç. Dr. Turgut ŞAHİNÖZ**

Ordu Üniversitesi

ÖZET

Bu makale, İslam düşünce geleneğinde kendini tanıma (ma'rifetü'n-nefs) ile duygusal zeka arasındaki derin ilişkiyi Kur'an, hadis ve İslam filozoflarının görüşleri ışığında incelemektedir. İslami perspektif, duygusal zekayı nefis, kalp, akıl ('aql) ve ruhun bütüncül etkileşimi olarak ele alır. Nefsin üç mertebesi (emmâre, levvâme, mutmainne), bireyin duygusal farkındalık ve öz-düzenleme gelişiminin aşamalarını temsil eder. Makale, Molla Sadra ve İbn Arabî gibi filozofların nefis bilgisine dair görüşlerini tartışarak, kendini tanımanın sadece psikolojik değil, aynı zamanda ontolojik ve epistemolojik bir süreç olduğunu ortaya koyar. Kur'an'da aklın bütüncül doğası vurgulanır; tefekkür, taakkul, zikir, şükür ve hidayet aşamaları duygusal olgunluğa giden yolu oluşturur. Araştırmalar, takva ve şükrün duygusal zekayı olumlu etkilediğini, kişinin duygularını değerlendirme ve kontrol etme yeteneğini geliştirdiğini göstermektedir. İslami duygusal zeka modeli, Batı modellerinden farklı olarak "Yaratıcıya, nefse, diğer insanlara, yeryüzüne ve evrene karşı pozitif ve etkili hissetme" şeklinde tanımlanır ve iki yeni boyut ekler: Yaratıcı ile pozitif ilişki yönetimi ve ilahi yasalarla uyumlu yaşam. Sonuç olarak, İslami perspektifte duygusal zekanın nihai hedefi nefsi mutmainne mertebesine yükselterek dünya ve ahiret saadetine ermektir. Bu bütüncül yaklaşım, İslam eğitiminde IQ-EQ-SQ üçlü çerçevesiyle duygusal zekanın müfredatın merkezine alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Nefs, Kendini Tanıma, Duygusal Zekâ, Akıl, Kalp, Takva, İslam

Genetiğin Yazılımı: Epigenetik

Prof. Dr. Selcen ÇELİK UZUNER*

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Günümüz yapay zekâ ve yazılım teknolojisinde birçok iş daha dijital ve otomatik hâle geldi. Yazılımlar en temel boyutuyla komut (gereksinim) –kod (geliştirme) –program (kullanılan ürün) üçlüsünün döngüsel kullanımını içermektedir. Farklı dijital kodlar kullanarak yeni programlar oluşturulabilmektedir. Ancak kodlar üzerindeki en ufak değişiklikler, farklı programlar oluşturmak yerine iyileştirmeler ve düzeltmeler ile programın kimliğini değiştirmeden onu sadece aynı programın daha olgun veya yeni bir sürümü yapar. İşte yazılımlarda kullanılan kodlar aynı insan genomunun kodlarına benzer. Genlerin yerleşimi, dizilimi hemen hemen bütün insanlarda %99 oranında aynıdır. Hatta bir insanın kendi hayatı boyunca da genomun kodu hemen hemen aynı kalır. O halde bunca aynılığın içinde neden hiç kimse aynı değildir? Elbette %1’lik genetik kod farkı çok yüksek oranda fenotipik fark yaratır. Ancak bu var olan ve gözümüzle görebildiğimiz birçok farkı da açıklamakta yetersizdir. İşte epigenetik, gen donanımının (genetiğin) yazılımıdır. Yani epigenetik, genetik kodun “Nasıl, Ne zaman ve Nerede (3N)” kullanılacağını, değiştirilebilir (eklenip çıkarılabilen) kimyasal işaretler yoluyla belirleyen genetik üstü bir sistemdir. Sistem içindeki bu sistem, genlerin çalışmasına hassas ayarlar veren bir sistemdir. Üstelik değiştirilebilir olması 3N’nin dinamik olarak düzenlenebilmesini sağlar. Böylece insanın gerek bilinçli gerekse farkında olmadan tecrübe ettiği yaşam şartları vasıtasıyla genetik kodunda ufak ancak önemli yazılımsal değişiklikler yapabilmesine olanak tanır. Canlılık var olduğundan beri sistem içindeki sistemin korunuyor olması ve genetik kodun epigenetik yazılımıyla çalıştırılması rastgelelik bağlamında karşılık bulmamakta ve kusursuz bir yaratılışın emaresi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yazılım, Epigenetik, Genetik, Yaratılış, Biyoloji

Diatomların Ekosistem Hizmetleri Bakımından Yaratılış Hikmetleri

Prof. Dr. Ali ALAŞ*

Necmettin Erbakan Üniversitesi

ÖZET

Diatomlar, Dünya’daki sanat harikası varlıklardan birisidir. Çıplak gözle görülemeyecek kadar küçük boyutlu canlılar olan diatomlar, ekosistemlerin işlevselliğine önemli katkılar yapmakla görevlidir. Bunlar tatlısu algleri içerisinde, çeşitlilik bakımından en zengin canlı gruplarından birisidir. Besin ağı ve enerji taşınım süreçlerinde hayati rolleri vardır. Mesela, birincil üretim vasıtasıyla yüksek miktarda biyokütle üretme görevleri vardır. Söz konusu bu biyokütle, birçok otçul balık türü için besin kaynağıdır. Diğer taraftan, mayısböceği larvaları ve su güvelerinin beslenmesinde de önemlidirler. Diatomlar, çevresel değişikliklere verdikleri tepkiler sebebiyle sucül ekosistemlerde biyoindikatör olarak da kullanılmaktadırlar. Günümüzde, biyolojik kontrol ve atıksu arıtımı gibi su yönetimi süreçlerinde diatomlardan faydalanılmaktadır. Milenyum Değerlendirme Raporuna göre, diatomların ekosistem hizmetleri; Destekleyici, düzenleyici, tedarik edici ve kültürel hizmetler olarak dört ana grupta incelenmektedir. Literatür taramasına göre hazırlanan bu çalışmada, diatomların söz konusu ekosistem hizmetleri bakımından yaratılış gayeleri örnekler ile anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Diatom, Ekosistem Hizmetleri, Biyoindikatör, Yaratılış

Kâinattaki Makro Mizanın Hücresel Yansıması: Parkinson Hastalığında Moleküler Dengenin Yeni Bir Düzenleyicisi Olarak GREM1

Öğr. Gör. Dr. Öznur ALTUNLU*

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Kâinatın her zerresinde müşahade edilen kusursuz ölçü, mizan ve denge kavramları, makro-kozmostan mikro-kozmosa doğru inildikçe hücresel sinyal yollarının ince ayar (fine-tuning) dediğimiz mekanizmalarında da kendini açıkça göstermektedir. Canlılığın sürdürülebilmesi ve dinamik homeostazisin korunması, protein ağlarının tesadüfi bir yığın olmasından ziyade, homeostazis sinyallerin hassas bir terazi çerçevesinde yönetilmesiyle mümkündür. Nörodejeneratif bir süreç olan Parkinson hastalığı (PH), substantia nigra dopaminerjik nöronlarındaki ilerleyici kaybıyla karakterize olup, bu hassas hücresel dengenin kırılmasının bir tezahürüdür. Bu çalışmada, PH hasarlı moleküler düzenekleri ve bu düzenin korunmasında rol alabilecek henüz keşfedilmemiş yeni aday düzenleyici genleri ortaya koymak amacıyla bütünleşik sistem biyolojisi ve biyoenformatik yaklaşımlar kullanılmıştır. Analizin güvenilirliğini artırmak adına, deneysel Parkinson sıçan (rat) modelleri ile NCBI GEO (GSE8397) veri tabanından elde edilen insan post-mortem substantia nigra transkriptom verileri çapraz karşılaştırmalı (cross-species) olarak analiz edilmiştir. İki farklı türde ortak olarak anlamlı diferansiyel ekspresyon gösteren genler belirlenmiş; elde edilen bulgular Open Targets, STRING ve Enrichr platformları aracılığıyla çok katmanlı olarak değerlendirilmiştir. Ağ analizleri sonucunda, klasik Parkinson eksenine ve dopaminerjik sinaps yollarına doğrudan fonksiyonel dallanma veren GREM1 (Gremlin 1) geni, türler arası korunan önemli ortak hedef olarak saptanmıştır. Literatürde dopaminerjik nöronların hayatta kalması, aksonal büyümesi ve sinaptik plastisitesi için hayati bir "yaşam sinyali" olan BMP (Kemik Morfogenetik Protein) yolağının ana antagonisti/inhibitörü olarak bilinen GREM1'in, PH patolojisinde doğrudan odak noktası olduğu ilk kez bu çalışmada in silico olarak gösterilmiştir. Türler arası bu güçlü korelasyon, GREM1 merkezli sinyal sapmasının, nöronal sağ kalımı bozarak nörodejenerasyonu doğrudan tetikleyen köprü bir mekanizma olduğunu öngörmektedir. Sonuç olarak bu çalışma; en küçük bir nöronun içindeki protein mimarisinin, kâinata entegre uyumunu bilimsel veriler ışığında gözler önüne sermektedir. Literatürde Parkinson bağlamında çalışılmamış bir alan olan GREM1 merkezli bu regülasyon ağı, nörodejeneratif süreçlerde hücresel mizanı yeniden kurmak adına özgün bir biyobelirteç ve yüksek potansiyelli bir terapötik hedef adayı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Biyoinformatik, GREM1, Moleküler Denge, Parkinson Hastalığı, Sistem Biyolojisi

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Dünya Düzeni Algısı: Acâibden İbrete

*Prof. Dr. Temel ÖZTÜRK**

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Evliya Çelebi'nin yaklaşık kırk yıllık seyahat deneyimini on kitapta bir araya getiren Seyahatname, Osmanlı ülkesini ve çevresindeki coğrafyaları şehirler, yollar, insanlar, diller, inançlar, hayvanlar, bitkiler, sular, iklimler, yapılar ve anlatılar üzerinden kaydeden benzersiz bir eserdir. Eserin hacmi ve konu çeşitliliği, onu yalnızca bir gezi anlatısı olmaktan çıkararak XVII. yüzyıl Osmanlı dünyasını algılama, sınıflandırma ve anlatma biçimlerini gösteren bir zihniyet kaynağına dönüştürür. Bu yönde Evliya Çelebi Seyahatname'sinde tabiat ve kâinatın nasıl gözlemlendiğini, ölçüldüğünü ve anlamlandırıldığını “acâib”, “garâib”, “ibret”, “hayret” ve “nizam” kavramları ile ele alır. Bu kavramların doğa unsurları, hayvanlar, sular, yollar, mesafeler, yapılar ve teknik becerilerle ilgili seçilmiş anlatılarda tematik olarak analiz edilmesi, Evliya'nın çevreyi algılaması ve yorumlamasında dikkat çekici ipuçlarını ileri sürer. Zira Seyahatname'de şaşırtıcı olanın yalnızca olağanüstü ve kurmaca bir unsur mu, yoksa varlığın düzenini görünür kılan marifet ve belagata bağlı bir eşik mi olduğunun anlaşılması önemlidir. Binaen aleyh bulgular, Evliya Çelebi'nin dünyayı durağan bir nesneler toplamı olarak değil, ölçülebilen fakat her zaman sayıya indirgenemeyen ilişkisel bir düzen olarak sunduğunu göstermektedir. Seyyahın saat, menzil, adım, yapı sayısı ve boyut gibi niceliklere yönelmesi, mekânı karşılaştırılabilir ve aktarılabilir hale getirirken; acâib ve garâib başlıkları okurun dikkatini alışılmışın dışındaki düzenliliklere yöneltmektedir. Aslında burada metnin güvenilirliği, modern doğruluk ölçütlerinin geriye doğru uygulanmasıyla değil, anlatıcının bilgi kaynakları ve belagat tercihlerinin ayrıştırılmasıyla değerlendirilmelidir. Tarihsel bağlamda Seyahatname üzerindeki okumalar sonucu seçilmiş anlatımların analizine dayanan bu çalışma, Evliya Çelebi'nin algısından özgün bir kâinat okuması sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Evliya Çelebi, Seyahatname, Acâib, İbret, Hayret, Nizam

Yaratılışın Sırlarını Anlamada Bilim - Felsefe ve Din

Prof. Dr. Şadi EREN*

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

ÖZET

İçinde yaşadığımız âlem, içinde nice âlemleri barındıran muhteşem bir san'at harikasıdır. İnsan ise bu âlem içinde en kapasiteli anlama melekesine sahiptir. Duyu organlarıyla âleme açılır, deney ve tecrübelerle hayli kazanımlar elde eder. Akıyla da bunları yorumlayarak âlemi ve onda meydana gelen şeyleri anlamaya çalışır. Böylece kesin bilgi derecesinde olanları bilimle ifade eder, henüz yorum safhasında olan bilgileriyle ise felsefe yapar. Bilim tarihi, bir yönüyle insanoğlunun âlemi anlama ve yorumlama tarihidir. Ancak insanın bilimle ve felsefeyle ulaşamadığı ve ilerde de ulaşamayacağı hayli meseleler vardır. “Ben kimim? Bu âlem ne? Nereden geldim, nereye gidiyorum? Varlıklar bir vazife görüyorlar mı? Benim de bir vazifem var mı? Şu âlemde kısa bir hayat yaşayacak, sonra da toprak olup gideceğim. Acaba bu hayattan sonra başka bir hayat var mı? Varsa nasıl?” gibi sorular bunlardan sadece bazılarıdır. Bu durumda insanın “bilim, felsefe, din” üçlüsünün tamamına ihtiyacı olduğu görülür. Bilimle âlemi tanır, felsefeyle yorumlar yapar, dinle de yaratılışın gizemini çözer. Âlem bilimle bilinir, felsefeyle yorumlanır. Ancak bilimin verilerini değerlendirmede ve felsefi yorumlarda hayli eksiklikler ve yer yer problemler görülür. Burada semâvi bir unsur olarak din devreye girer. Dinin sahibi ise Allah’tır. Allah, gönderdiği peygamberler ve indirdiği kitaplarla insanlara yol gösterir. Onları dünya ve ahirette mutlu edecek esasları bildirir. Felsefenin ilk meselesi varlık (ontoloji) konusudur. Felsefenin bu alanında “Varlık / eşya var mıdır yoksa bir hayal midir? Şayet var ise onları var eden var mıdır? Şayet bir yaratan var ise mahiyeti nasıldır?” gibi sorulara cevap bulunmaya çalışılır. Bu sorulara verilen cevaplardan “Ateizm Deizm, Agnostisizm, Septisizm, Pozitivizm, Materyalizm...” gibi felsefi akımlar meydana gelmiştir. Beşer aklının araştırdığı ve genelde tam da içinden çıkamadığı bu konularda Kur’ânda da nice âyetler ve yönlendirmeler görürüz. Bunlar bize -sözgelimi- “Su yüz derecede kaynar” gibi bilimsel veriler sunmaz, ama hayata ve âleme nasıl bakmamız gerektiğini bize anlatır. Bazıları “Nass’larla bir yere varamayız, akıl ve bilim bize yeter” diyebilirler. Ama gözün görme alanlarının ve kapasitesinin sınırlı olması gibi, insan aklının ve bundan meydana bilim ve felsefenin de sınırlı oldukları gözler önündedir. Bu cihetten nasıl ki görme olayında gözden bağımsız olarak ışığa ihtiyaç varsa, âlemin ve yaratılışın esrarını kavrama olayında da vahiy güneşine ihtiyaç vardır. Binlerce, belki on binlerce yıllık beşerî bilgi birikimi sonucu robotlar yapabilen ve bunlara yapay zekâ yükleyebilen insan “Gün gelir varoluşun bütün sırlarını çözerim” diyebilir. Ama görülen o ki akıl ve bilimle katettiğimiz mesafe “bir arpa boyu yol almaktan ibarettir.” Bu tebliğde bilim-felsefe-din üçgeni çerçevesinde yaratılışın sırlarına erilmeye çalışılacak, bunların her birinin yerinin ne olduğu netleştirilecek, her birinden nerde ve nasıl istifade edeceğimiz misallerle gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Felsefe, Yaratılış

Madenlerin Jeolojik İstifi ile İnsanlığın İktisadi Gelişimi Arasındaki İlişki: Teknolojiye Bağlı Lojistik Kaynak Arzı (TLKA) Modeli Çerçevesinde Kavramsal Bir Analiz (Nimet, Mizan, Hikmet ve Beşerî Refah)

*Prof. Dr. Said CEYHAN, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif PEÇE**

Bartın Üniversitesi

ÖZET

İnsanlığın iktisadi gelişimi ve medeniyet inşası, yeraltı madenlerinin kullanımı ve dönüştürülmesi süreçleriyle doğrudan ilintilidir. Seküler iktisadi yaklaşımlar madenleri yalnızca kıtlık ve üretim faktörleri çerçevesinde ele alırken, tevhidî perspektif bu kaynakları ilahi bir mizan, nizam ve hikmetin tezahürü olarak okur. Bu çalışmanın amacı, yer kabuğundaki maden yataklarının dikey ve yatay dağılımı ile insanlığın teknolojik, kurumsal ve iktisadi gelişim basamakları arasındaki eşzamanlılığı kavramsal bir model aracılığıyla incelemektir. Çalışmada, kaynak arzını teknolojik kapasite, kurumsal kapasite, çıkarma enerjisi ve jeolojik derinliğin bir fonksiyonu olarak modelleyen Teknolojiye Bağlı Lojistik Kaynak Arzı (TLKA) modeli önerilmekte; model, karşıt-olgusal senaryo analizi ve basitleştirilmiş bir olasılık kurgusuyla sınanmaktadır. Bulgular, yüksek enerji yoğunluklu ve yüksek riskli madenlerin (uranyum, toryum, lityum) ağırlıklı olarak derin katmanlarda; medeniyetin kurucu unsurları olan madenlerin (demir, bakır, altın, kömür) ise insanlığın ilk evrelerinden itibaren erişilebilir sığ zonlarda bulunduğunu göstermektedir. Bu dağılım, kaynak arzının teknolojik eşiklere koşullu biçimde açıldığı lojistik (S-eğrisi) bir örüntüsü ile uyumludur. Çalışma, söz konusu örüntünün rastlantısallıkla açıklanmasının güçlüğüne dikkat çekmekte ve bulguları Kur'an-ı Kerim ile Risale-i Nur külliyatındaki "ilâhî istif", "mizan", "hikmet" ve "emanet" kavramları ekseninde yorumlamaktadır. Çalışmanın kavramsal ve yorumsayıcı niteliği gereği, ulaşılan sonuçlar ampirik bir sınamanın değil, disiplinlerarası bir okumanın çıktısıdır. Bildiride, madenlerin hikmetli istifinin, insanlığın tarihsel, teknolojik ve iktisadi gelişimi ve refah üretimi üzerindeki etkisi tevhidî bir epistemoloji ve arasındaki ilişkiyi disiplinlerarası bir metotla, olasılık modeli ve rastgelelik hipotezi ile incelenmektedir. Sonuç olarak ekonomiyi, yalnızca kıt kaynakların tahsisine değil; bu düzendeki mizanı anlama ve emaneti adaletle yönetme sanatı olarak tanımlanmaktadır. Anahtar Kelimeler: Jeolojik istif, tekno-iktisadi tekâmül, akıllı tasarım, lojistik optimizasyon, mana-yı harfî, kaynak iktisadı.

Anahtar Kelimeler: Jeolojik İstif, Tekno-İktisadi Tekâmül, Akıllı Tasarım, Lojistik Optimizasyon, Mânâ-yı Harfî, Kaynak İktisadı

Bitkilerde Gaz Değişiminde Görevli Hücrelerin Yapı ve İşlevi

*Prof. Dr. Fatih SATIL**

Balıkesir Üniversitesi

ÖZET

Stomalar; bitkilerin toprak üstü organlarında, özellikle yaprak epidermisinde bulunan ve gaz alışverişi ile su dengesinin düzenlenmesinde görev alan özelleşmiş yapılardır. İki bekçi hücresi ve aralarındaki stomatal açıklıktan oluşan bu sistem, fotosentez için gerekli CO₂ alımını sağlarken aynı zamanda transpirasyon yoluyla su kaybını kontrol edilmesinde vazifelidir. Bu çalışmada stomaların gelişimi, hangi hücrelerin farklılaşmasıyla meydana geldiği, yapısal özellikleri, açılma-kapanma mekanizmasının fizyolojik ve moleküler temelleri ile ekolojik fonksiyonları literatür verileri ışığında değerlendirilmiş elde edilen bulgular evrim ve bilimler ışığında yaratılış perspektifiyle yorumlanmıştır. Yaprak yüzeyindeki meristematik protodermal hücreleri, SPCH, MUTE, FAMA transkripsiyon faktörleri gibi belirli gen düzenleyici ağlarla yönlendirilerek kontrollü bir farklılaşma programı çerçevesinde stoma bekçi hücrelerine dönüştürülür. Bu süreçte; hücre bölünmesi, farklılaşma ve konumlanma olaylarında absisik asit, oksin ve sitokinin gibi çok sayıda bileşenin etkileşimiyle ölçülü ve uyumlu bir düzen içinde kontrol edilmektedir. Böylece bu hücreler, üstleneceği fizyolojik göreve uygun yapısal ve fonksiyonel özelliklerle donatılarak stomatal kompleksin bir parçası hâline getirilir. Oluşan stoma hücrelerinin açılıp kapanma hareketleri ise iyon taşınımı sonucu ozmotik basınç değişimlerinin ve turgor basıncının dengeli ve hassas şekilde yönetilmesi ile gerçekleşir. Tüm bu mekanizmalar; bitkilerin su dengesini koruması, gaz alışverişini ayarlaması ve çevresel değişimlere zamanında tepki vermesi için hücresel ve moleküler düzeyde kurulan planlı ve hikmetli bir organizasyonu yansıtmaktadır. Sonuç olarak stomalar; genetik düzenleme, hücresel farklılaşma, hormonal sinyalleşme, biyomekanik yapı ve çevresel algılama süreçlerinin birlikte çalıştırıldığı son derece karmaşık olduğu kadar düzenli biyolojik yapılardır. Evrimsel biyoloji, bu sistemi uzun jeolojik dönemler boyunca herhangi bir bilinçli yönlendirme olmaksızın işleyen doğal seçim süreçlerinin bir ürünü olarak açıklamaya çalışır. Bilimler ışığında yaratılış görüşü ise stomaların sahip olduğu bu bütüncül organizasyonu, başlangıçtan itibaren ölçü ve birçok faydalı maksatlar doğrultusunda tesis edilmiş bir sistem olarak değerlendirir. Bilimler ışığında yaratılış görüşü ise stomaların sahip olduğu bu bütüncül organizasyonu, başlangıçtan itibaren yaratıcı bir irade tarafından ölçü, düzen ve birçok faydalı maksat doğrultusunda tesis edilmiş bir sistem olduğunu savunur.

Anahtar Kelimeler: Stoma, Evrim, Transpirasyon, Fotosentez, Yaratılış

Topraktan Mânâya: Kur'an Işığında İnsanın Yaratılış Serüveni

*Doç. Dr. Abdulkadir KARAKUŞ**

Siirt Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışma, Kur'an'da insanın yaratılışına dair anlatıları “topraktan mana'ya” uzanan çok katmanlı bir anlam çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Problemin merkezinde, Kur'an'da yer alan yaratılış tasvirlerinin yalnızca biyolojik bir başlangıcı mı ifade ettiği, yoksa ontolojik, ahlâkî ve kozmik bir anlam bütünlüğü mü sunduğu sorusu yer almaktadır. Bu bağlamda, klasik tefsir literatüründe öne çıkan yaklaşımlar ile modern yorumlar arasındaki süreklilik ve kırılmalar da değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Çalışmanın amacı, insanın yaratılışına ilişkin ayetleri “ölçü (mîzan), denge ve anlam” kavramları ekseninde yeniden okuyarak, Kur'an'ın insan tasavvurunu bütüncül bir perspektifle ortaya koymaktır. Bu doğrultuda insanın maddi kökeni (toprak), ilahî nefha ile kazandığı metafizik boyut ve yeryüzündeki konumu (halifelik) birlikte ele alınmaktadır. Yöntem olarak nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş; ilgili ayetler tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca ilk dönemden başlamak üzere klasik müfessirlerin yorumları ile çağdaş tefsir yaklaşımları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, Kur'an'da insanın yaratılışının salt fiziksel bir süreç olarak sunulmadığını; aksine bu sürecin ilahî bir ölçü ve hikmet çerçevesinde anlam kazandığını göstermektedir. İnsanın topraktan yaratılması onun tevazu ve sınırlılığını ifade ederken, ilahî ruh ile desteklenmesi ona aşkın bir değer atfetmektedir. Bu çift yönlü yapı, insanın hem kozmik düzenin bir parçası hem de ahlâkî sorumluluk taşıyan bilinçli bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak çalışma, Kur'an'ın insanın yaratılışına dair sunduğu anlatının, madde ile mana arasında kurulan dengeli bir ontolojiye işaret ettiğini ve bu yaklaşımın hem klasik tefsir geleneğinde hem de modern yorumlarda farklı şekillerde temellendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede insan, sadece yaratılmış bir varlık değil; anlam üreten ve sorumluluk taşıyan bir özne olarak konumlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Yaratılış, İnsan, Toprak, Denge, Anlam

Kâinattaki Nizamdan Sorumlu Öznenin İnşasında Mânâ-yı Harfî Temelli Bir Sosyal Bilim Okuması

*Prof. Dr. Abdulhak Halim ULAŞ**

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Modern bilim kâinatın düzenini ölçmekte benzeri görülmemiş bir başarıya ulaşmış; ancak ölçülen düzenin ne anlama geldiği ya da anlamının olup olmadığı sorusunu cevaplayamamıştır. Bu bildiri, “Düzen neden kendiliğinden anlamlı değildir?” sorusundan hareketle, Bediüzzaman Said Nursî’nin Risale-i Nur külliyyatında ölçülen kâinat, ölçen insan ve ölçülüp hesaba çekilen insan arasındaki ilişkiyi nasıl kurduğunu; mânâ-yı harfî (aşkın/işaretsel okuma) ilkesinin nizam ve mizandan anlam ve sorumluluğa geçişi nasıl mümkün kıldığını araştırmaktadır. Çalışma, dar bir çekirdek korpus üzerinde abdüktif hermenötik okuma ile yönlendirilmiş nitel içerik analizini birleştiren bir desen izlemekte; pasajları kavramsal kodlar ve dört iddia düzeyi (ampirik örnek, yorumlama kuralı, teolojik atf, normatif sonuç) ekseninde kodlamaktadır. Bulgular, yazarın analitik yeniden inşası olan dört boyutlu bir modelde örgütlenmiştir: Mizan (ölçülen kâinat) → Mikyas (ölçen insan) → Mânâ (harfî nispet) → Mesuliyet (ölçülen ve hesap veren insan). Mizan boyutunda kâinat, miktar, sınır, oran ve tahsisten oluşan ölçülü bir alan; denge ise değişim içinde sürdürülen dinamik bir tevizin olarak okunmuştur. Mikyas boyutunda ene, kâinatın nispetlerini tartan bir kıyas birimidir; anlamaya aracılık ile sahiplik davası arasında iki yönde işler. Mânâ boyutunda anlamın tespit edilmeyip okunduğu; iki nazarın (harfî/ismî) aynı ampirik veriyle uyumlu iki karşıt okuma ürettiği gösterilmiştir. Mesuliyet boyutunda kozmik mizandan ahlâkî mizana geçişin emanet, hitap, adl ve sınırlı irade öncülleriyle kurulduğu; buradan zarar vermeme tesanüde uzanan bir mizan etiği türetildiği ortaya konmuştur. Doğalcı safsata ve düzensizlik problemi karşısında modelin dört düzey disipliniyle savunulduğu; Frankl’ın logoterapisiyle kıyaslandığı bildiride, katkı olarak ölçümden anlama geçişin ara mekanizmalarının sistematik biçimde görünür kılınması ve eğitim alanında “iki nazarlı fen okuryazarlığı” adlı pedagojik bir öneri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mânâ-yı Harfî, Mîzan, Nizam, Ene, Risale-i Nur, Sorumluluk

Elektromanyetik Spektrumun Anlaşılması ve Mühendislik Uygulamalarında Yeniden Tasarımı

*Yeşim YILMAZ**, *Ayşe KURALAY*

Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖZET

Evrenin makro ölçeğinden maddenin nano ölçeğine uzanan yaratılış düzeni, farklı boyutlarda gerçekleşen fiziksel etkileşimlerin ve yapısal organizasyonun birlikte değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Yaratıcı, var etme düzeninde fiziksel, kimyasal ve biyolojik işlemleri aynı anda gerçekleştiren bir evren yaratmış; bize bu süreçleri okumamızı, düşünmemizi ve tefekkür etmemizi emretmiştir. Bu çalışma, elektromanyetik spektrumun doğadaki yansımalarının evren, güneş, dünya ve madde ekseninde ele alınarak, elektromanyetik ışıınım ile madde arasındaki etkileşimlerin mikro ve nano yapılarla ilişkisini incelenmektedir. Elektromanyetik spektrum; radyo dalgalarından mikrodalga, kızılötesi, görünür bölge, morötesi, X-ışınları ve gama ışınlarına kadar geniş bir enerji aralığını kapsamaktadır. Bu ışıının madde ile etkileşimi; yansıma, soğurulma, geçiş, saçılma ve yeniden yayılım gibi mekanizmalar üzerinden gerçekleşmekte ve malzemenin kimyasal bileşimi, kristal yapısı, yüzey morfolojisi, gözenekliliği, faz dağılımı ve arayüz özellikleri tarafından belirlenmektedir. Çalışmada evrenden gelen ışıının dünya üzerindeki davranışları, güneşin elektromanyetik enerji kaynağı olarak konumu ve doğal yapılarda gözlenen optik ve elektromanyetik olaylar üzerinden makrodan nanoya doğru bir değerlendirme yapılmaktadır. Doğadaki yapısal renklenme, ışığın saçılması ve termal ışıınım gibi olaylardan hareketle, mikro/nano ölçekteki yapısal düzenin makroskobik elektromanyetik davranışı nasıl belirleyebildiği tartışılmaktadır. Bu bilimsel çerçeve, modern malzeme bilimi açısından elektromanyetik geçirgen, absorban ve kalkanlama yapılarının tasarımına bağlanmakta; elektrik, manyetik ve dielektrik özelliklerin yapı-özellik ilişkisi üzerinden nasıl mühendislik işlevlerine dönüştürülebileceği değerlendirilmektedir. Çalışmanın temel amacı, yaratılıştaki düzen, ölçü ve çok parametrelili yapısal organizasyon kavramlarını bilimsel verilerle ilişkilendirerek, doğadaki elektromanyetik etkileşimlerden mühendislikte geliştirilen fonksiyonel malzemelere ve uygulamalara uzanan bütüncül bir perspektif ortaya koymaktır. Çalışma ile, en güzel surette yaratılan ve eşref-i mahlukat olarak tabir edilen insanoğlunun, yaratılmış mekanizmaları kullanarak nasıl bir mühendisliğe dönüştürdüğünü anlamak için bu mekanizmalara dikkatle bakmak, yaratılış düzenini ve ölçüsünü anlamaya çalışmak üzerine görülebilir bir ışık spektrum parametresi ortaya konmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Elektromanyetik Spektrum, Elektromanyetik Etkileşim Mekanizmaları, Madde-İşınım Etkileşimi, Mühendislikte Yapı-Özellik İlişkisi, Yaratılış ve Tefekkür

Hava Zerrelerinin Ses İletimi ve Frekans Spektrumu Perspektifi

Prof. Dr. Abdurrahman KARABULUT*

Afyon Kocatepe Üniversitesi

ÖZET

Kainatta var olan canlılar arası etkileşim ve haberleşmede hava zerreleri oldukça önemlidir. Ses dalgalarının iletimi ve frekans akustiği açısından, hayati bir taşıyıcı kütle gibi vazife görmektedir. Hava moleküllerinin mikro düzeydeki mekanik titreşimlerinin, kozmik düzen, bilgi aktarımı ve biyolojik yaşam üzerindeki kritik vazifelerini ses iletimi ve frekans bazlı olarak incelenmiştir. Ses dalgaları, vakum ortamında yayılamayan; enerjisini ancak esnek bir ortamın moleküler titreşimleriyle aktarabilen mekanik dalgalardır. Basınç dalgalanmaları -sıkışma ve genleşme- esnasında birbirine enerji aktararak sesin belirli bir hız ve frekans spektrumunda ilerlemesini sağlar. Bu mikroskobik etkileşim, yalnızca konuşma ve işitme gibi biyolojik iletişim süreçlerini değil, doğadaki akustik dengenin ve eko-sistem rezonansının muhafazasını da mümkün kılmaktadır. Görünüşte camid, hayatsız, şuursuz, kararsız ve fırtınalı olan hava unsuru, perde arkasında yeryüzündeki hayatîyetin ve küllî nizamın devamını sağlayan yüz binlerce hakîmane, rahîmane ve san'atkârane vazifeyi kemal-i intizamla yerine gelmesine sebep olmaktadır. Havadaki bir zerre; telefon, telgraf ve radyo yayınlarının merkezî birer santrali, alıcısı ve vericisi gibi işlemi görerek adeta küre-i hava kadar büyük bir vazifeyi cüz'î bir alanda harika bir şekilde gerçekleşmesine sebep olmaktadır. Hava zerrelerinin en hayret verici vazifelerinden biri, seslerin ve kelimelerin naklidir. Milyonlarca farklı ses ve kelime, söyleyenlerin kendilerine has şiveleri, tarzları ve mümtaz sesleriyle, hiçbir karışıklığa mahal verilmeden ve intizamı bozulmadan bu küçücük zerrelerin hassas kulaklarına girip incecik lisanlarından dökülür. Zerreler ses naklinin yanı sıra; elektrik, cazibe, dafia-itme ve ziya-ışık gibi fiziki letaifin aktarılmasını da aynı anda, kusursuzca yerine gelmesine sebep olmaktadır. Tek bir zerrenin kendi başına yapması imkânsız olan bu nihayetsiz vazifeler, havanın her bir zerresiyle sonsuz bir ilim, irade ve kudrete sahip olan bir Hâlık'ın emirber neferi olarak çalıştırıldığını insanların nazarına apaçık ispat etmektedir. Her bir zerre, kalem-i kudretin yazılarına birer kalem ucu ve kalem-i kaderin noktaları hükmünde çalışmaktadır. Sonuç olarak; bir tek zerrenin bu nihayetsiz işleri şaşırmadan yapması, onun kendi gücüyle değil, her yerde hazır ve nazır bir kudret-i ezeliyenin emirber bir neferi olarak çalıştırılmasıyla açıklanabilir.

Anahtar Kelimeler: Hava Zerresi, Ses İletimi, Frekans Spektrumu

Erken Çocuklukta Oyun Temelli Öğrenmenin Fıtrat Perspektifinden Değerlendirilmesi

Kamile Şule YAŞAR*

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Erken çocukluk dönemi, çocuğun çevresini keşfettiği bir gelişim dönemidir. Güncel araştırmalar, oyun temelli öğrenmenin çocukların bilişsel, sosyal-duygusal, dilsel ve akademik gelişimlerini desteklediğini ortaya koymuştur. Oyun yoluyla öğrenmenin çocuğun yaratılıştan getirdiği doğal eğilimler ve fıtrat anlayışıyla nasıl ilişkilendirilebileceği üzerinde daha fazla durulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Çalışmanın temel problemini erken çocuklukta oyun temelli öğrenmenin fıtrat perspektifinden değerlendirilmesi oluşturmaktadır. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı, erken çocuklukta oyun temelli öğrenmeyi fıtrat perspektifinden kavramsal olarak değerlendirmek ve çocuğun doğal eğilimleri ile oyun yoluyla öğrenme arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Ayrıca rehberli oyunun, çocuğun doğal öğrenme süreçleri ile yetişkin rehberliği ve eğitimsel amaçlar arasında nasıl bir denge oluşturabileceğinin tartışılması amaçlanmıştır. **Yöntem:** Araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı belge incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Oyun temelli öğrenme ve rehberli oyuna ilişkin güncel bilimsel çalışmalar ile fıtrat, çocuk ve eğitim konularını ele alan kaynaklar incelenmiştir. Elde edilen veriler karşılaştırmalı ve tematik bir yaklaşımla değerlendirilerek oyun temelli öğrenmenin çocuğun doğal eğilimleriyle ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. **Bulgular:** İncelenen çalışmalar, oyunun çocukların merak, keşfetme, hareket etme, deneme, iletişim kurma ve problem çözme gibi doğal eğilimlerini harekete geçiren bir öğrenme ortamı sunduğunu göstermektedir. Fıtrat perspektifinden yapılan değerlendirmede ise çocuğun doğasında bulunan bu tür eğilimlerin tanınması, korunması ve gelişimini destekleyecek eğitim ortamlarının oluşturulmasının önem taşıdığı görülmüştür. Rehberli oyun, çocuğun seçim yapmasına ve keşfetmesine alan açarken yetişkinin rehberliğini ve eğitimsel amaçları sürece dâhil etmektedir. **Sonuç:** Oyun temelli öğrenmenin, çocuğun doğal eğilimlerini dikkate alan ve aktif katılımını destekleyen yapısıyla fıtrat perspektifinden değerlendirilebilecek bir eğitim yaklaşımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rehberli oyun, çocuğun aktif olmasına ve kendi seçimlerini yapmasına fırsat verirken yetişkinin rehberliğini de sürece dâhil etmektedir. Bu yönüyle çocuk merkezli öğrenme ile eğitimsel amaçlar arasında denge sağlamaktadır. Fıtrat perspektifi erken çocukluk eğitiminde oyunun çocuğun doğal öğrenme eğilimlerini destekleyen bir öğrenme ortamı olarak ele alınmasına katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk, Oyun Temelli Öğrenme, Fıtrat, Rehberli Oyun, Doğal Öğrenme Eğilimleri, Çocuk Eğitimi

İnsan Vücudundaki Mükemmel Tasarım: Hücresel Mekanizmalar ve Yaratılış Delilleri

*Doç. Dr. Tekin SANCAR**

Iğdır Üniversitesi

ÖZET

İnsan vücudu, trilyonlarca hücreden oluşan ve bu hücrelerin saniyeler içinde gerçekleştirdiği sayısız biyokimyasal reaksiyonla hayatı sürdüren son derece mükemmel bir sistemdir. Modern moleküler biyoloji ve hücre biyolojisi alanındaki gelişmeler, hücre içi yapıların ve işleyiş mekanizmalarının rastlantısal süreçlerle açıklanması güç, kompleks, hassas ve amaca yönelik bir düzen sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın amacı, hücresel düzeydeki temel mekanizmaları (DNA replikasyonu, protein sentezi, hücre zarı taşıma sistemleri, mitokondriyal enerji üretimi vb.) bilimsel veriler ışığında inceleyerek, bu mekanizmaların sergilediği tasarımın yaratılış gerçeğine sunduğu delilleri değerlendirmektir. Çalışmada güncel moleküler biyoloji, biyokimya ve hücre biyolojisi literatürü taranmış; DNA'nın bilgi depolama kapasitesi, protein sentezindeki hata kontrol mekanizmaları, hücre içi moleküler motorlar (kinesin, dinein gibi) ve mitokondrideki ATP sentez enzim sisteminin işleyişine ilişkin bilimsel bulgular derleme yöntemiyle bir araya getirilmiş ve yaratılış perspektifinden değerlendirilmiştir. İncelenen veriler, hücre içindeki her bir yapının bilgi işleme (DNA-RNA-protein), enerji dönüşümü (mitokondri), madde taşınması (hücre zarı reseptör ve kanal proteinleri) ve hata düzeltme (DNA onarım enzimleri) gibi görevleri yüksek bir hassasiyet ve verimlilikle yerine getirdiğini göstermektedir. İnsan DNA'sındaki bilgi yoğunluğu, mevcut veri depolama teknolojilerinin çok üzerinde bir kapasiteye işaret etmekte; ATP sentez enziminin dakikada binlerce dönüş yapabilen moleküler bir motor olarak çalışması ise mühendislik açısından dahi erişilmesi güç bir mükemmel tasarımı sergilemektedir. Hücresel düzeyde gözlemlenen bu denge, düzen ve amaçlılık, tesadüfi ve yönlendirilmemiş süreçlerle açıklanması güç bulgular olarak değerlendirilmekte; bilimsel veriler ile yaratılış gerçeği arasında kurulan bu bağlantı disiplinler arası bir bakış açısıyla tartışmaya açılmaktadır. Çalışma, fen bilimleri ile inanç esasları arasındaki ilişkiyi bilimsel bir zeminde ele alarak literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hücre Biyolojisi, Moleküler Mekanizmalar, Yaratılış, Tasarım, DNA, Mitokondri

Adlandırma, Yaratılış ve Anlam: Walter Benjamin’de Kâinatın Dili

*Doç. Dr. Filiz BAYOĞLU KINA**

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Çalışma, Walter Benjamin’in dil felsefesi bağlamında insanın kâinatla kurduğu anlam ilişkisinin niteliğini problem edinmektedir. Bu çerçevede, dilin insanın dünyaya tek taraflı olarak anlam yüklediği araçsal bir sistem olup olmadığı sorgulanmaktadır. Çalışmanın temel sorusu, Âdem’in adlandırmasının insanın yaratılmış dünya üzerindeki anlamlandırıcı egemenliğini mi, yoksa şeylerin dilinin insan dilinde açığa çıkmasını ve yaratılışın dilsel olarak tamamlanmasını mı ifade ettiğidir. Bu çalışmada Benjamin’in dil, adlandırma ve “şeylerin dili” anlayışından hareketle insan ile kâinat arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda “kâinatın dili”, Benjamin’in şeylerin dili anlayışından hareketle geliştirilen yorumlayıcı bir kavram olarak ele alınmaktadır. Âdem’in adlandırması insanın egemenlik eylemi yerine, yaratılmış varlıkların dilsel özlerinin insan dilinde karşılık bulduğu bir ilişki biçimi olarak yorumlanmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde kavramsal analiz ve metin çözümlemesi yöntemi kullanılmaktadır. Benjamin’in dil, tinsel öz, ad, insan dili, şeylerin dili, yaratılış ve düşünüş kavramları arasındaki ilişkiler ortaya konulmaktadır. Benjamin’in dil anlayışında, insanın anlamın mutlak üreticisi olmadığı aksine adlandırma yetisi aracılığıyla varlıkların dilsel özlerini açığa çıkaran özel bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Âdem’in adlandırması, insanın kâinata keyfi biçimde anlam yüklemesi değildir. Şeylerin dilinin insan dilinde karşılık bulmasıdır. Ayrıca düşünüşle birlikte bu asli ilişkinin zayıfladığı ve dilin daha araçsal, yargılayıcı ve dışsallaştırıcı bir niteliğe yöneldiği ortaya konulmaktadır. Çalışma, Benjamin’de insanın kâinat karşısındaki özgünlüğünün anlamı tek başına üretmesinden değil, kâinatın diline karşılık verebilme ve varlıkların dilsel özlerini adlandırma yoluyla açığa çıkarabilme yetisinden kaynaklandığı sonucuna ulaşmaktadır. Bu noktada Âdem’in adlandırması, bir egemenlik eyleminden ziyade yaratılışın dilsel bütünlüğünü tamamlayan bir karşılaşma olarak görülmektedir. Böylece insan ile kâinat arasındaki ilişki, egemenlik ve nesneleştirme olmaktan çıkarak karşılaşma, karşılık verme ve dilsel tamamlanma kavramları üzerinden yeniden düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Walter Benjamin, Şeylerin Dili, Adlandırma, Yaratılış, Âdem, Kâinat

Nedenselliğin Ontolojisi Bağlamında Said Nursî'nin Nedensellik Anlayışı: Sebep, Kanun ve Yaratıcı Fâil Ayrımı

*Prof. Dr. Mehmet CESUR**

Gaziantep Üniversitesi

ÖZET

Nedensellik, bilimsel açıklamanın temel araçlarından biri olduğu kadar metafiziğin de başlıca problemlerinden biridir. Ancak “A, B’nin nedenidir” önermesi, gözlenebilir bir düzenliliğin ifadesi olmanın ötesinde ontolojik bir iddia içerebilir: Sebep, sonucu gerçekten meydana getiren bir güce sahip midir; yoksa nedensellik yalnızca olaylar arasındaki düzenlilik, matematik fonksiyon anlamında bir bağımlılık veya insan zihninin deneyimi yapılandırma biçimi midir? Bu makalenin amacı, çağdaş nedensellik ontolojisindeki başlıca yaklaşımları kısaca ortaya koyduktan sonra Said Nursî’nin nedensellik anlayışını bu tartışma bağlamında değerlendirmektir. Çalışma, kavramsal analiz ve karşılaştırmalı metin okumasına dayanmaktadır. Hume’un zorunlu bağlantıya yönelik epistemolojik eleştirisi, nominalizm, nedensel realizm, disposisyonizm, süreç teorileri, Kantçı yaklaşım ve Zubiri’nin “gerçek üretim-işlevsellik” ayrımı çerçeve olarak kullanılmaktadır. İnceleme sonucunda Nursî’nin doğadaki düzenli sebep-sonuç ilişkilerini, kanunları ve mekanizmaları reddetmediği; ancak görünür sebeplere sonucu kendi başına varlığa çıkarabilecek bağımsız ve yeterli bir ontolojik faillik atfetmediği görülmektedir. Nursî açısından sebepler, sonuçlar ve aralarındaki düzenli ilişki birlikte yaratılmış gerçekliklerdir. Bu nedenle onun yaklaşımını nedenselliğin reddi olarak değil, nedensel etkinliğin ontolojik olarak yeniden konumlandırılması şeklinde değerlendirmek daha isabetlidir.

Anahtar Kelimeler: Nedensellik, Nedensellik Ontolojisi, Said Nursî, Vesilecilik, Doğa Yasaları, Tabiat

Bir Mikro Âlem Olan Toprak Bakterileri

*Prof. Dr. Ali Rıza DEMİRKİRAN**

Bingöl Üniversitesi

ÖZET

Mikroorganizmalar, yeryüzünde bitki ve hayvanların ortaya çıkışından milyonlarca yıl önce var olmuşlardır. Dünya üzerindeki hayatın devamında ve desteklenmesinde, mikroorganizmalar çok önemli bir role sahiptir. Bu canlıların büyük çoğunluğu toprak kökenlidir. Toprak sistemindeki bu canlılar ve faaliyetleri, toprak-bitki-hava-su bileşenlerinin etkisiyle fiziksel, kimyasal ve biyolojik pek çok faaliyetler arasında meydana gelen çok sayıda ve birbirleriyle karmaşık etkileşimlerle şekillenmektedir. Toprak mikroorganizmaları içinde bakteri ve mantarlar en fazla dikkat çeken organizmalardır. Mikro” olan “önemsiz” anlamına gelmez. Burada bilimsel açıdan da çok önemli şöyle bir bağlantı kurulabilir: Mikroorganizma → toprak → bitki → hayvan → insan şeklinde bir yaşam zinciri vardır. Bir bakterinin boyutu mikrometre düzeyinde olabilir; ancak yaptığı biyokimyasal faaliyetler ekosistem ölçeğinde sonuçlar doğurabilir. Bu durum, İslam’daki yaratılışın bütünlüğü açısından düşünüldüğünde oldukça anlamlıdır: küçük görünen bir canlı, büyük bir ekolojik sistemin vazgeçilmez parçası olabilir.

Anahtar Kelimeler: Mikro Alem, Bakteri, Toprak

Evrım ve Yaratılış Görüşlerinin Bilimsel ve Epistemolojik Açidan Karşılaştırılması

*Prof. Dr. Adem TATLI**

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

ÖZET

Canlıların kökeni ve çeşitliliği, biyoloji, genetik, paleontoloji, moleküler biyoloji, kozmoloji ve felsefe gibi farklı disiplinleri ilgilendiren temel problemlerden biridir. Bu çalışmanın amacı, evrim ve yaratılış görüşlerini bilimsel açıklama, epistemolojik yaklaşım ve metafizik yorum bakımından karşılaştırmak; ayrıca “Bilimlerin Işığında Yaratılış” yaklaşımının bilim–din ilişkisine sağlayabileceği katkıyı ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış; doküman incelemesi, tarihsel ve kavramsal analiz ile karşılaştırmalı değerlendirme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Evrim teorisinin tarihsel gelişimi Darwin öncesi düşüncelerden Darwinizm, Neo-Darwinizm ve Genişletilmiş Evrimsel Sentez’e kadar incelenmiş; yaratılış anlayışının farklı biçimleri ile Akıllı Tasarım ve teistik evrim yaklaşımları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca evrenin başlangıcı, ince ayar, biyolojik bilgi, canlılardaki düzen ve karmaşıklık gibi konuların evrimsel ve yaratılışçı yorumları ele alınmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular, evrimsel biyolojinin canlı çeşitliliğini doğal mekanizmalarla açıklamaya odaklandığını; yaratılış yaklaşımının ise bilimsel verileri kabul etmekle birlikte düzen, bilgi, amaç, nedensellik ve varlığın anlamı gibi daha geniş ontolojik ve epistemolojik soruları da dikkate aldığını göstermektedir. Bu bağlamda “Bilimlerin Işığında Yaratılış” yaklaşımı, bilimsel açıklama ile metafizik ve dinî anlamlandırmayı birbirinden ayırarak fakat aralarında ilişki kurarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşımın epistemolojik çerçevesi “Gözlem → Bilimsel veri → Bilimsel açıklama → Düzen ve ilişkilerin keşfi → Felsefi sorgulama → Metafizik yorum → Dinî anlamlandırma” şeklinde ifade edilmektedir. Elma çiçeğinden meyve oluşumu örneği bu epistemolojik zinciri somutlaştırmaktadır. Sonuç olarak çalışma, evrim ve yaratılış görüşlerinin yalnızca biyolojik açıklamalar bakımından değil, bilimsel bilginin sınırları ve bilimsel verilerin felsefi/metafizik yorumlanması bakımından da karşılaştırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bilimlerin Işığında Yaratılış Kongrelerinin, bilimsel araştırmalar ile metafizik ve felsefi yorumları bütüncül bir yaklaşımla ele alması, kâinatı anlamada ve bilim–din diyalogu açısından daha tutarlı bir epistemolojik zemin sağladığı söylenebilir. Anahtar Kelimeler: Evrim, yaratılış, Bilimlerin Işığında Yaratılış, bilim–din ilişkisi, epistemoloji, Akıllı Tasarım, ince ayar, biyolojik bilgi, metafizik, bilimsel açıklama.

Anahtar Kelimeler: Evrim, Yaratılış, Bilim, Din

Bilimsel Kavramların Hakikat Analizi: Taksonomik Kesinlik ve Genetik Bariyerler Işığında Mutasyon, Adaptasyon, Seleksiyon ve Varyasyon

Prof. Dr. Fevzi ÖZGÖKÇE*

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

İki asırdan bu yana evrimsel görüş türlerin birbirine dönüşümünü mutasyon, adaptasyon, seleksiyon ve varyasyon kavramları üzerinde ifade etmiştir. Ancak Sistematik ile Moleküler Biyoloji ve Genetik, canlılar alemindeki karakterlerin keskin sınırlarla tanımlandığını, nesilden nesile aktarılırken değişip dönüşmediğini gözlem ve deneye dayalı olarak göstermektedir. Bu çalışmayla bitki sistematikindeki teşhis anahtarları, genetik bariyerler ve epigenetik mekanizmalar ekseninde bahsi geçen bu kavramların hakikat analizini yaparak, bu kavramların türleri değiştiren değil, tam aksine türlerin genetik bütünlüğünü ve taksonomik sınırlarını nasıl koruduğunu örneklerle göstermeyi amaçlamaktadır. Mutasyonlar, çok basit olarak genetik materyal üzerinde mutojenlerin etkisiyle tesadüfen meydana gelen değişimlerdir. Laboratuvar verileri ve gözlemler, mutasyonların ezici çoğunlukla zararlı olduğunu, en iyi ihtimalle nötr kaldığını ve asla bilgi artıran bir nitelik taşımadığını ve birçok anomalinin ve hastalığın temel sebebinin mutasyonlar olduğunu göstermektedir. Adaptasyon, canlıların değişen çevre şartlarına karşı sergilediği morfolojik ve fizyolojik esnekliktir. Her canlı türünün gen havuzundaki bu potansiyel, türün örneğin yüksek rakım, tuzcul toprak veya kuraklık gibi farklı ekolojik şartlarda hayatta kalmasını sağlamaktadır. Ancak bu değişim, türün sahip olduğu genetik sınırları ve genetik bariyerler içerisinde gerçekleşmektedir. Doğal seleksiyon ise yeni genetik bilgi üreten bir mekanizma değil, mevcut allel frekansları üzerinden işleyen bir kalite kontrol sistemidir. Uyumsuz bireyler elenirken popülasyon direnci artar; ancak bu süreç yeni bir genetik bilgi dizilimi oluşturamaz veya taksonomik kategoriler arası geçiş sağlayamaz. Sonuç olarak sistematik botanikteki familya, cins ve tür teşhis anahtarları, canlılığın ani ve mükemmel bir yaratılışla var olduğunu, keskin diagnostik karakterlerin değişmediğini ve genetik bariyerlerini kanıtlamaktadır. Mutasyon biyolojik bilgiyi bozmakta, adaptasyon gen havuzundaki mevcut zengin şifreleri kullanmakta, seleksiyon ise sistemsel sapmaları eleyerek popülasyonu korumaktadır. Bu üç mekanizma birlikte çalıştırılarak, canlıların tesadüfen başka türlere dönüşmesini değil, her türün kendi özel mühür ve karakteriyle yeryüzünde beka bulmasını temin etmektedir. Dolayısıyla biyolojik gerçeklikler, evrimsel kaosu değil, her şeyi ilmiyle kuşatan, sonsuz ilim, kudret ve hikmetle mükemmel bir yaratılış hakikatini ilan etmekle bir Sâni-i Hakîm'in muazzam sanatını tasdik etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sistematik Botanik, Taksonomik Sınır, Diagnostik Karakter, Genetik Bariyer, Yaratılış, Epigenetik, Evrim

Primer Spontan Pnömotoraks ve Plevral Onarım: Ölçü, Denge ve Anlam Çerçevesinde Yaratıcının İnsan Bedenindeki Sanatı

*Arş. Gör. Dr. Mehmet Zübeyr EĞİLMEZ**, *Doç. Dr. Ali Bilal ULAŞ*, *Prof. Dr. Yener AYDIN*, *Prof. Dr. Atilla EROĞLU*

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Akciğerlerin solunum işlevini sürdürebilmesi, plevral yapraklar arasında oluşturulan negatif basınç dengesine bağlıdır. Akciğerin içeri doğru elastik geri çekim kuvveti ile göğüs duvarının dışa yönelik kuvveti karşılıklı olarak birbirini dengelemekte; iki plevral yaprak arasındaki yaklaşık 10-20 mikrometrelik ince sıvı tabakasının yüzey gerilimi, plevral boşluktaki negatif basınç, lenfatik drenaj ve mezotelyal yüzeyin özellikleri gibi birbirini tamamlayan çoklu mekanizmalar bu yaprakları bir arada tutmaktadır. Bu dengenin akut olarak bozulduğu primer spontan pnömotoraks (PSP), plevral sistemin ne denli hassas bir tanzim içerdiğini ve hasarlanma sonrasındaki onarım kapasitesini inceleme fırsatı sunan, tıp biliminde yaratılıştaki hikmeti okuyabileceğimiz dikkate değer bir klinik modeldir. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı, plevral basınç sisteminin fizyolojik kuruluşunu, PSP'de bu kuruluşun nasıl bozulduğunu ve sistemin önemli bir hasta grubunda kendini nasıl onardığını mevcut literatür ışığında değerlendirmek; bu ince tanzimi Yaratıcının insan bedenindeki sanatının tezahürü olarak ele almaktır. **Yöntem:** Güncel uluslararası kılavuzlar (BTS, ERS, ACCP) ve seçilmiş klinik araştırmalar incelenmiş; plevral anatomi, sıvı dinamikleri, PSP patofizyolojisi ve kendiliğinden onarım mekanizmaları literatür temelinde ele alınarak bu mekanizmalardaki hikmet, düzen ve gayelilik değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Plevral sistemin sürdürdüğü negatif basınç, en küçük sapmalarda dahi anında kompensatuar mekanizmaları harekete geçirecek hassasiyettedir. PSP'de visseral plevradaki rüptür sonrası kendiliğinden iyileşme; fibrin tıkaçı oluşumu, mezotelyal proliferasyon ve yeniden epitelizasyon süreçleriyle belirli bir sıra, ölçü ve hızda gerçekleşmektedir. Ne eksik ne fazla ilerleyen bu onarım, tesadüfün, kör tabiatın veya şüursuz sebeplerin ürünü olarak açıklanamayacak kadar hassas bir tanzim, hikmet ve gaye içermektedir. **Sonuçlar:** Plevral sistemin sağlıklı işleyişindeki ölçülü dengesi ve hasarlanma sonrasındaki düzenli onarım kapasitesi, insan bedenindeki ince ayarın somut bir tezahürüdür. Bu düzey bir düzen ve gayenin şüursuz sebeplere isnat edilmesi aklın mümkün değildir. Plevradaki bu mükemmel denge ve ölçülü onarım; sonsuz ilim, irade, kudret ve hikmet sahibi Vacib-ül Vücut'un eserinde tecelli eden Rabbani sanatın bir hitabıdır. Kâinat kitabının her sayfasında okunan tevhid delilleri, plevrada da açık bir dille yazılıdır.

Anahtar Kelimeler: Plevra, Primer Spontan Pnömotoraks, Plevral Onarım, Ölçü ve Denge, Tevhid, Yaratılış Delilleri

Kâinattaki Nezafet ve Temizlik: Tesadüf mü, Tasarım mı?

Prof. Dr. Hikmet ORHAN*

Süleyman Demirel Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Kâinatta gözlemlenen sistemlerin önemli bir kısmına, temizlenme, arınma ve dengede kalma kabiliyeti bahşedilmiştir. Atmosferin yağmurla tozdan arındırılması, okyanusların dalga ve mikrobiyal ayrıştırıcılarla kirlilikten temizlenmesi, canlı bünyesindeki bağışıklık ve boşaltım sistemlerinin zararlı unsurları uzaklaştırması gibi örnekler, tesadüfi süreçlerin ürünü olarak açıklanması güç bir "nezafet" (temizlik/arınma) düzenine işaret etmektedir. Bu durum, kâinattaki bu temizlik kabiliyetinin rastlantı sonucu mu oluştuğu, yoksa Allah'ın varlıklara bahsettiği bir tasarrufun eseri mi olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Amaç: Bu çalışmanın amacı, kâinatta gözlemlenen ve varlıklara Allah tarafından bahşedilen temizlenme ve arınma kabiliyetlerini (atmosferik, hidrolojik, ekolojik ve biyolojik düzeyde) inceleyerek, bu mekanizmaların işlevsel kompleksitesini olasılık ve sistem teorisi çerçevesinde değerlendirmek; "tesadüf" hipotezinin bu düzeyde bir nezafeti açıklama gücünü sorgulamak ve kâinattaki temizlik-denge ilişkisini bilimsel-felsefi bir zeminde tartışmaktır. Yöntem: Çalışmada atmosfer bilimleri, hidroloji, ekoloji ve fizyoloji alanlarındaki güncel literatür taranmış; su döngüsü, atmosfere bahşedilen temizlenme kapasitesi, ekosistemlerdeki ayrıştırıcı organizmaların rolü ve canlı bünyesindeki bağışıklık/boşaltım sistemlerine ilişkin bulgular derlenmiş; bu sistemlerin karşılıklı işlevsel bağımlılığı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bulgular: İncelenen bilgiler, su döngüsü vasıtasıyla atmosferin ve yeryüzünün sürekli olarak arındırıldığını, ekosistemlerdeki ayrıştırıcı mikroorganizmalara verilen kabiliyetle atık ve ölü organik maddenin sisteme geri kazandırılarak dengenin korunduğunu, canlı organizmalara bahşedilen bağışıklık ve boşaltım sistemlerinin ise hücresel düzeyde benzer bir arınma işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu çok katmanlı ve birbirini tamamlayan temizlik mekanizmalarının, bağımsız rastgele süreçlerin bir araya gelmesiyle açıklanması istatistiksel olarak son derece güç bir tablo sunmaktadır. Sonuç: Kâinattaki nezafet ve temizlik düzeninin; kör tesadüften ziyade, varlıklara bu kabiliyeti bahşeden Yaratıcımız Allah'ın tasarrufuna işaret ettiği değerlendirilmektedir. Bu sonuç, kongrenin "Kâinat: Ölçü, Denge ve Anlam" temasıyla örtüşmekte, kâinattaki nezafetin bilim ile inanç arasındaki uyumu destekleyen bir delil olarak ele alınabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kâinat, Nezafet, Tesadüf, İlâhi Tasarruf

Çam Ormanlarında Eko-Yaratılış Mühendisliği: Entomolojik Bir Ağ (Network) Örneği

*Prof. Dr. Mehmet Hakkı ALMA**

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

ÖZET

Çam kese böceği, Akdeniz Havzası, Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Batı Asya çam ormanlarının en yıkıcı yaprak döken zararlısı olarak bilinmektedir. Popülasyon patlamalarını ve gerilemelerini yönlendiren mekanizmaların anlaşılması, sürdürülebilir yönetim stratejilerinin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, popülasyon dinamiklerinin altında yatan kimyasal mekanizmalar —eşey feromon iletişimi (pityolure), iz feromonları, konak ağaç uçucu organik bileşikler (kairomonlar), larval urtikant toksinler (thaumetopoein) ve çevresel stres altında ağaç kimyasal savunmalarının zayıflaması ve sonunda ekosisteme olan katkısı— sistematik olarak incelenmektedir. Ele alınan biyolojik mekanizmalar; ipek kese yapısıyla termoregülasyon, gregar davranış, yüksek doğurganlık, uzatılmış diyapoz ve iklim değişikliğinin yayılış alanı genişlemesine etkisini kapsamaktadır. Bunlara ek olarak, doğal popülasyon gerilemesinden sorumlu faktörler —yoğunluğa bağlı kaynak tükenmesi, nükleo-polihedro-virüsler (NPV) ve entomopatojen mantar (*Beauveria bassiana*, *Metarhizium anisopliae*) kaynaklı epizootik hastalıklar, parazitoid-predatör kompleksleri, aşırı iklim olayları ve tür içi rekabet— analiz edilmektedir. Tütün ekosistem içindeki rolü çok boyutlu olarak değerlendirilmektedir: çam iğne yapraklarından üst trofik düzeylere enerji aktaran birincil tüketici, dışkı birikimi ve ipek kese ayrışması yoluyla toprak besin döngüsünü etkileyen ekosistem mühendisleri, uzmanlaşmış predatör ve parazitoidler için besin kaynağı ve orman meşcere yapısının düzenleyicisi olarak rol oynarlar. Görünüşte olumsuz gözükken söz konusu olay arkasında birçok fayda görülmektedir. Sonuç olarak, bu entegre mekanizmalardaki mükemmel yaratılış şüphesiz kendisine kimsenin benzemediği bir yaratıcı ve üst akıl olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Thaumetopoea pityocampa*, Feromon, Kairomon, Termoregülasyon, Diyapoz, Nükleopolihedrovirüs, Ekosistem İşlevi, Entegre Zararlı Yönetimi

Eski Türk Şiirinde Yaratılış ve Varlık Mertebeleri

Prof. Dr. Muhammet Muhsin KALKIŞIM*

Trabzon Üniversitesi

ÖZET

Yaratılış hakkında İslâm düşünce geleneğinde (kelâm, fıkıh, tasavvuf, felsefe) pek çok görüş ortaya konmuştur. Bu çalışmada bu görüşlerin şiir diline “klasik Türk şiiri” ve “tasavvufî Türk şiiri” bağlamında ne kadar yansıdığı araştırılacaktır. Çalışmanın evreni 13. yüzyıl-19. yüzyıllar arası olup 12 dîvân ve 5 mesnevî taranmıştır. Elde edilen veriler, tematik olarak sınıflandırılmış ve aşağıdaki bulgulara ve sonuçlara ulaşılmıştır: Eski Türk şiirinde kâinatın yaratılış sebebi, “Ben bir gizli hazine idim. Bilinmek istedim.” kudsî hadisine dayandırılmıştır. Allah, kendi hüsnünü güzeller şeklinde peydâ etmiştir. O, bu güzellikleri bizzât veya âşıkların gözüyle müşâhade eder. Yaratılıştaki “hüsün” ve “aşk”, ayrılmaz ikilidir. Varlık mertebeleri, yedi grupta sıralanmıştır: 1. Lâ-tayyün, 2. Tayyün-i Evvel, 3. Taayyün-i Sâni, 4. Âlem-i Melekût, 5. Âlem-i Misâl, 6. Âlem-i Şehâdet, 7. Âlem-i İnsân. Yaratılışın başlangıcında “kün” (ol) emri vardır. Allah, her an bir şe’nedir. Her an bir yaratılış (halk-ı cedîd) vardır. Bütün eşyâ, ezeli denizden her an dalgalar hâlinde gelir. Kâinat, nûr-ı Muhammedî’den yaratılmıştır. Hz. Muhammed (a.s.), varlığın hem sebebi hem de neticesidir. Allah, ruhları yarattığında onlara “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusunu yöneltir. Onlar da “belâ” (evet) cevabını verirler. İnsân-ı kâmil bu Elest Meclisi’nin mestidir. Allah, farklı varlık aynalarında isim ve sıfatlarını farklı düzeylerde tecelli ettirmiştir. Bu sebeple yaratılışta bir çeşitlilik vardır. Cemâl ve Celâl tecellileri, silsile hâlinde görülür. “Lutuf”la “kahır”, birbirinin aynasıdır. Sonuç olarak kesrette/çoklukta vahdet/birlik vardır. Kâinat, şuur sahibi insanlar için okunması istenen bir kitaptır. Aynı zamanda Allah’ın isim ve sıfatlarını gösteren bir aynadır. İnsan, eserden müessire giderek yaratılışın sırrına ulaşabilir. İnsan, kâinatın özetidir. Kâinat, insan için yaratılmıştır. Nutfeden yaratılan insan, anâsır-ı erbaayı (toprak, ateş, su, hava) ihtiva etmektedir. Cemad, nebat ve hayvan silsilesi insanla tekâmül etmiştir. İnsan ruhu, “nefahtü” sırrına mazhar olmuş olup Allah’ın ruhundan bir nefhadır. İnsan; hâdistir, lâkin ma’na planında ilm-i İlâhî’de olması hasebiyle ezeldir ve sonsuz bir hayata namzettir. O, suretler mülküne misafir olarak gelmiştir. Leyl ü nehâr bu devrânı seyrederek.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Varlık Mertebeleri, Eski Türk Şiiri

Canlılardaki İstisnaî Yaratılışlar ve Hikmetleri

*Prof. Dr. İsmail KOCAÇALIŞKAN**

Biruni Üniversitesi

ÖZET

Canlılarda geçerli olan genel biyolojik kuralların bazı canlılarda istisna oluşturacak şekilde devre dışı bırakılarak farklı yaratılmaları, tesadüfi değildir. Her istisna o canlının yaşadığı çevreye, görevine ve hayat tarzına uygun özel bir hikmete işaret eder. Her istisna, içinde bulunduğu çevre ve yaşam biçimiyle uyumlu bir biyolojik işlev taşır. Tevhidi bakış açısından ise bu hikmetli bir yaratılışa işaret eder. Canlılarda genel kanunlar göze çarptığı ve istisnalar zor fark edildiği için biyolojide çoğunlukla genel kurallar öğretilir. Oysa istisnai yaratılışlar genel kuralları daha iyi anlama ve mukayese edebilme açısından ders alınacak örneklerdir. Özellikle hikmet eksenli bir bakışla ele alındığında, istisna canlıların rastgele değil, daha özel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde yaratıldıkları görülür. İstisnalar düzensizlik değil, belirli hikmetlere yönelik ibret alınması gereken yaratılış örnekleridir. Mesela; bitkilerin yapraklarında fotosentez olayı gerçekleşir. Bu genel bir kuraldır. Fakat istisnai olarak kaktüs bitkisinin dikenleri onun yaprakları olduğu halde fotosentez gerçekleşmez. Yapraklardaki stoma delikleri gündüz açılır gece kapanır. Bu genel bir kuraldır. Ama istisnai olarak CAM bitkilerinde bu tersinedir. Kuşlar uçar. Bu genel bir kuraldır. Ama istisnai olarak penguen de kuş olduğu halde uçamaz. Memeliler doğurur. Bu genel bir kuraldır. Ama istisnai olarak ornitorenk isimli memeli doğurmaz yumurtlar. Bu istisnaları çoğaltmak mümkündür. Genel kurallar, kâinata bir düzenin varlığını gösterir. İstisnalar ise bu düzeni tesis eden Yüce Yaratanın illaki böyle yapmak zorunda olmadığını ve her canlının ihtiyaçlarına göre onu diğerlerinden farklı ve özel olarak yaratabileceğini gösterir. Eğer dünyada yalnızca genel kurallara sahip canlılar bulunsaydı, Dünya'nın çok büyük bir bölümü biyolojik bakımdan boş kalacaktı. İstisnai yaratılışlara sahip canlılar sayesinde ise çöllerden kutuplara, tuz göllerinden okyanus diplerine kadar hemen her çevre canlılarla şenlendirilmiş ve böylece biyolojik çeşitlilik son derece zenginleştirilmiştir. Canlılarda görülen istisnai yaratılışlar, genel kuralların belirli çevre ve şartlarda hikmetle farklılaştırıldığını gösteren özel örneklerdir. Bu bakımdan biyolojide istisnalar, kaideleri bozmak yerine onların kapsamını, işlevini ve anlamını daha belirgin hâle getirir. Bu bildiride canlılar alemindeki çok sayıda istisnai yaratılış örnekleri üzerinden bunların yaratılış gayeleri ve hikmetleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Canlılar, Hikmetli Yaratılış, İstisnai Yaratılış, Tevhidi Bakış

Muhasebe Standartlarına Kur'anî Bakış: Kavramsal ve Karşılaştırmalı Bir İnceleme

Prof. Dr. Abdülkadir PEHLİVAN, Dr. Öğr. Üyesi Selçuk AKINCI*

Karadeniz Teknik Üniversitesi

ÖZET

Muhasebe standartları, ekonomik olayların nasıl kaydedileceğini, ölçüleceğini ve raporlanacağını belirleyen teknik düzenlemeler olmakla birlikte, dayandıkları amaçlar bakımından doğruluk, tarafsızlık, güvenilirlik ve hesap verebilirlik gibi daha temel beklentileri de içerir. Bu çalışma, muhasebe standartlarının söz konusu amaçlarını Kur'anî perspektiften değerlendirmeyi ve Kur'an'da ortaya konulan bazı temel ilkelerin standartların geliştirilmesi açısından nasıl bir referans alanı oluşturabileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma, Diyanet Kur'an Yolu Meali ve Tefsiri ile muhasebe standartları, muhasebe teorisi ve meslek etiği literatürüne dayanan kavramsal ve karşılaştırmalı bir doküman incelemesidir. İncelemenin hareket noktası, Kur'an'da modern muhasebe standartlarının teknik hükümlerini aramak değildir. Bunun yerine; kayıt, adalet, ölçü, emanet, bilgi ve hesap verme gibi ilkelerin ekonomik hayat açısından taşıdığı anlam ile muhasebe standartlarının gerçeğe uygun bilgi üretme, kaynak kullanımını görünür kılma ve mesleki yargıyı sınırlandırma amaçları karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda özellikle Bakara 2/282–283'te ekonomik ilişkinin yazılması ve adaletle kaydedilmesi; Nisâ 4/58 ve 4/135'te emanet, liyakat/ehliyet, adalet ve hakkaniyet; Rahmân 55/7–9, İsrâ 17/35 ve Mutaaffî'nin 83/1–6'da ölçü, denge ve haksızlıktan kaçınma; İsrâ 17/36'da ise bilgiye ilişkin sorumluluk ele alınmıştır. Muhasebe tarafında IFRS Kavramsal Çerçevesi, ölçüm literatürü ve IESBA etik ilkeleri temel karşılaştırma noktalarını oluşturmuştur. Çalışmanın temel sonucu, muhasebe standartlarının gerçeğin kendisi değil, ekonomik gerçekliği belirli amaçlar doğrultusunda mümkün olduğunca doğru biçimde temsil etmeye yönelik insanî ve kurumsal araçlar olduğudur. Kur'an'daki ilgili ilkeler bu araçların yerine geçirilecek teknik hükümler olarak değil; standartların amaçlarını, sınırlarını ve geliştirilme alanlarını değerlendirmeye yardımcı olabilecek daha üst bir normatif referans olarak ele alınabilir. Böylece muhasebe standartlarının yalnızca teknik yeterliliği değil, insanın ekonomik gerçeklik karşısındaki doğruluk, adalet ve sorumluluk arayışı da tartışmaya açılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Standartları, Kur'an, Muhasebe, Yaratılış, Ölçüm, Gerçeğe Uygun Sunum, Hesap Verebilirlik

Tasavvuf ve Evrim Arasında Bir Köprü: Şiblî Nu'mânî'nin Mesnevî'deki Tekâmül Anlayışı

*Doç. Dr. Sevdâ AKTULGA GÜRBÜZ**

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Şiblî Nu'mânî, Mesnevî'de yer alan tekâmül fikrini modern dönemde ortaya çıkan evrim tartışmalarıyla ilişkilendirerek değerlendirmiştir. Evrim kavramı genel anlamda varlıkların zaman içerisinde değişmesi ve gelişmesi şeklinde anlaşılmaktadır. Darwinci yaklaşımda bu değişim, belirli bir amaç veya irade olmaksızın doğal süreçlerin sonucu olarak açıklanırken, bazı düşünürler evrimi yaratıcı ve geleceğe dönük bir ilerleme süreci şeklinde yorumlamıştır. Modern bilim çevrelerinde türlerin basit canlılardan başlayarak uzun bir süreç içerisinde çeşitlendiği ve insanın da bu gelişim zincirinin bir halkası olduğu görüşü yaygın kabul görmektedir. Şiblî Nu'mânî, bu yaklaşımın kesin ve zorunlu bir ispat niteliği taşımadığını, daha çok gözlemlerden hareketle oluşan güçlü bir kanaate dayandığını belirtir. Ona göre türlerin zamanla ortaya çıkmış olması mümkün görüldüğü gibi, bütün canlı türlerinin başlangıçta ilâhî kudret tarafından yaratılmış olması da aklen mümkündür. Bu sebeple evrim teorisi, metafizik açıdan zorunlu bir açıklama olarak değerlendirilmemelidir. Nu'mânî'nin dikkat çektiği önemli nokta, Mevlânâ'nın düşünceyi temellendirme yöntemidir. Kelâmcıların kullandığı mantıksal çıkarımlar ve sebep-sonuç ilişkilerine dayalı ispat tarzı çoğu zaman zihinsel bir kabul doğururken, kalpte tam bir yakın meydana getirmeyebilir. Mevlânâ ise hakikatleri açıklarken temsil, hikâye ve benzetmelerden yararlanır. Böylece okuyucu, karmaşık teorik tartışmalar yerine, varlık âlemindeki dönüşüm ve yükseliş fikrini daha doğal ve anlaşılır biçimde kavrar. Bu çerçevede Şiblî Nu'mânî, Mesnevî'deki tekâmül anlayışını biyolojik evrim teorisinin birebir karşılığı olarak görmez. Aksine, Mevlânâ'nın düşüncesinde tekâmül, varlığın ilâhî hikmet doğrultusunda sürekli yükselişini ve daha yüksek mertebelere yönelişini ifade eden manevî ve var oluşsal bir süreç olarak yorumlanır. Bu çalışma, Şiblî Nu'mânî'nin Mesnevî'deki tekâmül anlayışını inceleyerek bunun modern evrim düşüncesiyle ilişkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada metin analizi ve karşılaştırmalı inceleme yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Evrim, Mevlânâ, Şiblî Nu'mânî, Tekâmül Anlayışı

Kâinat Kitabını Okuma Sanatı: Risale-i Nur'un Yaratılış Tasavvurunda Edebî Dil ve Temsilî Anlatım

*Mehtap KORKMAZ**

Millî Eğitim Bakanlığı - Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

ÖZET

Edebiyat ve düşünce geleneğinde tabiat, yalnızca estetik bir ilham kaynağı değil, aynı zamanda varlığın ve yaratılış nizamının anlamlandırıldığı zengin bir alandır. Edebi metinlerin kâinattaki ahengi ve yaratılış gayesini hangi dilsel araçlarla aktardığı, edebiyat ile düşünce dünyasının kesişim noktasında yer almaktadır. Bu çalışma, Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur Külliyyatı'nda varlığı açıklamak için başvurduğu saray, ayna, mektup ve özellikle "kâinat kitabı" istiareleri ile temsili hikâye anlatımını metin merkezli bir yaklaşımla tahlil etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve metin tahlili teknikleri kullanılmıştır. Külliyyatta yer alan tabiat tasvirleri, benzetmeler ve mecaz örgüleri incelenerek bu edebi unsurların yaratılış düşüncesini nasıl somutlaştırdığı çözümlenmiştir. İnceleme sonucunda Risale-i Nur'un, maddeyi başıboş ve gayesiz bir bütünlük olarak görmediği; her bir varlığı okunması ve idrak edilmesi gereken birer tefekkür vesilesi olarak sunduğu belirlenmiştir. Kullanılan temsili anlatımların, anlaşılması güç felsefi ve varoluşsal konuları zihinde görünür kılarak okuyucunun kâinat ile Yaratıcı arasındaki irtibatı kavramasını kolaylaştırdığı görülmüştür. Sonuç olarak Risale-i Nur'un edebi üslubu, kâinattaki ölçü ve dengeyi teorik bir tartışma olmaktan çıkarıp doğrudan edebi ve fikri bir kavrayış zeminine taşımaktadır. Edebiyatın, kâinattaki nizamı ve yaratılış gerçeğini ifade etmede oldukça etkili ve zengin bir anlatım imkânı sağladığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Risale-i Nur, Kâinat Kitabı, Temsili Hikâyecilik, Yaratılış Tasavvuru, Edebî İstiare, Varlık ve Nizam

Kâinatın Biyolojik Mizanı: Canlı Sistemlerdeki Ekolojik Düzenin Hikmet Eksenli Tahlili

*Mehtap KORKMAZ**

Milli Eğitim Bakanlığı - Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

ÖZET

Modern biyoloji, canlılığın temellerini hücresel düzeydeki metabolik dengeden (homeostasi) tabiatı kuşatan büyük madde döngülerine kadar uzanan kusursuz bir intizamla açıklar. Yeryüzündeki ekolojik denge soyut bir fikir değil, her an gözümüzün önünde işleyen somut biyolojik olayların bütünüdür. Bitkilerin kloroplastlarında fotosentezle ürettiği oksijen, aerobik solunum yapan canlıların oksijen ihtiyacını karşılar; hücresel solunum sonucu atmosfere salınan karbondioksit ise bitkilerin organik besin sentezinde kullandığı temel karbon kaynağını oluşturur. Atmosferin yaklaşık yüzde yetmiş sekizini kaplayan serbest azot gazı bitkiler tarafından doğrudan asimile edilemez; azot bağlayıcı ve nitrifikasyon bakterileri, bu gazı köklerin emebileceği nitrat tuzlarına çevirir. Aynı zamanda ekosisteme karışan organik atıklar ve canlı kalıntıları, saprofit mantarlar ile bakterilerin enzimatik faaliyetleriyle hızla inorganik bileşenlerine ayrıştırılarak hem toprağın mineral dengesi korunur hem de biyosferin tabii temizliği aksatılmadan sürdürülür. Biyosferin temel kaynağı olan Güneş'ten gelen ışık enerjisi ise bitkiler tarafından fotosentezle organik besinlerdeki kimyasal bağ enerjisine çevrilir; bu enerjinin besin zincirinde üreticilerden tüketicilere doğru kademeli olarak aktarılması, basamaklar arasındaki biyokütle dengesini korur ve tür popülasyonlarının dengeli bir seviyede kalmasını sağlar. Doküman incelemesiyle hazırlanan bu çalışmada, tabiatı gözlemlediğimiz bu ölçülü nizam Kur'an-ı Kerim ayetleriyle birlikte ele alınmıştır. Çünkü ekolojide gördüğümüz bu hassas tartı; her şeyin bir ölçüyle yaratıldığını bildiren Kamer Suresi 49. ayet, göklerin bir denge ve adaletle yükseltildiğini haber veren Rahmân Suresi 7-9. ayetler ve yeryüzündeki her bitkinin tartılmış bir miktar ile bittiğini bildiren Hicr Suresi 19. ayetin yeryüzündeki açık tecellileridir. Söz konusu ayetlerin nizam, mizan ve yaratılış hikmetine dair tefsir tahlilleri ile kaynakları araştırmanın tam metnine bırakılmıştır. Biyolojinin ortaya koyduğu bu somut işleyiş, ekosistemdeki hiçbir sürecin tesadüfe veya başıboşluğa bırakılmadığını; topraktaki tek bir bakteriden atmosfer tabakasına kadar bütün canlı sistemlerin sonsuz bir ilim, irade ve ölçüyle idare edildiğini açıkça göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Biyoloji, Ekolojik Denge, Yaratılış, Biyolojik Tefekkür, Kâinat Kitabı, İç Denge

Kozmosu Anlatmak, İnsanı Anlamak: Mitopoetik Dünya Tasavvurundan Evrimsel Paradigmaya Doğru Epistemik ve Antropolojik Bir Dönüşüm

*Dr. Öğr. Üyesi Kemal BOZKAYA**

Onbeş Kasım Kıbrıs Üniversitesi

ÖZET

Bu bildiri, insanın kökenine ilişkin düşüncenin tarihini, insanın kendisini anlama biçimlerinde meydana gelen epistemik ve antropolojik dönüşümler üzerinden incelemektedir. Çalışmanın temel problemi, köken sorusunun farklı tarihsel dönemlerde hangi gerçeklik tasarımları içerisinde anlam kazandığını ve bu tasarımların insanın kendisini konumlandırma biçimini nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaktır. Bu bağlamda köken sorusu, insanın geçmişine ilişkin bir araştırma alanının ötesinde, insanın kozmos içerisindeki yerini, doğayla ilişkisini, toplumsal sorumluluklarını ve varoluşuna yüklediği anlamı belirleyen kurucu bir felsefi problem olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın temel başvuru kaynaklarından biri Henri Frankfort ve çalışma arkadaşlarının *The Intellectual Adventure of Ancient Man* adlı eseridir. Mısır, Mezopotamya ve İsrail düşünce dünyaları üzerinden geliştirilen analizler, mitopoetik dünya tasavvurunda kozmoloji, siyasal düzen, toplumsal yaşam, yaşamın değerleri, ölüm ve insanın varoluşsal konumunun birbirine bağlı bir bütünlük içerisinde kavrandığını göstermektedir. Mitopoetik düşüncede insan, anlamlı ve düzenli bir kozmos içerisinde konumlandırılmakta, köken sorusu da bu bütünsel gerçeklik tasarımı içerisinde biçimlenmektedir. Bu nedenle mitopoetik düşüncenin yalnızca bilimsel düşüncenin ortaya çıkışından önceki bir aşama olarak okunması, onun kendine özgü epistemik yapısını ve antropolojik işlevini yeterince açıklayamamaktadır. Bildiri bu düşünce biçimini kendi iç tutarlılığı ve gerçeklik kurma biçimi içerisinde değerlendirmektedir. Çalışmada Yunan felsefesinin ortaya çıkışı, açıklama ilkelerinin giderek kavramsal sorgulamaya, akıl yürütmeye ve tartışmaya açılması üzerinden değerlendirilmektedir. Böylece gerçekliğin nasıl açıklanacağı sorusu, açıklamanın hangi ilkeler temelinde kurulabileceği sorusuyla birlikte düşünülmeye başlanmaktadır. Darwinci evrim paradigması ise köken sorusunu yeni bir epistemik düzleme taşımaktadır. *The Descent of Man* ile insan, canlılığın doğal tarihi içerisinde araştırılan bir varlık olarak yeniden konumlandırılmakta, insanın diğer canlılarla ilişkisi anatomik, gelişimsel ve zihinsel özellikler üzerinden ele alınmaktadır. Bu dönüşüm, insanın doğayla ilişkisini ve kendisine ilişkin düşüncesini yeniden yapılandırmaktadır. Bildirinin temel iddiası, mitopoetik dünya tasavvurundan evrimsel paradigmataya uzanan dönüşümün yalnızca açıklama modellerindeki değişim üzerinden anlaşılamayacağıdır. Burada insanın gerçekliği açıklama biçimi ile kendisini anlama biçimi birlikte dönüşmektedir. Kozmik bütünlük içerisinde anlamlandırılan insan, doğal tarih içerisinde yeniden temellendirilmekte ve köken sorusu yeni bir antropolojik içerik kazanmaktadır. İnsan dünyaya ilişkin bilgisini değiştirdikçe kendi varoluşuna ilişkin sorularını da yeniden kurmaktadır. Bu nedenle yaratılıştan evrime uzanan düşünsel dönüşüm, insanın yalnızca nereden geldiğini araştırma tarihi olmaktan öte, kendisini hangi gerçeklik içerisinde ve hangi bilgi biçimi aracılığıyla anlayabileceğini araştırma tarihi olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mitopoetik Düşünce, Evrimsel Paradigma, Epistemoloji, İnsan Felsefesi, Henri Frankfort, Köken Sorunu

Mitokondri, Mitokondriyal DNA ve Evrim Hakkında Yapay Zeka ile Bir Söyleşi

*Prof. Dr. Münir OKTAY**

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi Bilimsel amaçlı araştırmalarda yapay zekâ kullanımı her geçen gün biraz daha yoğun bir biçimde hayatımızda yer almaya başladı. Akademik araştırmalarda bu türden sorgulama örneklerinin sayısının artması doğru örneklerle ulaşma ihtimalini artıracaktır. Her ne kadar güçlü bir bilgi desteği sağlasa da yapay zekâ kaynaklı bilgilerde çok ciddi hatalar yer alabilmektedir. Amaç Bu çalışmada, gelişmiş büyük dil modellerine (LLM) sahip yapay zekâ tabanlı bir bilgi keşif, analiz ve sohbet platformu (Copilot) ile insan genomunun önemli bir parçasını oluşturan mitokondriyal DNA (mtDNA), mitokondri ve evrim konularının ele alınması amaçlandı. Yöntem Bir başlangıç sorusu ile söyleşiye başlandı daha sonra konunun akışına göre detay konulara geçildi. Bulgular Yapay zekânın mtDNA, mitokondri ve evrim kavramları hakkında nasıl bir bakış açısına sahip olduğu belirlendi. Sonuç Belli bir kısmı bildiride yer alan, yaklaşık 20 sayfalık bir yer tutan bu söyleşide, kurgulanmış hikâyelerin sıklığı, konuyu kapsamayan örneklerin kullanımı ve sonuçta kendisi ve bilim ile inanılmaz çelişen açıklamaların sıklığı dikkati çekti. Bu türden sorgulayıcı yapay zekâ söyleşilerinin genç araştırmacıların tartışma kültürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mitokondri, Mitokondriyal DNA, Evrim, Yapay Zeka

Kutsal Metinden Bilimsel Paradigmaya: Yaratılış ve Evrim Tartışmalarının Sosyolojik İzleri

*Dr. Öğr. Üyesi Bekir ŞAHİN**

Artvin Çoruh Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışma, yaratılış ve evrim tartışmalarını sosyolojik boyutlarıyla ele alarak, kutsal metin temelli bilgi anlayışı ile modern bilimsel paradigma arasındaki etkileşim, gerilim ve dönüşüm alanlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, yaratılış ve evrim ekseninde şekillenen tartışmaların yalnızca biyolojik ya da teolojik bir mesele olmadığını, aynı zamanda toplumsal anlam üretimi, otorite ilişkileri, bilgi meşruiyeti ve kimlik inşası bakımından önemli bir sosyolojik içeriğe sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışma, kutsal metinlerin sunduğu kozmolojik açıklamalar ile modern bilimin özellikle evrim teorisi üzerinden kurduğu açıklama modelinin, toplumsal düzlemde nasıl karşılandığını ve nasıl yorumlandığını değerlendirmeyi hedeflemektedir. Çalışmanın problemi, yaratılış ve evrim tartışmalarının farklı toplumsal kesimlerde neden yalnızca bir bilgi veya inanç farklılığı olarak kalmadığını; bunun ötesinde kültürel aidiyet, dini meşruiyet, epistemik otorite ve modernlik tasavvurları etrafında neden derinleştiğini ele almaktadır. Bu problem çerçevesinde, bilimsel bilginin toplumsal otoritesi ile dini bilginin normatif gücü arasındaki ilişkinin hangi toplumsal koşullarda çatışmacı, hangi koşullarda uzlaşmacı biçimler ürettiği sorusu tartışılmaktadır. Böylece çalışma, yaratılış ve evrim tartışmalarını yalnızca içerik düzeyinde değil, bu tartışmaları mümkün kılan sosyolojik zemin açısından da çözümlemeyi önermektedir. Çalışmada, literatür taraması, kavramsal çözümleme ve dökümantasyon tekniklerinden yararlanılmıştır. Öncelikle din sosyolojisi, bilgi sosyolojisi ve bilim sosyolojisi literatürü çerçevesinde kuramsal bir arka plan oluşturulmakta; ardından yaratılış ve evrim tartışmalarına ilişkin dini, akademik ve kamusal söylemler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak bildiri, yaratılış ve evrim tartışmalarının, din ile bilim arasındaki basit bir karşıtlığın ötesinde, toplumun bilgi düzenini, otorite yapılarını ve kolektif kimliklerini yansıtan çok katmanlı bir tartışma alanı olduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Yaratılış, Din, Bilim, Kutsal

Sorgulanmayan Bilim, Sorgulanan İnanç: Evrim Paradigmasının Epistemik Yapısı ve Bilişsel Dokunulmazlığının Psikolojisi

*Doç. Dr. Esat ŞANLI**

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

ÖZET

Modern bilim söyleminde evrim teorisi, yalnızca biyolojik bir açıklama çerçevesi olmanın ötesine geçerek sorgulanması entelektüel yetersizlik ya da iyi niyet eksikliğiyle özdeşleştirilen bir paradigmatik dokunulmazlık kazanmıştır. Buna karşın dini inanç sistemleri, sistematik biçimde "kör teslimiyet" gerektiren yapılar olarak konumlandırılmaktadır. Bu bildiri, söz konusu asimetrik epistemik tutumun bilimsel bir tercihten değil, tanımlanabilir psikolojik mekanizmalardan beslendiğini tartışmayı amaçlamaktadır. Bireyler, mevcut inanç yapılarıyla çelişen bilgiyle karşılaştıklarında bilgiyi güncellemek yerine inancı koruma eğilimi gösterir; bunu küçümseme, kaynağı itibarsızlaştırma, sonradan gerekçe üretme, sosyal doğrulamaya başvurma, çelişkiyi çerçeveye zorla uydurma ve kimlik tehdidi algısına bağlı saldırı gibi altı temel savunma mekanizmasıyla gerçekleştirirler. Bu bildiri, söz konusu mekanizmaların yalnızca dini inancın değil, Bu bildiri, söz konusu mekanizmaların herhangi bir paradigmanın savunusunda yapısal olarak işleyebildiğini, bilimsel paradigmaların da bu örüntülerden azade olmadığını savunmakta ve iddiasını evrimci literatür üzerinde yürütülen nitel eser analiziyle somutlaştırmaktadır. Metodoloji açısından çalışma, evrimci literatürün önde gelen örnekleri olan Richard Dawkins'in *Kör Saatçi* (1986) ve Tanrı Yanılgısı (2006) adlı eserleri üzerinde eleştirel söylem analizi uygulamaktadır. Analiz; iradesiz olduğu iddia edilen mekanizmayı tanımlamak için zorunlu olarak irade diline başvurulmasını, karşı argümanlara içeriksel yanıt verilmek yerine argüman sahibinin patolojize edilmesini, fosil kaydı boşlukları, doğal seçim ve abiogenez gibi açıklanamayan noktalara yönelik sonradan üretilmiş gerekçelerin sistematik kullanımını ve bilimsel uzlaşıya sosyal doğrulama mekanizması olarak başvurulmasını Festinger'in çerçevesiyle bire bir eşleştirmektedir. Bulgular, Jonathan Haidt'ın güdümlü akıl yürütme (2012) ve Thomas Kuhn'un paradigma körlüğü (1962) kavramlarıyla desteklenerek derinleştirilmektedir. Bildiri, her iki açıklama sistemine — dini ve bilimsel — eşit epistemik standartların uygulanmasını talep etmektedir. "Bilimsel" etiketinin bir teorinin doğruluğunu değil metodolojisini nitelendirdiği, dolayısıyla paradigmanın kendisini sorgulamayan bir zihnin inanç savunusu yapan bir zihinle yapısal olarak özdeş psikolojik örüntüler sergilediği savunulmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, ders müfredatlarından akademik söyleme uzanan geniş bir alanda epistemik adalet talebini psikoloji biliminin kavramsal araçlarıyla temellendiren bir eleştirel analiz olarak konumlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilişsel Uyumsuzluk, Evrim Paradigması, Epistemik Asimetri, Seçici Şüphencilik, Bilim-İnanç İlişkisi

Paleoantropolojide Görsel Algı ve Manipölasyon: Bilimsel Hatalardan Propaganda Amaçlı Rekonstrüksiyonlara Antropolog Gözüyle Bakış

*Prof. Dr. Mustafa Tolga ÇIRAK**

Hitit Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Paleoantropoloji, çoğu zaman eksik veya çok parçalı iskeletler, tekil dişler ve fosiller üzerinden geçmiş biyolojiyi yorumlamaktadır. Ancak iskelet ve fosil verisinin izin verdiği çıkarımlar ile makaleler, popüler medya, ders kitapları ve müze sergilerinde üretilen kesinlik izlenimi arasındaki sınır her zaman net değildir. Tarihsel sahtekarlıkların, hatalı teşhislerin ve sanatsal rekonstrüksiyonların kesin doğru olarak kabul edilip kullanılması, bilimsel bilginin kamuoyuna aktarımında etik sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. **Amaç:** Bu çalışma, insan evrimi anlatısında kullanılan seçili bir takım fosil kayıtlarını inceleyerek kasıtlı tahrifat, yöntemsel hata, abartılı yorum ve propaganda aracı olarak kullanılan görsel kurgular arasındaki farkları ortaya koymayı; fosil kanıtı ile rekonstrüktif yorumun toplumu nasıl yönlendirebileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. **Yöntem:** Antropoloji tarihi, paleoantropoloji ve bilimsel kaynakları doküman analizi ve eleştirel görsel söylem analiziyle değerlendirilmiştir. Piltdown İnsanı, Nebraska İnsanı, Archaeoraptor, Haeckel'in embriyo çizimleri ve Biston betularia görselleri; bulgunun niteliği, ilk yorum, sonraki düzeltme ve toplumsal etkileriyle karşılaştırılmıştır. Ayrıca tek bir fosil parçasından üretilen rekonstrüksiyonlarda yüz, beden, aile ve sosyal yaşam tasvirleri ve mimikler biyolojik antropoloji ve adli yüzlendirme ilkeleri bakımından incelenmiştir. **Bulgular:** İncelenen örnekler, vakaların tek bir kategoriye indirgenemeyeceğini göstermektedir. Piltdown ve Archaeoraptor fiziksel bileştirme içeren sahte örneklerden oluşmuşken, Nebraska İnsanı sınırlı veriden kaynaklanan hatalı ve hayali taksonomik zorlama yorumdur. Rekonstrüksiyonlarda cilt rengi, kıl dağılımı, mimik, davranış ve aile ilişkileri gibi fosilden doğrudan çıkarılamayan unsurların eklenmesi, hipotezi görsel kesinliğe dönüştürebilmektedir. İlk sansasyonel sunumların, sonraki bilimsel düzeltmelerden daha kalıcı olduğu görülmektedir. Yani ilk kez yapılan yönlendirme içeren rekonstrüksiyonların hatalı olduğunun anlaşılmasına rağmen hala kullanılması propaganda amaçlı bir yaklaşımdır. **Sonuç:** Sonuç olarak, tek bir fosil parçasına veya parçalı fosillere dayanarak sunulan görsel ve taksonomik kesinlikler, zorlama yorumlar, manipüle edilen çizimler ve sözde bilim adına yapılan sahtekarlıklar bilimin sınırlarını aşmaktadır. Paleoantropolojik iletişimde somut veri, hipotez ve sanatsal yorum birbirinden net hatlarla ayrılmalı; görsel kurguların ideolojik bir propaganda aracına dönüştürülmesi önlenerek bilimsel şeffaflık ve dürüstlük ilkesi gözetilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Paleoantropoloji, Evrimsel Tahrifat, Rekonstrüksiyon, Görsel Propaganda, Nebraska Adamı, Piltdown Adamı

Bir Kudret Ayeti Olarak Böceklerde Soğuğa Dayanıklılık ve Antifriz Mekanizması

*Prof. Dr. Abdullah BAYRAM**

YÖK Denetleme Kurulu (Emekli Öğretim Üyesi)

ÖZET

Karasal ekosistemlerde yaşayan canlılar için ortam sıcaklığındaki değişimler, beslenme, barınma ve üreme açısından hayati önem taşır. Minimum kış sıcaklıkları -50°C 'ye varan Alaska, Kuzey Kanada ve Kuzey Kutup Bölgelerinde yaşayan bazı böcek türleri hücre dışı sıvılarının yarısından fazlasının buza dönüşmesine izin verirler. Ayrıca vücutlarındaki gliserol gibi kriyoprotektan bileşikler bol miktarda üreterek sıvılarını antifirize çevirerek soğuğa direnç sağlarlar. Diğer bazıları ise vücut sıvısını kriyoprotektan bileşiklere dönüştürerek antifriz özellik kazanırlar. Donma süresince yaşamsal faaliyetleri ileri derecede düşen bu canlılar çevre sıcaklığının normale dönmesi ile kısa sürede ideal yaşamlarına dönerler. Bu tür korunma stratejileri bazı amfibi ve sürüngen türlerinde de görülebilmektedir. Antifriz özelliği gösteren kriyoprotektan bileşikler ile gerçekleşen bu mucizevi soğuğa direnç mekanizması gıda-tarım endüstrisi, tıp ve veterinerdeki kan hücresi, doku ve organ naklinde, kriyocerrahide ve biyoçeşitliliğin korunması ve geliştirmesi araştırmalarına kapı açmaktadır. Bu derlemede aşırı soğuğa maruz kalan bazı böcek türlerinin dondan kaçınma ve dona tolerans stratejilerine dair bilgiler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kriyobiyojoloji, Soğukkanlı, Böcek, Gliserol, Antifriz

Bilim ve İnanç Arasında: Mısırlı Düşünür Mustafa Mahmud'un Yaratılış ve Evrim Kavramlarına Yaklaşımı

*Dr. Alaa Abou-El-Nour**

İstanbul Üniversitesi

ÖZET

Modern bilim ile din/inanç ilişkisi, yirminci yüzyıldan bu yana felsefe, düşünce tarihi ve teoloji ekseninde tartışılan temel alanlardan biridir. Bu bağlamda, Mısırlı düşünür ve yazar Mustafa Mahmud'un düşünce evresi, materyalist ve bilimsel yaklaşımlar ile dini ve teolojik perspektif arasında kurduğu sorgulayıcı köprü açısından dikkate değer bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışmanın temel problemini, yazarın materyalist kabullerden teolojik senteze evrilen entelektüel seyrinin evrim teorisi ve yaratılış eksenindeki yansımaları oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada yazarın seksen kitabı ve dört yüzü aşan "İlim ile İman" programının bölümünden oluşan yazılı ve görsel eserlerini tanıtarak; ilim ile iman arasında geçen düşünce yolculuğunun durakları ile yaratılış, hayat, ölüm ve evrim teorisine yaklaşımı nitel bir şekilde incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, Mustafa Mahmud evrim teorisinin mekanik ve indirgemeci yorumlarına karşı felsefi ve teleolojik itirazlar geliştirmiş; evreni ve insanı anlamlandırmada bilim ile inancın çatışan iki zıt kutup değil, birbirini karşılıklı olarak tamamlayan bilgi alanları olduğunu savunmuştur. Sonuç olarak çalışma, yazarın düşünce dünyasının materyalizmden teolojiye geçiş sürecinde bilimi dışlamayan, aksine onu teolojik bir bakış açısıyla yeniden yorumlayan bütüncül bir zemin sunduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Mahmud, Bilim ve İnanç, İlim ile İman, Yaratılış, Evrim Teorisi

Şekil ve Yaratılış Üzerine: Formun Kaynağı Üzerine Mantıksal Bir Çözümleme

*Doç. Dr. Ahmet KAVLAK**

Iğdır Üniversitesi

ÖZET

Modern fizik ve kimya, kâinattaki tüm maddelerin sınırlı sayıdaki temel yapı taşından olan atomlardan ve bu atomların oluşturduğu elementlerden meydana geldiğini ortaya koymuştur. Atomlar; canlı ya da cansız tüm varlıkların ortak hammaddesini oluşturur. Ancak bu noktada mantıksal bir soru karşımıza çıkar: Gözün, kulağın, bir çiçeğin, bir hücrenin ya da kusursuz bir anatomik formun hammaddesi olan bu atomların bizzat kendisinde, bu şekillerin ve planların potansiyel olarak varlığından söz etmek bilimsel olarak mümkün müdür? Mantiğin birinci ilkesi olan özdeşlik ilkesi gereği, atomların zorunluluk kurallarına yani nedenselliğe tabidirler, amaç takip etmezler Evrendeki tüm organik ve inorganik maddeler aynı atom havuzundan beslenir. Yani bir insan gözündeki atomlar ile o gözün baktığı cansız bir taş parçasının ya da toprak tabakasının temelinde yatan atomlar fiziksel olarak aynıdır. Eğer bir canlının veya karmaşık bir biyolojik sistemin şekli ve nizamı, onu oluşturan hammaddenin yani atomların içine içkin olsaydı, o hammaddeye temas eden her şeyin rastgele aynı kusursuz formları üretmesi gerekirdi. Oysa toprak, su ve hava gibi atomların düzensizce yığıldığı havuzlar, dışarıdan bilinçli bir organizasyon ve planlama müdahalesi olmadığında yalnızca kaotik ve düzensiz yığınlar oluşturur. Çünkü nedensellik kuralları uygulamanın adıdır, tasarım değildir. Bir nesnenin veya sistemin sahip olmadığı bir özelliği başka bir nesneye aktarması mantıken imkânsızdır. Atomlar bilinçten, iradeden, estetik algıdan mahrum oldukları gibi konumuz olan bütünsel tasarım bilgisinden de mahrumdurlar. Şekiller, nizamlar, oranlar ve anlamlı formlar; onları taşıyan hammaddenin (atomların) içinde o potansiyel veya öz olarak bulunmamaktadır. Bu çalışmada formun kaynağı üzerine mantıksal değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Özdeşlik İlkesi, Atomlar, Amaç Kavramı, Nedensellik Kavramı, Tasarım, Form

Modern Psikoloji ve Risale-i Nur Sentezinde Kâinattaki Denge ve Anlam Arayışı

*Mehmet Nuri ÇAĞLAR**

ÖZET

Modern dünyada seküler modernitenin evreni mekanik ve tesadüfi bir yapı olarak sunması, bireylerde varoluşsal anksiyete, yalnızlık ve anlamsızlık krizini tetiklemektedir. Bu çalışma, Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur külliyatındaki kozmoloji anlayışını (Mizan, Adl, Mana-yı Harfi) ve insanın ontolojik sınırları olan Acz ile Fakr kavramlarını, Nokta-i İstinad (Dayanak Noktası) ve Nokta-i İstimdad (Yardım Dileyiş Noktası) ekseninde incelemeyi amaçlamaktadır. Yöntem ve Kuramsal Çerçeve: Araştırmada Nursi'nin tefekkür modeli; Batı psikolojisinin 15 öncü ismi (Freud, Jung, Frankl, Yalom, James, Fromm, Maslow, May, Beck, Rogers, Ellis, Allport, Bowlby, Winnicott, Adler) ve Türk psikiyatri/psikoloji literatüründeki akademisyenlerin (Nevzat Tarhan, Kemal Sayar vb.) görüşleriyle karşılaştırılmıştır. Kuramsal çerçeve, Türkiye genelinde 35 ilde yürütülen TİDA (Türkiye'de İnanç ve Dindarlık Araştırması) saha verileriyle ampirik olarak desteklenmiştir. Bulgular: Bilişsel ve Varoluşsal Güven: TİDA verilerine göre, inanan grupta hayatı anlamlı bulma oranı %86.5 iken, inanmayan/seküler grupta varoluşsal bunalım yaşama oranı %61.8'e ulaşmaktadır. Gelecek Kaygısı ve Sığınma: İnançlı bireylerde zorluk anında dua ve manevi sığınma (Nokta-i İstimdad) oranı %94.0 seviyesindedir. Bu durum, geleceğe yönelik kaygı oranını %22.4 seviyesinde tutarak psikolojik dayanıklılığı (resilience) artırmaktadır. Kuramsal Sentez: Freud ve Adler'in "çaresizlik/aşağılık hissi", Bowlby'nin "güvenli bağlanma" ve Frankl'ın "anlam arayışı" olarak tanımladığı olgular; Nursi'nin Acz, Fakr ve Nokta-i İstinad kavramlarıyla örtüşmekte ve pasif bir zayıflık olmaktan çıkıp ruhsal bir güce dönüşmektedir. Sonuç: Hem Batı varoluşçu psikolojisinin kuramsal birikimi hem de TİDA'nın ampirik verileri, insanın ruhsal bütünlüğünün kâinatı anlamlandırma biçimiyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Risale-i Nur'un varlık ve insan tasavvuru, modern insanın yaşadığı ontolojik güvensizlik ve anlamsızlık krizine karşı etkili bir zihinsel ve psikolojik model sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Risale-i Nur, Varoluşçu Psikoloji, TİDA Araştırması, Acz ve Fakr, Nokta-i İstinad, Anlam Arayışı

Ölçülü Kâinattan Tasarlanan İnsana: Yaratılış, Evrim ve Transhümanizm Arasında İnsan Olmanın Ölçüsü

Orhan GÜNGÖRMÜŞ*

Millî Eğitim Bakanlığı - Muş Millî Eğitim Müdürlüğü

ÖZET

Kâinata her şeyin ölçü ve düzen üzerine yaratıldığı, Kur'an-ı Kerim'de "Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık." ifadesiyle bildirilmektedir. Her varlığın kendine özgü bir sınır ve denge içerisinde varlığını sürdürmesi, yaratılışı rastlantısal oluşların toplamından ziyade parçaların bütün içerisinde anlam kazandığı ilâhî bir düzen olarak okumaya imkân vermektedir. Kur'an-ı Kerim'de insanın "ahsen-i takvîm" üzere yaratıldığının bildirilmesi ise insan değerinin yalnızca biyolojik özellikler ve bilişsel kapasite üzerinden tanımlanamayacağına işaret etmektedir. Bu çalışma yaratılış, evrim ve transhümanizm çerçevesindeki insan tasavvurlarını karşılaştırarak biyolojik olarak açıklanabilen ve teknolojik olarak değiştirilebilen insanın, varoluşsal anlamının hangi ölçütlere göre belirlenebileceğini amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek biyoloji felsefesi, bilim felsefesi, teoloji ve biyoetik literatürü karşılaştırmalı ve kavramsal analiz yöntemiyle incelenmektedir. Evrimcilere göre insan (*Homo sapiens*), canlılar dünyasından ontolojik olarak ayrıştırılmış müstakil bir biyolojik kategori değil; diğer canlılarla ortak bir evrimsel geçmişi paylaşan bir canlı türü olarak değerlendirilmektedir. İnsanı uzun süreli değişim, kalıtım, varyasyon, doğal seçim ve türleşme süreçleri içerisinde ortaya çıkan bir canlı türü olarak ele alır. Bu açıklama insanın sadece biyolojik kökenine yönelik olup akıl, irade, vicdan, ahlaki sorumluluk ve anlam arayışıyla belirginleşen varoluşsal mahiyetini açıklayamamaktadır. Transhümanizm ise insanın biyolojik geleceğini teknoloji aracılığıyla yeniden tasarlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Genetik müdahaleler, yapay zekâ ve nöroteknolojiyle insanın sınırlarını aşmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım teknolojik değişimin fitrat, ahlaki sorumluluk ve insan olmanın ölçüsüyle uyumunu temel bir probleme dönüştürmektedir. Bu makalenin amacı; yaratılış, evrim ve transhümanizm kavramları çerçevesinde insan tasavvurlarını karşılaştırmaktır. Bu doğrultuda insanın biyolojik açıdan açıklanabilirliği, teknolojik açıdan değiştirilebilir olmasının insan olmanın anlamı ve ölçüsü üzerindeki etkisini sorgulamaktadır. İnsan, "Kâinatın ölçüsünü keşfetmeye çalışan bir varlık olmaktan çıkarak zamanla kendi belirlediği ölçüyü kâinata ve nihayet kendi fitratına dayatmaya çalışan bir varlığa mı dönüşmektedir?" sorusu üzerinden ele alınmaktadır. Bu bağlamda yaratılış, fitrat, biyolojik sınırlar ve transhümanist müdahaleler arasındaki ilişki; felsefi, teolojik ve biyoetik açıdan değerlendirilerek söz konusu soruya cevap aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış, Evrim, Transhümanizm, Fitrat, Biyoetik

Bilim-Din Diyaloğunda Bilimler Işığında Yaratılış Kongrelerinin Rolü

*Dr. Öğr. Üyesi İdris GÖRMEZ, Prof. Dr. Adem TATLI**

Gazi Üniversitesi

ÖZET

Bilim ile din arasındaki ilişki, modern dönemde özellikle bilimsel yöntemin güç kazanmasıyla birlikte önemli bir epistemolojik ve felsefî problem hâline gelmiştir. Bilimsel açıklamaların evren, hayat ve insan hakkında giderek daha kapsamlı bilgiler ortaya koyması, dinî inançların bilim karşısındaki konumunun yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Bu açıdan bakıldığında bilim–din ilişkisini açıklamak üzere literatürde özellikle Ian G. Barbour tarafından sistematikleştirilen dört model öne çıkmaktadır. Bunlar; çatışma, bağımsızlık, diyalog ve bütünleşmedir. Çatışma modeli bilim ile dini aynı gerçeklik alanı üzerinde birbirini dışlayan iki rakip açıklama sistemi olarak görürken, bağımsızlık modeli bunları farklı soru ve yöntemlere sahip iki ayrı alan olarak değerlendirir. Diyalog modeli iki alanın yöntem, sınır soruları ve önkabuller bakımından karşılıklı konuşabileceğini savunur. Bütünleşme modeli ise bilimsel ve teolojik açıklamalar arasında daha kapsamlı bir kavramsal bütünlük kurulabileceğini ileri sürer. Bu modeller içerisinde özellikle diyalog ve bütünleşme yaklaşımları, İslâm düşüncesindeki ilim, akıl, tefekkür ve kâinat tasavvurları açısından yeni araştırma imkânları sunmaktadır. Bediüzzaman Said Nursî'nin Risale-i Nur Külliyyatı'nda geliştirdiği “kâinat kitabı” anlayışı bu açıdan dikkat çekici bir örnektir. Nursî, kâinatı yalnızca fiziksel nesnelerin toplamı olarak değil, Allah'ın isim ve sıfatlarına işaret eden, okunması ve üzerinde tefekkür edilmesi gereken bir “kitap” olarak değerlendirir. Burada “okuma” kavramı, fiziksel anlamda bir metni okumaktan ziyade varlıkların özelliklerini, ilişkilerini, düzenlerini ve birbirleriyle olan bağlantılarını inceleyerek onların taşıdığı anlam üzerinde düşünmeyi ifade eder. Buna göre bilim, kâinatın işleyişindeki düzen, ölçü, uyum ve nedensellikleri araştırırken; din ve tefekkür bu düzenin anlamı, kaynağı ve gayesi üzerine düşünmeyi mümkün kılar. Böyle bir yaklaşım, bilimsel yöntemi dinî bir delile indirgmeden, bilimsel bilgi ile dini anlamlandırma arasında bir diyalog zemini oluşturabilir. 2017 yılında Harran Üniversitesi ev sahipliğinde başlatılan “Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongreleri”, bilim ile din arasındaki ilişkiyi yeniden ele alan disiplinlerarası bir akademik hareket olarak dikkat çekmiştir. Bu makalede, söz konusu kongrelerin ortaya çıkışı, temel amaçları, akademik uygulamaları ve sahadaki toplum, eğitim ve düşünce üzerindeki yansımaları incelenmektedir. Çalışma, kongrelerin bilimsel söylem içinde metafizik boyutu yeniden tartışmaya açtığını ve özellikle genç akademik çevrelerde yeni bir paradigma arayışını tetiklediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim, Din, Felsefe, Evrim, Yaratılış, Kongre

Kişisel Hayat Tarzı Olarak Ölçülülük Üzerine Erdem Üzerinden Bir Bakış

*Prof. Dr. Ramazan ERDEM**

Süleyman Demirel Üniversitesi

ÖZET

Erdem, ahlâkî ve karakter açısından üstün, iyi ve değerli niteliklere sahip olmaktır. Bir insanı iyi yapan karakter özelliklerinin bütünü erdemi gösterir. Felsefe literatüründe erdem, ahlâkî üstünlük olarak kullanılır. Aristoteles, Nikomakhos’a Etik’te erdemi “doğru akılla seçilen alışkanlık” şeklinde tanımlar. İbn Hazm’a göre erdem (fazilet), ifrat (aşırılık) ile tefrit (yetersizlik) arasındaki orta noktayı temsil eder; erdemsizlik ise bu dengenin kaybolmasıyla ortaya çıkan “rezilet” durumudur. İslam düşüncesinde erdem (Kaya, 2002; Kınalızâde, 2014), insanın iç dünyasındaki kuvvetlerin dengelenmesiyle oluşan dört temel unsur üzerinden açıklanır: hikmet, iffet, cesaret ve adalet. Hikmet (zihin/teorik güç), öğrenme, hakikati kavrama ve zihinsel berraklık gibi unsurları içerir; ifrat noktasında hilekârlık ve manipülasyon, tefrit noktasında ise doğru ile yanlış ayıramama (ahmaklık) görülür. İffet (nefis/şehvi güç), bedensel ve fizyolojik arzuların dengelenmesidir; haya, nezaket, kanaat ve ölçülülük gibi unsurları barındırır. İfrat noktasında doyumsuzluk ve arsızlık, tefrit noktasında ise meşru ihtiyaçlardan uzak durma ve tembellik ortaya çıkar. Cesaret (irade/yırtıcı güç), savunma ve mücadele yetisinin dengeli hâlidir; iyilik, sabır ve vakur duruşu içerir. İfrat noktasında kontrolsüz öfke ve tehlikeye bilinçsizce atılma, tefrit noktasında ise korkaklık ve kaygı hâkimdir. Adalet (kalp/pratik güç), hak ve hakkaniyetin dengeli uygulanmasıdır; ifrat noktasında zulüm ve başkasının hakkına girmek, tefrit noktasında ise haksızlığa boyun eğmek söz konusudur. Bu dört temel erdem, insanın beden, nefis ve ruh katmanları ile irade, zihin ve kalp bütünlüğünün yansımasıdır. Erdemli olma yolculuğu, içsel unsurlar ile ömür boyu süren dışsal deneyimlerin bir bütünüdür. Bu temel erdemlerden türeyen çok sayıda alt erdemden söz etmek mümkündür. Bu çalışmada, ifrat ve tefritten kaçınarak mutedil (ölçülü) bir hayat tarzının erdemli bir insan olma açısından önemi değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Erdem, Ölçülülük, Denge

Yaratılış Ayetlerindeki Esmâ-i Hüsnâ Fâsılları Bağlamında Kur'ân-Evrîm Meselesinin Kritisî

*Dr. Fatih ÇELİKEL**

Millî Eğitim Bakanlığı

ÖZET

Evrîm teorisinin güçlü retoriklerle küresel düzeyde “kanıtlanmış bir doğa yasası” biçiminde sunulması, bu teorisinin kesin gerçeklik olarak algılanmasına sebep olmuştur. Bu algı bir kısım Müslüman düşünürlerde de yer edinmiştir. Söz konusu düşünürler çalışmalarında evrîmin Kur'ân'ın hiçbir ayetiyle çatışmadığını aksine bir takım ayetlerin evrîmi desteklediğini savunmaktadır. Bu iddia, birçok çalışmada yaratılışta tedriciliğe dikkat çeken ayetlerle temellendirilmeye çalışılmış, bu gibi ayetlerden hareketle Kur'ân'ın evrîmi onayladığı ileri sürülmüştür. Bu çalışmada Kur'ân-evrîm meselesiyle ilgili kritik hususlar yaratılışla ilgili ayetlerin ilgili ayetlerin fâsıllarında yer alan esmâ-i hüsnâ üzerinden incelenmektedir. Bununla birlikte yeri geldikçe evrîme destek olduğu ileri sürülen ilgili ayetlerin iddia edilen anlamlara ne ölçüde delâlet ettiği, öne sürülen gerekçelerin ne derece isabetli olduğu tefsir usûlü kâideleri ve Kur'ân'ın yaratılışla ilgili genel perspektifi çerçevesinde incelenmektedir. Konuyla ilgili yapılan birçok çalışmada yaratılışla ilgili ayetlerin sonunda yer alan fâsılların anlama etkisinin hesaba katılmadığı görülmektedir. Oysa bu ayetlerde yer alan esmâ-i hüsnâ yaratılışla ilgili önemli işaretler barındırmaktadır. Mesela Nahl suresinin 70. ayetinde Cenâb-ı Hakk'ın insanları yarattığı ve belli bir süre sonra hayatlarına son verdiği ifade edilir ardından O'nun Alîm ve Kadîr olduğu vurgulanır. Böylelikle yaratma gibi öldürmenin de belli bir ilmi, kudreti ve bir takdiri gerektirdiği bunların tesadüfen olamayacağına işaret edilir. Ayrıca Kur'ân'a göre yaratılış sadece fiziksel ve biyolojik bir süreç değildir. Müşahede edilen fiziksel ve biyolojik süreçleri belirleyen tamamen metafizik boyuttur (Allah'ın isim ve sıfatları). Ayetlerin sonunda zikredilen esmâ-i hüsnâ bir yönüyle yaratılışın istinad ettiği temel ilkelere işaret ederken diğer boyutuyla yaratılışa dair “ilim sahibi bir güç olmaksızın meydana gelen varlıklar”, “rastgele mutasyonlar”, “bir gaye olmaksızın değişen çevresel koşullar” vb. evrîmsel açıklamaların temelsizliğini göstermektedir. Kur'ân ayetlerinin evrîmi desteklediği öne sürülen çalışmalarda tespit edilen bir diğer eksiklik günümüz pozitivist modern bilim anlayışı üzerine temellenen evrîm teorisinin bir bütün olarak dikkate alınmaması bu sebeple yanlış anlaşılması ve anlatılmasıdır. Bir canlının kendi türü içindeki değişim dönüşüm ve gelişim gibi olguların tamamını evrîm olarak addetmek ve Kur'ân'ın bu olguları onaylamasından hareketle bir bütün olarak evrîmi de desteklediğini öne sürmek bu durumun yansımalarındandır. Çalışmada ulaşılan sonuçlara göre yaratılış ayetlerinin fâsıllarında yer alan esmâ-i hüsnânın Kur'ân'ın yaratılışa dair perspektifi hakkında önemli ipuçları sunmakla birlikte evrîm teorisinin temel kabulleriyle çatışan işlevlere sahip olduğu görülmüştür. Kur'ân'ın evrîmi desteklediği iddiasına gerekçe olarak sunulan argümanların çoğunlukla zorlama yorumlardan ibaret olduğu anlaşılmıştır. Tespit edilen temel hususlardan bir diğeri ise Kur'ân-yaratılış vb. konularda ilgili ayetlerin sonunda yer alan esmâ-i hüsnânın dikkate alınmasının elzem olduğu gerçeğidir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Yaratılış, Evrîm, Esmâ-i Hüsnâ

Kur'an-ı Kerim'deki Bitki Yaratılış Ayetlerinin Biyoloji (Botanik) Bilimi Bağlamında İncelenmesi

Dr. Ergün ÖZUSLU, Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL, Prof. Dr. Ahmet İLÇİM*

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada, Kur'an-ı Kerim'de bitkilerin yaratılışı, morfogenezi, cinsel dimorfizmi, çimlenme fizyolojisi ve fotosentetik biyokimyasına işaret eden ayetler, modern bitki biyolojisi ve ekofizyolojisi ilkeleri çerçevesinde analitik bir incelemeye tabi tutulmuştur. Araştırmada nitel doküman analizi yöntemi kullanılarak, ilgili ayetlerin filolojik ve semantik kökenleri ile güncel botanik literatürü karşılaştırılmıştır. Bulgular; rüzgarların aşılama rolü (anemofili), bitkilerdeki çift eşlilik (genetik cinsiyet), tohumun dormansiden çıkışı (germinasyon kinetiği) ve yeşil pigmentten besin üretimi (klorofil biyosentezi ve fotosentez) gibi karmaşık mekanizmaların, ayetlerde mikroskobik ve fizyolojik birer hakikat olarak yer aldığını göstermektedir. Sonuç olarak, VII. yüzyılda vahyedilen bu metinlerin modern ampirik keşiflerle sergilediği tam uyum, doğayı idare eden fiziksel kanunlar (Sünnetullah) ile vahyedilen kelamın aynı kozmik ontolojiye ve üstün bir tasarım mimarisine dayandığını akademik olarak ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an ve Bilim, Bitki Biyolojisi, Ekofizyoloji, Yaratılış Mimarisi, Anemofili, Fotosentez

Kainat Kitabının Matematiksel Dili: Fibonacci Sayıları Işığında Tesadüfün İmkânsızlığı

*Prof. Dr. Selahattin YAVUZ**

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ÖZET

İnsanlık tarihi boyunca tabiatın düzeni, sanatın estetiği ve canlıların yapısal uyumu üzerinde düşünülmüş; evrendeki tekrar eden örüntüler, rastlantı ile açıklanamayacak kadar anlamlı bulunmuştur. Bu çerçevede matematik, kâinatı anlamada yalnızca bir hesaplama aracı değil, aynı zamanda varlık düzenini okuyan evrensel bir dil olarak değerlendirilebilir. Fibonacci dizisi ve bu diziden türeyen altın oran, doğada, sanatta ve mimaride gözlenen düzenli ilişkilerin en bilinen örneklerinden biridir. Bu çalışmada, evrendeki morfolojik ve estetik düzenin temelini oluşturan Fibonacci dizisi ve Altın Oran ($\phi \approx 1.618$), matematik, istatistik ve olasılık teorisi perspektifinden incelenmiştir. Doğa bilimlerinde (botanik, astronomi, anatomi) rastlanan geometrik kalıpların, "beyaz gürültü" (rastgele süreçler) içeren stokastik birer tesadüf mü, yoksa deterministik bir tasarım mı olduğu sorusu istatistiksel anlamlılık testleri ve olasılık hesapları üzerinden tartışılmıştır. Elde edilen matematiksel modeller, evrendeki hassas dengenin tesadüfle açıklanmasının olasılık sınırlarının ($p < 0.0001$) çok dışında olduğunu; aksine bilinçli, kasıtlı ve mutlak bir İlâhi Güç tarafından tasarlanan bir "mizan" (ölçü) barındırdığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fibonacci Sayıları, Altın Oran, Tesadüfün İmkânsızlığı

Fitocoğrafik Mizan: Kur'anda adı geçen Bitkilerin Ekolojik ve Yaratılış Analizi

*Dr. Ergün ÖZUSLU**, *Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL*

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

ÖZET

Bitki ekolojisi ve fitocoğrafya ilkeleri, bitki türlerinin yeryüzündeki dağılımının belirli iklimsel, edafik ve topoğrafik sınırlamalara bağlı olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve Akdeniz ile İran-Turan fitocoğrafya bölgelerine ait olan Hurma (*Phoenix dactylifera* L.), Zeytin (*Olea europaea* L.), İncir (*Ficus carica* L.), Nar (*Punica granatum* L.), Ilgın (*Tamarix* spp.), Hardal (*Sinapis alba* L. / *Brassica nigra* L.), Reyhan (*Ocimum basilicum* L.) ve tarım bitkilerinin (*Allium* spp., *Lens culinaris* Medik, *Cucumis sativus* L.) fitocoğrafik yayılış sınırları ile ekofizyolojik adaptasyon özellikleri incelenmiştir. Çalışmada, rastlantısal mutasyonlar ve kademeli doğal seçilimi savunan evrimsel yaklaşım ile bütüncül ve anlık tasarımı vurgulayan yaratılış modeli teorik olarak karşılaştırılmıştır. Bitkilerin hücresel ozmotik basınç dengesi, tuz bezleri, kök-yaprak entegrasyonu ve tohum dormansisi gibi karmaşık fizyolojik özelliklerinin tekil veya kademeli değişimlerle açıklanamayacağı; aksine indirgenemez bir karmaşıklık sergilediği vurgulanmıştır. Bitkilerin kendilerine tayin edilen iklimsel ve coğrafi sınırlar dışına çıkamaması (ekolojik bariyerler), sınırsız bir genetik esneklik iddiasını sınırlandırmakta ve doğadaki ekosistem dengesinin (Mizan) ve fitososyolojik kararlılığın (Klimaks) bilinçli bir tasarımın ürünü olduğunu desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Fitocoğrafya, Ekolojik Bariyerler, İndirgenemez Karmaşıklık, Kur'an Bitkileri, Mizan, Klimaks

Güneş Enerjisinin Bitkilerdeki Yolculuğu

*Prof. Dr. Barbaros NALBANTOĞLU**

Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖZET

150 milyon km uzaklıktaki Güneş enerjisi tüm biyolojik enerjinin asıl kaynağı olduğundan, bu enerji canlılarda fotosentez yoluyla veya dolaylı şekilde kimyasal enerjiye dönüştürülerek kullanılmak zorundadır. 0,1 mm çapa sahip bitki hücresinin kloroplastlarında gerçekleştirilen fotosentez, bilim insanlarını hayrette bırakmaktadır. Fotosentezin ışığa bağımlı reaksiyonlarında, ışık enerjisi Fotosistem I ve II'deki klorofil molekülleri tarafından absorplanarak reaksiyon merkezlerine aktarılır. Fotosistem II reaksiyon merkezindeki uyarılmış elektronlar feofitin molekülüne verildiğinde, sudaki elektronlar da suyu yaran kompleks üzerinden reaksiyon merkezine transfer edilir ve O₂ atmosfere salınır. Feofitindeki elektronlar plastokinon, sitokrom b₆f kompleks, plastosiyanin, Fotosistem I reaksiyon merkezi, klorofil, fillokinon, demir-kükürt proteini üzerinden ferredoksine gelir. Ferredoksin elektronlarını ferredoksin:NADP⁺ oksidoredüktaz katalizörlüğünde NADP⁺ye vererek NADPH elde edilir. Buna ilave olarak, ATP sentaz katalizörlüğünde ATP de sentezlenir. Fotosentezin karbon bağlama reaksiyonlarında, üç tane CO₂'den bir tane gliseraldehit 3-fosfatın sentezlenebilmesi için üç kez Calvin çevrimine ve yaklaşık 15 farklı enzim reaksiyonuna ihtiyaç vardır. İki tane gliseraldehit 3-fosfatdan bir tane glukozun sentezlenebilmesi için de beş ilave farklı enzim reaksiyonuna daha ihtiyaç vardır. Görüldüğü gibi, altı tane CO₂'den bir tane enerjice zengin glukozun sentezlenebilmesi için yaklaşık 20 farklı enzim reaksiyonuna ihtiyaç vardır. Fotosentezde Güneş enerjisinin, kloroplastın, H₂O'nun, atık solunum maddemiz olan CO₂'in ve diğer faktörlerin koordineli ve verimli bir şekilde çalıştırılması gerekmektedir. Güneş enerjisinin bitkideki bu yolculuğunda, canlıların acil ihtiyaç duyduğu O₂, ATP ve glukoz molekülleri sentezlenmektedir. Bilim insanları, bu hikmetli yolculuğu planlayan ve gerçekleştiren sonsuz ilim ve güç sahibi YARATICIYI, bilimin katkılarıyla daha iyi anladıklarını ifade etmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Güneş Enerjisi, Fotosentez, Kloroplast, Oksijen, ATP, Glukoz

Yellowstone Ekosisteminde Av-Avcı Dinamikleri ve İlâhî Denge

*Prof. Dr. Ömer GÜNDOĞDU**

Atatürk Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışma, ekosistemlerin karmaşık popülasyon dinamiklerinde nonlinear diferansiyel denklemler aracılığıyla tezahür eden dinamik dengeye ulaşma eğilimini araştırmaktadır. Temel örneklem, Yellowstone Ulusal Parkı'ndaki kurtların parka yeniden dahil edilmesinin ardından geyik ve koyot popülasyonları üzerindeki üçlü av-avcı ilişkisidir. Yellowstone verilerinden ilham alınarak oluşturulan doğrusal olmayan bu modelin bilgisayar ortamında benzetimi yapılmıştır. Benzetim sonuçları, standart Lotka-Volterra modelinin ötesinde, popülasyonların başlangıçtaki yoğun salınlı davranışın ardından hızla sönümlendiğini ve kararlı bir denge noktasına yakınsadığını göstermiştir. Elde edilen faz diyagramları, sistemin bozulmanın ardından denge durumuna dönme kapasitesini (kararlılığını) matematiksel olarak ispatlar. Tartışma bölümü, bu ekolojik kararlılığı dindar bir bilim insanı perspektifinden değerlendirmektedir. Sistemin kendine yeterli öz-düzenleme yeteneği, doğa kanunları aracılığıyla tecelli eden ilahi bir rasyonel düzenin ve amaçlı tasarımın ispatı olarak sunulmaktadır. Bu bağlamda, dengeye ulaşmanın salt bir "tesadüfî zorunluluk" olduğunu iddia eden ateist yorumlar (yasaların kaynağını açıklamada yetersizlikleri nedeniyle) ve Yaratıcının evrene müdahale etmediğini savunan deist yorumlar (insan eyleminin sistemdeki kırılganlık ve onarılabirlik üzerindeki etkisini göz ardı etmeleri nedeniyle) eleştirilmektedir. Sonuç, ekosistem dengesinin sadece bir bilimsel bulgu değil, aynı zamanda Yaratıcının kâinata yerleştirdiği "mizan"ın bir yansıması olduğunu vurgulayarak, bilimsel analizi teolojik tefekkür ile birleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Av-Avcı Dinamikleri, Yellowstone, Ekosistem Dengesi, İlâhî Düzen, Teistik Bilim

Karıncalarda Yaratılış

*Doç. Dr. Emin KAPLAN**

Bingöl Üniversitesi

ÖZET

Bir türün başka bir türden meydana gelmediğine inanan tevhid inancına sahip Carl von Linné ve Pierre André Latreille sınıflandırmalarına göre karıncalar hayvanlar âleminde eklem bacaklılar (Artropoda) şubesinde, altı bacaklılar (Hexapoda) altısubesinde, böcekler (Insecta) sınıfında, zar kanatlılar (Hymenoptera) takımında ve Formicidae ailesine mensupturlar. Karıncalar morfolojik olarak tıpkı böcekler gibi baş, göğüs (thorax) ve karın (abdomen) olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Başta bir çift dirsekli anten ve bir çift petek göz, bazı türlerde nokta göz ve ağız parçaları bulunur. Karın bölgelerinde üç çift bacak ile erkeklerde ve kraliçe karıncada iki çift kanat bulunur. Karıncalar morfolojik olarak arılara çok benzemektedir. Ancak kraliçe karıncaların döllenmeden sonra kanatlarını dökmesi ve işçi karıncada kanat olmayışı ile birinci karın kısımlarının yumru veya yaprak şeklinde boğumlu olması gibi farklılıklar ile arılardan kolayca ayırt edilebilirler. Yeryüzünde en kalabalık canlı gurubunu oluşturan karıncalar okyanuslar dışında hemen hemen her yerde dağılış göstermektedir. Özellikle arılarda olduğu gibi sosyal özelliklileri oldukça fazla gelişmiş olup işçi, asker, erkek ve kraliçe olmak üzere dört farklı sosyal sınıftan oluşmaktadır. Kolonideki en kalabalık gurup olan işçiler besin temini, askerler yuva güvenliğinden, erkekler ve kraliçe ise tamamen üremeden sorumludurlar. Karıncaların biyolojik özellikleri, sosyal yaşam biçimleri ve davranışları yalnızca ilmi araştırmaların yanında, semavi dinler tarafından da incelendiği görülmektedir. Nitekim karıncalar, Kur'an-ı Kerim'in 27. suresi olan Neml Suresi'nde geçer ve Hz. Süleyman'ın ordusunu fark eden bir karıncanın diğer karıncaları uyarması ile karıncaların iletişim kurma, toplumsal dayanışma ve sosyal kabiliyetlerine atıfta bulunmaktadır. İncil ve Tevrat'ta da karınca, özellikle Süleyman'ın kıssalarında çalışkanlık, iş bölümü, tedbirlilik ve geleceği planlama gibi erdemlerin sembolü olarak tefsir edilmektedir. Bunun yanında bazı doğu dinleri ve geleneksel inanç sistemlerinde karıncalar, toplumsal uyumun, iş birliğinin ve doğadaki düzenin sembollerini oluşturmaktadır. Güncel bilimsel araştırmalar, karıncaların vücutları tarafından salgılanan feromonlar ile haberleştiğini, karmaşık iş bölümlerine sahip koloniler oluşturduğunu ve yüksek düzeyde sosyal yapıya sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Böylece semavi kitaplarda karıncalara atfedilen bazı özelliklerin günümüz ilmi bulgular ile uyum göstermesi dikkat çekici bir durum olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Hymenoptera, Karınca, Formicidae, Yaratılış

Darwin'in 'İğrenç Gizemi' ve İndirgenemez Karmaşıklık: Kapalı Tohumlu Bitkilerin (Angiospermae) Aniden Ortaya Çıkışı Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Ergün ÖZUSLU*, **Prof. Dr. Ahmet Zafer TEL**

Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

ÖZET

Bu çalışmada, Charles Darwin'in 1879 yılında "İğrenç bir Gizem" (Abominable Mystery) olarak tanımladığı çiçekli bitkilerin (Angiospermae) fosil kayıtlarındaki aniden ortaya çıkış olgusu ve taksonomik çeşitlenmesi ele alınmaktadır. Evrimsel biyolojinin temel taşlarından biri olan "kademeli gelişim" (gradualism) ilkesi, karasal bitkilerin paleontolojik kayıtları söz konusu olduğunda belirgin bir uyumsuzluk sergilemektedir. Kretase dönemi katmanlarında açık bir kademeli geçiş formu olmaksızın, yüksek bir tür çeşitliliğiyle aniden beliren kapalı tohumlu bitkiler, Klasik Evrimsel Mekanizmalar açısından ciddi tartışmalara yol açmaktadır. Ayrıca çiçekli bitkilerin üreme başarısında kritik rol oynayan entomofil (böcekle) tozlaşma mekanizmaları ve tozlaştırıcı vektörlerle (arılar, kelebekler vb.) kurulan zorunlu karşılıklı bağımlılık, biyolojik bir "indirgenemez karmaşıklık" örneği teşkil etmektedir. Bu çalışma, somut paleontolojik ve ekofizyolojik veriler ışığında, çiçekli bitkilerin kademeli evrimsel süreçlerle değil; yeryüzü ekosistemini destekleyecek şekilde bütüncül, işlevsel, münferit ve aniden yaratılmış olduğunu güncel literatür verileri doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İğrenç Gizem, Kretase Dönemi, İndirgenemez Karmaşıklık

Pedagojik Bir Yaklaşım Olan Analoji Yöntemiyle Bilime Karıştırılan Seküler İdeolojik Yorumların Sorgulanması: 5D Düşünme Modeli

*Doç. Dr. Zakir ELÇİÇEK**

Dicle Üniversitesi

ÖZET

Çalışma Problemi: Bilimsel bilginin üretilmesi ve aktarılması sırasında gözleme dayalı bilimsel veriler ile bu verilere yüklenen felsefî ve ontolojik yorumların birbirinden ayrılması önemli bir problem oluşturmaktadır. Özellikle “tabiat kanunları”, “tesadüf”, “kendiliğinden oluşum” ve “sebep-sonuç” gibi kavramların, yalnızca olaylar arasındaki düzenlilikleri veya ilişkileri ifade etmekten çıkarılarak varlığın nihai açıklayıcıları ve faileri gibi sunulması, belirli bir seküler ontolojik yorumun bilimsel bilginin kendisiymiş gibi algılanmasına yol açabilmektedir. Bu durum, öğrencinin “bilimsel olarak ne biliyoruz?” sorusu ile “bildiğimiz şeyin varlık açısından anlamı nedir?” sorusunu birbirinden ayıramamasına neden olmaktadır. **Amaç:** Bu çalışmanın amacı, pedagojik bir yaklaşım olarak analoji yönteminin, bilimsel veriler ile bu verilere eklenilen seküler ideolojik yorumlar arasındaki ayrımı görünür kılmadaki işlevini ortaya koymak ve 5D Düşünme Modelindeki analogik sorgulama yaklaşımının, tabiat kanunları, tesadüf ve nedenselliğin ontolojik olarak “fail” kabul edilmesindeki akıl yürütme problemlerini öğrencilerin fark etmesine nasıl katkı sağlayabileceğini göstermektir. **Yöntem:** Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman incelemesi ve kavramsal analiz yöntemi kullanılmıştır. 5D Düşünme Modelinin düşünme becerileri ve beş aşamalı uygulama döngüsü içerisinde özellikle “Karşılaştır” ve “Sorgula” aşamaları incelenmiş; analoji yoluyla insan yapımı sistemler ile kâinattaki varlık ve süreçler arasında kurulan karşılaştırmaların nasıl bir eleştirel düşünme imkânı oluşturduğu değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Analogik karşılaştırmaların, bilimsel bir olgunun gözlenmesi ile o olgunun varlık sebebine ilişkin ontolojik açıklamanın aynı şey olmadığını görünür kıldığı görülmüştür. Bu durum özellikle kuş-uçak analojisi üzerinden açık biçimde ortaya konulabilmektedir. Bir uçak maketi ele alındığında, maketin parçalarının belirli bir düzen içerisinde birleşerek anlamlı ve işlevsel bir bütün oluşturması “tesadüf” kavramıyla açıklanamaz. Aynı şekilde maketin kullanım kılavuzu veya birleştirme yönergesi, maketin parçalarını fiziksel olarak bir araya getirip maketi meydana getiren bir fail değildir. Kılavuz yalnızca parçaların nasıl birleştirileceğini tarif eder. Benzer biçimde maketin parçaları da sahip oldukları fiziksel özellikler nedeniyle kendiliklerinden bir araya gelerek uçak maketini meydana getiren müstakil bir fail olarak değerlendirilemez. Dolayısıyla burada tesadüf, yönerge ve parçaların fiziksel özellikleri arasında önemli bir ayrım ortaya çıkmaktadır: Bunların hiçbiri maketin varlığını açıklayan bilinçli ve kurucu bir fail değildir. Aynı analogik muhakeme kuş üzerinden yürütüldüğünde daha çarpıcı bir sorgulama ortaya çıkmaktadır. Kuşun kanat, kemik, kas, tüy, dolaşım, solunum, sinir ve yön bulma sistemlerinin birbirleriyle uyumlu biçimde çalışan bütüncül bir yapı meydana getirmesi karşısında “tabiat kanunları”, “tesadüf” veya “sebepler” ifadelerinin yalnızca açıklama olarak kullanılması ile bunların kuşun varlığını meydana getiren failer olarak kabul edilmesi birbirinden ayrılmalıdır. Fiziksel ve biyolojik kanunlar belirli düzenlilikleri tanımlar; nedensel ilişkiler olaylar arasındaki bağlantıları ortaya koyar; tesadüf ise belirli olayların rastlantısal niteliğini ifade edebilir. Ancak bunların herhangi birinin, kendi başına, bir uçak maketini meydana getiren bilinçli düzenleyici gibi davranıp davranmadığı ayrıca sorgulanmalıdır. Bu analoji, “bilimsel açıklama” ile “bilimsel verinin ötesine geçen ontolojik yorum” arasındaki sınırı pedagojik olarak görünür hâle getirmektedir. Böylece öğrencinin bilimsel kanunları veya nedenselliği reddetmesi değil; kanun, sebep ve tesadüf kavramlarının betimleyici/açıklayıcı rolü ile ontolojik fail olarak kabul edilmesi arasındaki farkı sorgulaması sağlanmaktadır. Bu yaklaşım, hücre-fabrika ve göz-kamera gibi diğer analogilerde de benzer şekilde uygulanabilmektedir.

Varlıktan Esma'ya Açılan Pencere: 5D Modelinin 'Bağ Kur' Basamağı Üzerine Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kasım SEZGİN, Doç. Dr. Zakir ELÇİÇEK*

Dicle Üniversitesi

ÖZET

Modernizm çerçevesinde şekillenen eğitim anlayışları varlıkları ve olayları çoğunlukla materyalist ve indirgemeci bir yaklaşımla sadece madde itibarıyla ele almakta, bu durum bilimsel bilgiyi sınırlı bir zeminde hapsedmekte ve anlam boyutundan yoksun bırakmaktadır. Varlığa bütüncül bir bakışı esas alan 5D Modelinde ise kâinattaki her bir şey, Sanatkâr'ı tanıtan bir anlam taşımaktadır. Bu mesajı eğitim süreçlerine aktarmayı hedefleyen 5D Düşünme Modeli; öğrencilerin varlığa bütüncül bir perspektifle bakmalarına yardım eden, bilimsel verileri çeşitli düşünme becerileriyle çok yönlü bir şekilde ele alıp öğrenmeyi anlam inşası sürecine dönüştürmeyi amaçlayan beş aşamalı bir yaklaşımdır. Model varlığın dört maddi boyutunun yanında beşinci boyutu olan 'Mana' boyutuna ulaşmak için her birinde farklı düşünme becerileri kazandıran beş adımla bu hedefe ulaştırmaktadır. Bu adımlar ve düşünme biçimleri şu şekilde sıralanabilir: - Keşfet/Analitik Düşünme -Karşılaştı/ Analojik Düşünme -Sorgula/Eleştirel Düşünme - Bağkur/Derin Düşünme -Takdir et/ Ahlaki Düşünme Bu çalışmanın amacı, 5D Düşünme Modeli'nin dördüncü adımı olan "Bağ Kur" (Connect) basamağının, öğrencilere derin düşünme becerisi kazandırmadaki rolünü ve varlıklardan yaratıcısının isimlerine pencere açma işlevini teorik ve uygulamalı boyutuyla incelemektir. İlk üç basamakta (Keşfet, Karşılaştı, Sorgula) gözlemlenen, analiz edilen ve kâinattaki düzenin ve ölçünün rastgele olamayacağını sorgulayan zihin; "Bağ Kur" basamağına gelindiğinde bu düzenin gerisindeki İlahî isim ve sıfatlar olan Esma-i Hüsnâ ile bağ kurma imkânı bulur. Böylece sanattan Sani'e, eserden Müessir'e uzanan zihinsel bir köprü inşa edilir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve içerik analizi teknikleri kullanılmış; modelin ders materyallerine ve öğrenme süreçlerine entegrasyonu örnek senaryolar üzerinden analiz edilmiştir. Bu kapsamda ele alındığında 5D Düşünme Modelinin "Bağ Kur" basamağında içerik ve etkinliklerle, öğrencide sadece bilgi düzeyinde bir kavrayış değil, olayların perde arkasını görmeyi sağlayan üst bilişsel derin düşünme becerileri ve tefekkür bir yetkinlik gelişeceği görülmektedir. Sonuç olarak 5D Modeli'nin "Bağ Kur" basamağı ile fen ve sosyal bilimlerdeki seküler dilin ve anlayışın alternatifi olarak, kâinatın anlam boyutunu ve Yaratıcı'yı tanıtan bir düşünme okuluna dönüştürmede etkili bir öğretim aracı olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 5D Düşünme Modeli, "Bağ Kur" Basamağı, Derin Düşünme

Dicrocoelium dendriticum'un Çok Konaklı Yaşam Döngüsünde Konak-Parazit Etkileşimlerinin Biyolojik Koordinasyonu ve Yaratılış Perspektifinden Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Selahattin AYDEMİR, Doç. Dr. Mehmet Emin AYDEMİR*

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

Paraziter yaşam döngüleri; konak özgüllüğü, doku tropizmi, fizyolojik uyum, davranışsal manipülasyon ve konaklar arası ekolojik eşgüdüm gibi olguların birlikte değerlendirilebildiği önemli biyolojik modeller sunmaktadır. Bu bağlamda *Dicrocoelium dendriticum* (lanset karaciğer trematodu), zorunlu olarak bir kara salyangozu, bir karınca türü ve bir otçul memeliyi kapsayan üç konaklı yaşam döngüsü nedeniyle dikkat çekici bir örnektir. Erişkin parazit son konakların safra yollarında yaşamakta; yumurtalar dışkı ile dış ortama atılmakta, kara salyangozları tarafından alınmakta, salyangozda gelişen larval formlar mukus topları içerisinde dışarı bırakılmakta, bu materyal karıncalar tarafından tüketilmekte ve parazit karıncada metaserker formuna ulaşmaktadır. Döngünün tamamlanması ise enfekte karıncanın otçul memeli tarafından alınması ve parazitin son konakta safra yollarına yerleşerek erişkinleşmesiyle mümkün olmaktadır. Bu çok konaklı yaşam döngüsü, yalnızca tek bir organizmanın iç biyolojik süreçleriyle açıklanabilecek basit bir sistem değildir. Aksine parazitin varlığını sürdürebilmesi; salyangozun yumurtayı almasına, larval formların salyangozda gelişebilmesine, mukus topları içinde dış ortama çıkarılmasına, karıncanın bu materyalle temas edip onu tüketmesine, metaserkerlerin karıncada canlılığını korumasına, enfekte karıncanın otçul tarafından alınabilecek davranışsal konuma gelmesine ve son konakta safra yollarına ulaşmasına bağlıdır. Bu basamaklardan herhangi birinin aksaması, yaşam döngüsünün tamamlanmasını engellemektedir. Dolayısıyla *D. dendriticum* örneği, parazit-konak ilişkisinin yalnızca moleküler ve fizyolojik düzeyde değil, aynı zamanda ekolojik ve davranışsal düzeyde de hassas bir koordinasyon içerdiğini göstermektedir. Bu noktada temel sorularından biri şudur: Var olan bir yaşam döngüsü içinde pH, sindirim enzimleri, safra ortamı, konak dokusu, immün yanıt ve çevresel faktörlerin nasıl işlediğini açıklamak, bu çok konaklı sistemin niçin bu derece koordineli bir bütünlük içinde var olduğunu açıklamak için yeterli midir? Örneğin metaserkerlerin son konakta açılması mide-bağırsak fizyolojisiyle ilişkilendirilebilir. Ancak aynı biyolojik ortamda bulunan paraziter formların farklı sonuçlar gösterebilmesi, canlı sistemlerin yalnızca mutlak mekanik zorunlulukla işlemediğini; bireysel farklılıklar, mikroçevresel değişkenlik, fizyolojik eşik değerleri ve olasılıksal biyolojik yanıtların da sürece dâhil olduğunu göstermektedir. Bu durum, mevcut mekanizmaların tanımlanması ile yaşam döngüsünün bütüncül kökeninin açıklanması arasında önemli bir epistemolojik fark bulunduğunu ortaya koymaktadır. Daha dikkat çekici olan husus ise, gelişmiş bir sinir sistemine sahip olmayan bir parazitin yaşam döngüsünü, birbirinden tamamen farklı fizyolojik ve ekolojik özelliklere sahip üç ayrı konakta başarıyla sürdürebilmesidir. Burada yalnızca tek bir organizmanın iç biyolojik süreçlerinden değil; kara salyangozunun beslenme davranışından, karıncanın mukus toplarıyla temas etmesine, karıncada ortaya çıkan davranış değişikliklerinden otçul memelinin beslenme alışkanlıklarına kadar uzanan çok sayıda biyolojik ve ekolojik unsurdan söz edilmektedir. Bu bütüncül yapı, paraziter sistemin yalnızca tek bir canlının iç mekanizmalarıyla değil, farklı canlılar arasındaki düzenli ve birbirini tamamlayan ilişkilerle sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu çerçevede tabiatçı açıklamalar, mevcut biyolojik mekanizmaların işleyişini tanımlayabilmekle birlikte, bu mekanizmaların üç farklı konak, farklı çevresel geçişler, davranışsal değişiklikler ve dokuya özgü yerleşimle nasıl bu derece bütüncül bir sisteme dönüştüğünü kesin biçimde açıklamakta sınırlı kalmaktadır. *D. dendriticum*'un kompleks yaşam döngüsü, canlıların oluşumunu ve biyolojik sistemlerin bütünlüğünü yalnızca kör, amaçsız ve rastlantısal süreçlerle açıklayan

yaklaşımların yetersizliğini göstermektedir. Bu özel döngüde mekanizmaların varlığı inkâr edilemez; ancak mekanizmanın varlığı, o mekanizmaların kaynağı, düzeni ve hedefe uygun koordinasyonu sorusunu ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle söz konusu yaşam döngüsü, tabiatçı açıklamaları kesin ispat düzeyinden çıkararak çıkarımsal ve yoruma açık bir zemine taşımaktadır. Yaratılış ve tevhit perspektifi ise biyolojik mekanizmaları reddetmemekte; aksine onları yaratılış düzeninin işleyen sebepleri olarak değerlendirmektedir. Bu bakış açısına göre pH değişimleri, enzimatik süreçler, immün yanıtlar, konak dokularına uyum, karınca davranışındaki değişiklik ve safra yollarına özgü yerleşim gibi olgular birbirinden bağımsız ve sahipsiz süreçler değildir. Aksine bunlar, ilim, kudret ve hikmet sahibi bir Yaratıcı'nın kâinata koyduğu ölçü ve sebepler düzeninin biyolojik alandaki yansımalarıdır. D. dendriticum'un yaşam döngüsünde görülen konak bağımlılığı, davranış değişikliği, dokuya özgü yerleşim ve çevresel geçişler; canlı sistemlerde ölçü, denge, koordinasyon ve hikmet bulunduğunu gösteren güçlü bir parazitolojik örnek sunmaktadır. Parazitin salyangozu, karıncayı ve son konağı "bilmesi" mümkün olmadığı gibi, bu üç konağın fizyolojik ve ekolojik özelliklerinin rastlantısal olarak aynı yaşam döngüsünde birleşmesi de tatmin edici bir açıklama sunmamaktadır. Bu bütüncül koordinasyon, ancak salyangozdaki işleyişi, karıncadaki davranışsal ve nörobiyolojik süreçleri, otçul memelinin sindirim ve safra sistemiyle ilişkili fizyolojisini birlikte bilen ve tüm bu sebepleri bir düzen içinde yaratan sonsuz ilim ve kudret sahibi bir Zât'ın varlığıyla anlam kazanmaktadır. Sonuç olarak D. dendriticum örneği, biyolojik mekanizmaların açıklanmasının yaratılış fikrine alternatif olmadığını; aksine bu mekanizmaların düzenli, amaçlı ve bütüncül işleyişinin tevhit anlayışı içinde daha derin bir anlam kazandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dicrocoelium dendriticum, Parazitoloji, Yaşam Döngüsü, Konak Bağımlılığı

139

Hadislerde Kâinatın Ölçü ve Denge Üzerine İnşası: Kevnî Rivayetlerin Mîzan ve Hikmet Perspektifinden Analizi

*Doç. Dr. Rıdvan KALAÇ**

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ÖZET

İslam düşüncesinde kâinat, ilâhî kudret ve hikmetin tecelli ettiği, ölçü ve denge üzerine kurulu bir düzen olarak tasavvur edilmektedir. Kur'ân'da bu düzen mîzan, takdîr ve hikmet kavramlarıyla açıklanırken, Hz. Peygamber'in kâinata ilişkin hadisleri de bu anlayışı desteklemektedir. Ancak kevnî rivayetler çoğunlukla tabiat olayları bağlamında ele alınmış; hadislerdeki ölçü ve denge anlayışı yeterince incelenmemiştir. Bu bildirinin amacı, Hz. Peygamber'in kâinatın işleyişine ilişkin hadislerini mîzan ve hikmet perspektifinden inceleyerek hadislerdeki ölçü ve denge anlayışını ortaya koymaktır. Bu kapsamda gök cisimleri, gece-gündüz döngüsü, yağmur, rüzgâr ve canlılara ilişkin rivayetler yaratılış düzeni, ilâhî hikmet ve insanın sorumluluğu ekseninde değerlendirilecektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; doküman incelemesi ve içerik analizi tekniklerinden yararlanılmıştır. Kütüb-i Sitte'de yer alan kevnî rivayetler klasik hadis şerhleri ve ilgili literatür ışığında tematik olarak analiz edilecektir. Araştırmanın, Hz. Peygamber'in hadislerinde kâinatın ilâhî ölçü ve hikmetin yansıdığı anlamlı bir düzen olarak tasvir edildiğini ortaya koyması beklenmektedir. Böylece çalışma, hadislerin kâinat tasavvurunu mîzan ve hikmet ekseninde değerlendirerek kongrenin "Kâinat: Ölçü, Denge ve Anlam" temasına hadis ilmi perspektifinden katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kâinat, Mîzan, Kozmik Denge, Hikmet